„די בּיהן“

אַ ראָמאַן פון איטאַליעניש̈ען לעבּען. פון א. וואָיניטש.

מיט אַ קורצער היסטאָרישער איבּערזיכט
„דער קאַמפּף פון די איטאַליענער פאַר פרייהייט“.

איבּערזעצט פון דניאל.

פערלאַג „די וועלט“
ווילנא — 1907.

פרייז 40 קאָפּ.

№ 89

„די בּיהן“

אַ ראָמאַן פון איטאַליעניִשען לעבען. פון א. וואָיניטש.

מיט אַ קורצער היסטאָרישער איבערזיכט

„דער קאַמפף פון די איטאַליענער פאַר פרייהייט“.

איבערזעצט פון דניאל.

פֿערלאַג „די וועלט“

ווילנא — 1907.

А. Войничъ. ОВОДЪ.

Печатано въ тип. Вдова и бр. Роммъ, Вильна.
Набрано въ тип. Баскинда, Вильна.

דֶער קאמפף פוּן דִי אִיטַאלְיֶענֶער פַאר פְרַייהַייט.

עֶרשׁטֶער קאַפִּיטֶעל.

דִי לַאגֶע פוּן אִיטַאלְיֶען בִּיז 1848 יָאהר.

אִיטאַלְיֶענס צוּבּרעֶקעֶלטקַייט.

פוּן לאַנגאַנִגֶע צַייטֶען אִיז אִיטאַלִיֶען גֶעװעֶן צוּטֵיילט אוֹיף בְּעֶזוּנדֶערֶע, זעֶלבּסטשׁטעֶנדִיגֶע ראַיאָנֶען. אִין צְפוֹן זֶענֶען גֶעװעֶן לאָמבּאַרדִיעֶן אוּן פִּיעֶמאָנט, אִין מִיטֶען — דֶער ראַיאָן פוּן פּוֹיפּסט, אוּן אוֹיף דרוֹם — דאָס נעֶאַפּאָלִיטאַנִישֶׁע קֶענִיגרַייך.

אִיטאַלִיֶען אוּנטֶער דֶער הֶערשׁאַפֿט פוּן דִי עֶסטרַייכֶער.

דִי הִיספּאַנִיֶער, פֿראַנצוֹיזֶען אוּן עֶסטרַייכֶער, אַלס שׁכֵנִישֶׁע פֶעלקֶער, האָבֶען פוּן לאַנג אָן גֶעדריקט אוּן מנצה גֶעװעֶן אִיטאַלִיֶען טֵיילֶענװײַז. מעֶהר אוּן עֶרגעֶר פוּן אַלֶעמֶען האָבֶּען דִי אִיטאַלִיֶענֶער גֶעלִיטֶען פוּן דִי עֶסטרַייכֶער: דִי לֶעצטֶע האָבֶּען נאָך אִין אָנפאַנג פוּן 19-טֶען יאָהרהוּנדעֶרט אַיינגֶענוּמֶען לאָמבּאַרדִיעֶן אוּן װעֶנעֶדִיג אוּן האָבֶּען דאָרט גֶעװעֶלטִיגט, װִי זֵיי האָט זִיך גֶעלוּסט.

דִי לאַגֶע פוּן לאָמבּאַרדִיֶען.

דאָס לֶעבֶּען אִין דִיזֶע גֶעגֶענדֶען, בֶּעזוּנדֶערס אִין לאָמבּאַרדִיֶען, אִיז גֶעװעֶן זֶעהר שׁװעֶר. אַ גאַנצֶע רֵייהֶע קלֵיינֶע פּאָלִיצֵייאִישֶׁע פֶערבּאָטֶען פלֶעגֶען דאָרט מיאוּס מאַכֶען דאָס לֶעבֶּען יֶעדֶען אַיינװאָהנֶער; דִי עֶסטרַייכֶער האָבֶּען גֶעקוּקט אוֹיף דִי אִיטאַלִיֶענֶער, װִי אוֹיף שׁקלאַפֶען אוּן האָבֶּען זֵיי גֶעפּיַינִיגט אָהן רחמנות. עֶס פלֶעגט זִיך טרעֶפֶען, אַז עֶסטרַייכִישֶׁע אָפִיצִיעֶרען פלֶעגֶען אַיינלאַדעֶן צוּ זִיך אִין קאַזאַרמֶע יוּנגֶע מֵיידלֶעך פוּן פַיינֶע פאַמִילִיֶעס; טאָמֶער פלֶעגֶען זֵיי זִיך עֶנטזאַגֶען צוּ גֶעהן, פלֶעגט מען זֵיי מִיט גֶעװאַלד בּרעֶנגעֶן אִין פּאָלִיצֵיי אוּן קֶערפֶּערלִיך האַרב בֶּעשׁטראָפֶען. אַלֶע װִיכטִיגסטֶע שׁטעֶלֶען אִין פֶערװאַלטוּנגֶען, אִין גֶערִיכט אוּן אִין פּאָלִיצֵיי זֶענֶען

געוועזן פערנומען פון עסטרייכער. די ארימקייט און אונוויסענהייט פון די איטאליענער איז געוועזן ניט צו בעשרייבען. די עסטרייכישע רעגירונג איז אבער דערמיט געווען צופרידען: וואס אונוויסענדער דאס פאלק איז געוועזן, אלץ לייכטער האט מען איבער איהם געקענט געוועלטיגען. די אבצאהלונגען זענען געוועזן אונגעהויער גרויסע: די נאלאגען אויף זאלץ, אויף די ערד, אויף די וואהנונגען האבען אינגאנצען רואינירט די איטאליענער. פאר יעדעס אונפארזיכטיגעס ווארט געגען דער רעגירונג פלעגט מען אריינזעצען אין טורמע. לויט דעם געזעץ איז געוועזן פערבאטען אנצוטהאן יסורים די ארעסטירטע, אין דער אמת'ן אבער פלעגט מען זיי גאנץ אפט מאטערן מיט הונגער, מיט דורשט, מען פלעגט זיי שמייסען און ניט לאזען שלאפען, א. ז. וו. פאר דאס מינדעסטע פלעגט מען פערשפארען מענשען אין פעסטונג, וואו די שומרים פלעגען אויף אלערליי אופנים פייניגען זייערע קרבנות. אפילו אין די סאמע וויטעסטע, פערווארפענע שטעדטליך האט מען איינגעארדענט די אזוי גערופענע „שווארצע קאבינעטען" אויף אויפצועפענען, דורכלייענען און פערקלעבען די „פערדעכטיגע" בריעף. לאמבארדיען האט אויף אזא אופן פארגעשטעלט מיט זיך א שרעקליכען צענטר פון אונוויסענהייט און ווילדקייט.

דער ראיאן פון פויפסט.

נאך אזא מין צענטר איז געוועזן דער ראיאן פון פויפסט. אנשטאט וועלטליכע הערשער האבען דא דורכאויס בעל־הבית'עוועט מאנאכען, פריסטער, יעזואיטען. דאס גאנצע לאנד איז געוועזן צוטיילט אויף 18 הלקים, אונטער דער פערוואלטונג פון קארדינאלען, גייסטליכע, מאנאכען און יעזואיטען, וואס דער פויפסט האט אויסגעקליבען; זיי פלעגען שפיאנירען, פערנעהמען זיך מיט מסירות; קיין רעכנונגען האט מען ניט געפיהרט, מען האט גע'גנב'עט און גענומען שוחד. קיין ארדנונג און קיין אמת איז ניט געוועזן צו געפינען. איינפיהרען עפעס א נייעס האבען די יעזואיטען געהאלטען פאר די גרעסטע עבירה; אפילו שטעלען פאקען און בעלויכטען די גאסען איז ניט דערלאזען געווארען, אלס א ערפינדונג פון „רעוואלוציאנערען פראנקרייך".

די שווערע לאגע פונם נעאפאליטאנישען פאלק.

דער דריטער מיטעלפונקט פון אונטערדריקונג איז געוועזן דאס נעאפאליטאנישע קעניגרייך. דארטען האבען געוועלטיגט די גרויזאמע און אונוויסענדע קעניגען פון די בורבאנען. אויף אלערליי אופנים

האָבּען זיי פּעריאָכּט זייערע אונטערטהאַנען: זיי האָבּען גענומען גרויסע אָבּצאָהלונגען, פלעגען אויסגעבּען דאָס פאָלקס-געלד אָהן אַ שום דין והשבון, און פלעגען ניט ערלויבּען צו רעדען און צו שרייבּען דעם אֶמת וועגען די פערבּרעכענס און שוחד נעהמען פון דער אַדמיניסטראַציע. אַט די בּורבּאָנען פלעגען אָבּטהאָן אַזעלכע רציחות, וואָס אַפילו אַנדערע גרויזאַמע קעניגען פלעגען זיך וואונדערן אויף זייערע מעשים.

פּיעמאָנט.

אין אַזאַ לאַגע האָט זיך געפונען איטאַליען. נור דאָס קליינע קעניגרייך פּיעמאָנט האָט געלעבּט אַבּיסל בּעסער; דאָרטען האָבּען געהערשט מעהר געבּילדעטע קיסרים, אָבּער אויך זיי פלעגען אָפטמאָל אונטערפאַלען אונטער דער ווירקונג פון עסטרייך.

די קליינע געגענדען פון איטאַליען.

אַחוץ דיזע גרויסע מדינות, זענען געווען נאָך קליינע הערצאָגענטימער און פירסטענטימער: פּאַרמאַ, מאָדענאַ, טאָסקאַנע און אַנדערע. די אַלגעמיינע עסטרייכישע פּאַראָנדקעס האָבּען אָבּער געווירקט אויך אויף אַט די געגענדען, און דאָס לעבּען איז דאָ אויך געווען גענוג שווער און געמאַטערט.

די קאַרבּאָנאַריער.

בּכלל האָט איטאַליען הויפּטזעכליך געליטען פון דריי זייטען: פון די עסטרייכער, פון די פּויפּסטען, און פון די נעאַפּאָליטאַנישע בּורבּאָנען. מיט דיזע כּחות איז אויסגעקומען צו קעמפפען אַלעמען, ווער עס האָט נאָר געפיהלט אַ שטאַרקע ליעבּע צו דעם פאַטערלאַנד. און אַט די מענשען, וועלכע האָבּען זיך געוועלט איינשטעלען פאַר זייער לאַנד און בּעפרייען זיך פון די פינסטערע כּחות, האָבּען ניט געקענט אַרויסטרעטען אין אָנאָפענעם קאַמפף געגען זיי און האָבּען דעריבּער געמוזט גרינדען געהיימע געזעלשאַפטען. פון אַזעלכע געזעלשאַפטען האָט זיך בּעזונדערס מערקווירדיג אויסגעצייכענט די געזעלשאַפט פון די קאַרבּאָנאַריער אָדער קוילענגרעבּער, וועלכע איז ענטשטאַנען אין מיטעל- און דרום-איטאַליען נאָך בּיים סוף פונ'ם 18 יאָהרהונדערט. אָנפאַנגס זענען געוואָרען קאַרבּאָנאַריער נור בּאַנדיטען און פּשוט'ע אַרבּייטער. זיי פלעגען זיך פערבּאָרגען אין די בּערג און פלעגען פון דאָרטען אָנפאַלען אויף די מענשען, וואָס זענען

פֿוּן זײַ פֿערהאַסט געווען. שפּעטער האָבען אִין דִי רֵייהען פֿוּן דִי
קאַרבּאָנאַרִיער אָנגעהוֹיבּען אַרײַנצוּטרעטען סטוּדענטען, יוּרִיסטען, דאָק=
טוֹירִים א. ז. וו.

דִי קאַרבּאָנאַרִיער האָבען זִיךְ געשטעלט דעם צוועק צוּ פֿער=
יאָגען דִי עסטרײַכער אוּן פֿעראֵיינִיגען אִיטאַלִיען אִין אֵיין מלוּכה,
וואָס זאָל זײַן פֿרײַ פֿוּן דִי עסטרײַכִישע אוּן הײמִישע טִיראַנען. דִי
אָנפֿירער פֿוּן דִי קאַרבּאָנאַרִיער האָבען געהאָפֿט צוּ פֿעררײנערן דִי
געזעלשאַפֿט אוּן אַײנפֿיהרען אִין אִיהר אַ דוּנקעלען, אוּנבּעשטִימטען
סאָצִיאַלִיזם. זײער לעהרע האָט זִיךְ צוּזאַמענגעשטעלט טײלווײַז פֿוּנ׳ם
קרִיסטענטוּם, טײלווײַז פֿוּן דִי נײַע השׂכּלה=אִידעען. נאָךְ זײער מײנוּנג
אִיז קרִיסטוּס געווען דער ערשטער קרבּן פֿוּן דִי טִיראַנען; זײַן צלם
אִיז געהאַנגען בּײַ זײ אִין אַלע גרוּפּען. זײערע סטאַטוּטען זענען
געווען שטרענג אוּן האַרבּ. דִי קאַרבּאָנאַרִיער האָבען זִיךְ געטײלט
אוֹיף גרוּפּען, ד. ה. בּעזוּנדערע געהײמע געזעלשאַפֿטען מִיט בּעזוּנ=
דערע אָנפֿיהרענדע קאָמִיטעטען, מִיט שבוּעוֹת א. ז. וו. זײער גאַנ=
צע טהעטִיגקײַט אִיז געווען פֿערשטעלט מִיט סוֹדוֹת. שטרענגע גע=
האָרכזאַמקײַט האָט מען געהאַלטען פֿאַר אוּנבּעדִינגט נוֹיטִיג. אַלס
מִיטגלִידער זענען אָנגענוּמען געוואָרען נוּר אַזעלכע מענשען, וואָס
האָבען זִיךְ נִיט פֿערפֿלעקט מִיט קײן שוּם פֿערבּרעכען. פֿעררעטער
פֿלעגט מען פֿעראוּרטײלען צוּם טוֹיט. פֿוּן אָנפֿאַנגס האָבען דִי קאַר=
בּאָנאַרִיער געהאַלטען אַנ׳אָפֿענעם פֿאָלקס=אוֹיפֿשטאַנד פֿאַר דעם ווִיכ=
טִיגסטען קאַמפּפֿס=מִיטעל.

דער אוֹיפֿשטאַנד פֿוּן דִי אִיטאַליענער אִין יאָהר 1820.

אַ דאַנק דער ענערגִישער טהעטִיגקײַט פֿוּן דִי קאַרבּאָנאַרִיער
האָט פֿאַר׳ן לעבּען פֿוּנ׳ם גרוֹיזאַמען קענִיג פֿערדִינאַנד דעם ער=
שטען, אִין יאָהר 1820, אוֹיסגעבּראָכען אַ גרוֹיסע בּעוועגוּנג אִין דרוֹם=
אִיטאַלִיען אוּן נעאַפּאָל. דאָ האָט זִיךְ שוֹין דער קאַרבּאָנאַ=
רִיזם לאַנג געמאַכט אַ נעסט צווִישען דִי אַרמעאִישע אָפִֿיצִירען. דִי
קאַרבּאָנאַרִיער האָבען אַרוֹיסגעשטעלט אַלס אַ לאָזוּנג פֿרײַהײַט אוּן
אוּנאַבּהענגִיגקײַט. אֵײנִיגע פּאָלקען האָבען זִיךְ מִיט דִיזע פֿאָ=
דערוּנגען אַוועקגעלאָזען צוּ דער הוֹיפּט=שטאָדט. דִי פֿאָלקס=מאַסען
האָבען אִין דִיזער בּעוועגוּנג קײן שוּם אַנטײל נִיט גענוּמען. דער
קענִיג פֿערדִינאַנד, אַ שלעכטער אוּן אַ פּחדן, האָט זִיךְ דער=

שראָקען און האָט גלייך געגעבען זיינע אונטערטהאַנען אַ קאָנסטיטוציע [1].

דערביי האָט פערדינאַנד געגעבען אַ פייערליכע שבועה: „אַלמעכטיגער גאָט, דו, וועלכער לייענסט מיט דיינע אַלזעהענדע אויגען אין די נשמות און זעהסט פאָראויס די צוקונפט! אויב איך וועל ווען ניט איז ברעכען די שבועה, אָדער אויב איך וועל ליגען, זאָל מיך טרעפען דער בליץ פון דיין נקמה“. אָט די שבועה און די געגעבענע רעכט האָבען אַרויסגערופען ביים עולם אַ גרויסע שמחה. די קאַרבאָנאַריער האָבען געיובעלט. אין דער זעלבער צייט האָט זיך אויך אָנגעהויבען אַ בעוועגונג אין פיעמאָנט. דאָרטען האָט מען אויך געגעבען דעם פאָלק אַ קאָנסטיטוציע.

אויף אַזאַ אופן האָט דער קאַרבאָנאַריזם בעשאַפען צוויי קאָנסטיטוציעס אין נעאַפּאָל און אין פיעמאָנט. אָבער די ביידע קאָנסטיטוציעס זענען דערשטיקט געוואָרען גלייך ווי זיי האָבען דערזעהען די וועלט. אַלע מערב־אייראָפּעאישע מלוכות האָבען מורא געהאַט, די בעפרייאונגס־בעוועגונג זאָל זיך ניט אַריבערכאַפּען צו זיי אין לאַנד. אַ בעזונדערען האַס צום איטאַליענישען אויפשטאַנד האָט אַרויסגעוויזען מעטטערניך [2].

ער האָט צונויפגערופען אַ קאָנגרעס [3] (צוערשט אין טראָפּאַו און דערנאָך אין לייבאַך) פון אַלע קיסרים מיט פערדינאַנדען צוזאַמען. דער לעצטער האָט פערגעסען זיין שבועה און האָט גענומען בעווייזען אַלע קיסרים, אַז עס איז נויטיג אָבצושטעלען די בעוועגונג אין איטאַליען, אַניט וועט זיך די אונגעהאָרכזאַמקייט און רעוואָלוציע פאַנאַנדערשפּרייטען איבער גאַנץ אייראָפּאַ.

פערדינאַנד זיעגט.

די קיסרים האָבען איינגעשטימט מיט פערדינאַנדען און האָבען איהם ערלויבט צו נעהמען עסטרייכער מיליטער איינצושטילען די נעאַפּאָליטאַנער. דאָס דאָזיגע מיליטער האָט זיך אַריינגעריסען אין נעאַפּאָל, און מיט זיין הילף

---

[1] קאָנסטיטוציע הייסט די בעגרעניצונג פון דער צאַרישער מאַכט דורך דער פאָלקס־פערטרעטונג.

[2] מעטטערניך איז געווען אַן עסטרייכישער מיניסטער, ער איז געווען אַן אנהענגער פון דער אַלטער אָרדנונג, אַ געגנער פון פרייהייט און פאָלקס־רעכט.

[3] קאָנגרעס איז אַ פערזאַמלונג פון פאָרשטעהער פון פערשידענע מלוכות.

האָט פֶ ע ר ד י נ אַ נ ד וויִעדער אַיינגעפִֿיהרט דעם אַבסאָלוטיִזם[4]; אַלע קאָנסטיִטוציאָנעלע עראָבערונגען זענען פֿערניִכטעט געוואָרען און עס האָט זיך אָנגעהויבען די געוועהנליִכע בורבאָניִשע נקמה: הונדערטער־וויַיז זענען אַוועקגעשיִקט געוואָרען אויף קאַטאָרגע פֿון די, וואָס האָבען זיך בעטייִליִגט איִן דער בעוועגונג. איִן דער הויפּט־שטאָדט גופֿא, איִן נ עַ אַ פּ אָ ל אויפֿ'ן פּלאַץ, האָט מען געשמיִסען, ביַי אַ גרויסען עולם אויף די אויגען, הונדערטער אַרעסטיִרטע מענער און פֿרויען, געגען וועלכע מען האָט נור געהאַט אַ חשד, אָהן אַ שום בעוויַיז. די פֿאָלקס־מאַסען, — די פּויערים, די גיַיסטליִכע און די שטאָדט־אַיינוואָהנער — האָבען מיִט פֿערגניִגען צוגעקוקט אויף די דאָזיִגע וויִלדע סצענעס.

די פּיעמאָנטער בעוועגונג האָט מען אויך אונטערדריִקט מיִט דער היִלף פֿון אויסלענדיִשע היִל, און די קאָנסטיִטוציִע איִז דאָרט פֿערניִכטעט געוואָרען, איידער זי האָט נאָך דערלעבט צו ערשיַינען אויף דער וועלט.

אוֹיף אַזאַ אופֿן איִז די בעוועגונג פֿון די 20־ער יאָהרען דערשטיִקט געוואָרען אַ דאַנק דער פֿאָלקאָמער גלייַכגיִלטיִגקייַט פֿון די גרויסע פֿאָלקס־מאַסען צו דער פֿרייַהייַט.

די רעאַקציִע איִן איִטאַליִען
פֿון די 20־ער ביִז די 30־ער יאָהרען.

נאָכדעם איִז פֿון די 20־ער ביִז די 30־ער יאָהרען אָנגעשטאַנען די שווערסטע און אונערטרעגליִכסטע צייַט.

דער פֿיִנסטערער פֿאָרהאַנג פֿון דער רעאַקציִע לאָזט זיך אַראָב איִבער גאַנץ אויראָפּאַ, און איִן א יִ ט אַ ל יִ ע ן — בעזונדערס שטאַרק. די שטרענגקייַט פֿון דער עסטרייַכיִשער צענזור ווערט נאָך שטאַרקער, יעדעס לעבעדיִג וואָרט, יעדער לעבעדיִגער געדאַנק צום שוץ פֿון גע־רעכטיִגקייַט ווערט גרויזאַם פֿערפֿאָלגט פֿון דער רעגיִרונג. נור וואָס מעהר עס זענען געוואָרען די פֿערפֿאָלגונגען, אַלץ שטאַרקער זענען אָנגעוואַקסען די שטרעבונגען צו פֿרייַהייַט און אונאַבהענגיִגקייַט. די קאַרבאָנאַריִער האָבען ניִט אויפֿגעהערט צו פֿערשפּרייִטען זייִער לעהרע. ניִט די פּאָליִציי, ניִט די שפּיאָנען, ניִט די רוימיִשע איִנקוויִזיִציִע, ניִט קאַטאָרגע און ניִט די תליה — קייִן זאַך איִז ניִט געוועזען איִמשטאַנד צו דערשטיִקען זייִער טהעטיִגקייַט.

---

[4]) אַבסאָלוטיִזם הייסט — זעלבסטהערשענדע מאַכט, וואָס איִז ניִט בעגרענצט פֿון פֿאָלק.

דאָס איטאַליעֶנישֶׁע פֿאָלק האָט אָנגעֶהויבּעֶן אַליך מעֶהר צוּ עֶרהאַבּעֶן און איז אַליך מעֶהר דורכגעֶדרונגעֶן געֶוואָרעֶן מיט האָס צוּ דעֶר עֶקזיסטירעֶנדעֶר אָרדנונג. אויף אַזאַ אופֿן איז צוגעֶגרייט געֶוואָרעֶן אַ בּאָדעֶן פֿאַר דעֶר בּעֶוועֶגונג.

די ווירקונג פֿון דעֶר פֿראַנצויזישעֶר רעֶוואָלוציעֶ.

אין אָט דעֶר צײַט איז אין פֿראַנקרײַך אין 1830 יאָהר פֿאָרגעֶקומעֶן אַ רעֶוואָלוציעֶ געֶגעֶן דעֶם קעֶניג קאַרל דעֶם 10־טעֶן. דאָס האָט געֶהאַט אַ גרויסעֶ ווירקונג אויף איראָפּאַ און בּעֶזונדעֶרס אויף איטאַליעֶן. עֶס האָט זיך אָנגעֶהויבּעֶן אַ בּעֶוועֶגונג אין דעֶם פּויפּסט'ס פּראָווינצעֶן, אין פּאַרמאַ און אין מאָדעֶנאַ. אָבּעֶר די איטאַליעֶנישֶׁע העֶרשעֶר פֿון דיזעֶ געֶגעֶנדעֶן האָבּעֶן זיך געֶוועֶנדעֶט צוּ דעֶר הילף פֿון דעֶם עֶסטרייכישעֶן חיל און די בּעֶוועֶגונג פֿון די 30־עֶר יאָהרעֶן איז אויך אַזוי דעֶרשטיקט געֶוואָרעֶן דורך דעֶר רעֶגירונג און דעֶם מיליטעֶר. די אָנפֿיהרעֶר פֿון דעֶם אויפֿשטאַנד האָט מעֶן אויפֿגעֶהאַנגעֶן, די איבּריגעֶ זעֶנעֶן פֿעֶרמוטשעֶט געֶוואָרעֶן דורך הונגעֶר אין די קאַזעֶמאַטעֶן. אויף אַזאַ אופֿן האָט מיטעֶל־איטאַליעֶן געֶהאַט די זעֶלבּעֶ מפּלה, ווי מיט צעֶהן יאָהר פֿריהעֶר דרום־און צפֿון־איטאַליעֶן. מיט אַ בּעֶזונדעֶרעֶר גרויזאַמקײַט האָט זיך אָבּגעֶרעֶכעֶנט דעֶר פּויפּסט אין זײַנעֶ פּראָווינצעֶן. „דעֶר הײליגעֶר פֿאָטעֶר" האָט ניט געֶזשאַלעֶוועֶט קײַן תּליות און קײַן טורמעֶס, כּדי אויסצוראָטעֶן אַלעֶ פֿעֶרטיידיגעֶר פֿון פֿרייהײַט. אָבּעֶר די אַלעֶ גרויזאַמעֶ מיטלעֶן זעֶנעֶן ניט געֶוועֶן אימשטאַנד אויפֿצוהאַלטעֶן די עֶרוואַכונג פֿון פֿאָלק. בּײַ פֿיעֶלעֶ אָנפֿיהרעֶר פֿון דעֶר בּעֶוועֶגונג איז יעֶצט געֶבּאָרעֶן געֶוואָרעֶן דעֶר געֶדאַנק צוּ בּעֶשאַפֿעֶן אַנאַלגעֶמייִנעֶם איטאַליעֶנישעֶן בּונד, אַנשטאָט די פֿריהעֶרדיגעֶ אָבּגעֶזונדעֶרטעֶ קאַרבּאָנאַרישֶׁעֶ פֿעֶראײנעֶן. דיזעֶר געֶדאַנקעֶן איז אויך אויסגעֶפֿיהרט געֶוואָרעֶן.

די גרינדונג פֿונ'ם „יונגעֶן איטאַליעֶן".

פֿון די 30־עֶר יאָהרעֶן אָן איז דעֶר ליידעֶר פֿון דעֶם יונגעֶן דור געֶוועֶן אײנעֶר פֿון די מעֶרקווירדיגסטעֶ מעֶנשעֶן פֿון יעֶנעֶר צײַט, דזשוזעֶפּעֶ מאַציני.

אין 1830 יאָהר איז מאַציני אַרעֶסטירט געֶוואָרעֶן דעֶרפֿאַר, וואָס עֶר איז געֶוועֶן אַ טאַלאַנטפֿאָלעֶר יונגעֶר מאַן, האָט ליבּ געֶהאַט צוּ שפּאַצירעֶן בּײַנאַכט, און פֿלעֶגט קײנעֶם ניט דעֶרצעֶהלעֶן וועֶגעֶן וואָס עֶר פֿאַנטאַזירט. ווי בּעֶוואוסט, האָט די עֶסטרייכישעֶ

רעגירונג ניט שטארק האלט געהאט טאלאנטפאלע יונגע לייט, וואס
זייערע מחשבות זענען איהר געווען אונבעקאנט. מאַצִינִי האט
מען אריינגעזעצט אין פעסטונג, וואו ער האט אויך אויסגעארבייט
דעם פלאן פון ארגאניזירען א נייע געזעלשאפט — „דאס יונגע איטא-
ליען". דיזע געזעלשאפט האט, ווי מיר האבען שוין געזאגט, גע-
דארפט בילדען אן איינאינציגע פארטיי און פערבינדען אלע אבגע-
זונדערטע קארבאנארער-פעראיינען, וועלכע זענען געווען פאנאנדער-
געווארפען איבער'ן גאנצען לאנד און האבען ניט געהאט קיין פער-
בינדונגען איינע מיט דער אנדערער. אין „דעם יונגען איטאליען"
האבען זיך בעדארפט בעטייליגען סיי קעמפפער, וואס האבען געוועקט
אינים פאלק א האס צו די טיראנען און האבען גערופען צו אנ-
אויפשטאנד, סיי שרייבער, וועלכע פלעגען פערשפרייטען די נייע
לעהרע צווישען די מאסען, און סיי רייכע מענשען, וועלכע האבען
געאפפערט אויף דער פארטיי זייערע מיטלען, יעדער פלעגט געבען
אלץ, וואס ער האט נור געקענט. „גאט און דאס פאלק" — אזעלכע
ווערטער זענען געשטאנען אויף מאַצִינִים פאהן. דאס ציעל פון
דעם „יונגען איטאליען" איז געווען צו פערטרייבען די טיראנען און
צו פעראייניגען גאנץ איטאליען מיט איהרע פערשידענע גע-
גענדען אין איין גאנצע אונאבהענגיגע מלוכה, וועלכע
האט בעדארפט רעגירט ווערען דורך דאס פאלק אליין לויט
די געזעצען פון עוואנגעליום. דער דעויז פון דער געזעלשאפט איז
געווען: גערעכטיגקייט, פרייהייט און גלייכהייט.

די טהעטיגקייט פון דער געזעלשאפט.

די טוער פונים „יונגען איטאליען" האבען הויפטזעכליך גע-
האלט אויפהויבען די פאלקס-מאסען, וועלכע האבען אליין
געדארפט שטעהן בראש פון דעם גאנצען ענין. אומעטום זענען גע-
גרינדעט געווארען קרייזלעך צו פערשפרייטען די נייע לעהרע, און
א דאנק דעם צוגעגרייטען באָדען, הויבט זי אן אריינצודרינגען איבע-
ראל. די נאך איבערגעבליבענע קארבאנארישע פעראיינען, ווערען שנעל
פערשוואונדען און מיט דער זעלבער שנעלקייט וואקסט אויס די פאר-
טיי „יונג-איטאליען"[5]. עס הויבען זיך אן בונטען און קאמפלאטען;

[5]) מאַצִינִי אליין איז געווען א געגנער פון די קארבאנאריער, ער
האט פיינט געהאט זייער געהיימליכקייט, דאס בלינדע געהארכען די אנפיהרער,
די טיראני פון די פערבארגענע נאטשאלניקעס. ער פלעגט זאגען, אז די קאר-
באנאריער האלטען נור אין איין אבלייקענען און אליין גיבען זיי גארנישט זיי

די רעגירונג דריקט אונטער געשיקט און גרויזאַם דיזע אַלע אויפשטאַנ־
דען, עס הערען ניט אויף קיין טויטשטראָפען און מאַרטירעריי. די
בעוועגונג שטעלט זיך אָבער ניט אָב, נאָר ווערט אַלץ שטאַרקער אין
פיעמאָנט, אין טאָסקאַנע, אין דער פּויפּסטליכער פּראָווינץ און אין
נעאַפּאָל.

די ליבעראַלע ריכטונג.

אויסער די רעוואָלוציאָנערע ריכטונג האָט זיך אין איטאַליען אָנ־
געהויבען מערקליך צו פערשטאַרקען אַ מעסיג־ליבעראַלע בעוועגונג.
דער פאָרשטעהער פון דער בעוועגונג איז צווישען אַנדערע אויך גע־
וואָרען דער פיעמאָנטישער קעניג — קאַרל־אַלבערט. דאָס
איז געוועזען אַ געשיקטער, ליסטיגער, און זעהר טעטיגער מאַן. ער האָט
פערשטאַנען דעם גייסט פון דער צייט און האָט אָנגעהויבען מקרב צו
זיין די בעפרייאונגס־בעוועגונג. דאָס ציעל פון די ליבעראַלען איז געוועזען
אַרויסצוטרייבען די עסטרייכער און צו בעשאַפען פון איטאַליען
אַן איינציגע מאָנאַרכישע מלוכה, אין וועלכער דאָס פאָלק
און זיינע פאָרשטעהער זאָלען האָבען איינציגע רעכט. די ליבעראַלען
האָט זיך געוואָלט אַוועקשטעלען בראש פון איטאַליען די פּיע־
מאָנטישע קעניגען. דעריבער איז עס געוועזען אין קאַרל־אַל־
בערט'ס אינטערעסען צוצושטעהען צו די ליבעראַלען. כדי צו קענען
קעמפפען מיט ערפאָלג געגען די עסטרייכער, האָט מען געדאַרפט
פערבעסערען די אַרמעע און די פינאַנסען. קאַרל־אַלבערט האָט
זיך מיט התמדה גענומען צו דעם. די עסטרייכער זענען געוואָרען
אונרוהיג בשעת זיי האָבען זיך דערוואוסט, אַז פּיעמאָנט בעוואַ־
פענט זיך. קאַרל האָט אָבער דערויף ניט געקוקט. ער פלעגט אַליין
אָפט זאָגען, אַז ער האָט קיין מורא ניט איינצורייסען מיט עסטרייך,
וויל, אַדאַנק דעם, וועט ער בעקומען איטאַליען. די מעסיגע
פאָלקס־שיכטען האָבען זיך אָנגעהויבען צו בעציהען צו קאַרל־אַל־
בערט'ן מיט בעגייסטערונג און פלעגען איהם אָנרופען „דאָס איטאַ־
ליענישע שטערנדעל“, „איטאַליענ'ס האָפנונג“.

מאַציני'ס בעציהונג צו די ליבעראַלען.

מאַציני אַליין און זיין גאַנצע פּאַרטיי איז געשטאַנען פאַר

רעמפפען געגען דער רעגירונג, אָבער זיי טהיען גאָרנישט פאַר דאָס איטאַליע־
נישע פאָלק; די קאַרבאָנאַרישער ריפען צו פערניכטען די אַלטע געבײַדע, אָבער
זיי זענען ניט פעהיג אויפצובויען אַ נייע אויף איהר אָרט.

אַ רעפּובליק. ער האָט מיט פֿערדרוס געקוקט אויף די מעסיג-ליבעראַלע קלאַסען-בעוועגונג, די ליבעראַלען פֿון זייער זייט האָבען אויך פֿײַנט געהאַט דעם „בונטאָווטשטשיק“, וועלכער וועט שיקען מענשען אויפֿ'ן עשאַפֿאָט. ביידע פּאַרטייען האָבען זיך אויף אַזאַ אופֿן פֿײַנדליך בעצויגען צו אײנאַנדער. איבריגענס זענען אי די ליבעראַלען אי מאַצציניס פּאַרטיי סוף כל סוף מרוצה געוואָרען אויף איין פּונקט: ביידע האָבען געהאַלטען פֿאַר נויטיג אַרויסצוטרייבען קודם-כל די עסטרייכער פֿון איטאַליען.

די ערוואַכונג פֿון פֿאָלק.

אונטער דער ווירקונג פֿון דער טהעטיגקייט פֿון די ביידע פּאַרטייען האָבען זיך די ברייטע פֿאָלקס-מאַסען אָנגעהויבען דורכצודרינגען מיט דער שטרעבונג צו אונאָבהענגיגקייט און בעפֿרייאונג.

מען דאַרף בעמערקען, אַז דער טהעטיגקייט פֿונ'ם „יונגען איטאַליען“ האָבען געשטערט, אויסער די קעניגען, אויך די יעזואיטען און בכלל אַלע גייסטליכע. זיי האָט זיך זעהר גוט געלעבט אונטער דעם עסטרייכישען יאָך. אויך אונטער דער הערשאַפֿט פֿון די גרויזאַמע קעניגע איז זיי געווען ניט גאָר שלעכט. דעריבער האָבען זיי אומעטום געקעמפֿט געגען דער נייער לעהרע: זיי פֿלעגען שפּיאָנירען, מסר'ן, אַוועקשיקען אויף יענער וועלט די מעהר ווירקזאַמע און טאַלאַנטפֿאָלע מענשען. אַפֿילו זייערע אייגענע גייסטליכע פֿלעגען זיי זיך ניט שעמען צו פֿערסמ'ען און אומצובריינגען, אויב זיי פֿלעגען נור בעמערקען, אַז זייערע מיטברידער האַלטען פֿון דער נייער לעהרע. זייערע אינטריגעס זענען דאָך ניט געווען אימשטאַנד צו פֿערניכטען די בעוועגונג. אַלע האָבען פֿערשטאַנען, אַז פֿריהער אָדער שפּעטער וועלען די עסטרייכער אַרויסגעטריבען ווערען, און איטאַליען וועט ווערען אַ מלוכה, אַ פֿרייע פֿון טיראַנען. דאָס דאָזיגע נאַציאָנאַלע בעוואוסטזיין האָט שוין אַרומגעכאַפּט צו די 40-טער יאָהרען אַלע שיכטען פֿון דער בעפֿעלקערונג אין די גרויסע שטעדט — בעזונדערס אין צפֿון-און מיטעל-איטאַליען.

צווי אומשטענדען, וועלכע זענען געשעהען שנעל איינער נאָך דעם אַנדערען, האָבען מאָדנע זיך אונטערגעיאָגט די געשעהענישען און דאָס פּאָליטישע בעוואוסטזיין פֿון די איטאַליענער — אין יוני 1846 יאָהר איז געוועהלט געוואָרען אַלס פּויפּסט (נאָך דעם טויט פֿון דעם גרויזאַמען גריגאָריוס דעם 15-טען) דער ליבעראַלער פּיוס דער 9-טער. ענדע פֿעברואַר 1848 יאָהר האָט אויסגעבראָכען

אין פראנקרייך די רעוואָלוציע, וואָס איז געווען אַ סיגנאַל צו דער רעוואָלוציע אין איטאַליען.

צווייטער קאַפּיטעל.

איטאַליען פון דער צייט אָן, ווען מען האָט אויסגעקליבען פּיוס דעם IX ביז זיין פאָלשטענדיגער פעראיינִיגונג.

פּיוס דער 9־טער איז געווען בעקאַנט מיט זיין נייגונג צום ליבעראַליזם און צו דער פעראייניגונגס־אידעע. ווען ער איז אַרויף אויפ'ן פּויפּסטליכען טראָהן, האָט ער די ערשטע זאך געמעלדעט אַמניסטיע: ער האָט בעפרייט אַלע פּאָליטישע אַרעסטירטע און האָט ערלויבט זיך אומצוקעהרען אַהיים אַלע אַרויסגעוויזענע. דערנאָך האָט ער אָנגעהויבען דורכצופיהרען רעפאָרמען: ער האָט געעפענט געגעזעלשאַפטליכע לעזע־זאַלען, האָט שוואַכער געמאַכט די צענזור, און אויסגעבעסערט די פינאַנצען. דיזע רעפאָרמען, און איבערהויפּט די אַמניסטיע, האָבען אַרויסגערופען אַן'אַלגעמיינע פרייד. די איטאַליענער האָבען צום ערשטען מאָל דערזעהען אַזאַ געבילדעטען און הומאַנעם פּויפּסט און האָבען ניט געוואוסט, מיט וואָס אויסצודריקען זייער פרייד און צוטרויען צו איהם. בשעת ער פלעגט זיך בעווייזען אויפ'ן גאַס, פלעגען גרויסע פאָלקס־מאַסען בעגריסען מיט פרייד „גאָט'ס געזאַנדטען". בכן, האָבען די איטאַליענער איצט געהאַט בראש פון דער ליבעראַלער בעפרייאונגס־בעוועגונג ניט נור דעם פּיעמאָנטישען קעניג, קאַרל־אַלבערט, נור אויך דעם רוימישען פּויפּסט, וועלכער האָט געהאַט אַן'אייגענע אַרמעע און רייכע געלד־מיטלען. אין רוים האָט מען אָפען גערעדט וועגען פערטרייבען די עסטרייכער און פעראייניגען זיך אַרום פּויפּסט. אומזיסט האָבען פיעלע פון דער פּאַרטיי „יונג־איטאַליען" גע'עצה'ט זיך פאָרזיכטיגער צו בעציהען צום ליבעראַליזם פון פּויפּסט און פון קאַרל־אַלבערט — דער גרעסטער טייל איטאַליענער האָט אָבער ניט אַכטונג געגעבען אויף מאַצציני'ס התראות. קאַרל־אַלבערט איז אין דער זעלבער צייט אָפען צוגעשטאַנען צום ליבעראַלען פּויפּסט.

קאַרל־אַלבערט.

זעהענדיג, אַז עס איז אָנגעקומען אַ גינסטיגער מאָמענט צו האַנדלען מיט מעהר ענטשיעדענהייט האָט קאַרל־אַלבערט אָנ

געהויבען צו בעציהען זיך אונאָבהענגיגער בנוגע צו די עסטרייכער; דאָס פאָלק האָט אָנגעהויבען צו טראַכטען וועגען אַ מלחמה מיט זיינע זיגער; דאָס עסטרייכישע מיליטער, וואָס האָט זיך אַיינגעפונען אין פערשידענע ערטער אין איטאַליען, האָט זיך געפיהרט זעהר עזות'דיג: גאַנץ אָפט פלעגען פאָרקומען צוזאַמענשטויסען צווישען איטאַליענער און עסטרייכישע סאָלדאַטען. אַלע האָבען זיך געגרייט צו אַנ'אויפשטאַנד.

די בעוועגונג אין סיציליען אין 1848 יאָהר.

אין יאַנואַר 1848 יאָהר האָט אויסגעבראָכען אַנ'אויפשטאַנד אין סיציליען, וואו עס איז געוועזען אַ שרעקליכער הונגער. דאָס אומגליקליכע סיציליען האָט זיך די גאַנצע צייט געפונען אין אַ בעזונדערס-טרויעריגע לאַגע: די נעאַפּאָליטאַנער האָבען זיך בעצויגען פיינדליך צו די סיציליאַנער, ווי צו אַ פרעמדעס פאָלק. די בורבאָנען האָבען זיי אויך געדריקט און פלעגען לאָזען אויף דעם אינזעל נעאַפּאָליטאַנישעס חיל צו אונטערדריקען די סיציליאַנער.

דאָס סיציליאַנישע פאָלק איז דערווייל געוואָרען מעהר בעהאַוסטזיניג. עס האָט אָנגעהויבען אונטערצושיידען זיינע פיינד און פריינד. עס האָט פערשטאַנען, אַז זיינע שונאים זענען די עסטרייכער און די גרויזאַמע קעניגען, די בורבאָנען, וועלכע האָבען זיי געשטיקט, שטיצענדיג זיך אויף די עסטרייכישע מאַכט, האָבען זיי פערפאָלגט און אויסגעקוועטשט די לעצטע זאַפט פון „זייערע געליעבטע אונטערטהאַנען". אונטער דער ווירקונג פון דעם שווערען לעבען האָבען זיך די סיציליאַנער אויפגעהויבען און געפאָדערט פרייהייט און אַ בעסער לעבען.

פערדינאַנדס נקמה אָן די אויפגעשטאַנענע.

ווען עס האָט זיך אָנגעהויבען די בעוועגונג, זענען די קעניגליכע סאָלדאַטען, וואָס האָבען געהיט סיציליען, ענטלאָפען. דער קעניג פערדינאַנד בורבאָן איז שטאַרק אויפגעבראַכט געוואָרען אויף די ניט-געהאָרכזאַמע סיציליאַנער און האָט אויסגעלאָזען זיין כעס צו דעם, ווער עס האָט זיך איהם נאָר געמאַכט אונטער די הענד; טעגליך זענען אָבגעהאַלטען געוואָרען קריעגס-גערוכטען און אויסגעפיהרט געוואָרען טויט-שטראָפען.

דֶער אוֹיפֿשטאַנד װֶערט אַרִיבֶּערגֶעװאָרפֶֿען פֿוּן סִיצִילִיֶען אִין נֶעאַפּאָל.

פֿוּן דֶעם אִינזֶעל אִיז אָבֶּער דִי בֶּעװֶעגוּנג אַרִיבֶּער אִין נֶעאַפּאָל. אַפִֿילוּ דִי קֶענִיגלִיכֶע סאָלדאַטֶען נֶעבֶּען פּאַלאַין הָאבֶּען גֶעשְׁרִיעֶן: „עֶס לֶעבֶּע דִי רֶעפֿאָרמֶע" אוּן הָאבֶּען זִיךְ עֶנטזאַגט צוּ שִׁיסֶען אִין דִי אוֹיפֿגֶעשטאַנֶענֶע סִיצִילִיאַנֶער. דאַמאָלס הָאט פֶֿערדִינאַנד בֶּעשלאָסֶען צוּ גֶעבֶּען אַ קאָנסטִיטוּצִיֶע[6].

דֶער אוֹיפֿשטאַנד אִין מִילאַן אִין מֶערץ 1848 יאָהר.

אִין דֶער װֶעלכֶער צַייט הָאט זִיךְ אָנגֶעהוֹיבֶּען דִי פֶֿעבּרוּאַר־רֶעװאָלוּצִיֶע אִין פֿראַנקרַייךְ, װֶעלכֶע הָאט זִיךְ גֶעעֶנדִיגט מִיט דֶעם, װאָס מֶען הָאט פֶֿערטרִיבֶּען דֶעם קֶענִיג אוּן פֶֿערנִיכטֶעט זַיין טראָהן. דִיזֶע יְדִיעָה הָאט גֶעװִירקט פּוּנקט װִי מֶען װאָלט אַרַיינגֶעװאָרפֶֿען אַ פֿוּנק אִין אַ סקלאַד פֿוּן פּוּלװֶער. עֶס הָאט זִיךְ גְלַייךְ אָנגֶעהוֹיבֶּען אַ בֶּעװֶעגוּנג אִין מִילאַן אִין דֶער הוֹיפּט־שטאָדט פֿוּן לאָמבּאַרדִיֶען.

דאָרטֶען װֶענֶען גֶעשטאַנֶען דִי עֶסטרַייכִישֶע סאָלדאַטֶען, אוּנטֶער דֶער אָנפִֿיהרוּנג פֿוּן דֶעם אַרמֶעע־שֶׁעף ראַדֶעצקִי. ראַדֶעצקִי אִיז גֶעװֶען אַ גרוֹיזאַמֶער, גראָבֶּער אוּן מגוּשם׳דִיגֶער מַאן. דִי מִילאַנֶער הָאבֶּען פַֿיינט גֶעהַאט זַיינֶע סאָלדאַטֶען פֿאַר זַייעֶר בּוּשֶׁעװֶען אוּן װִילדֶעװֶען. דִי בִּירגֶער הָאבֶּען גֶעפֿאָדֶערט מֶען זאָל פֿאַנאַנדֶערלאָזֶען דִי פּאָלִיצַיי אוּן הָאבֶּען, אוֹיסֶערדֶעם, בֶּעקוּמֶען דאָס רֶעכט צוּ בִּילדֶען אַ פֿאָלקס־מִילִיץ. עֶס הָאט זִיךְ אָנגֶעהוֹיבֶּען אַ בֶּעװֶעגוּנג גֶעגֶען ראַדֶעצקִין מִיט זַיין אַרמֶעע; דִי מִילאַנֶער בִּירגֶער הָאבֶּען גֶעװאָרפֶֿען אִינ׳ם מִילִיטֶער שטֵיינֶער, צִיגֶעל, אוּן אָבּגֶעגאָסֶען מִיט קאָכֶעדִיגֶעס װאַסֶער. אִין אֵיין נאַכט װֶענֶען אוֹיסגֶעבּוֹיט גֶעװאָרֶען פֶֿעסטֶע בּאַרִיקאַדֶען, דִי גֶעװֶעהר־מאַגאַזִינֶען װֶענֶען צוּראַבִּירט גֶעװאָרֶען. דִי גאַנצֶע שטאָדט הָאט אַרוּמגֶעכאַפּט אַ מִין קאַמפֿף־שִׂכְרוּת. דִי מאַסֶען הָאבֶּען זִיךְ מוּטִיג גֶעשלאָגֶען. ראַדֶעצקִי הָאט גֶעװֶעסט אָנגֶעהוֹיבֶּען אַיינצוּשטִילֶען דִי אוֹיפֿגֶעשטאַנֶענֶע, אָבֶּער זַיין לאַגֶע אִיז גֶעװֶען אַ שלֶעכטֶע: דִי מִילאַנֶער הָאבֶּען זִיךְ פֿוּן אָנהוֹיבּ אַרוֹיסגֶעװִיזֶען שטאַרקֶער פֿוּן אִיהם. דאַמאָלס הָאט עֶר זִיךְ צוּזאַמֶען מִיט זַיין מִילִיטֶער פֶֿערשלאָסֶען אִין

[6]) דִי פֿאָדֶערוּנג פֿוּן אַ קאָנסטִיטוּצִיֶע אִיז צוּ דֶערזֶעלבֶּער צַייט גֶעװֶען שטאַרק אוֹיךְ אִין דִי אַנדֶערֶע גֶעגֶענדֶען פֿוּן אִיטאַלִיֶען. קאַרל־אַלבֶּערט, מוֹרא הָאבֶּענדִיג פֿאַר אַ רֶעװאָלוּצִיֶע, הָאט דאַן אוֹיךְ צוּגֶעזאָגט זַיינֶע אוּנטֶערטהאַנֶען אַ קאָנסטִיטוּצִיֶע. זַיין בַּיישפִּיעל הָאט אוֹיךְ גֶעפֿאָלגט דֶער טאָסקאַנִישֶער הֶערצאָג.

פעסטונג. די מילאנער האבען געהאט וועניג פולווער, אבער זיי האבען עס פערפערטיגט מיט גרויס התמדה; אויף די גאסען זענען געבויט געווארען באריקאדען, כדי צו קעמפפען אונטער זייער שוץ מיט דער עסטרייכישער ארמעע. די דאזיגע באריקאדען זענען געמאכט געוועזען פון שטיינער, אויסגעגראבענע פון וועג, אויך זענען זיי פערלעגט געוועזען מיט גאר טייערען און גאר ארימען מעבעל. אלע האבען זיך פלייסיג געגרייט צום קאמפף: די כעמיקער האבען פערפערטיגט פיראקסילין, אריסטאקראטישע דאמען פלעגען זיך צוזאמענקלייבען אין גרויסע געביידעס און האבען דארט געשמאלצען בליי און געגאסען קוילען. באלד איז די מילאנער ארויפגעקומען אויפ'ן זינען צו מאכען הילצערנע הארמאטען מיט אייזערנע רייפען, כדי צו ענטפערן פון זיי די עסטרייכער מיט זייערע אייגענע קוילען. נאכדעם ווי מען האט געמאכט די נויטיגסטע הכנות זענען די מילאנער בעפאלען ראדעצקי'ן. גאנץ לאמבארדיען האט זיך געאיילט צו העלפען דער הויפט=שטאדט.

ראדעצקי'ס אבטרעטען.

איינזעהענדיג די געפעהרליכע לאגע, האט ראדעצקי בעשלאסען אבצוטרעטען. אונטער א האגעל פון קוילען איז ער ארויס פון מילאן. אונטערוועגס האט ער אבגעטהאן גרויזאמע געוואלד=טהאטען אין די דערפער איבער זייערע איינוואהנער.

קארל=אלבערט'ס מפלה.

זעהענדיג דעם ערפאלג פון די מילאנער, האט קארל=אלבערט בעשלאסען צוצושטעהן צו זיי. ער האט געמעלדעט עסטרייך א מלחמה. דער פויפסט האט איהם צוגעשיקט זיין ברכה. פון אנהויב האט איהם געגליקט. אבער אין דער ענטשיידענער מינוט האט ער געהאט א שרעקליכע מפלה ביי קוסטאצע און נאווארע. די איטאליענער האבען זיך געשלאגען מיט אויסערגעוועהנליכען מוט, נור, א דאנק די טעות'ן פון זייערע גענעראלען, אויך דעם הונגער און די מחלוקת, זענען זיי צושלאגען געווארען.

קארל ענטזאגט זיך פון טראהן.

קארל=אלבערט האט געבעטען מאכען שלום. ראדעצקי האט איהם פארגעלעגט זעהר בעליידיגענדע תנאים. דאן האט קארל=אלבערט בעשלאסען, אז עס איז איהם בעקוועמער אבצוזאגען זיך פון טראהן, איידער איינצוגעהן אויף אזא שענדליכען שלום. ער

האָט זיך צוליעב דעם אין 1848 יאָהר פֿײַערליך ענטזאַגט פֿון טראָהן לטובֿת פֿון זײַן זוהן וויקטאָר-עמנואל. „פֿיליײַכט וועט דער גענעראַל זײַן מעסיגער מיט מײַן זוהן" האָט ער געזאָגט. וויקטאָר-עמנואל איז געוואָרען קעניג און קאַרל-אַלבערט איז פֿרײַוויליג אויסגעוויזען געוואָרען.

די פֿאָלגען פֿון דעם ניט-אָבגעגליקטען אויפֿשטאַנד פֿון 48 יאָהר.

אויף איטאַליען האָט די מפלה פֿון 1848 יאָהר זיך שווער אָבגערופֿען. עס איז ווידער אָנגעשטאַנען אַ פֿינסטערע רעאַקציע. דער ליבעראַלער פּויפּסט האָט אָנגעהויבען חרטה צו קריגען אויף זײַנע פֿריהערדיגע מיינונגען און אויף דעם, וואָס ער האָט געשיקט מיליטער געגען די עסטרײַכער; כדי צו מתקן זיין אַ געפֿאַלען, האָט ער אײַנגעפֿיהרט שטרענגע גזרות אין זײַנע פּראָווינצען: ער האָט אָנגעהויבען צו דריקען די פּרעסע און צו פֿערפֿאָלגען די מענשען, וועלכע זענען געשטאַנען פֿאַר די נײַע מעהר געראַכטע אָרדנונגען און האָבען געשטרעבט צום גליק און צו פֿרײַהייט פֿונ'ם איטאַליענישען פֿאָלק. די ליסטיגע יעזואיטען האָבען אויפֿגעהויבען דעם קאָפּ און האָבען זיך געסטאַרעט צו פֿערטיליגען זייערע געגנער מיט דער הילף פֿון גיפֿט און מעסערס.

אויף אַזאַ אופֿן איז פֿון אַלץ אַ תל געוואָרען; די נעאַפּאָליער קאָנסטיטוציע האָט מען מיט געוואַלד אָבגערופֿען, און צום ענדע פֿון 48-טען יאָהר איז איטאַליען געווען צוברעקעלט און פֿערשקלאַפֿט, פּונקט ווי פֿריהער. אַלע אַנטיילנעהמער פֿון דער בעוועגונג זענען שטרענג בעשטראָפֿט געוואָרען. עס איז, איבריגענס, געבליבען אַ נוצען פֿון דער בעוועגונג: 1) האָבען די ליבעראַלען בעשײַנפּערליך געזעהען, אַז דער ליבעראַליזם פֿון פּיוס דעם IX איז געווען נור לפנים וועגען און ניט אױפֿריכטיג. אַלעמען איז קלאָר געוואָרען, אַז דער טראָהן פֿון הייליגען פּעטער וועט ניט שטעהן פֿאַר די פֿעראייניגונג און בעפֿרײַאונג פֿון איטאַליען, 2) פּיעמאָנט, וואָס האָט אַזוי היים געקעמפֿט געגען די עסטרײַכער האָט ערוואָרבען די ליעבע פֿון די איטאַליענער; אויף איהם האָבען איצט פֿיעלע אַרויפֿגעלעגט אַלע זייערע האָפֿנונגען. פּיעמאָנט האָט ריכטיג פֿערשטאַנען זײַן לאַגע, און זײַנע קעניגען זענען געבליבען טרײַ דעם ליבעראַליזם. אין זייער קעניגרײַך איז געבליבען גאַנץ די קאָנסטיטוציע, די דרײַפֿאַרביגע איטאַליענישע פֿאָהן און די פּרעס-פֿרײַהייט; פֿיעלע אַנ-

טִילנֶעהמֶער פֿוּן דֶער בֶּעוֶועגוּנג פֿוּן 48-טֶען יָאהר הָאבֶּען זִיךְ גֶערַאטֶעוֶועט אִין פִּיֶעמָאנט פֿוּן דִי פֶֿערפָֿאלגוּנגֶען פֿוּן פּוֹיפּסט אוּן דִי בּוּרבָּאנֶען. אַ דַאנק דֶעם הָאט זִיךְ דֶער גוּטֶער שֵׁם פֿוּן פִּיֶעמָאנט נָאךְ מֶעהר פֶֿערשטַארקט אוּן פִֿילֶע הָאבֶּען גֶעטרַאכֿט וֶועגֶען דֶעם, וִוי צוּ פֶֿעראֵיינִיגֶען זִיךְ אַרוּם פִּיֶעמָאנט כְּדֵי אוֹיף אַזַא אוֹפֿן צוּ עֶרוֶוערבֶּען פֿרַייהַייט פֿאַר דָאס גַאנצֶע אִיטַאלִיֶענִישֶׁע פָֿאלק.

דֶער קֶענִיג וִיקטָאר-עֶמַנוּאֵל.

דֶער סַארדִינִישֶׁער קֶענִיג וִיקטָאר-עֶמַנוּאֵל אִיז אַרוֹיף אוֹיפֿ'ן טרָאהן אִין דֶער שְׁוֶוערסטֶער צַייט, אוּן אִיז גֶעשטָארבֶּען אַלס קֶענִיג נִיט נָאר פֿוּן פִּיֶעמָאנט, נָאר פֿוּן דֶער פֶֿעראֵיינִיגטֶער אוּן מֶעכֿטִיגֶער מְלוּכָה — אִיטַאלִיֶען. פִֿילֶע הִיסטָארִישֶׁע בֶּעדִינגוּנגֶען הָאבֶּען אִיהם גֶעהָאלפֿען, עֶר אַלֵיין הָאט אָבֶּער אוֹיךְ נִיט וֶועניג גֶעטהָאן, צוּ בֶּענוּצֶען זִיךְ מִיט אַלֶע מֶעגלִיכֿקַייטֶען וֶועלכֿע עֶס קֶענֶען נָאר גֶעבֶּען דִי אוּמשטֶענדֶען.

קַאוואוּר'ס כַֿארַאקטֶערִיסטִיק.

קַאוואוּר אִיז גֶעוֶועזֶען פִֿירצִיג יָאהר אַלט, וִוען עֶר אִיז גֶעוָוארֶען וִיקטָאר-עֶמַנוּאֵל'ס הֶעלפֿער. עֶר אִיז גֶעוֶועזֶען אַ גֶעבִּילדֶעטֶער מַאן, מִיט פִֿילֶע גוּטֶע אֵייגֶענשַׁאפֿטֶען, אַלס קְרִיעגס-מַאן, אַלס שְׁרַייבֶּער אוּן אַלס קִינסטלֶער. עֶר אִיז גֶעוֶועזֶען אַ חָסִיד פֿוּן בַּאלדִיגֶע אוּן עֶנטשִׁידֶענֶע רֶעפָֿארמֶען, וֶועלכֿע הָאבֶּען גֶעדַארפֿט דוּרכֿגֶעפִֿיהרט וֶוערֶען מִיט דֶעם אַנטְהַיילנֶעהמֶען פֿוּן פָֿאלק.

קַאוואוּר'ס טהֶעטִיגקַייט.

עֶר הָאט פֶֿערשטַאנֶען, אַז כְּדֵי צוּ הָאבֶּען אַנ'עֶרפָֿאלג אִין דֶעם בֶּעפָֿארשטֶעהֶענדֶען קַאמְפֿ דַארף מֶען אוֹיסבֶּעסֶערֶען דִי פִֿינַאנצֶען פֿוּן דֶער מְלוּכָה אוּן אִיהר קְרִיעגס-פֶֿעהִיגקַייט. מִיט קְלוּגֶע מִיטלֶען הָאט עֶר גִיךְ אוֹיפֿגֶעהוֹיבֶּען דֶעם וואוֹילשטַאנד פֿוּן דֶעם לַאנד; כְּדֵי רַייכֿער צוּ מַאכֿען דִי קַאזנַא הָאט עֶר צוּגֶעמַאכֿט פִֿיעל מָאנַאסטִירֶען, אוּן הָאט צוּגֶענוּמֶען וַוייטֶערֶע רַייכֿטִימֶער פֿאַר דֶער מְלוּכָה. עֶר הָאט אוֹיךְ נִישט אַרוֹיסגֶעלָאזֶען פֿוּן אוֹיג דִי מִילִיטֶערִישֶׁע קְרַאפֿט. גֶעשְׁווִינד הָאט עֶר פֶֿערבֶּעסֶערט דִי אַרמֶעע אוּן הָאט אָנגֶעהוֹיבֶּען צוּ טרַאכֿטֶען וֶועגֶען אַ מִלְחָמָה מִיט עֶסטרַייךְ, וֶועלכֿע הָאט נָאךְ אַלץ גֶעהַאלטֶען אִין דִי הֶענד לָאמבַּארדִיֶען, וֶוענֶעדִיג אוּן אַנדֶערֶע גֶעגֶענדֶען. כְּדֵי צוּ גֶעווִינֶען דִי לִיעבֶּע פֿוּן דִי אִיטַאלִיֶענֶער, וֶועלכֿע זֶענֶען גֶעוֶועזֶען גֶעדְרִיקט פֿוּן פּוֹיפּסט, פֿוּן דִי בּוּרבָּאנֶען אוּן פֿוּן דִי עֶסטרַייכֿער,

האט פיעמאנט שטרענג אבגעהיט די קאנסטיטוציע: אין אלע וויכטיגע ענינים האט דער קעניג זיך מישב געווען מיט זיינע אונ־טערטהאנען, ער האט ניט געדריקט די פרעסע א. ז. וו.

קאוואור האט זיך אויך בעמיהט צו נושא חן זיין ביי די אויס־לענדישע קיסרים, כדי צו געפינען שטיצע ביי זיי. ער איז אריין אין בעציהונגען מיט דעם מעכטיגען ענגלאנד און מיט דעם פראנ־צויזישען קעניג נאפאלעאן, וועלכער האט געהאט א גוטע ארמעע[7].

נאפאלעאן דעם III־ענס הילף.

דער פראנצויזישער קעניג נאפאלעאן דער III האט בע־זונדערס געשטיצט די איטאליענער. אין די יונגע יאהרען איז נאפא־לעאן געווען א מיטגליעד פון די קארבאנאריער, און האט אויך געטראכט וועגען בעפרייען און פעראייניגען איטאליען. אמת, אז נאכדעם, ווי ער איז געווארען פראנצויזישער אימפעראטאר, האט ער אנגעהויבען צו פערגעסען אן זיינע שטרעבונגען פון דער יוגענד, אבער אין דערזעלבער צייט האט אויף איהם געמאכט אנ'אטענטאט דער גראף ארסיני: ס'איז געווארפען געווארען א באמבע אונטער נאפאלעאנ'ס קארעטע. דיזע באמבע האט איהר ציעל ניט דער־גרייכט. ארסיני'ן האט מען געכאפט און פער'משפט צום טויט. פאר'ן אויספיהרען דעם פסק־דין האט ארסיני אויפגעשריבען נא־פאלעאנ'ען אווארעמען בריעף, אין וועלכען ער האט איהם גע־בעטען מיטצוהעלפען איטאליענ'ס פעראייניגונג. דיזער אטענטאט און דער בריעף האבען גאר אונערווארטעט געמאכט א גוטע ווירקונג אויף נאפאלעאנ'ען. ער איז אפען ארויסגעטראטען פאר איטא־ליען געגען עסטרייך. איינמאל ביי דער אויפנעהמונג פון דעם עסטרייכישען געזאנדטען האט ער איהם געזאגט: „איך בעדויער, וואס די בעציהונגען פון אונזערע רעגירונגען זענען ניט אזוי גוט ווי פריי־הער“. נאכדעם האבען אלע פערשטאנען, אז פראנקרייך איז אוועק געגען עסטרייך.

---

[7]) אין דער צייט האט זיך גראד אנגעהויבען דער קריעג אין קרים, ווען גאנץ אייראפא, האט, ווי בעוואוסט, געהאלטען מלחמה מיט ריסלאנד. כדי זיך איינצוקויפען ביי די מערב־אייראפעאישע מליכות האט קאוואור אויך געשיקט אנ'ארמעע פון 15 טויזענד מאן אין סעוואסטאפאל געגען רוסלאנד צו העל־פען די פראנצויזען און די ענגלענדער. ער האט געוואוסט, אז דורך דעם וועט ער ערווערבען די דאנקבארקייט אין די ליעבע פון די מעכטיגע אין שטארקע מלוכות.

דִי מלחמה מִיט עֶסטרַײַך אִין 1859 יאָהר.

פִיעֶמאָנט האָט דעֶרװײַל נִיט געֶשלאָפֿעֶן און האָט זִיך מוּטִיג בּעֶװאַפֿעֶנט. עֶסטרַײַך האָט זִיך אָנגעֶהױבּעֶן צוּ בּעֶאוּנרוּהִיגעֶן און האָט אָבּגעֶגעֶבּעֶן פִיעֶמאָנט אַ בּעֶפֿעֶהל אָבּצוּגעֶבּעֶן דִי װאַפֿעֶן אִין דרײַ טעֶג צײַט — דאָס אִיז שױן געֶװעֶן אַ דִירעֶקטעֶר אַרױסרוּף צוּ אַ מלחמה. און עֶס האָט זִיך אָנגעֶהױבּעֶן אַ הײסעֶ, גרױזאַמעֶ און אוּנ׳ברחמנות׳דִיגעֶ מלחמה.

דִי אִיטאַליעֶנעֶר צוּ הִילף האָט נאַפּאָלעֶאָן געֶשִיקט צװײ אַרמעֶען. דִיזעֶ אַרמעֶען צוּזאַמעֶן מִיט דִי אִיטאַליעֶנעֶר האָבּעֶן אָבּגעֶהאַלטעֶן צװײ גלעֶנצעֶנדעֶ נצחונות בּײַ מאַדזשעֶנט און סאָלפּעֶרִינאָ. נאָך דִיזעֶ גלעֶנצעֶנדעֶ עֶרפֿאָלגעֶן האָבּעֶן דִי אִיטאַליעֶנעֶר מִיט פֿרײד בּעֶגעֶגעֶנט דִי זִיעגעֶר: מעֶן האָט זײ בּעֶשאָטעֶן מִיט בּלוּמעֶן און קרעֶנץ און געֶקלוּנגעֶן אוּמעֶטוּם אִין דִי גלאָקעֶן.

דעֶר שלום מִיט דִי עֶסטרײַכעֶר
און דאָס אָבּנעֶהמעֶן לאָמבּאַרדִיעֶן אִין 1859

דִי אִיטאַליעֶנעֶר האָבּעֶן זִיך װײַטעֶר געֶרִיסעֶן צוּ נצחונות, נאָר נאַפּאָלעֶאָן האָט מִיט אַמאָל געֶמאַכט שלום מִיט דִי עֶסטרײַכעֶר (אִין װִילאַפֿראַנק) און לױט דִי תנאִים פֿוּן דעֶם שלום האָט דעֶר עֶסטרײַכִישעֶר קעֶנִיג אָבּגעֶטראָטעֶן לאָמבּאַרדִיעֶן נאַפּאָלעֶאָנ׳עֶן, װעֶלכעֶר האָט אָבּגעֶגעֶבּעֶן דִיזעֶ געֶגעֶנד פִיעֶמאָנט. דאָס אִיז פֿאָרגעֶקוּמעֶן אִין 1859 יאָהר.

דִי פֿעֶראײנִיגוּנג פֿוּן טאָסקאַנעֶ, פּאַרמאַ און מאָדעֶנאַ.

דעֶר עֶרשטעֶר טרִיט אִיז אױף אַזאַ אוֹפֿן געֶמאַכט געֶװאָרעֶן. גלײַך נאָך דעֶם האָט זִיך אָנגעֶהױבּעֶן אַ פֿאָלקס־בּעֶװעֶגוּנג אִין טאָסקאַנעֶ, פּאַרמאַ און מאָדעֶנאַ, און אִין יאַנוּאַר 1860 האָבּעֶן זײ זִיך אױך בּעֶהעֶפֿט צוּ פִיעֶמאָנט.

אִין דעֶמזעֶלבּעֶן 1860 יאָהר אִיז צוּזאַמעֶנגעֶרוּפֿעֶן געֶװאָרעֶן דעֶר עֶרשטעֶר אִיטאַליעֶנִישעֶר פּאַרלאַמעֶנט און װִיקטאָר־עמנוּאֵל אִיז מִיט אַ שטִימעֶן־מעֶהרהײַט עֶרקלעֶרט געֶװאָרעֶן פֿאַר׳ן אִיטאַליעֶנִישעֶן קעֶנִיג.

דִי לאַגעֶ אִין נעֶאַפּאָלִיטאַנִישעֶן קעֶנִיגרײַך.

אִיצט אִיז נאָך געֶבּלִיבּעֶן צוּ פֿעֶראײנִיגעֶן װעֶנעֶדִיג, רױם און נעֶאַפּאָל. אִין נעֶאַפּאָל און אִין סִיצִילִיעֶן האָט מעֶן שױן געֶשטרעֶבּט אַראָבּצוּװאַרפֿעֶן דִי בּוּרבּאָנעֶן.

דעֶר לעֶצטעֶר בּוּרבּאָן, פֿראַנצִיסק II, אִיז געֶװעֶן אַ בּעֶזוּנ־

דערס גרויזאַמער און שלעכטער מענש, ער האָט פערפאָלגט די פרעסע, מיט דעם אויסרעד, אַז זײַנע אונטערטהאַנען האָבען ניט וועגען וואָס צו טראַכטען, ווײַל ער אַלײן „טראַכט שוין פאַר זײ“; דער אַלטער גלויבען אין טורמעס, געוואַלד, תליות, די אַלטע געוואוהנהײַט צו אונטערדריקען, צו שטיקען, ווי ווײַט מעגליך איז — דאָס אַלץ איז געוועזען די הויפּט-וואַפען אין זײַן פאָליטיק. וויקטאָר-עמנואֵל האָט פונדעסטוועגען מורא געהאַט אַרויסצוטרעטען אָפען געגען פערדינאַנד׳ן.

גאַריבאַלדי.

דאַן איז די סיציליאַנער צו הילף געקומען דער פאָלקס-העלד גאַריבאַלדי. דאָס איז געוועזען אַ מענש זעהר אַ קלוגער, אַ דרײסטער, וועלכער האָט הײס געליעבט זײַן פאָטערלאַנד. וועהענדיג, אַז קײנער קומט ניט צו הילף די סיציליאַנער, האָט ער אויפגעקליבען אַ הויפען פרײַוויליגע, האָט נעקראָגען 4 האַרמאַטען און 5 טויזענד ביקסען און איז אַוועק אין סיציליען, כדי מיט אַזעלכע שוואַכע קרעפטען צו עראָבערן די פרײַהײַט און די אײניגקײַט פון איטאַליען. ווי זײ זענען נור צוגעשטאַנען צו די ברעגען פון סיציליען, האָבען זיך דיזע פרײַוויליגע (אָדער די „רויטע העמדלעך“, ווי מען האָט זײ אַ צונאָמען געגעבען נאָך זײער קאָסטיום נאָך) גענומען דרײַסט צו דער אַרבײַט. אונטער גאַריבאַלדי׳ס פאָהנען האָבען זיך אָנגעהויבען צוזאַמענצוקלײַבען פון אַלע קאַנטען מהנות סיציליאַנער און אַנדערע פרײַוויליגע; פיעלע פון זײ האָבען אַפילו קײנמאָל ניט געהאַלטען קײן ביקס אין די הענד, נאָר אַלע האָבען שטאַרק געליעבט די הײמאַט און זײער זאַך און זענען געוועזען גרײט צו אָפּפערן זײער לעבען.

וויקטאָר-עמנואֵל האָט מיט האַרץ-קלאַפעניש זיך צוגעקוקט צו גאַריבאַלדי׳ס טהעטיגקײט; אין דער-שטיל האָט ער איהם געוואונשען דעם גלענצענדסטען ערפאָלג; ער האָט אָבער מורא געהאַט אָפען צוצושטעהן צו איהם און האָט זאָגאַר אַרויסגעגעבען אַ בעפעהל צו שיסען די „בונטאָווטשיקעס“, אויב זײ וועלען צושטעהן צו זײַנע ברעגען.

דאָס אײַננעהמען סיציליען.

דערווײַל האָט גאַריבאַלדי נאָך אַ דרײַסטען קאַמפּף גענומען די שטאָדט פּאַלערמאָ אין סיציליען, וועלכע איז געוועזען בעזעצט פון דער קעניגליכער אַרמעע פון די בורבאָנען, אין

קורצען איז גאַנץ סיציליען אַריבּער צו איהם אין די הענד: דאָס פֿאָלק איז אומעטום אַריבּער אויף זיין זייט און האָט איהם בּעגעגענט מיט שׂמחה.

גאַריבּאַלדי'ס ערפֿאָלג אין נעאַפּאָל.

נאָכדעם, ווי ער האָט איינגענומען סיציליען, איז גאַריבּאַלדי אַריבּער צו דער קעניגליכער הויפּט־שטאָדט נעאַפּאָל. דער קעניג פֿראַנציסק איז מבולבל געוואָרען. ער האָט געזעהען, אַז אַלע געהען אַריבּער אויף גאַריבּאַלדי'ס זייט. די אַרמעע פֿון דיזען העלד איז געוואַקסען, ווי אַ הויפֿען שנעע, וועלכער פֿאַלט בּאַרג אַראָב. פֿראַנציסק האָט בּאַלד אָנגעהויבּען אָבצוטרעטען, בּעת ער האָט בּעמערקט, אַז ניט נור דאָס פֿאָלק, נאָר אַפּילו אויך די סאָלדאַטען שרייען: „עס לעבּע וויקטאָר־עמנואל, דער קעניג פֿון איטאַליען“. גאַריבּאַלדי איז מיט פּאַראַד אַריין אין דער הויפּט־שטאָדט; דאָס פֿאָלק האָט איהם אויפֿגענומען מיט פֿרייד. אַרום זיין קאַרעטע האָבּען זיך געשטויסען אַלע בּירגער, מען האָט איהם בּעשאָטען מיט בּלומען און בּעגעגענט מיט פּאַלמען אין די הענד.

פֿון דעם הויז, וואו ער האָט זיך געפֿונען, האָט גאַריבּאַלדי אין דעם דאָזיגען אָבּענד געמוזט איינינגע מאָל אַרויס אויפֿ'ן בּאַלקאָן צו בּעווייזען זיך פֿאַר די גליקליכע איינוואָהנער. די גאַנצע שטאָדט איז געווען אילומינירט, אומעטום האָבּען געפֿלאַטערט פֿאָהנען. גאַריבּאַלדי האָט געהאַלטען אַ פֿייערליכע רעדע פֿאַר'ן פֿאָלק. ער האָט געזאָגט: „נעאַפּאָליטאַנער! אַריינגעטראָטען אין דיזער שעהנסטער שטאָדט פֿון איטאַליען בּין איך פֿול מיט פֿרייד. אייער פֿרייהייט בּרענגט אַריין אין ענטציקונג די איטאַליענער און דיענט אַלס אַ טרייסט פֿאַר דער גאַנצער מענשהייט.

„איך קום צו אייך אַליין ניט צו אונטערטהעניגען אייך, נאָר אויסצושטרעקען אייך די האַנד צו הילף. היינט קענגען מיר מיט פֿעראייניגטע קרעפֿטען בּעזיעגען אַלץ, כּדי צו דערגרייכען אונזערע ציעלען.

„מיר נעהמען קיין זאַך ניט אָב בּיי אַנדערע: מיר ווילען נור איטאַליען זאָל עקזיסטירען און איטאַליען וועט בּעשאַפֿען ווערען!

„איהר האָט רעכט צו פֿרעהען זיך שטאַרק אין דעם טאָג, ווען עס איז געפֿאַלען די קנעכטשאַפֿט, וועלכע האָט אייך געדריקט, און ווען עס הויבּט זיך אָן אַ תקופֿה פֿון פֿרייהייט און אונאַבּהענגיגקייט.

„איך דאַנק אייך פֿאַר אייער אויפֿנאַהם, איך דאַנק אייך ניט פֿון מיין נאָמען וועגען, פֿון איטאַליענ'ס נאָמען, וועלכעס איהר

העֶלפֿט אוֹיפֿשטעלעֶן און פֿעֶראֵיינִיגעֶן. אִיהר פֿעֶרדִיענט דעֶרמִיט דִי דאַנקבּאַרקײַט נִיט נוּר פֿוּן אִיטאַלִיעֶן, נאָר אוֹיךְ פֿוּן גאַנץ אוֹיראָפּאַ".

אַזוֹי האָט זִיךְ דעֶר טאָג געֶעֶנדִיגט מִיט אַלגעֶמײַנעֶר פֿרײַד און פּאַראַד. דעֶרװײַל האָט שׁוֹין װִיקטאָר-עֶמנוּאֵל גראַטוּלִירט גאַרִיבּאַלדִי׳ן מִיט׳ן עֶרפֿאָלג און אִיז געֶװעֶן זעֶהר צוּפֿרִיעדעֶן, װאָס גאַרִיבּאַלדִי האָט פֿאַנאַנדעֶרגעֶװִיקעֶלט דעֶם קנױל, װאָס מעֶן האָט אִיהם מִיט פּאָלִיטִיק נִיט געֶקעֶנט פֿאַנאַנדעֶרפּלאָנטעֶרן. װעֶן גאַרִיבּאַלדִי אִיז אַרױסגעֶטראָטעֶן געֶגעֶן דעֶם בּוּרבּאָן און האָט אִיהם צװײ מאָל צוּקלאַפּט, האָט זִיךְ װִיקטאָר-עֶמנוּאֵל אָפֿעֶן פֿעֶראֵיינִיגט מִיט גאַרִיבּאַלדִי׳ן און האָט אִיהם געֶשִׁיקט זײַן אַרמעֶע צוּ הִילף. דעֶרנאָך אִיז עֶר אוֹיךְ אַלײן געֶקוּמעֶן אִין נעֶאַפּאָל. דאָ האָבּעֶן אִיהם פִיעלעֶ בּעֶגעֶגעֶנט, אַלס אַנ׳אַנעֶרקעֶנטעֶן קעֶנִיג פֿוּן אִיטאַלִיעֶן.

נעֶאַפּאָל װעֶרט פֿעֶראֵיינִיגט מִיט פּיעֶמאָנט.

דִי מאַכֿט פֿוּן דִי בּוּרבּאָנעֶן אִיז צוּבּראָכֿעֶן געֶװאָרעֶן און צוּ זײער רעֶגִירעֶן האָט געֶנוּמעֶן אַ סוֹף. גאַרִיבּאַלדִי אִיז לױט זײַנעֶ אִיבּעֶרצײַגוּנגעֶן געֶװעֶן אַ רעֶפּוּבּלִיקאַנעֶר, עֶר האָט געֶשטרעֶבּט צוּ דעֶם, אַז דאָס פֿאָלק זאָל אַלײן נעֶהמעֶן דִי מאַכֿט אִין זײַנעֶ העֶנד און זאָל גרִינדעֶן אַ רעֶפּוּבּלִיק. דִי מעֶסִינעֶ זעֶנעֶן אָבּעֶר געֶװעֶן געֶגעֶן דעֶם, דעֶרבּײַ זעֶנעֶן דִי פּוֹיעֶרִים געֶװעֶן נאָךְ װעֶנִיג בּעֶװאוּסט און זעֶנעֶן צוּגעֶשטאַנעֶן צוּ דִי מעֶסִינעֶ. עֶס האָט זִיךְ אָנגעֶהױבּעֶן אַ מהלוֹקת. דאַן האָט גאַרִיבּאַלדִי אִיבּעֶרגעֶגעֶבּעֶן דִי פֿראַגעֶ אוֹיף אָבּשטִימוּנג און דאָס פֿאָלק האָט זִיךְ אַרױסגעֶזאָגט פֿאַר אַ מאָנאַרכִֿיעֶ און פֿאַר׳ן בּעֶהעֶפֿטעֶן זִיךְ מִיט פּיעֶמאָנט. גאַרִיבּאַלדִי האָט אַײנגעֶשטִימט, און דעֶם 2-טעֶן יוּנִי 1861 יאָהר האָט מעֶן אִין דעֶם גאַנצעֶן פֿעֶראֵיינִיגטעֶן אִיטאַלִיעֶן (אוֹיסעֶר רוֹים און װעֶנעֶדִיג) געֶפֿײַעֶרט דעֶם יוֹם-טוֹבֿ פֿוּן „אֵיינִיגקײַט". נאָכֿדעֶם האָט זִיךְ צוּזאַמעֶנגעֶקלִיבּעֶן דעֶר אִיטאַליעֶנִישעֶר פּאַרלאַמעֶנט (דאָרטעֶן זעֶנעֶן אוֹיךְ געֶװעֶן דעֶפּוּטאַטעֶן פֿוּן נעֶאַפּאָל) און דאָ האָט װִיקטאָר-עֶמנוּאֵל פֿײַעֶרלִיךְ און אָפֿיציעֶל אוּמגעֶבּיטעֶן דעֶם טִיטעֶל — קעֶנִיג פֿוּן פּיעֶמאָנט אוֹיף דעֶם טִיטעֶל „קעֶנִיג פֿוּן אִיטאַלִיעֶן". אַזוֹי האָבּעֶן זִיךְ פֿעֶרװִירקלִיכֿט דִי פֿעֶרלאַנגעֶן פֿוּן דִי בּעֶסטעֶ מעֶנשעֶן, פֿעֶרלאַנגעֶן, װאָס האָבּעֶן געֶקאָסט אַזוֹי פִֿיעל קרבּנוֹת, פֿעֶרלאַנגעֶן, צוּלִיעבּ װעֶלכֿעֶ עֶס זעֶנעֶן אוּמגעֶקוּמעֶן אִין דִי עֶסטרײַכִֿישעֶ טוּרמעֶס און געֶפֿעֶנגנִיסעֶן דִי בּעֶסטעֶ און דִי עֶדעֶלסטעֶ מעֶנשעֶן.

די פעראייניגוּנג מיט רוים אוּן ווענעדיג.

איצט איז נאָך געבּליבּען אָבּצוּנעהמען ווענעדיג בּיי די עסטרייכער אוּן רוים בּיים פּויפּסט. ווידער האָבּען אַלע מיט האָפנוּנג אָנגעהויבּען צוּ קוּקען אויף גאַריבּאַלדי'ן (דער פּשוּט'ער עולם, וועלכער איז גענייגט צוּ זעהען אין אַלץ נסים, האָט געהאַלטען גאַריבּאַלדי'ן פאַר אַ האַלבּען גאָט, וועלכער בּעזיצט אַנ'איבּערנאַטירליכע קראַפט, מען האָט גערעדט, אַז ער טראָגט אויף זיך אַ פערכּשוּפ'טעס העמד, וואָס ער דאַרף נאָר אַ טרייסעל טהאָן נאָך יעדען געפעכט, ווי אַלע קוילען וועלען אַרויספאַלען גלייך אויף דער ערד). חיסענדיג זיין קראַפט האָט גאַריבּאַלדי בּעשלאָסען צוּ געהן אויף רוים. פאַר דעם פּויפּסט האָט זיך אָבּער איינגעשטעלט דער פראַנצויזישער קעניג נאַפּאָלעאָן; צוּליעבּ עפּעס אַ קאַפּריז האָט זיך איהם געוואָלט, אַז בּיים פּויפּסט זאָל בּלייבּען די פּראָווינץ. נאַפּאָלעאָן האָט געמעלדעט וויקטאָר־עמנוּאֵל'ן, אַז אויבּ ער וועט העלפען גאַריבּאַלדי'ן, וועלען זיך גלייך די פראַנצויזישע סאָלדאַטען בּעווייזען אין איטאַליען. וויקטאָר־עמנוּאֵל האָט זיך דערשראָקען, אוּן מיטפיהלענדיג אין האַרצען גאַריבּאַלדי'ן, האָט ער דאָך אַרויסגעשיקט געגען איהם אַנ'אַרמעע. דיזע אַרמעע האָט אַרוּמגערינגעלט גאַריבּאַלדי'ן, עס האָט זיך אָנגעהויבּען אַ שיסעריי אוּן גאַריבּאַלדי איז פערוואוּנדעט געוואָרען דוּרך אַ סאָלדאַט פוּן דעם קעניג, וועלכער האָט האַלבּ איטאַליען בּעקוּמען דוּרך גאַריבּאַלדי'ן. גאַריבּאַלדי'ן האָט מען געפאַנגען גענוּמען, מען האָט איהם געמעלדעט אַלס אַ מורד אוּן דערנאָך בּעגנאַדיגט. אָט די גאַנצע קאָמעדיע האָט וויקטאָר־עמנוּאֵל אָבּגעטהאָן אויס מורא פאַר נאַפּאָלעאָנ'ען. נאָר מיט דיזען טריט האָט ער אויפגערייצט געגען זיך פיעל בּירגער, אוּן די רעפּוּבּליקאַנישע פּאַרטיי האָט ווידער אויפגעהויבּען דעם קאָפּ, אוּן האָט ווידער אָנגעהויבּען צוּ טראַכטען וועגען מאַכען אין איטאַליען אַ רעפּוּבּליק.

רוים האָט מען אַלזאָ ניט איינגענוּמען. דאָך האָט מען אין קוּרצען צוּגענוּמען ווענעדיג בּיי די עסטרייכער אוּן פעראייניגט מיט פּיעמאָנט אין 1866 יאָהר. איצט איז געבּליבּען נוּר צוּצוּנעהמען רוים, אין וועלכען עס האָט זיך פעסט געהאַלטען פּיוּס דער IX.

אַנשטאָט צוּ געהן מיט דער צייט, האָט פּיוּס גאָר אָנגעהויבּען צוּ טראַכטען וועגען פערגרעסערען זיין מאַכט. ער האָט פאַנאַנדערגעשיקט אַלע בּישקוּפען אַ בּריעף, אין וועלכען ער האָט אויסגערעכענט די חטאים פוּן דער געזעלשאַפט: פילאָזאָפיע, פּאָליטיק,

פֿערשידענע ערפֿינדונגען א. ז. וו. ער האָט דערביי געמעלדעט, אַז די קירכליכע מאַכט איז דורכאויס העכער פֿאַר דער בירגערליכער מאַכט; ער האָט פֿערשאָלטען אַלעמען, ווער עס האָט דערלאָזען געוויסענס־פֿרייהייט, גלויבענס־פֿרייהייט א. ז. וו.

אין 1870 יאָהר האָט ער צוזאַמענגערופֿען אַנ'אַסיפֿה פֿון בישקופּען און האָט אַרויסגעטראָגען אַ רעזאָלוציע וועגען די זינדלאָזיגקייט פֿון די פּויפּסטען, איצט און אין דער צוקונפֿט. אַ לאַנגע צייט וואָלט ער נאָך געהערשט, ווען עס וואָלט ניט פּאַסירט די צרה מיט נאַפּאָלעאָנ'ען. נאַפּאָלעאָן האָט אָנגעהויבען די ניט־געראָטענע מלחמה מיט דייטשלאַנד. די מלחמה האָט זיך געענדיגט מיט נאַפּאָלעאָנ'ס מפּלה און מיט דעם פֿערטרייבען איהם פֿון טראָהן. דער פּויפּסט איז אויף אַזאַ אופֿן געבליבען אַליין, דער וועג נאָך רוים איז געבליבען ניט פֿערשטעלט. אין דיזער צייט האָט זיך דאָרט אָנגעהויבען אַנ'אָפֿענע פֿאָלקס־בעוועגונג. צו הילף איז איהר אונטערגעקומען די איטאַליענישע אַרמעע, וועלכע האָט צובראָכען די טויערן פֿון שטאָדט מיט קוילען און איז אַריין אין דער הויפּט־שטאָדט. „איך פּראָטעסטיר פֿייערליך געגען די געוואַלד־טהאַט", האָט געזאָגט דער פּויפּסט, ווען מען האָט ביי איהם צוגענומען דעם וועלטליכען טראָהן. פֿון יענער צייט אָן האָבען די פּויפּסטען אָנגעהויבען צו וואָהנען אין וואַטיקאַן און האָבען זיך אַ נאָמען געגעבען „די געפֿאַנגענע פֿון וואַטיקאַן". רוים איז געוואָרען די הויפּט־שטאָדט פֿון דעם פֿעראייניגטען און פֿרייען איטאַליען.

אַזוי זענען מקוים געוואָרען די שטרעבונגען פֿון די בעסטע מענשען פֿון יענער צייט. איטאַליען האָט אָנגעהויבען צו לעבען בעסער און פֿרייער.

דער ראָמאַן „די ביהן", וועלכען מיר לעגען דאָ פֿאָר, גיט איבער דאָס קאַמפּף־בילד פֿונ'ם „יונגען איטאַליען" אין די 40־ער יאָהרען פֿון פֿערגאַנגענעם יאָהרהונדערט, ד. ה. מיט אַ יאָהר 20־30 צוריק, איידער איטאַליען האָט זיך להלוטין פֿעראייניגט.

„די ביהן"

אַ ראָמאַן פון איטאַליענישען לעבען.

פון אַ. וואַיניטש.

I.

דאָס איז פָארגעקומען אין איטאַליען, אין דער שטאָדט פּיזאַ. אַרטור בערטאָן, אַ יונגער סטודענט, איז געזעסען אין גלה'שען סעמינאַריום אינ'ם ביבליאָטעק־צימער פון זיין ערציהער, און האָט געהאַלטען אין דורכקוקען מאַנוסקריפּטען פון קירכען־דרשות.

עס איז געוועזען אַ הייסער יולי־אָבענד, און די פענסטער זענען געווען איינגאַנצען פאַנאַנדערגעעפענט. דער דירעקטאָר פון סעמינאַריום, דער קאַפּעלאַן*) מאָנטאַנעלי האָט אויף אַ רגע אויפגעהערט צו שרייבען און האָט מיט ליבע אַ קוק געטהון אויף דאָס שוואַרצע קעפּעל, וואָס איז געווען איינגעבויגען איבער די פּאַפּירען. ער און אַרטור זענען געווען מאָדנע ענליך איינער אויף דעם אַנדערן, אַזוי ווי קרובים.

— וואָס, מיין ליבער, דו קענסט עס ניט געפינען?

— עס מאַכט ניט אויס, איך וועל עס אויפשרייבען פון דאָס ניי, פּיליכט איז דאָס ערגעץ־וואו פערלאָרען געגאַנגען, און איך פערהאַלט דיך גאָר אומזיסט!

מאָנטאַנעלי האָט גערעדט מיט אַ נידריגער, אָבער אַ פולער און קלינגענדער שטים. דאָס איז געוועזען אַ שטים פון אַ געבאָרענעם רעדנער, רייך אין קלאַנגען, בשעת ער האָט זיך געווענדעט צו אַרטור'ן, האָט זיך אין איהר געפיהלט אַ בעזונדערע צערטליכקייט.

— ניין, פּאַדרע!**) איך מוז עס געפינען.

אַרטור האָט זיך אויפגעהויבען און האָט גענומען שפּרייזען איבערן צימער מיט עלאַסטישע טריט, וועלכע פלעגען אויפרעגען זיינע הויזגע, וואָס האָבען איהם ניט ליעב געהאַט. דאָס איז געוועזען אַ שלאַנקער יונגער מאַן, און האָט געהאַט גאָר ווייניג ענליכקייט אָן אַ ענגלישען יונגלינג. בשעת ער פלעגט זיצען, האָט מען איהם געקענט אָננעהמען פאַר אַ שעהן מיידעלע, איבערגעטהאָן אין מענער־

*) קאַפּעלאַן הייסט אַ קאַטוילישער גלח פון אַ קליינער קירכע, פון אַ קאַפּעללאַ.

**) פּאַדרע — פאָטער.

קליידער; נור ווען ער פֿלעגט זיך שטעלען און נעהמען אַרומגעהן, האָט ער אויסגעזעהען אַזוי עלאַסטיש און בעוועגליך ווי אַ צוגע־וואוינטע פּאַנטערע, בײַ וועלכער מען האָט אָבגעשניטען די נעגעל.

— ניט שוין־זשע האָסט דו עס געפֿונען? וואָס וואָלט איך אָהן דיר געטהאָן, אַרטור! — האָט מאָנטאַנעלי געזאָגט. — אָבער ניין, מעהר וועל איך ניט שרײַבען! לאָמיר געהן אין גאָרטען!

זיי זענען אַוועק אין דעם שטילען קלויסטער־גאָרטען, וואָס איז געשטאַנען אין שאָטען און איז געווען פֿול מיט ראָזען, מיט בליהענדע מאָהנבלומען און אַנדערע געוויקסען.

אין איין ווינקעל האָט געבליהט אַנ'אונגעהייער גרויסע מאַג־נאָליע, וועלכע האָט אויסגעזעהען ווי אַ הונקעל־גרינער טורם, פֿול מיט שנעע־ווײַסע בלומען. צום בוים איז געווען צוגעפּאַסט אַ פּראָסטע הילצערנע באַנק. מאָנטאַנעלי האָט זיך אויף איהר אַוועקגעזעצט.

אַרטור האָט אין אוניווערזיטעט, פֿילאָזאָפֿיע שטודירט, און אַז איהם פֿלעגט זיך טרעפֿען אַ שווערע שטעלע אין בוך, פֿלעגט ער זיך ווענדען צום פּאָטער, וועלכער פֿלעגט עס איהם ערקלערען.

— נו, איצט וויל איך אַוועקגעהן, האָט אַרטור געזאָגט. אַוודאי דאַרפֿסט איהר מיר שוין מעהר ניט צו אײַער אַרבײַט.

— איך וועל שוין מעהר ניט אַרבײַטען, נור איך וואָלט גערן געבליבען זיצען מיט דיר, אויב דו האָסט צײַט.

— אַוודאי איז דאָ.

אַרטור האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט'ן פּלייצע אָן שטאַם פֿון בוים און האָט גענומען קוקען אַרויף אין דער הויך דורך די געדיכטע הונקעל־גרינע בלעטער אויף די בלייכע שטערן, וועלכע האָבען גע־שײַנט אויפֿ'ן רוהיגען הימעל. זײַנע פֿערקלערטע הונקעל־בלויע אויגען מיט שוואַרצע ברעמען האָט ער געירש'ענט פֿון זײַן מוטער, און מאָנ־טאַנעלי האָט אָבגעקעהרט אין פֿערוויהונג דעם קאָפּ, כדי ניט צו זעהען זיי. —

— דו זעהסט אויס אַזוי פֿערמאַטערט, מײַן ליעבער!

— וואָס קען מען מאַכען, — האָט אַרטור געענטפֿערט מיט אַ מיעדער שטים.

— דו מוזט זעהן אָנקלײַבען פֿרישע כחות, האָט געענטפֿערט דער גלח. — אין מיטען אויגוסט וועל איך אַוועקפֿאָהרען אין די אַל־פּען זיך אויסרוהען אַ ביסעל. אֶפּשר וועסטו מיטפֿאָהרען? מיר וואָלטען דאָרט שפּאַצירט איבער די בערג און וואָלטען זיך בעקענען מיט די אַלפּישע גראָזען. נור, פֿילײַכט וועט דיר זײַן לײַנגווײַליג מיט מיר?

— פּאַדרע! — האָט אַרטור אָנגעהויבען צו פּאַטשען מיט די הענד פאַר פריידע. — איך וואָלט אַלץ אויף דער וועלט אַוועקגעגעבען, אַבי נור פאָהרען מיט דיר... איך ווייס אָבער ניט... ער האָט זיך אָבגעהאַלטען.

— דו מיינסט, אַז דיין ברודער, מיסטער בערטאָן, וועט דיר שטערען?

— געוויס וועט דאָס איהם ניט געפעלען, ער קען מיר אָבער ניט שטערען. מיר איז איצט 18 יאָהר און איך קען טהאָן, וואָס איך וויל. אויסער דעם האָט ער זיך שטענדיג שלעכט בעצויגען צו מיין מוטער, און איך ווייס ניט, פאַר וואָס זאָל איך איהם פאָלגען. ער און זיין ווייב יוליע האָבען מיך שטענדיג פערהאַסט און וועלען מיך שטענדיג פערהאַסען, וואָס און ווי איך זאָל ניט טהאָן.

— זיי געדולדיג, מיין זוהן! מען דאַרף קיין מענשען ניט אויפ־רייצען געגען זיך, אַלץ איינס, צו זיי ליעבען, צו זיי האַסען דיך. ער האָט דאָס אַרויסגערעדט אַזוי ווייך, אַז אַרטור איז אַפילו ניט רויט געוואָרען.

— איך ווייס עס, האָט ער געענטפערט מיט אַ זיפץ, — עס איז אָבער אַזוי שווער.

— ס'האָט מיר אַזוי באַנג געטהאָן, וואָס דו האָסט ניט געקענט קומען צו מיר דינסטאָג אין אָבענד! — האָט מאָנטאַנעלי גיך אַריבער־געטראָגען דעם געשפּרעך אויף אַנ'אַנדערן.

— איך האָב ניט געקענט קומען, ווייל איך האָב צוגעזאָגט אַ סטודענט קומען צו איהם אויף אַ פערזאַמלונג, און מען האָט דאָרט אויף מיך געוואַרט.

— וואָס פאַר אַ פערזאַמלונג?

די פראַגע האָט אַריינגעבראַכט אַרטור'ן אין פערלעגענהייט.

— דאָס איז ניט געוועזען קיין עכטע פערזאַמלונג, האָט ער גע־זאָגט שטאַמלענדיג. — אַ סטודענט איז געקומען צופאָהרען פון גע־נוע און האָט געהאַלטען אַ רעדע, דאָס איז געוועזען אַ מין לעקציע.

וואָס איז געוועזען דער אינהאַלט פון דער לעקציע?

אַרטור האָט נישט געפונען וואָס צו ענטפערען.

— איהר וועט דאָך ניט פרעגען ביי מיר, ווי מען רופט איהם, פּאַדרע, נישט אמת? ווייל איך האָב פערשפּראָכען...

— איך וועל דיר וועגען קיין זאַך ניט פרעגען, און אויב דו האָסט פערשפּראָכען צו האַלטען עפּעס בסוד, דאַרפסטו עס מיר ניט דערצעהלען. מיר דוכט אָבער, אַז מיר האָסט דו זיך שוין געקענט אַנטרויען.

— געווִיס, פאַדרע! דער סטודענט האָט גערעדט וועגען אונזער לאַגע און וועגען אונזער היִב... בנוגע צום פֿאָלק... וועגען אונז אַליין... און וועגען דעם... וואָס מיר דאַרפֿען טהאָן, כּדי צו העלפֿען...

— וועמען עהלפֿען?

— דעם אָרעמען פֿאָלק... און...

— און?

— איטאַליען.

לאַנג האָבען ביידע געשוויגען. דער גלח האָט פֿערשטאַנען, אַז דער יונגלינג האָט זיך איננאַנצען איבערגעגעבען אַ גרויסער זאַך — דער בעפֿרייאונג פֿון דעם מוטערלאַנד.

— זאָג מיר, אַרטור, האָסט דו לאַנג געטראַכט וועגען דעם?

— דעם גאַנצען פֿערגאַנגענעם ווינטער. אָט ווי דאָס איז פֿאָרגעקומען. איך בין אָנגעקומען אין אוניווערזיטעט און בין בעקאַנט געוואָרען מיט די סטודענטען. האָבען זיי מיט מיר שטענדיג גערעדט וועגען דעם און פֿלעגען מיר געבען ביכער צום לעזען. פֿון אָנהויב האָט עס מיך אָבער ווייניג אינטערעסירט. איך פֿלעג שטענדיג טראַכטען נור וועגען מיין עלענדע מוטער. ביי אונז אין דער היים איז זי דאָך געווען גאַנץ איינזאַם ווי אין אַ טורמע. יוליע'ס צונגעלע אַליין האָט זי דאָך געקענט איננאַנצען אַוועקהרגענען. שפּעטער איז זי קראַנק געוואָרען, און איך האָב איננאַנצען פֿערגעסען די סטודענטען און די ביכער. דערנאָך האָב איך בעמערקט, אַז זי שטאַרבט אַוועק. די לעצטע צייט בין איך פֿון איהר ניט אָבגעטראָטען. אָפֿטער פֿלעג איך גאַנצע נעכט וואַך זיין. אָט אין די לאַנגע נעכט האָב איך געטראַכט וועגען מיין היימאַט, וועגען די ביכער, און וועגען די געשפּרעכען פֿון די סטודענטען. איך האָב געטראַכט צו וועגען ווי גערעכט; איך האָב געטראַכט, וואָס וואָלט אונז גאָט געזאָגט וועגען דעם...

— דו האָסט זיך געווענדט צו גאָט? — האָט מאָנטאַנעלי אונרוהיגער געפֿרעגט.

— אָפֿטער, פאַדרע! צייטענווייז פֿלעג איך בעטען גאָט און פֿרעגען ווי צו טהאָן, איך פֿלעג אַמאָל בעטען ער זאָל מיך צונעהמען צו זיך צוזאַמען מיט דער מוטער. איך האָב אָבער ניט בעקומען קיין ענטפֿער.

דערנאָך איז די מוטער געשטאָרבען, דערנאָך האָב איך לאַנג געקרענקט. נאָר איינמאָל ביי נאַכט בין איך אויפֿגעשטאַנען און אַוועק אין דער מוטער'ס צימער. דאָרטען איז געווען פּוסט. נור דער גרויסער צלם איז געהאַנגען אין ווינקעל. מיר האָט זיך אויסגעראַכט,

אַז גאָט העלפט מיר. איך האָב זיך אַראָבגעלאָזען אויף די קניע און געוואַרט אַ גאַנצע נאַכט. און אין דער פריה... אַז איך בין געקומען צו זיך... ניין, פּאַדרע... איך קען דאָס ניט ערקלערען, איך קען אייך ניט איבערגעבען, וואָס איך האָב געזעהען. איך אַליין בעגרייף עס כמעט נישט, איך ווייס אָבער, אַז גאָט האָט מיר געענטפערט און אַז איך מוז איהם פאָלגען.

אַ פּאָר מינוט האָבען זיי ביידע געשוויגען. דערנאָך האָט מאָנטאַנעלי אַרויפגעלעגט זיין האַנד אויף אַרטורס פּלייצע און האָט געזאָגט: „מיין זוהן, איך זאָג ניט, אַז גאָט האָט מיט דיר ניט גערעדט. געדענק אָבער, ווי שוואַך און צוטראָגען דו ביזט דאַן געווען. דעריבער נעהם הס וחלילה ניט אָן פאַר גאָט'ס הייליגען צורוף דאָס, וואָס עס האָט זיך דיר געקענט דוכטען פון היץ און פון אַנגסט. און וואָס בעשטעהט דאָס, וואָס דו האָסט בעשלאָסען צו טהאָן אין יענעם פרידהמאָרגען"? אַרטור איז אויפגעשטאַנען. ער האָט געענטפערט לאַנגזאַם, אַזוי ווי ער וואָלט איבערגעזאָגט אַן אייגנע'הזר'טע זאַך.

— אָבצוגעבען מיין לעבען איטאַליען, זעהען צו בעפרייען עס פון קנעכטשאַפט און נויט, פערטרייבען די עסטרייכער, כדי זי זאָל קענען ווערען אַ פרייע רעפּובליק, וועלכע אַנערקענט ניט איבער זיך קיין אַנדער הערשער, אויסער קריסטוס.

— אַרטור! בעטראַכט נור אַ ווײַלע, וואָס דו רעדסט! דו ביזט דאָך אַפילו ניט קיין איטאַליענער!

— אַלץ איינס! איך האָב דאָס געזעהען און איך בין צו דעם איינגאַנצען איבערגעגעבען.

מאָנטאַנעלי האָט אָנגענומען דעם יונגלינגס ביידע הענד, און דריקענדיג זיי שטאַרק אין זיינע, האָט ער געזאָגט: „היינט וועל איך מעהר וועגען דעם מיט דיר ניט רעדען. אַנ'אַנדערס מאָל וועלען מיר ריידען. דערווייל בעט איך דיר אָבער דו זאָלסט ניט פערגעסען נאָר איין זאַך: אַז מיט דיר זאָל זיך טרעפען אַנ'אומגליק, אַז דו זאָלסט שטאַרבען, וואָלט דאָס מיך אַוועקגעה'רג'עט".

— פּאַדרע! לאָז מיר ענדיגען!

— אויסער דיר האָב איך קיינעם ניט אויף דער וועלט. איך דענק, אַז דו ווייסט ניט גענוי, וואָס דאָס בעדייט. דאָס איז אַזוי שווער צו פערשטעהן בשעת מען איז נאָך יונג. אַרטור! דו ביזט מיין אויג אין קאָפּ, דו ביזט פאַר מיך אַזוי, ווי מיין אייגענער זון, פערשטעהסט, דו ביזט מיין אויג אין קאָפּ! איך בין גרייט צו שטאַרבען, כדי צו פערהיטען דיך פון אַ פאַלשען טריט און צו ראַטעווען

דיין לעבען. דאָ אָבער קען איך גאָר ניט מאַכען. איך בעט דיך נור, זיי פאָרזיכטיג. דאַרפסט זיך גוט בעטראַכטען, איידער דו וועסט וואָס פערשפּרעכען. טהו דאָס, ניט אַזוי צוליעב מיר, ווי צוליעב דיין מוטער, וועלכע איז איצט אויפ'ן הימעל.

— איך וועל זיך איבערלעגען, פּ אַ ד ר ע, זייט מתפלל פאַר מיך און פאַר א י ט אַ ל י ע ן. —

ער האָט זיך אַראָבגעלאָזען אויף די קניע שווייגענדיג. מ אָ נ ט אַ נ ע ל י האָט שווייגענדיג אַרויפגעלעגט זיין האַנד אויף אַ ר ט ו ר'ס איינגעבויגענעם קאָפּ. אין אַ מינוט אַרום האָט זיך אַ ר ט ו ר אויפגעהויבען, אַ קוש געטהאָן זיין ערציהער אין האַנד, און איז מיט ווייכע טריט אַוועק איבער די מיט טוי בעדעקטע גראָז. אונבעוועגליך איז מ אָ נ ט אַ נ ע ל י געבליבען זיצען אַליין אונטער'ן בוים און ער האָט געקוקט אין דער פינסטערניש.

— דאָס איז גאָט'ס נקמה, געפאַלען אויף מיר, אַזוי ווי זי איז געפאַלען אויף ד ו ד ה מ ל ך, האָט ער אַ טראַכט געטהאָן. איך האָב פעראונרייניגט זיין מזבח. ער איז געווען געדולדיג מיט מיר, איצט אָבער בעשטראָפט ער מיך. „מחמת דו האָסט דאָס געטהאָן פערבאָרגענערהייד, וועל איך דאָס טהאָן אָפען". ד אָ ס ק י נ ד, וו אָ ס א י ז ד י ר ג ע ב אָ ר ע ן ג ע וו אָ ר ע ן, מ ו ז ש ט אַ ר ב ע ן.

II.

אַ ר ט ו ר'ס פאָטער, מיסטער ב ע ר ט אָ ן, איז געווען אַ רייכער שיפּס-אייגענטימער אין ל אָ נ ד אָ ן און אין ל י וו אָ ר נ אָ. פון זיין ערשטער פרוי, וועלכע איז זעהר גיך געשטאָרבען, זענען איהם געבליבען צוויי זיהן. ווען עס האָט איהם דערעסען צו זיין אַנ'אַלמן, האָט ער התונה געהאַט מיט זיינע קינדער'ס גובערנאַנטין — אַ שעהנער קאַטוילין, פון וועלכער עס איז געבאָרען געוואָרען אַ ר ט ו ר. זיינע עלטערע קינדער, ד ז ש ע מ ס און ט אָ מ אַ ס, איז זעהר ניט געפעלען געוואָרען צו האָבען אַ שטיפמוטער ביי זיך אין דער היים, דאָך האָבען זיי געהאַלטען פאַר זייער הויב צו שווייגען, רעכענענדיג עס פאַר אַ בעשערטער זאַך. אָבער נאָכ'ן פאָטערס טויט זענען די בעציהונגען ערגער געוואָרען. דער עלטערער ברודער האָט התונה געהאַט מיט י ו ל י ע'ן, וועלכע האָט געהאַט אַ שלעכטען כאַראַקטער און אַ אונברהמנות'דיגע צונג. ביידע ברידער האָבען זיך זעהר אָרענטליך בעגאַנגען מיט דער שטיף-מוטער, כל זמן זי האָט געלעבט. זיי האָבען

זיך אויך גוט בעצויגען צו אַרטורען, ד. ה. זיי פּלעגען איהם געבען געוויגעלד און האָבען איהם געלאָזען טהאָן, וואָס ער האָט געוואָלט.

ווי עס ווייזט אויס, איז דושעמס בערטאָן ניט זעהר צופריעדען געווען, ווען ער האָט זיך דערוואוסט, אַז אַרטור וויל אַרומוואַנדרעווען איבער דער שווייץ צוזאַמען מיט מאָנטאַנעלי׳ן. דאָך האָט ער ערלויבט אַרטור׳ן צו פערברענגען די פעריען-צייט ווי איהם געלוסט זיך און האָט איהם געשיקט אַסך געלד אויף דער רייזע.

אַרטור האָט איינגעקויפט אַסך ביכער און פּרעסען צו טריקענען פלאַנצונגען און האָט זיך אַוועקגעלאָזען אויף דער ערשטער רייזע אין די אַלפּען צוזאַמען מיט׳ן פּאַדרע.

מאָנטאַנעלי איז געווען פרעהליך און רוהיג. ער האָט אָנגעהויבען רוהיגער צוקוקען אויף אַלץ. אַרטור איז נאָך געווען יונג און ניט פּראַקטיש. זיין בעשלוס האָט זיך נאָך געקענט אומבייטען. אָהן אַספק, אַז מיט גוטען וואָלט מען איהם געקענט איבערצייגען און איינרעדען ער זאָל ניט געהן מיט דעם געפעהרליכען וועג, אויף וועלכען ער איז נור וואָס אַרויסגעטראָטען.

די רייזע איז געווען אַ פּרעכטיגע. דער שווייגעדיגער און פערטראַכטער אַרטור איז געוואָרען לעבעדיג און פרעהליך. זיין שטימונג האָט זיך אינגאַנצען אומגעביטען און ער האָט געקראָגען אַ גוטען אַפּעטיט. זיי האָבען פיעל אַרומגעוויזט איבער די בערג. צייטענווייז פלעגט אַרטור אַליין אַוועקלויפען אין די בערג און דאָרט פערפאַלען ווערען שעה׳ן-לאַנג. איינמאָל האָט ער זיך אומגעקעהרט מיט אַ קליינער דרייאָהריגער דאָרפישער מיידעלע אויף די פּלייצעס. מאָנטאַנעלי האָט געקוקט אויף איהם, שמייכלענדיג.

— וואו ביזט דו געווען, הסר-דעה? אָהן פרישטיק אַרומגעקלעטערט איבער די בערג.

— אוי, פּאַדרע ווי דאָרטען איז גוט געווען! ווי וואונדערליך שעהן די בערג זענען ביים זונאויפגאַנג, הייַנט דער טהוי איז אַזוי געדיכט. איצט אָבער וויל איך עסען. מען דאַרף אָנזעטיגען דאָס דאָזיגע קליינע פאַרשיינדעל. ווילסט דו האָניג, אַנעט?

— ניין, ניין,—האָט זיך מאָנטאַנעלי אַריינגעמישט, דו ביזט אינגאַנצען אַנאַסער. קום צו מיר, אַנעט!

ווען אַרטור האָט איבערגעביטען די זאָקען און איז אַריינגעקומען פרישטיקען, איז דאָס מיידעלע געזעסען ביים גלה אויף די קניע און האָט מיט איהם פרעהליך געפּלוידערט.

מאָנטאַנעלי האָט געשפּיעלט מיט דעם קינד, האָט געגלעט זיינע האָר און האָט איהם דערצעהלט וואונדערליכע מעשה׳לעך.

די ווירטין, וואָס איז געקומען צוקלייבען פֿון טיש האָט מיט פֿערוואונדערונג אָנגעקוקט דאָס קליינע מיידעלע, וואָס האָט אויסגעקעהרט די טאַשען ביי דעם אָנגעזעהענעם העררן אין גלה׳שע קליידער.

— גאָט לערענט אויס די קליינע קינדער צו דערקענען גוטע מענשען. אַנעט האָט שטענדיג מורא פֿאַר פֿרעמדע מענשען, און דאָ, גיט נאָר אַ קוק ווי זי שרעקט זיך גאָר נישט. שטעל זיך אויף די קניע, אַנעט, און בעט, אַז דער גוטער העררן זאָל דיך בענשען. זיין ברכה וועט דיר ברענגען גליק.

— איך האָב גאָר ניט געוואוסט, אַז איהר קענט שפּיעלען מיט קינדער, — האָט אַרטור געזאָגט אין אַ שעה אַרום, געהענדיג איבער׳ן פֿעלד, וואָס איז געוועזען פֿערגאָסען מיט די שטראַהלען פֿון דער זון. — דאָס קינד האָט פֿון אייך די אויגען ניט אַראָבגענומען. איהר ווייסט, וואָס איך מיין...

— וואָס? מיר דוכט, אַז עס איז אַ שאָד, וואָס די קירכע האָט פֿערבאָטען די גייסטליכע התונה צו האָבען. איך פֿערשטעה אין גרונד ניט פֿאַר וואָס דאָס איז? ערציהען קינדער איז דאָך אַזאַ שווערע זאַך, און מיר דוכט, אַז וואָס דער מענש שטעהט העכער, וואָס זיין לעבען איז ריינער, אַלץ פֿעהיגער איז ער צו זיין אַ פֿאָטער פֿון קינדער. איך בין זיכער, ווען איהר וואָלט ניט געטהאָן קיין נדר און איהר וואָלט התונה געהאַט וואָלטען אייערע קינדער געוועזען...

— ש,ש,שאַ!

פּאַדרע האָט עס געשווינד אַרויסגעשעפּטשעט. דערנאָך איז אָנגעקומען אַ טיעפֿער שטיל־שווייגען.

— פּאַדרע, — האָט אַרטור ווידער אָנגעהויבען, זעהענדיג אַז זיין ערציהער איז מיט אַמאָל געוואָרען טרויעריג. — צו דען האָב איך געזאָגט עפּעס ניט פּאַסענדעס?

— ס׳איז מעגליך, — האָט מאָנטאַנעלי געענטפֿערט מיט אַ ווייכער שטים, — דו פֿערשטעהסט ניט גאָר, וואָס דו רעדסט. אין איינינע יאָהר אַרום וועסט דו בייטען דיין קוק אויף אַלץ. איצט לאָמיר בעסער רעדען וועגען עפּעס אַנדערעס.

דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, ווען זייער גליק און רוהיגקייט איז געשטערט געוואָרען.

אַרומרייזענדיג איבער די בערג, האָבען זיי איינמאָל זיך אָבגעשטעלט אין אַ האָטעל. נאָך מיטאָג האָבען זיי זיך אַוועקגעזעצט אויפֿ׳ן באַלקאָן, פֿון וואַנען עס האָבען זיך געזעהן די בערג אין אַ הערליכער מראה.

אַרטור האָט אַרויסגענומען זיינע באָטאַנישע קאָלעקציעס און

האָט זיך פֿערטיפֿט אין גע֗שפּרעך מיט זײַן ערציהער. זיי האָבען גע־רעדט איטאַליעניש.

אויפֿ'ן באַלקאָן זענען געזעסען נאָך צוויי ענגלענדער — מאַלער. איינער פֿון זיי האָט געהאַלטען אין מאָלען און דער אַנדערער האָט הויך גערעדט. עס האָט זיך איהם גאָר אויפֿ'ן קאָפּ ניט געלעגט, אַז אַן'אויסלענדער קען אויך פֿערשטעהן ענגליש.

— געניג שוין דיר צו שמירען! — האָט ער געזאָגט צו זײַן חבר. — דו מאָל בעסער אויס דעם וואונדערליכען איטאַליענישען אינגעל, וואָס איז אַרײַנגעקומען אין אַ ווילדער התפּעלות פֿון שטיקלאַך מאָך. טהו נאָר אַ קוק אויף די ליניעס פֿון זײַנע ברעמען. אָנשטאָט זײַן מיקראָסקאָפּ מאָל אויס אַ צלם, וואַרף אויף איהם אַרויף אַ רוימישע טאָגע און דו וועסט האָבען אַנ'עכטען קריסט פֿון די ערשטע יאָהר־הונדערטער.

— ניטאָ וואָס צו זאָגען, אַ פֿײַנער קריסט פֿון די ערשטע יאָהר־הונדערטער! איך בין געזעסען נעבען דעם יונגלינג בײַם מיטאָג־עסען: פֿון דער געבראָטענער פֿויגעל איז ער געווען פּונקט אַזוי ענטציקט, ווי איצט פֿון די פֿערשטויבטע גראָזען. ער איז ניט מיאוס. שעהן איז דער אָליווען־פֿאַרב פֿון זײַן געזיכט. זײַן פֿאָטער איז אָבער אַ פֿולע שעהנער פֿון איהם.

— זײַן פֿאָטער?

— נו, יאָ, זײַן פֿאָטער, וואָס זיצט אַנטקעגען איהם. ניט שוין־זע האָסט דו עס ניט בעמערקט? ער האָט אַ וואונדערבאַרעס געזיכט.

— אַה, פֿערשטאָפּטער קאָפּ. דו קענסט אַפֿילו אַ קאַטוילישען גלח ניט דערקענען.

— אַ גלח? צום שוואַרץ־יאָהר! עס איז דאָך טאַקי אַ גלח. און איך האָב גאָר להלוטין פֿערגעסען: אַ נדר ניט חתונה צו האָבען, און אַז. וו. נו, לאָמיר זײַן פֿײַנע לײַט און אָננעהמען, אַז דאָס איז זײַנער אַ פּלימעניק.

— וואָס פֿאַר אַ נאַריש פֿאָלק דאָס איז! — האָט אַרטור געזאָגט, קוקענדיג מיט פֿרעהליכע אויגען אויף מאָנטאַנעלי'ן. — פֿונדעסטוועגען איז עס מיר אַנגענעהם, וואָס זיי געפֿינען, אַז איך בין ענהליך אָן אײַך. איך וואָלט טאַקי מיט אַנ'אמת געוואָלט זײַן אײַערער אַ פּלימעניק. אָבער וואָס איז מיט אײַך, פּאַדרע? ווי איהר זײַט בלײַך געוואָרען?

מאָנטאַנעלי האָט זיך אויפֿגעהויבען און האָט אַ וויש געטהאָן דעם שטערן מיט'ן האַנד.

— מיר האָט אָנגעהויבען צו שווינדלען דער קאָפּ, — האָט ער געזאָגט מיט אַ געפֿאַלענעם קול. — עס קען זײַן, ווײַל איך בין צו לאַנג

גֶעזֶעסֶען הײַנט אױפ'ן זון. אִיךְ װעֶל מִיךְ גֶעהן, מײַן לִיעבֶער צולֶעגֶען. דאָס אִיז אַלץ צולִיב דעֶר שרעֶקלִיכֶער הִיץ.

עֶטלִיכֶע װאָכֶען האָבֶען מאָנטאַנעֶלִי און אַרטור אַרומגעֶרײַזט אִיבֶער דִי בֶּערג. לסוף האָבֶען זײ זִיךְ צורִיקגעֶקעֶהרט אִין אִיטאַלִיעֶן. דִי גאַנצֶע צײַט אִיז געֶװעֶן אַ שעֶהנֶעס װעֶטעֶר. מאָנטאַנעֶלִי אִיז אָבֶער דִי גאַנצֶע צײַט געֶװעֶן צוטראָגֶען. אִיהם האָט זִיךְ געֶװאָלט דורכרעֶדעֶן מִיט אַרטור'ן אױף קלאָר װעֶגֶען זײַן פּאָלִיטִישעֶר טהעֶטִיגקײַט. עֶר האָט זִיךְ אָבֶער אַלץ נִיט געֶקעֶנט צוקלײַבֶּען, בִּיז װאַנֶען עֶס אִיז שױן געֶקומֶען דעֶר לעֶצטעֶר אָבֶענד פון זײעֶר רײַזֶע. מאָנטאַנעֶלִי האָט פֶערשטאַנֶען, אַז אױב עֶר װעֶט זִיךְ גלײַךְ נִיט דורכרעֶדעֶן מִיט אַרטור'ן, װעֶט עֶס זִיךְ אִיהם שפּעֶטעֶר געֶװִיס נִיט אײַנגעֶבֶּען. זײ זעֶנֶען געֶבּלִיבֶּען אױף נאַכט אִין לוגאַנאָ, אױף מאָרגֶען האָבֶען זײ שױן געֶרעֶכֶענט אַרױסצופאָהרעֶן נאָךְ פִּיזאַ. מאָנטאַנעֶלִי'ן האָט זִיךְ װעֶנִיגסטעֶנס געֶװאָלט דעֶרגעֶהן, װִי טִיעף זײַן לִיבלִינג אִיז שױן פֶערקראָכֶען אִין דעֶם תהום פון דעֶר אִיטאַלִיעֶנִישעֶר פּאָלִיטִיק.

— דעֶר רעֶגֶען האָט שױן אױפגעֶהעֶרט, — האָט עֶר שלעֶפעֶרִיג געֶזאָגט נאָכ'ן זון־אונטעֶרגאַנג, — אױב מִיר װִילעֶן זעֶהן דִי אָזעֶרע — מוזֶען מִיר זִיךְ צואײַלֶען. לאָמִיר געֶהן, אִיךְ װִיל מִיט דִיר עֶפּעֶס רעֶדעֶן.

זײ זעֶנֶען אַװעֶק אִיבֶּער'ן בּרעֶג צו אַ שטִילעֶן אײַנזאַמעֶן אָרט און האָבֶּען זִיךְ אַװעֶקגעֶזעֶצט אױף אַ נִידרִיגעֶן שטײנעֶרנֶעם פּאַרקאַן. נעֶבֶּען זײ אִיז געֶװאַקסעֶן אַ רױזעֶן־קוסט, בּעֶדעֶקט מִיט פּורפּורנֶע קנאָספֶען. אִיבֶּער דעֶר גרִינעֶר אױבֶּערפלעֶכֶע פון דעֶר אָזעֶרע האָט זִיךְ געֶגלִיצט אַ קלײן־שִיפעֶלֶע מִיט לײַכטֶע װײַסֶע זעֶגעֶלן, אָנגעֶבּלאָזעֶנֶע פון אַ װײךְ װִינטעֶלֶע. דִי רױזעֶן האָבֶּען אַראָבּגעֶלאָזעֶן זײעֶרֶע קעֶפּלעֶךְ און האָבֶּען געֶדרעֶמעֶלט אונטעֶר דעֶם װאָלקעֶנדִיגעֶן סעֶפּטעֶמבּעֶר־הִימעֶל. דאָס װאַסעֶר האָט זִיךְ אָנגעֶקלאַפּט אָן דִי שטײנדלעֶךְ פון בּרעֶג און האָט שטִיל געֶמורמעֶלט.

— הײַנט האָבֶּען מִיר דעֶם לעֶצטעֶן מאָל דִי מעֶגלִיכקײַט צו רעֶדעֶן מִיט דִיר אונטעֶר פִיעֶר אױגעֶן, — האָט מאָנטאַנעֶלִי אָנגעֶהױבֶּען. — דו װעֶסט דִיךְ אומקעֶהרעֶן צו דײַן אַרבּײַט און צו דײַנֶע פרײַנד. אִיךְ װעֶל אױךְ זײַן שטאַרק פֶערנומעֶן אַ גאַנץ װִינטעֶר. װִיל אִיךְ אָבֶּער װִיסעֶן פרִיהעֶר פון אַלץ, װִי װײַט דו בִּיזט שױן פֶערמִישט אִין פּאָלִיטִיק. אױבּ דו טרױעֶסט מִיר, טאָ זאָג מִיר אַלץ אָפֶען!

אַרטור האָט געֶקוקט אױפ'ן װאַסעֶר, האָט רוהִיג צוגעֶהאָרכט און האָט גאָר נִיט געֶענטפֶערט.

— איך וויל וויסען, צו ביזט דו פֿערבונדען מיט אַ וואָרט אָדער מיט עפּעס אַנ׳אַנדער זאַך?

איך האָב מיך מיט קיין וואָרט ניט פֿערבונדען, נאָר איך בין פֿערבונדען.

— איך פֿערשטעה ניט. וואָס פֿאַר אַ זינען איז פֿאַרהאַן אין צוזאָגען און אין פֿערשפּרעכען? ניט זיי פֿערפּפּליכטען דעם מענשען. אַז מען זאָל זיך היים אָבגעבען צו אַ זאַך, פֿאַרבינדט עס דיך מיט איהר אָהן שום פֿערפּפליכטונגען. אויב אָבער דו פֿיהלסט זיך ניט אינערליך צוגעבונדען, וועלען קיין ווערטער ניט העלפֿען.

— זאָגסטו, הייסט עס, אַז דיין בעשלוס צו קעמפּפֿען פֿאַר דיין היימאַטה איז פֿעסט? צו האָסטו אָבער גוט בעטראַכט, וואָס דו רעדסט, אַ ר ט ו ר?

— פּאַדרע! איך האָב ניט פֿערגעסען דאָס, וואָס מיר האָבען גערעדט יענעם אָבענד. איך וועל עס קיין מאָל ניט פֿערגעסען. איך מוז אָבער געהן מיט מיין וועג, צו דעם ליכט, וואָס עס שימערט מיר אין דער וויטען.

מ אָ נ ט אַ נ ע ל י האָט אָבגעריסען אַ רויז פֿון קוסט, האָט איינציגווייז אַרומגעריסען איהרע בלעטלעך און אַריינגעוואָרפֿען אין וואַסער.

— דו ביזט גערעכט, מיין ליעבער!... יאַ, לאָמיר מעהר וועגען דעם ניט רעדען. אַסך רעדען העלפֿט אין דער אמת׳ן גאָר ניט. אַלץ איינס, קום אַהיים!

.III

דער הערבסט און דער ווינטער זענען פֿאַרבייגעגאַנגען רוהיג. אַ ר ט ו ר האָט זיך פֿלייסיג געלערענט. ווען ניט ווען פֿלעגט ער אַריינגעהן צו מ אָ נ ט אַ נ ע ל י. זיי האָבען זעהר ליעב געהאַט איינער דעם אַנדערן, נאָר עפּעס אַזוי ווי אַ וואַנד איז געשטאַנען צווישען זיי. דער גלה האָט געהאַט פֿון אַ ר ט ו ר׳ס וויזיטען מעהר פֿערדרוס איידער נחת. אַ ר ט ו ר האָט דונקעל געפֿיהלט, אַז מ אָ נ ט אַ נ ע ל י איז אין כעס אויף איהם פֿאַר זיינע „נייע אידעען“. ער האָט זיך דעריבער געסטאַרעט וועגען זיי ניט צו רעדען. דאָס שווערע געפֿיהל פֿון אונצופֿריעדענהייט און גייסטליכער פּוסטקייט איז אָבער ביי איהם באַלד אינגאַנצען פֿערשוואונדען, ווי נור ער איז געקומען אין אַנ׳ענגערער בעציהונג מיט די טהוערע פּנים „יונגען איטאַליען“. זיין שטימונג איז

געוואָרען קלאָר און ליכטיג און איהם האָט זיך געדאַכט, אַז די וועלט איז פול ליכט. ער האָט געפונען פאַר וואָס צו ליעבען, אַפילו יענע, וועלכע האָבען זיך צו איהם שלעכט בעצויגען. אויף מאָנטאַנעלי'ן האָט ער גאַנצע פינף יאָהר געקוקט ווי אויף אַ העלד. איצט האָט ער אָנגעהויבען צו בעציהען זיך צו איהם נאָך מיט גרעסערער התפעלות.

איינמאָל איז ער געקומען צו מאָנטאַנעלי אומבייטען אַ בוך. מאָנטאַנעלי האָט איהם אָנגעהויבען צו בעטען ער זאָל בלייבען און פערברענגען דעם אָבענד ביי איהם.

— איהר דאַרפט מיך האָבען! איך מוז אָבער היינט זיין אין אַנ'אַנדער אָרט. איבריגענס, איך קען ניט געהן אַהין, וואו איך האָב פערשפּראָכען.

— ניין, דו קענסט מאָרגען אַריינקומען צו מיר.

מאָנטאַנעלי האָט איהם ערקלערט, אַז ער פאָהרט אַוועק ביז פריהלינג אין רוים, אַז עס ווערט איהם פאָרגעלעגט אַ שטעלע פון אַ בישקופ און אויף זיין אָרט ווערט אַ נייער דירעקטאָר — דער פאָטער קאַרדי. אַרטור איז געוואָרען פערוואונדערט און אומעטיג. זיי האָבען נאָך אַ קורצע צייט געשמועסט. מאָנטאַנעלי האָט אויסגעזעהען זעהר פערמאַטערט, גאָר ניט ווי אַ מענש, וואָס בעקומט אַזאַ הויכען פּאָסט. אַ ווייגער זעקס האָט זיך אַרטור אויפגעהויבען.

— איך מוז אַוועקגעהן, פאַדרע! מיינע חברים־סטודענטען וועלען אויף מיך וואַרטען!

אויף מאָנטאַנעלי'ס געזיכט האָט זיך אויסגעדריקט שרעק.

— שוין? און דו האָסט כמעט פערטריבען מיין שווערע שטימונג. נו, זיי געזונד. קום מאָרגען פריהער! טייער קינד מיינס, אַרטור, זיי פאָרזיכטיג, כל זמן איך וועל דאָ ניט זיין. בעטראַכט גוט איידער דו וועסט עפּעס טהאָן, איידער איך וועל ניט קומען אַהער צוריק. דו קענסט זיך גאָר ניט פאָרשטעלען, ווי איך האָב מורא צו לאָזען דיך אַליין.

— זייט רוהיג, פאַדרע, איצט איז אַלץ שטיל און עס וועט אַ לאַנגע צייט בלייבען אַזוי.

— געה געזונד! — האָט מאָנטאַנעלי געשווינד געזאָגט און האָט זיך גענומען פאַר זיין אַרבייט.

אויף דער סטודענטען־פערזאַמלונג האָט אַרטור פריהער פון אַלץ בעמערקט זיינע יוגענד־פריינדין, דזשעממע וואַרענס. זי איז געזעסען אין ווינקעל ביים פענסטער און האָט זיך אויפמערקזאַם און ערנסט צוגעהערט צו דעם, וואָס עס האָט איהר דערצעהלט איינער פון די הויפּט־פיהרער, באָללאַ, אַ הויכער, יונגער מאַן, אַ לאָמבאַרדער

אין אַנאָבגעניצטען אַנצוג. פֿאַר די לעצטע מאָנאַטען האָט זי זיך שטאַרק אומגעביטען, זיך ענטוויקעלט און האָט אויסגעזעהן ווי אַ דערוואַקסענע פֿרוי, הגם איהרע שוואַרצע צעפּ זענען נאָך אַלץ געהאַנגען ביי איהר אויפֿ'ן פּלייצע, ווי ביי אַ שילערין. זי איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ שוואַרצע קלייד, מיט אַ שוואַרצען שאַרף איבער'ן קאָפּ, מחמת אין צימער איז געווען קאַלט און עס האָט געבלאָזען פֿון אַלע זייטען.

אויף איהר ברוסט איז געווען צוגעשפּילעט אַ צווייגעלע פּאַרים — דער צייכען פֿונ'ם „יונגען איטאַליען“. דער יונגער מאַן האָט איהר דערצעהלט וועגען דעם הונגער פֿון די פּויערים אין קאַלאַבריען; זי איז געזעסען שווייגענדיג, אָנשפּאַרענדיג דעם קאָפּ אויפֿ'ן האַנד, און אַראָבלאָזענדיג די אויגען צו דער ערד. אַרטור'ן האָט זי אויסגעוויזען אַ בעשיינפּערליכעס בילד פֿון פֿרייהייט, וואָס טרויערט וועגען דעם אונטערגאַנג פֿון דער רעפּובליק.

אַרטור איז זעהר צופֿריעדען געווען, וואָס ער האָט געטראָפֿען דזשעממען אויף דער פֿערזאַמלונג. זיי האָבען אַ פּאָר מינוט גערעדט.

די לעקציע האָט זיך אָנגעהויבען. זי האָט בעהאַנדעלט די פֿראַגע וועגען אַנ'אידעאַלער רעפּובליק, צו וועלכער די יוגענד האָט זיך געדאַרפֿט פֿאָרבערייטען. דער לעקטאָר אַליין האָט געהאַט זעהר ניט קיין קלאָרען בעגריף וועגען דער זאַך, דאָך האָט איהם אַרטור געהערט מיט שטאַרקער פֿרייד.

נאָך דעם ווי עס האָבען זיך געענדיגט די לעקציע מיט די הייסע דעבאַטען, וואָס זי האָט אַרויסגערופֿען, איז ער צוגעגאַנגען צו דזשעממען. זי איז נאָך אַלץ געזעסען שטילערהייד אין עק צימער.

זיי זענען אַרויס אויפֿ'ן גאַס. אַרטור האָט זיך אָנגעשלאָגען צו בעגלייטען זי אַהיים.

אַ צייט לאַנג זענען זיי געגאַנגען און האָבען געשוויגען. נאָכדעם האָט אַרטור פּלוצלונג אַ פֿרעג געטהאָן: „דיר איז זיבצעהן יאָהר?“ „ניט אַזוי?“

— מיר איז געוואָרען זיבצעהן יאָהר אין אָקטאָבער.

— איך האָב שטענדיג געוואוסט, אַז דו וועסט זיין ניט אַזוי ווי אַלע, און וועסט ניט פֿאָהרען אויף קיין בעלער. טייערע דזשעממאַ, איך האָב אַזוי אָפֿט געטראַכט וועגען דעם, צו וועסטו געהערען צו אונזערע?

— איך בין שוין אייערע! איך העלף איצט אין עפּעס באָלאַן

— דו קענסט איהם גוט? — האָט אַרטור געפֿרעגט און אין זיין שטים האָט זיך געהערט אַביסעל קנאה. צווישען זייביידען האָט געהערשט אַ גענגערשאַפֿט בנוגע צו אַנ'אַרבייט, וואָס יעדער פֿון זיי

האָט געוואָלט בעקומען פֿון קאָמיטעט פּוּנ'ס „יונגען איטאַליען".
די פּאַרטיי האָט איבערגעגעבען די אַרבייט באָללאַן, ווייל זי האָט
געהאַלטען אַרטור'ן פֿאַר צו יונג און ווייניג פּראַקטיש.

— איך קען איהם גוט, און ער געפֿעלט מיר. ער האָט אַ קורצע
צייט געוואוינט ביי אונז אין ליוואָרנאָ, ער האָט דאָרטען אָרגאַ־
ניזירט דעם טראַנספּאָרט פֿון ליטעראַטור און מיר איז אויסגעקומען
צו בעהאַלטען זי אויף איין טאָג ביי אונז אין דער היים.

רעדענדיג ווייטער זענען זיי אַריבער צו דעם אינהאַלט פֿון
דער לעקציע און האָבען אָנגעהויבען צו דיסקוטירען וועגען דעם,
אַז איטאַליען דאַרף מעהר ניט וואַרטען און ליידען, אַז מען מוז
אויפֿשטעהן און פֿערטיידיגען זיך.

זיי האָבען זיך פֿאַנאַנדערגעשיידט נעבען דושעממע'ס וואוי־
נונג. ווען די טהיר האָט זיך פֿערמאַכט הינטער איהר, האָט אַרטור
זיך איינגעבויגען און פֿאָרזיכטיג אויפֿגעהויבען דאָס צווייגעלע קיפּאַ־
ריס, וואָס איז אַראָבגעפֿאַלען ביי איהר פֿון ברוסט.

.IV

דערווייל איז געקומען צופֿאָהרען דער נייער דירעקטאָר פֿון
סעמינאַריום, דער פּאַטער קאַרדי, שוין ניט קיין יונגער גלח, זעהר
אַ געבילדעטער, אַ גאַסטפֿריינדליכער און אַ הנפּ'דיגער מענש. ער פֿלעגט
אַרויסזאָגען זעהר הומאַנע און פּראָגרעסיווע מיינונגען.

מאָנטאַנעלי איז געווען זעהר צופֿרידען פֿאַר'ן אַוועקפֿאָהרען.
איהם האָט זיך ניט געוואָלט לאָזען אַרטור'ן אַליין. ער איז געוואָ־
רען אַלץ אומעטיגער. איינמאָל האָט ער גאָר אָפֿען געזאָגט אַר־
טור'ן:

— מיין טייערער אַרטור, אויב דו פֿערלאַנגסט, קען איך ניט
פֿאָהרען נאָך רוים. איך בין אונרוהיג צוליב דיך. עס קומען מיר אַרויף
פֿערשידענע געדאַנקען אויפֿ'ן זינען, און לסוף געפֿין איך איין, אַז
עס איז מיר גאָר ניט אַזאַ נויט אַוועקצופֿאָהרען.

— און דער אַמט פֿון אַ בישוף?

— אָה, אַרטור, צו וואָס האָב איך עס נויטיג? אויב איך וועל
געווינען די שטעלע און דערביי פֿערלירען....

ער האָט זיך אָבגעהאַלטען. אַרטור האָט איהם קיין מאָל
ניט געזעהען אין אַזאַ לאַגע און איז געוואָרען זעהר אונרוהיג.

— איך הויב ניט אָן צו פֿערשטעהן, פּאַדרע, — האָט ער גע־

זאָגט, — איך בעט איך, ערקלערט מיר דיעטליבער וואָס איהר טראַכט.

— איך טראַכט וועגען קיין זאַך ניט — אויף מיר איז אָנגעפאַלען אַ שרעקליכע מורא. זאָג מיר, צו שטעהט עפּעס יעצט פאָר אַ וועלכע עס איז געפאַהר?

— „ער האָט זיך עפּעס געמוזט דערוויסען ניט קיין גוטע ידיעות“, האָט אַרטור אַ טראַכט געטהאָן, דערמאָהנענדיג זיך אָן די קלאַנגען, אַז מען גרייט זיך צו אַנ׳אויפשטאַנד, ער האָט אָבער קיין רעכט ניט צו רעדען וועגען דעם, אַזאַך וואָס מען האָט איהם ניט אָנגעטרויט.

— וואָס פאַר אַ בעזונדערע געפאַהר שטעהט עס מיר פאָר?

— פרעג מיך ניט, ענטפער בעסער! — אין מאָנטאַנעלי׳ס קול האָט זיך געהערט אַ שאַרפקייט. — זאָג מיר: ביזט דו אין געפאַהר? איך וויל ניט וויסען דיינע סודות, ענטפער מיר נאָר אויף דער פראַגע.

— אונזער גאַנצעס לעבען איז אין גאָט׳ס האַנד, פּאַדרע! עס קאָן זיך אַלע מאָל עפּעס טרעפען. איך וויים אָבער ניט, פאַר וואָס זאָלט איהר מיך ניט געפינען אַלעבעדיגען און אַ געזונדטען בשעת איהר וועט קומען צוריק אַהער.

— הער זיך איין, מיין זוהן. בעשליס דו אַליין די פראַגע, איך לאָז עס דיר איבער. איך בעט ביי דיר ניט קיין ערקלערונגען, זאָג מיר נאָר איין זאַך: בלייבט! און איך זאָג זיך אָב פון דער נסיעה. דאָס וועט קיינעם קיין שאָדען ניט ברייגנען, איך וועל אָבער זיכער זיין, אַז דו געפינסט זיך ניט אין אַזאַ געפאַהר, האָבענדיג מיך ביי דער האַנד.

מאָנטאַנעלי האָט ניט געהאַט די נאַטור צו רעדען גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין. אַרטור האָט דעריבער געקוקט אויף איהם אַ צוּוּודערטער.

— פּאַדרע, איך בין זיכער, אַז איהר זייט ניט געזונד. איהר מוזט דורכאויס אַוועקפאָהרען נאָך רוים, זיך גוט אויסרוהען כדי פּטור צו ווערען פון די קאָפּשמערצען און פון דער שלאָפלאָזיגקייט.

— גוט, — האָט איהם מאָנטאַנעלי איבערגעהאַקט, אַזוי ווי ער וואָלט פערמאַטערט ווערען פון די רעד. — איך פאָהר אָב מאָרגען מיט דעם ערשטען פּאָסט־וואָגען.

אַרטור האָט פערוואונדערט געקוקט אויף איהם. מאָנטאַנעלי׳ס בליק איז געוועזען טריבע און אָהן לעבען.

— איהר האָט מיר עפּעס געוואָלט זאָגען? האָט אַרטור געפרעגט.

— ניין, ניין, גאָרנישט...

אויפ'ן גלחים פנים איז פערבליבען דער אויסדרוק פון שרעק, אימה, און אייז־קעלט. אויף מארגען איז ער אוועקגעפאהרען...

אין איניגע טעג ארום איז ארטור אריין אין דער סעמינארישער ביבליאטעק נאך א בוך און האט זיך דארט געטראפען מיט דעם פאטער קארדי׃

קארדי איז זיך מיט איהם זעהר העפליך און צערטליך בעגאנגען. ער האט אפילע גערעדט מיט ארטור'ן וועגען וויסענשאפט און ביכער, און צום סוף האט ער איהם איינגעלאדען צו זיך צו אבענד־ברויט. ביים אבענד־ברויט האט דער פאטער קארדי געפרעגט ביי ארטור'ן מכח א סך זאכען. בעת ער האט זיך דערוואוסט, אז ארטור האט נאך ערשט מיט א יאהר צוריק פערלארען זיין מוטער, האט ער ארויסגעוויזען צו איהם גרויס מיטלייד. ענדליך האט ער געפרעגט: „יע, צו האט איהר זיך אויסגעקליבען א גייסטליכען פא־טער אויף דער צייט, וואס מאנטאנעלי איז אוועקגעפאהרען?"

ארטור האט איהם געענטפערט, אז ער רעכענט צו געהן צו איינעם פון די גלחים פון דער הייליגער יעקאטעריניס געמיינדע.

— ווילט איהר אפשר מתודה זיין זיך ביי מיר?

ארטור האט פערוואונדערט אויסגעשטעלט די אויגען.

— געעהרטער פאטער, געוויס, איך וואלט זעהר... נור...

— נור פאר א סעמינאריום־דירעקטאר זענען זיך געוועהנליך ניט מתודה קיין וועלטליכע מענשען? ווילט איהר זאגען. ס'איז ריכטיג. איך וואלט אייך אבער וועלען אין וואס עס איז דינען, איך מוז עס אפען זאגען, מיין זוהן, איהר געפעלט מיר זעהר.

— יא, איהר זייט אזוי גוטהערציג... ס'פערשטעהט זיך, אז איך וועל אייך זעהר דאנקבאר זיין פאר אייער זארגען וועגען מיר!

— נו, טא קומט צו מיר מתודה זיין זיך אין קינפטיגען מא־נאט, — גוט, מיין זוהן? און טאמער וועט איהר האבען אמאל פרייע צייט אין אבענד, קומט אריין צו מיר.

רעכט ערב פסח איז אנגעקומען די ידיעה, אז מאנטאנעלי איז געווארען ביסקופ. ער האט געשריבען ארטור'ן אין ארוהיגען און מונטערן טאן. ער האט צוגעזאגט אונטערצופאהרען אפט אין פיזא און האט איינגעלאדען ארטור'ן צו זיך אויף די פעריען־צייט.

אַרטור איז דערווײַל געווען צוגערעדט פֿון די געהײמע ידיעות, וועלכע די סטודענטען פֿון אוניווערזיטעט האָבען איבערגעגעבען. אויך נאָך פּסח האָבען אַלע ערוואַרטעט ערנסטע געשעהעניששען.

אַ קורצע צײַט פֿאַר פּסח האָט דאָקטאָר וואַרענס, דזשעממע'ס פֿאָטער, אײַנגעלאַדען אַרטור'ן צו זיך אויף יום־טוב. אין בריעף איז געווען אַרײַנגעלעגט אַ קורצער צעטעלע, אָנגעשריבען מיט דזשעממע'ס קינדערשער האַנדשריפֿט. זי האָט אויך געבעטען אַרטור'ן ער זאָל קומען צופֿאָהרען זיך דורכרעדען וועגען עפּעס. אַרטור האָט אין יענער צײַט געפּאַסט. ער האָט זעהר געוואָלט זעהען דזשעממע'ן, נור ער האָט מורא געהאַט, אַז די שמחה פֿון דער בעגעגעניש מיט איהר, זאָל איהם ניט שטערען אין זײַנע רעליגיעזע רעיונות, פֿון וועלכע מען דאַרף זיך ניט אויסטהאָן אין אַזעלכע טעג.

ער האָט געענטפֿערט דזשעממע'ן, אַז ער וועט קומען צופֿאָהרען אויף פּסח און איז אַוועק צו זיך אין צימער מיט אַ רוהיגער נשמה.

ער האָט זיך אַראָבגעלאָזען אויף די קניע נעבען צלם. דער פֿאָטער קאַרדי האָט איהם צוגעזאָגט מאָרגען צוצונעהמען און צו דיזעם לעצטען ודוי האָט זיך איהם געוואָלט צוגרײטען דורך אַ לאַנגע און פֿלײַסיגע תּפילה. שטעהענדיג אויף די קניע האָט ער אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּ און האָט איבערגערעכענט אַלע זײַנע קלײנע עבירות: אונגעדולדיגקײַט, אָבגעלאָזענקײַט און אויפגערעגטקײַט... אַלין פֿלעקען אויף זײַן אונזינדיגער נשמה. מעהר האָט ער זיך וועגען קײן זאַך ניט געקענט דערמאָהנען. ער איז אין דעם מאָנאַט צו גליקליך געוועזען, ער האָט ניט געקענט דעריבער פֿיעל זינדיגען. ער האָט זיך איבערגעצלמ'ט און אָנגעהויבען זיך אויסצוטהאָן. אין דער זעלבער צײַט איז אַראָבגעפֿאַלען אויף דער ערד דזשעממע'ס צעטעלע, וועלכען ער האָט געהיט בײַ זיך אויף דער ברוסט. ער האָט אויפגעהויבען, דעם צעטעל וואָס איז איהם געווען אַזוי טײַער, האָט איהם אַ קוש געטהאָן, און האָט מיט אַמאָל בעמערקט אַז אויף זײַן לינקער זײַט איז צוגעשריבען נאָך עפּעס, וואָס ער האָט פֿריהער ניט בעמערקט. דזשעממע האָט געשריבען: זעה צו קומען וואָס גיכער, איך וויל, דו זאָלסט זיך טרעפֿען מיט באָללין. אַרטור איז רויט געוואָרען, איבערלעענענדיג די שורות: ווידער באָללאַ? וואָס פֿאַר אַ געשעפֿטען האָט ער דאָס מיט דזשעממע'ן. צו האָט ער איהר בעצויבערט מיט זײַנע קאָנטראַבאַנדע עסקים. עס איז שוין לאַנג קלאָר, אַז ער איז אין איהר פֿערליעבט. אָט צוליב וואָס ער אַגיטירט זי אַזוי אײפֿריג: ער זעהט זיך איצט מיט איהר יעדען טאָג. אַרטור האָט פּלוצלונג

אַ וואָרף געטהאָן דעם בריעף און האָט זיך ווידער געשטעלט אויף די קניע נעבען צלם. ער האָט זיך פֿערשעמט פֿאַר זיך אַליין, אַז אַזעלכע נידריגע געדאַנקען קומען איהם אַרויף אויפ'ן זינען וועגען אַ חבר, און נאָך ווען? ווען ער דאַרף זיך פֿערנעהמען מיט גאָט, מיט זיך אַליין, מיט אַלעמען אַרום זיך, כּדי מתודה צו זיין זיך מיט אַלע נויטיגע הכנות: ער האָט פֿערדעקט דאָס געזיכט מיט די הענד, שטאַרק חרטה האָבענדיג פֿאַר זיין פֿערדעכטיגקייט און אייפֿערזוכט.

ווען ער איז אויף מאָרגען געקומען צום פֿאָטער קאַרדי, האָט ער אָנגעהויבען אויסצודריקען שטאַרק זיין חרטה פֿאַר זיינע זינדיגע געדאַנקען פֿון דער פֿערגאַנגענער נאַכט.

— פֿאָטער, איך בעשולדיג מיך אין אייפֿערזוכט און קנאה.

דער פֿאָטער קאַרדי האָט גוט געוואוסט, וואָס פֿאַר אַ מין זינדיגער עס שטעהט פֿאַר איהם. ער האָט נור וויך געענטפֿערט:

— איהר האָט מיר ניט אַלץ געזאָגט, מיין זוהן!

דאָ האָט איהם אַרטור געמוט דערצעהלען, אַז ער האָט מקנא געווען אַ מענשען, מיט וועלכען ער איז פֿערבונדען דורך ליע־בע און אַכטונג.

דער גלח האָט געפֿרעגט:

— זייט איהר פֿערבונדען מיט איהם אַלס קרובים?

— נאָך נעהענטער.

— דהיינו?

— אַלס חברים.

— אין וואָס איז אייער חבר'שאַפֿט?

— אין אַ גרויסער און היילינער זאַך.

אויף אַ ווײַלע איז שטיל געוואָרען.

— מיין זוהן! — האָט קאַרדי געזאָגט מיט אַנ'ערנסטען טאָן:

— איהר האָט מיר ניט אַלץ געזאָגט, אויף אייער נשמה ליגט נאָך אַנ'עבירה.

— פֿאָטער, איך... ער האָט זיך אָבגעהאַלטען. דער גלח האָט געשוויגען.

— איך האָב איהם מקנא געווען, ווייל די פּאַרטיי „דאָס יונגע איטאַליען", צו וועלכער איך געהער...

— נו?.. האָט זיך דערפֿרעהט דער גלח.

— האָט איהם איבערגעגעבען אַ זאַך, וואָס איך האָב געהאָפֿט, אַז מען וועט עס מיר איבערגעבען צו ערפֿילען... ווייל איך האָב גערעכענט, אַז איך בין בעזונדערס פֿעהיג דערצו...

— וואָס פֿאַר אַ זאַך?

— צוגעהמען אונלעגאַלע ביכער פון די שיפען, וועלכע זיי ברענגען צופיהרען, און בעהאַלטען זיי אין שטאָדט.

— און אַט די זאַך האָט אייער פּאַרטיי איבערגעגעבען אייער קאָנקורענט? — האָט זיך אַליץ נאָכגעקוגדיגט דער גלח.

— יאָ, באַללין. און איך האָב איהם מקנא געווען.

— נו, און ווי האָט ער זיך בעצויגען צו דעם אויפטראַג, וואָס מען האָט אויף איהם אַרויפגעלעגט? בעשולדיגט איהר איהם ניט, אַז ער האָט דאָס ערפילט ניט ווי עס בעדאַרף צו זיין?

— ניין, פּאָטער, ער האָט געאַרבייט דרייסט און איבערגעגעבען. ער איז אַן אמתער פּאַטריאָט. ער פערדינט בלויז אַכטונג.

דער פּאָטער קאַרדי האָט זיך פערטראַכט, דערנאָך האָט ער געזאָגט:

— מיין זוהן! איך זעה איהר ווילט פערגרינגערן די ליידען פון די אונטערדריקטע, טאַ זעהט בעפרייט אייער נשמה פון קנאה. אייער בערוף איז גלייך צו דעם בערוף פון אַ גייסטליכען. ער בעשטעהט אין דינען „גאָט און דעם פּאָלק הײנט און אייביג!“

— אַ! — אַרטור האָט אַ מאַך געטהאָן מיט די הענד פון פערוואונדערונג. ער האָט זיך שיער ניט פאַנאַנדערגעווײנט, אַז ער האָט דערהערט דעם לאָזונג פון „דעם יונגען איטאַליען“.

— פּאָטער! איהר גיט אונז דאָס זעגען פון דער קירכע? איז קריסטוס מיט אונז?

— מיין זוהן! — האָט פייערליך געענטפערט דער גלח. — קריסטוס האָט פערטריבען די פערקויפער פון בית־המקדש, ווייל זיין הויז דאַרף זיין אַ בית־תפילה, און זיי האָבען איהם געמאַכט פאַר אַן אָרט פאַר גנבים.

נאָך אַ לאַנגען שווייגען האָט אַרטור דערנאָך מיט אַ ציטערדיגען קול אַרויסגעשעפּטשעט:

— אין איטאַליען וועט זיין זיין בית־המקדש, ווען זיי וועלען אַרויסגעטריבען ווערען.

ער האָט זיך אָבגעשטעלט און האָט דערהערט אַ שטילען ענטפער:

— די ערד און אַליץ אויף דער ערד — זענען מיינע, האָט גאָט געזאָגט.

V.

אין דעם טאָג האָט זיך אַרטור'ן שטאַרק פערוואָלט מאַכען אַ לאַנגען שפּאַצירגאַנג. ער איז אַוועק צו פוס אין ליוואָרנאָ,

וואו עס האָט געוואוינט זיין ברודער. אונטערוועגס האָט ער זיך געסטאַרעט צו טראַכטען נור וועגען רעליגיעזע זאַכען, ווי עס פּאַסט פאַר די גרויסע טעג פון דער לעצטער וואָך פאַר פסח.

אָבער די געדאַנקען וועגען מאָנטאַנעלי און דושעממאַ האָבען זיך ביי איהם מאָדנע צונויפגעפלאָכטען. מאָנטאַנעלי און דושעממאַ זענען געווען זיינע געטער, פאַר וועלכע ער האָט זיך געבוקט און פאַר וועלכע ער האָט גרויס אָבשיי געהאַט. ער האָט געטראַכט וועגען דעם, וואָס פאַר אַ גרויסע ראָלע זיי קענען שפּילען אין דעם גורל פון זיין פאָטערלאַנד, פון דעם גאַנצען איטאַליענישען פאָלק. פּאַדרע מוז ווערען אַנאָנפיהרער, אַנאַפּאָסטאָל, אַ נביא. אַלע פינסטערע כוחות דאַרפען אָבטרעטען פאַר איהם; די נייע בעשיצער פון דער פרייהייט וועלען נעמען זיינע פיס דערמאָנען זיך אָן די אַלטע אמת'ע רעד פון עוואַנגעליום אין זייער נייער, אונערוואַרטעטער בעדייטונג.

און דושעממאַ? אָ, זי איז אַ געבאָרענע העלדין. זי וועט זיין אַ געטרייער חבר, אַ דרייסט און ריין מיידעל. צוזאַמען מיט איהם וועט זי אַרבייטען פאַר זייער היימאַט, און זיי וועלען שטאַרבען צוזאַמען, פיליכט, אין דעם מאָמענט פון זיין זיעג. און זיין זיעג מוז אונבעדינגט קומען. גאָט און איטאַליען!

אונערוואַרטעט האָט אָנגעהויבען צו קאַפּען אַ רעגען, בשעת ער איז אַריין אין זיין ברודער'ס פּרעכטיגען הויז. דאָרט האָט איהם בעגעגענט די אויסגעפּוצטע, אָנגעבלאָזענע יוליע. זי האָט איהם קאַלט און העפליך בעגריסט. אַרטור האָט ניט געוואוסט וועגען וואָס צו רעדען מיט דער דאָזיגער דאַמע מיט'ן הילצערנעם שמייכעל אויפ'ן געזיכט. איהם איז דעריבער אַראָב אַ שטיין פון האַרצען, ווען מען האָט דערלאַנגט צו מיטאָג. ער האָט זיך אויפגעהויבען און געזאָגט:

— איך וויל היינט ניט עסען. איך וועל אַוועקגעהן צו זיך.

— דו היטסט צו שטרענג אָב דעם תענית! האָט זיך אָבגערופען אַרטור'ס ברודער, טאָמאַס. איך בין זיכער, אַז די ווערסט נאָך קראַנק ווערען.

— אָה, ניין! גוטע נאַכט!

אַרטור איז אַוועק צו זיך אין צימער. דאָס איז געווען זיין געליעבטער מוטער'ס צימער, דאָ האָט זי געלעבט, געקרענקט און געשטאָרבען. אין ווינקעל איז געשטאַנען אַ גרויסער צלם, און פאַר איהם אַ קליין לעמפּעלע. אויפ'ן טיש איז געשטאַנען אַ וואַזע מיט אַ פרישען פיילכענבוקעט, וועלכען זי האָט שטאַרק געליעבט. עס

איז געווען אַקוראַט יאָהרצייט נאָך איהר און די איטאַליענישע דינער האָבען עס ניט פערגעסען.

אַרטור האָט אָנגעזאָגט מען זאָל איהם פריה אויפוועקען, ער האָט זיך אַ נייג געטהאָן צום צלם, און האָט זיך געלעגט שלאָפען אין אַ רוהיגער און פריעדליכער שטימונג.

ער האָט שטאַרק געשלאָפען, ווען עס האָט זיך דערהערט אַני-אונגעדולדיגער האַסטיגער קלאַפּ אין טיר.

— סיניאָרינא, סיניאָרינאָ! — האָט גערופען אַ דערשראָקענע שטים פון אַ מאַנספערזאָן. — שטעהט אויף, אום גאָטעס ווילען!

— וואָס איז געשעהען? ווער איז דאָ?

— דאָס בין איך, אייער אַלטער דיענער! שטעהט-זשע גיכער אויף, איך בעט אייך, ווי גאָט איז אייך ליעב!

אַרטור האָט אויף זיך גיך אַרויפגעכאַפּט די קליידער און האָט געעפענט די טיהר. אין קאָרידאָר האָבען זיך דערהערט שווערע טריט און אַ קלינגעריי. אַרטור האָט פערשטאַנען, אַז דאָס זענען זשאַנדאַרמען.

— נאָך מיר? — האָט ער קאַלט געפרעגט.

— נאָך אייך, סיניאָרינאָ! אַיילט זיך! וואָס דאַרפט איהר בעהאַלטען?.. קוקט זיך איין! איך קען...

— איך האָב ניט וואָס צו בעהאַלטען.

עס האָט זיך בעוויזען דער ערשטער מונדיר אין קאָרידאָר. אַרטור איז אַרויס די זשאַנדאַרמען ענטקעגען.

זיי זענען געגאַנגען, קלינגענדיג מיט דעם געוועהר; אַ גאַנצע מהנה דיענער אין פערשיעדענאַרטיגע צופעליגע קאָסטיומען האָבען זיי בעגלייט.

ווען די סאָלדאַטען האָבען אַרומגערינגעלט אַרטור'ן, האָבען זיך צום סוף פון דיזען מאָרגעם צוג בעוויזען דער בעל-הבית מיט דער בעל-הביתטע. ער — אין אַ שלאָפראָק און אין פאַנטאָפעל, זי — אין אַ לאַנגען קאַפּאָט און די האָר אין צעפּלעך! „עס קומט אָן דער צווייטער מבול, און זיי געהען פּאָרוויַיז אין תיבה. אָט קומען אָן אַלץ נעהענטער אַ פּאָר מאָדנע חיות". די ווערטער זענען אַרויף אַרטור'ן אויפ'ן געדאַנק, ווען ער האָט געקוקט אויף די לעכערליכע, מאָדנע פיגורען. אַרטור האָט זיך ניט געקענט איינהאַלטען פון לאַכען, און זיך געסטאַרעט מעהר ניט צו קוקען אויף יוליע'ס צעפּלעך.

דער בעל-הבית האָט געפאָדערט, מען זאָל איהם בעווייזען די פּעראָרדנונג וועגען אַרעסט. דער זשאַנדאַרמען-אָפיציער האָט איהם דערלאַנגט אַ פּאַפּיער, אויף וועלכען עס איז געווען אָנגעשריבען

דער בעפעהל צו אַרעסטירען אַרטור בערטאָן, דעם סטודענט
פון פילאָזאָפיע. יוליע האָט אַ כאַפּ געטהאָן דאָס פּאַפּיער, איז
עס געשווינד דורכגעלאָפען מיט די אויגען און איז אָנגעפאַלען מיט
אַ כעס אויף אַרטורן.

— דו האָסט עס אַרויפגעוואָרפען אַ שאַנדפלעק אויף אונזער
משפחה! זיך דערדינט טורמע מיט דיין גאַנצער פרומקייט! — האָט
זי געקריצט מיט די צעהנער.

— מאַדאַם, עס איז ניט ערלויבט צו רעדען מיט אַן אַרעסטיר־
טען אויף אַ פרעמדער שפּראַך! האָט איהר אָבגעהאַקט דער אָפי־
ציער. זיינע ווערטער האָבען זיך אָבער קוים געהערט אין דעם ים
ענגלישע ווילדערייען, וואָס יוליע האָט געוואָרפען אויף אַרטור'ס
קאָפּ.

— אַזוי האָט מען עס געדאַרפט ערוואַרטען! תעניתים, תפילות,
הייליגע מחשבות — און אַט וואָס הינטער דעם איז געווען פערמאַס־
קירט! אַרטור האָט געוואָלט איינשטילען זיין צובושעוועטע קרובה
און האָט זיך געווענדט צו די זשאַנדאַרמען: „איך גלויב, מיינע הערען,
אַז איהר וועט וועלען בעקוקען מיינע זאַכען?“

די זשאַנדאַרמען האָבען אָנגעהויבען אַרומצושנאָרען אין צימער,
לייענען אַרטור'ס בריעף, דורכקוקען זיינע פּאַפּיערען און צעטעלעך,
פאַנאַנדערעפענען די קערב און די קעסטלעך. אַרטור איז געזעסען
עטוואָס צוטראָגען אויפ'ן בעט, אָבער ער האָט זיך ניט פערלאָרען.
די אונטערזוכונג האָט איהם ווייניג וואָס בעאונרוהיגט. פערדעכטיגע
בריעף פלעגט ער שטענדיג פערברענען, און אויסער צוויי, דריי האַלב־
רעוואָלוציאָנערע, פאַר דער רעגירונג אונאַנגענעהמע לידער און דריי
נומערן פון „דאָס יונגע איטאַליען“ האָבען די זשאַנדאַרמען גאָרניט
געפונען אַזוינס, וואָס זאָל זיי בעלוינען פאַר זייער אַרבייט און מיה.
צום סוף האָבען די זשאַנדאַרמען געענדיגט די אונטערזוכונג און האָ־
איז געווען שווער צו זעגנען זיך מיט זיין מוטער'ס צימער ביי דער
בען געבעטען אַרטורן אָנטהאָן דעם מאַנטעל און געהן מיט זיי.
אַרטור האָט געפאָלגט און האָט שוין געהאַלטען ביים אַרויסגעהן
פון צימער; ער האָט זיך אָבער אָבגעשטעלט אונענטשלאָסען. איהם
פאַליציי אויף די אויגען.

— קען איך בלייבען איין אויגענבליק אַליין אין צימער? איהר
וועהט דאָך, איך קען ניט אַנטלויפען און איך האָב ניט וואָס צו
בעהאַלטען.

— עס טהוט מיר לייד, עס איז אָבער פערבאָטען איבערצו־
לאָזען אַרעסטירטע אַליין.

— נוּ, איז אַלץ אײנס!

ער איז צוּגעגאַנגען צוּם צלם, האָט איהם אַ קוּשׁ געטהאָן און האָט געזאָגט שטילערהײד: „גאָט מײַנער! גיב מיר כּוֹח אוֹיסצוּהאַלטען ביז'ן סוֹף!“

בשעת ער האָט זיך אוֹיפגעהוֹיבען איז דער אָפּיציער געשטאַנען בײַם טישׁ און בעטראַכט מאָנטאַנעלי'ס בילד.

— דאָס איז אײַערער אַ קרוֹב?

נײן, דאָס איז מײַן ערציהער, דער נײַער בּיסקוּפּ פון ברזיגעלי.

אוֹיף די טרעפּ האָבען די איטאַליענישע דינער, אוּמעטיגע און צוּטראָגענע, געװאַרט אוֹיף אַרטוּר'ן. אַלע האָבען איהם ליעב געהאַט, װי זײ האָבען פריהער געליעבט זײַן מוּטער, און איצט האָבען זײ זיך געשפּאַרט אַרוּם איהם, קוּשענדיג זײַנע הענד און זײַנע קלײדער.

דער אַלטער דינער איז אוֹיך געשטאַנען דערבײַ און טרערען האָבען בענעצט זײַנע גראָהע װאָנסען. פוּן די קרוֹבים איז קײנער ניט געקוּמען זעגענען זיך. זײער קאַלטקײַט האָט נאָך מעהר אוּנטערגעשטריכען די איבערגעבענהײַט און צערטליכקײַט פוּן די דינער. אַרטוּר'ן האָט דאָס זעהר גערידהרט, און ער האָט שטאַרק געדריקט די גראָבע הענד, װאָס זענען געװען צוּ איהם אוֹיסגעצױגען.

— זײַ געזוּנד, באַטיסטאַ! טהוּ אַ קוּשׁ דײַנע קינדער פאַר מיר! זײַט געזוּנד! בעט גאָט פאַר מיר. זאָל ער אײַך בעשיצען. זײַט געזוּנד! זײַט געזוּנד!

ער איז געשװינד אַראָבגעלאָפען פוּן די טרעפּ צוּם אַרוֹיסגאַנג.

אין אַ מינוּט אַרוּם זענען געבען טיר געבליבען שטעהן אַ קוּפּקעלע שװײַגענדיגע מאַנסביל און װײנענדע פרוֹיען, װעלכע האָבען געקוּקט אוֹיף די אַװעקגעפאָהרענע.

VI.

אַרטוּר איז אַרײַנגעזעצט געװאָרען אין אַ גרוֹיסער מיטעלאַלטערליכער פעסטוּנג. דאָס לעבען אין טוּרמע, לוֹיט איהם איז אוֹיסגעקוּמען, איז געװען צוּ פערלײַדען, הגם אין זײַן קאַמער איז געװען פײַכט, דוּשנע און פינסטער. די פערשטיקטע לוּפט, די מײַז, דער שװערער ריח האָבען איהם װעניג װאָס געאַרט. דאָס עסען איז געװען ניט געשמאַק און שלעכט, מען האָט איהם אָבער אָנגעהוֹיבען צוּ שיקען שפּײַז פוּן דער היים. אַרטוּר איז געזעסען אין אַ בעזוּנדערער קאַמער, און האָט אַ לאַנגע צײַט ניט געקענט דערגעהן פאַר װאָס מען האָט איהם אַרעסטירט.

איינמאָל פֿון דער פֿריה האָט אַ סאָלדאַט געעפֿענט די טיר פֿון זײַן קאַמער און געזאָגט:

— זײַט אַזוי גוט!

אַרטור איז געגאַנגען מיט זײַן בעגלייטער דורך לאַנגע דונ־קעלע שטינקענדע קאָרידאָרען. מען האָט איהם אַרײַנגעפֿיהרט אין אַ גרויסען, ליכטיגען צימער. דאָרטען זענען געזעסען בײַ אַ טיש געזעסען דרײַ מענשען אין מיליטערישע מונדירען. דער עלטעסטער צווישען זיי, אַ גראָהליכער פּאָלקאָווניק, עלעגאַנט געקליידעט, האָט אָנגעוויזען אַר־טור'ן אויף אַ שטוהל און אָנגעהויבען די אויספֿאָרשונג.

צום אָנהויב האָט ער בײַ איהם געפֿרעגט וועגען זײַן נאָמען, זײַן עלטער, זײַן נאַציאָנאַליטעט און האָט די תשובות פֿערשריבען. אַרטור'ן איז געוואָרען שרעקליך אומעטיג פֿון דער גאַנצער פּראָ־צעדור. נאָר פּלוצלונג האָט איהם דער פּאָלקאָווניק אַ פֿרעג געטהאָן:

— איצט זאָגט מיר, וואָס ווייסט איהר וועגען „דעם יונגען איטאַליען“?

— איך ווייס, אַז די געזעלשאַפֿט גיט אַרויס אַ צײַטונג און פֿערשפּרייט איהם אין איטאַליען, מיט דעם צוועק אַרויסצורופֿען די בעפֿעלקערונג אויף אַן־אויפֿשטאַנד און צו פֿערטרײַבען די עסטרײַ־כישע סאָלדאַטען פֿון לאַנד.

— איהר האָט געלייענט די צײַטונג?

— געוויס, מיך אינטערעסירט די פֿראַגע.

— וואו האָט איהר גענומען די נומערן, וועלכע מען האָט גע־פֿונען אין אייער צימער?

— דאָס קען איך אייך ניט זאָגען.

— מען טאָר ניט ענטפֿערן: „איך קען ניט זאָגען“, — איהר זײַט מחויב צו ענטפֿערן.

— איך וויל ניט זאָגען, אויב איהר ערלויבט ניט צו זאָגען: „איך קען ניט“.

— איהר וועט חרטה האָבען, וואָס איהר רעדט מיט מיר אויף אַזאַ אופֿן — האָט זיך דער פּאָלקאָווניק צוהיצט. אַרטור האָט גאָר־נישט געענטפֿערט, און דער זשאַנדאַרם האָט פֿאָרטגעזעצט:

— מיר האָבען גענוגע ידיעות, אַז איהר געהערט צו דער גע־היימער געזעלשאַפֿט „דאָס יונגע איטאַליען“ און אַרבײַט דאָרט. זײַט זיך בעסער מודה אין אַלץ. פֿאַר אייך אַליין וועט דאָס בעסער זײַן. דעם אמת וועלען מיר סײַ־ווי דערגעהן, און איהר וועט זעהען, אַז עס איז גאַנץ אוננוציג אײַנצושפּאַרען זיך און שווײַגען.

— איך שפּאַר זיך ניט אײַן; וואָס ווילט איהר פֿון מיר?

ערשטענס, ווער האָט אייך, אַנ'אויסלענדער, איינגערעדט אַריינ־צוטרעטען אין דער געזעלשאַפט?

— קיינער ניט. איך בין אַליין צוגעשטאַנען צו איהר.

— איהר פיהרט מיך פאַר די נאָז! — האָט אַ געשריי געטהאָן דער פאָלקאָווניק, פערליערענדיג דאָס געדולד. מען טרעט אַליין ניט אַריין אין קיין געזעלשאַפט. וועמען האָט איהר געזאָגט וועגען אייער בעשלוס צוצושטעהן צו איהר?

— אַ שטיל־שווייגען.

וועט איהר אֶפשר זיין אַזוי פריינדליך און ענטפערן מיר?

— ניין, אויב איהר וועט מיר אויך ווייטער פאָרלעגען אַזעל־כע פראַגען.

אַרטור האָט געענטפערט מיט קשיות. ער האָט יעצט פער־שטאַנען, אַז עס זענען פאָרגעקומען זעהר אַ פולע אַרעסטען, ווי אין ליוואָרנאָ, אַזוי אויך אין פיזאַ. ער איז געוועזען אונרוהיג וועגען דזשעממאַ און זיינע איבריגע חברים.

פלוצלונג האָט דער פאָלקאָווניק געפרעגט:

— ווען האָט איהר דאָס לעצטע מאָל געזעהען דעם סטודענט באָללאַ, איידער איהר זייט אַוועקגעפאָהרען פון פיזאַ?

— איך ווייס ניט, ווער ער איז אַזוינס.

— ווי! איהר קענט ניט באָללאַ'ן? איהר מוזט איהם געוויס קענען, אַ הויכער יונגער־מאַן, גלאַט ראַזירט... ער איז אייער אַנ־אוניווערזיטעטס־חבר.

— אין אוניווערזיטעט זענען דאָ אַ פולע סטודענטען, וואָס איך קען זיי ניט.

באָללאַ'ן קענט איהר אָבער בעשטימט. טהוט אַ קוק זיין האַנדשריפט. איהר זעהט, אייך קען ער זעהר גוט.

דער פאָלקאָווניק האָט איהם נאַכלעסיג דערלאַנגט אַ פאַפּיער, אויף וועלכען ס'איז פון אויבען געווען אויפגעשריבען: „פּראָטאָקאָל“ און אונטערגעשריבען דזשיאָוואַני באָללאַ. דורכקוקענדיג דאָס פאַפּיער, האָט אַרטור בעמערקט זיין אייגענעם נאָמען. ער האָט פערוואונדערט אויפגעהויבען די אויגען און געפרעגט:

— קען מען דאָס דורכלייענען?

— יאָ, לייענט עס דורך, דאָס בעלאַנגט אייך אָן.

אַרטור האָט אָנגעהויבען צו לייענען. די זשאַנדאַרמען האָ־בען שווייגענדיג נאָכגעקוקט נאָך דעם אויסדרוק פון זיין געזיכט. דאָס פאַפּיער איז בעשטאַנען פון תשובות אויף לאַנגע פראַגען. פון אָנ־הויב האָבען די תשובות געהאַט אַ פאָרמעלען כאַראַקטער. דערנאָך

זֶענֶען גֶעוועֶן אָנגֶעשׁרִיבֶּען דִי ווערטער: „צווִישֶׁען דִי, וועֶלכֶע זֶענֶען צוּ אוּנז צוּגֶעשׁטאַנֶען, אִיז גֶעוועֶן אֵיינֶער אַ יוּנגֶער עֶנגלֶענדֶער אַרטוּר בֶּערטאָן, פוּן אַ רייכֶער משפחה פוּן שִׁיפּס־אֵייגֶענטִימֶער“.

דאָס בּלוּט אִיז אַרטוּר׳ן אַרײַן אִין פּנִים. באָללאַ האָט אִיהם אַרוֹיסגֶעגֶעבֶּען! באָללאַ, וועֶלכֶער האָט אַלץ אָנגֶעפִיהרט אוּן אִיז גֶעשׁטאַנֶען בּראש פוּן דער בֶּעוועֶגוּנג! אַרטוּר האָט אָבּגֶעלֶעגט דאָס פּאַפּיִער אָן אַ זייט אוּן האָט אַראָבּגֶעלאָזֶען דִי אוֹיגֶען צוּ דער עֶרד. צוּם סוֹף האָט עֶר אַ שׁאָקֶעל גֶעטהאָן מִיט׳ן קאָפּ אוּן גֶעזאָגט:

אִיך קֶען דעֶם מֶענשׁעֶן נִיט! דאָ אִיז עֶפּעֶס אַ טעות!

— נאַרִישקייט! אַ טעות! צוּ וואָס ווִילט אִיהר זִיך אַלײן שׁאָדֶען אוּן נִיט רעֶדעֶן וועֶגעֶן דעֶם מֶענשׁעֶן, וואָס האָט אַייך פֶערראַטעֶן, זעֶהט אִיהר, עֶר האָט גֶערעֶדט פרײ.

אִין דעֶם פּאָלקאָווניִק׳ס שׁטִימֶע האָט זִיך גֶעהֶערט אַ לײַכטעֶר שׁפּאָט. אַרטוּר האָט גֶעשׁווִינד אַ קוּק גֶעטהאָן אוֹיף אִיהם. ס׳אִיז אִיהם פּלוּצלוּנג קלאָר גֶעוואָרעֶן דִי זאַך, אוּן עֶר האָט אוֹיסגֶעשׁרִיעֶן מִיט כעס:

— דאָס אִיז אַ לִיגעֶן! דאָס פּאַפּיִער אִיז נאָכגֶעמאַכט! אִיהר ווִילט מִיך אַרײַנכאַפּעֶן אִין נעֶץ. אִיהר זײט אַ לִיגנעֶר אוּן אַנ׳אוֹיסוואוּרף!

— שׁטִיל! האָט אַ גֶעשׁריי גֶעטהאָן דעֶר פּאָלקאָווניִק, אוֹיפשׁפּרִינגעֶנדִיג פוּן גרִימצאָרן. דעֶרנאָך האָט עֶר גֶעהייסעֶן אַרײַנזעֶצעֶן אַרטוּר׳ן אִין קאַרצעֶר פאַר זײן העזה.

דעֶר קאַרצעֶר אִיז גֶעוועֶן אַ עֶנגעֶ, נאַסעֶ, שׁמוּצִיגעֶ לאָך אִין אַ קעֶלעֶר. ווען מען האָט אַרטוּר׳ן אַרײַנגעֶוואָרפעֶן אַהִין אוּן פעֶרמאַכט הִינטעֶר אִיהם דִי טִיר, האָט עֶר גֶעמאַכט דרײ טרִיט פאָראוֹיס, מִיט אוֹיסגֶעשׁפּריִיטעֶ העֶנד. אַ שׁוֹידעֶר אִיז אִיהם דוּרך אִיבּעֶר׳ן לײב, ווען עֶר האָט אָנגֶערִיהרט מִיט דִי פִינגעֶר דִי שׁטִינקעֶנדעֶ, גלִיצִיגעֶ ווענד.

דעֶר לאַנגעֶר טאָג האָט זִיך גֶעצוֹיגעֶן אִין השך אוּן פעֶרצווייפלוּנג, אוּן עֶר האָט פעֶרלאָרעֶן דעֶם חשבון פוּן דעֶר צײט. אוֹיף מאָרגעֶן פריִה, ווען דִי טִיר האָט זִיך אוֹיפגֶעעֶפֶענט מִיט אַ סקרִיפּ, דִי מײַז זֶענֶען זִיך צוּלאָפעֶן מִיט אַ קווִיטשׁעֶרײַ פעֶרבּײַ אִיהם, אִיז אַרטוּר אוֹיפגֶעשׁפּרוּנגעֶן אִין אימה. זײַן האַרץ האָט ווִילד גֶעקלאַפּט, אִין דִי אוֹיעֶרן האָט שׁטאַרק גֶעקלוּנגעֶן, פּוּנקט ווִי מען וואָלט אִיהם גֶעהאַלטעֶן אִין דעֶר פִינסטעֶרנִישׁ נִיט שׁעה׳ן, נאָר חדשים לאַנג.

דִי טִיר האָט זִיך גֶעעֶפֶענט. עֶס אִיז אַרײַן דעֶר הוֹיפּט־אוֹיפזעֶהעֶר מִיט אַ שׁטִיקעֶל בּרוֹיט אוּן אַ קרוּג וואַסעֶר. אַרטוּר אִיז גֶע־

וועגן זיכער, אַז דער אויפוועהער איז געקומען אַרויסלאָזען איהם און האָט געשטעלט אַ טריט פאָרוועערטס, נאָר איידער ער האָט נאָך גע־האַט צייט צו עפענען דעם מויל, האָט איהם דער וועכטער דערלאַנגט אין האַנד דאָס ברויט און וואַסער, האָט זיך אומגעקעהרט און איז אַרויס, ניט זאָגענדיג קיין איין וואָרט. די טיר איז ווידער פערשלאָסען געוואָרען.

אַרטור האָט אַ טופּע געטהאָן מיט'ן פוס. דאָס ערשטע מאָל אין לעבען האָט ער דערפיהלט אַ ווילדען צאָרן. עטליכע טעג האָט מען איהם געפּייניגט מיט'ן קאַרצער. לסוף, אויפ'ן דריטען טאָג אין אָבענד, איז געקומען דער וועכטער מיט אַ סאָלדאַט און האָט איהם אַרויסגעפיהרט פון דעם פערשטיקטען קבר. אַרטור איז געגאַנגען אויף די טרעפּ מיט אונזיכערע טריט, שאָקלענדיג זיך ווי אַ שכור'ער. ווען ער האָט זיך אויפגעהויבען אויפ'ן לעצטען שטאַפּעל, האָט ער זיך גענומען וואַקלען און איז שיער ניט געפאַלען, ווען דער וועכטער וואָלט איהם ניט אָנגעכאַפּט פאַר'ן אַקסעל. אַרטור האָט פערלאָרען דאָס בעוואוסטזיין. ווען ער איז געקומען צו זיך, האָט ער דערזעהען, אַז ער געפינט זיך אין דעם זעלבען צימער, וואו מען האָט איהם דאָס ערשטע מאָל אויסגעפאָרשט.

אַ, הערר בערטאָן! — האָט געזאָגט דער פּאָלקאָווניק.

— איך האָף, אַז מיר וועלען איצט רוהיג רעדען. נו, ווי איז אייך געפעלען דער קאַרצער?

אַרטור האָט אַ קוק געטהאָן אויפ'ן פּאָלקאָווניק'ס פּנים, וואָס האָט געשמייכעלט, און איהם האָט אָנגענומען אַ ווילדער פערלאַנג אָנצוכאַפּען פאַר'ן גאָרגעל דעם פראַנט מיט די גראָהע באַקענבאַרדען און צורייסען איהם אויף שטיקלעך. דער פּאָלקאָווניק, ווי עס ווייזט אויס, האָט דאָס אויך בעמערקט, ווייל ער האָט גלייך אומגעביטען דעם טאָן און האָט אָנגעהויבען די אויספאָרשונג, זאָגענדיג:

— מיר וועלען ווידער אָנפאַנגען פון דאָס, אויף וואָס מיר האָבען זיך דאַמאָלסט אָבגעשטעלט. קומט צום שׂכל און זאָגט אַלץ אָפענהערציג. זאָגט מיר פריהער פון אַלץ, ווי לאַנג זייט איהר גע־וועזען בעקאַנט מיט באָללאַ'ן?

— איך האָב איהם קיינמאָל ניט געזעהען אין לעבען. איך ווייס וועגען איהם קיין זאַך ניט.

טאַקע? טאָ אפשר קענט איהר אַ יונגען־מאַן, מיט דעם נאָ־מען קאַרל ביני? — דאָס איז געוועזען אַרטור'ס אַ מיטאַרבייטער אין דער געזעלשאַפט.

— איך האָב קיינמאָל וועגען אַזאַ מענשען גאָר ניט געהערט.

— אַ מאָדנע זאַך! נו, און פֿראַנצעסקאַ נעררי?

— צום ערשטען מאָל הער איך אַזאַ נאָמען.

טהוט נאָר אַ קוק אויף דעם בריעף. ער איז געשריבען מיט אייער האַנדשריפֿט.

אַרטור האָט נאַכלעסיג אַ קוק געטהאָן אויפ'ן בריעף און האָט איהם אָבגעלעגט אָהן אַ זייט.

— איהר דערקענט דעם בריעף?

— ניין —

— איהר לייקענט, הייסט דאָס, אָב, אַז דאָס איז אייער האַנדשריפֿט?

— איך לייקען קיין זאַך ניט אָב, איך געדענק ניט. דעמאָלט האָט איהם דער פּאָלקאָוניק געגעבען אַנ'אַנדער בריעף און געפֿרעגט:

— פֿיליישט געדענקט איהר, וואָס דאָס איז פֿאַר אַ בריעף?

אַרטור האָט געוואוסט, אַז דאָס האָט ער געשריבען דעם בריעף אין הערבסט זיינעם אַ חבר, ער האָט אָבער רוהיג געענטפֿערט:

— ניין!

— אַ מאָדנעם קורצען זכרון האָט איהר.

— איך האָב פֿון שטענדיג אָן דעם פֿעהלער.

— ניט שוין-זשע! מיר האָט געראַדע איינער פֿון אייערע פּראָפֿעסאָרען געזאָגט, אַז מען האַלט אייך פֿאַר זעהר אַ קלוגען און פֿעהיגען סטודענט.

— איהר קוקט מן הסתם, אויפ'ן שכל פֿון פּאָליציייאישען שטאַנדפּונקט. די פּראָפֿעסאָרען פֿון אוניווערזיטעט געברויכען דאָס וואָרט אין אַנ'אַנדער זין.

דער פּאָלקאָוניק איז אין כעס געוואָרען, און האָט מיט אַ געמאַכטען שטאָלץ געזאָגט:

— איהר פֿערגעסט זיך ווידער וואו איהר האַלט; זייט וויסען, אַז איך האָב אַ פֿעסטען בעווייז, אַז איינע פֿון די יונגע לייט האָבען זיך בעשעפֿטיגט מיט איבערפֿיהרען אונלעגאַלע ביכער. זאָגט מיר, וואָס איז אייך וועגען דעם בעוואוסט? איך וואַרט אויף אַנ'ענטפֿער פֿון אייך.

— איך האָב ניט וואָס צו ענטפֿערן.

— ווילט איהר, הייסט עס, ניט ענטפֿערן?

— איך וועל אייך קיין זאַך ניט זאָגען.

— אויב אַזוי, וועל איך אייך ווידער אַוועקשיקען אין קאַרצער און האַלטען דאָרטען אַזוי לאַנג, ביז וואַנען איהר וועט ניט קומען צום שכל און ווערען אַ ביסל אָפֿענהערציגער. אויב איהר

וועט זיך ניט אויפפיהרען רוהיג, וועלען מיר אייך פערשמידען אין קייטען.

— טהוט, וואס איהר ווילט! — האט אַרטור געזאָגט. — צו וועט אָבער דער ענגלישער געזאַנדטער ערלויבען, אַזוי צו בעגעהן זיך מיט אַן ענגלישען אונטערטהאַן, ניט האָבענדיג קיין שום בעווייז פון זיין פערברעכען. דאס דאַרף ער בעשליסען.

נאָך אַ לאַנגען געשפּרעך האָט מען אַרטור'ן אָבגעפיהרט אין זיין קאַמער. ער האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן אין בעט און איז אַזוי געבליבען ליגען ביז אין דער פריה. אַזוי איז ער אָבגעזעסען נאָך איינינע וואָכען, טראַכטענדיג אומזיסט וועגען קריסטוס'עס געדולד און עניות. ווי נאָר מען פלעגט ברענגען אַרטור'ן צום פערהער, ווי נאָר ער פלעגט דערזעהען דעם פּאָלקאָווניק מיט די אויסגעפוצטע וואָנסען, פלעגט זיך גלייך אויפהויבען אין איהם אַ גאַנצער שטורם, און ער פלעגט העזה'דיג ענטפערן אויף דעם זשאַנדאַרם'ס פראַגען. ער האָט געוואוסט, אַז מען שפּיאָנירט איהם שטאַרק נאָך, און דער־מאָנענדיג זיך, אַז די אַרעסטירטע גיט מען טרינקען בעלאַדאָנע, און מען פערשרייבט דאָס, וואָס זיי רעדען בשעת זיי ווערען צומישט, האָט ער ביסלעכווייז אָנגעהויבען מורא צו האָבען צו עסען און טרינ־קען. ווען אַ מויז פלעגט פערבייַלויפען פערביי איהם, פלעגט ער אויפשפּרינגען, בעדעקט מיט אַ קאַלטען שווייס, ער פלעגט צוצי־טערט ווערען פון דעם געדאַנק, אַז עמיצער איז בעהאַלטען אין צי־מער און האָרכט איהם נאָך. ער איז געוואָרען אַזוי נערוועז, אַז ער האָט ווירקליך געקענט אַרייַנפאַלען צוליעב דעם. דאָס שרעקליכסטע איז געווען דאָס, וואָס איהם האָט זיך געדוכט, אַז זיין גלויבען טרעט אויך אָב פון איהם.

זיין איינציגער טרייסט איז געווען דער הויפּט־וועכטער פון טורמע. דאָס איז געווען אַ קלייַנעטשקער, גראָבינקער און פליכע־וואַטער זקן. פון אָנהויב האָט ער זיך געסטאַרעט צו מאַכען אַ שטרענגע מינע, אָבער ביסלעכווייז האָט זיין געבאָרענע גוטמוטיגקייט גובר געווען די פּראָפעסיאָנעלע שטרענגקייט און ער איז געוואָרען אַ פערמיטלער צווישען די קאַמערן פון די אַרעסטירטע.

איינמאַל איז דער וועכטער אַרייַן צו אַרטור'ן אין קאַמער שטאַרק ברוגז'דיג און האָט אָנגעהויבען אויפצולעגען זיין דעקע.

— וואָס איז געשעהען? האָט אַרטור געפרעגט. — מען פיהרט מיך איבער אין אַן אַנדער קאַמער?

— ניין, מען בעפרייט אייך, — האָט שטרענג געענטפערט דער וועכטער.

— מען בעפרייט מיך! היינט! גאר אין גאנצען!

דער אויפגערעגטער אַרטור האָט אָנגעכאַפּט דעם וועלטער'ס האַנד. יענער האָט איהם אָבער מיט כעס אָבגעשטויסען פון זיך.

— וואָס איז מיט אייך? — האָט אַרטור געפרעגט. — צו דען לאָזט מען אונז אַלעמען אַרויס?

אַנשטאָט אַנ'ענטפער האָט דער וועלטער עפּעס אַ מורמעל געטהאָן מיט פעראַכטונג.

— וואָס איז מיט אייך? — האָט אַרטור געזאָגט. — אומזיסט זייט איהר אויף מיר אין כעס, וואָרום איך וועל זיך אַלץ איינס ניט באַליידיגען. איך וויל וויסען, וואָס איז מיט די איבריגע.

— מיט די איבריגע? — האָט דער וועלטער אַ ברום געטהאָן. — ניט מיט באַללאַ'ן דענק איך.

— מיט באַללאַ'ן און מיט די אַנדערע.

— נו, איהם נעבעך וועט מען געוויס אַזוי גיך ניט אַרויסלאָזען, ווען ווינער אַ חבר האָט איהם אַרויסגעגעבען. אוי־אוי־אוי!

— אַ חבר האָט איהם אַרויסגעגעבען! אָט אַ שרעק!

אַרטור'ס אויגען האָבען זיך פאַנאַנדערגעעפענט פון כעס. דער וועלטער האָט זיך געשווינד אַ קעהר געטהאָן צו איהם.

— ניט איהר דען האָט איהם אַרויסגעגעבען?

— איך? איהר זייט מסתמא פון זינען אַראָב!

— באַללאַ'ן האָט מען נעכטען אויפ'ן פערהער געזאָגט, אַז טאַקי איהר האָט איהם אַרויסגעגעבען. איך בין זעהר צופרידען, וואָס ניט איהר האָט דאָס געטהאָן. איך האָב אייך שטענדיג געהאַלטען פאַר אַנ'אָרענטליכען מענשען. קומט מיט מיר! אַרטור איז געגאַנגען נאָכ'ן וועכטער און האָט אָנגעהויבען משער צו זיין.

— די זשאַנדאַרמען האָבען געוויס געזאָגט באַללאַ'ן, אַז איך האָב איהם אַרויסגעגעבען, זיי האָבען דאָך מיר אויך געזאָגט די זעלבע זאַך. איך מיין, אַז באַללאַ איז ניט אַזאַ נאַר, ער זאָל זיי גלויבען.

— אַזוי, איז דאָס מיט אַנ'אמת אַנ'אויסגעטראַכטע זאַך? — האָט דער וועלטער געזאָגט. — איך וועל דאָס זאָגען באַללאַ'ן. איהר פערשטעהט אָבער, איהם האָט מען געזאָגט, אַז איהר האָט איהם אַרויסגעגעבען צוליעב איפערזוכט, ווייל איהר ביידע האָט כלומר'שט געליעבט איין און דאָסזעלבע מיידעל.

דאָס איז אַ ליגען! האָט אַרטור איבערגעהערט די ווערטער מיט אָבגעהאַקטער פערשטיקטער שטים. אַ שרעק האָט צונויפגעשמידט אַלע זיינע גליעדער. ער האָט זיך דערמאָנט אָן דעם,

ווי ער האָט זיך מתודה געווען... דאָס וועלבע מיידעל... איינפּער-זונט... ווי אַזוי האָבען זיי דאָס געקענט וויסען?

— וואַרט אַ ווײַלע, יונגערמאַן, — האָט דער וועכטער געזאָגט.

— איך ווייס, איהר ווייט דאָך אַ קאַטוילישער, האָט איהר אפשר עפּעס דערצעהלט דעם גלה בײַם מתודה זיין זיך?

— דאָס קען ניט זיין! האָט אַרטור אַ געשריי געטהאָן.

— איהר ווייט ניט דער ערשטער לייכטגלויביגער, וועלכער איז אויף אַזאַ אופן דורכגעפאַלען. איצט רעדט מען אַ פולע וואָגען אַ גלה פון פיזאַ, וועלכען איינינע פון איירע חברים האָבען ענטדעקט, אַז ער האָט זיי פערראַטען. זיי האָבען שוין לאַנג אָבגעדרוקט, אַז ער איז אַ שפּיאָן.

אַרטור איז געבליבען שטעהן אָהן בעוועגונג, קוקענדיג פאָראויס מיט אַ דרייסטען בליק.

דער וועכטער האָט געעפענט אַ טיר און האָט איהם אַרײַנגעלאָזען אין דעם זעלבען צימער, וואו מען האָט איהם פריהער אויסגעפאָרשט.

— אַ, גוטען מאָרגען, מיסטער בערטאָן! — האָט געזאָגט דער פּאָלקאָווניק מיט אַ שמייכעל, אויסשטעלענדיג די צעהנער. — עס איז דאָ אַ פּעראָרדנונג, מען זאָל אייך בעפרייען. זייט אַזוי גוט און שרײַבט אונטער דאָס פּאַפּיער.

אַרטור איז צוגעגאַנגען צום טיר און האָט געזאָגט מיט אַ פערשטיקטער שטים:

— איך וואָלט געוועלט וויסען, ווער האָט מיך אַרויסגעגעבען.

דער פּאָלקאָווניק האָט אויפגעהויבען זיינע ברעמען מיט אַ שמייכעל.

— איהר קענט דאָס ניט טרעפען?

אַרטור האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ.

דער פּאָלקאָווניק האָט מיט העפליכער פערוואונדערונג אויסגעשטרעקט זיינע הענד.

— קענט איהר דאָס טאַקי ניט טרעפען בשום אופן? איהר אַליין האָט דאָך זיך אַרויסגעגעבען! ווער אַחוץ אייך קען וויסען איירע פּערזענליכע ליעבעס-ענינים.

אַרטור האָט זיך אָבגעקעהרט אָן אַ זייט. אויפ'ן וואַנד איז געהאַנגען אַ גרויסער הילצערנער צלם. דעם יונגלינגס אויגען האָבען זיך לאַנגזאם געווענדעט צו איהם אָהן געבעט אין'ם בליק — נאָר מיט פערוואונדערונג פאַר אַזאַ געדולדיגען גאָט. ניט שוין-ושע האָט ער

קײַן דונער'ן נים, צו טרעפֿען דעם גלה, װעלכער האָט פֿעררעטען דעם סוד פֿון זײַן ודוי.

דער פּאָלקאָװניק האָט איהם געגעבען אונטערשרײַבען זיך, אַז ער האָט בעקומען זײַנע פּאַפּירען. ער האָט געזאָגט, אַז ער איז איצט זעהר פֿערנומען מיט דער דיעלאָ פֿון דעם משוגענעם באָללאַ, װעלכע װעט שטאַרק לײַדען פֿאַר זײַן פּאָליטישע טהעטיגקײַט. אַרטור האָט געשװיגען, זיך אונטערגעשריבען, צוגענומען די פּאַפּירען, אַרױס פֿון טורמע, מאַשינעל אַריבערגעפֿאָהרען איבער'ן טײַך, און אַז ער איז אַרײַן אין שטאָדט, האָט ער מיט אַמאָל דערזעהען דזשעממאַ'ן, אין אַ פּראָסטער קלײד און אין אַ שטרױענעם הוט. זי האָט אױסגעשטעלט בײדע הענד אַנטקעגען.

— אַרטור! איך בין אַזױ גליקליך! אַזױ גליקליך! איך װאַרט שױן אַ גאַנצע האַלבע שעה אױף דיך. מען האָט מיר געזאָגט, אַז מען װעט דיך אַרױסלאָזען פֿיער אַ זײגער.

אַרטור האָט געקוקט אױף איהר מיט װילדען שרעק אין די אױגען און האָט געמאַכט זעהר אַ מאָדנעם אײַנדרוק.

דערשראָקען פֿון זײַן השכ'דיגען אױסזעהן, האָט איהם דזשעממאַ אָנגענומען פֿאַר'ן האַנד און האָט װײך געזאָגט:

— הער, מײַן פֿרײַנד! דו נעהמסט זיך צופֿיעל צום האַרצען אָט די פֿערפֿלוכטע זאַך.

— װעגען װאָס רעדסט דו? — האָט ער געפֿרעגט מיט אַ פֿערשטיקטען קול.

װעגען באָללאַ'ס בריעף. ער האָט געשריבען, אַז דו האָסט דערצעהלט װעגען זײַנע קאָנטרעבאַנד און אַז דו ביסט שולדיג אין זײַן אַרעסט. דאָס איז דאָך, אָבער, נאַרישקײַטען! איך בין געקומען אָנזאָגען דיר, אַז בײַ אונז אין גרופּע גלױבט אױך קײנער נים אין דעם.

— דזשעממאַ! דאָס איז דאָך אָבער ריכטיג!

זי האָט זיך פּאַמעליך אָבגערוקט פֿון איהם און אָבגעשטעלט זיך, אַזױ װי אַ בליץ װאָלט זי געטראָפֿען.

— יאָ, האָט אַרטור איבערגע'חזר'ט — איך האָב װעגען דעם דערצעהלט און אָנגערופֿען זײַן נאָמען. — נאָר גאָט מײַנער, װאָס זאָלען זײ טהאָן. ער איז אָבער מיט אַמאָל געקומען צו זיך און האָט דערזעהען אַ טױטשרעק אױף דזשעממאַ'ס געזיכט: יאָ, זי מוז אודאי מײנען....

— דזשעממאַ! דו פֿערשטעהסט נים! האָט ער געזאָגט, צוגעהענדיג נעהענטער צו איהר.

זי האָט זיך אָבער אָבגערוקט פֿון איהם מיט אַ שאַרפֿען געשרײ:

— ריִהר מיִך ניִט אָן! דו ביִסט אַ פֿערברעכער!

אַרטור האָט אָנגעכאַפּט איהר רעכטע האַנד מיִט קראַפֿט און ווילדער צורייצטקייט.

— למען השם! הער מיִך אויס! איך בעט דיִך...

— געה אַוועק! לאָז אָב מיין האַנד!.. אַוועק!

אין אַ מיִנוט אַרום האָט זי אַרויסגעריִסען איהר האַנד און האָט איהם געגעבען אַ פּאַטש איבער'ן באַק. עפּעס אַ נעבעל האָט איהם אַרומגענומען. אַ צייטלאַנג האָט ער גאָר ניט געזעהען, אויסער דזשעממאַ'ס בלאַס און פֿערצווייפֿעלט געזיכט און איהר רעכטע האַנד, וועלכע זי האָט מיִט פֿעראַכטונג געווישט אָן איהר קלייד. דערנאָך האָט ער ווידער דערזעהן די זון-שיין, און אַז ער האָט זיִך אַרומגעקוקט, האָט ער בעמערקט, אַז ער איז להלוט'ן איינער אַליין...

VII.

עס איז שוין געוואָרען גוט פֿינסטער, ווען אַרטור האָט זיִך צוריקגעקעהרט צו זיִך אַהיים אינגאַנצען אַ צובראָכענער. יוליע און זיין ברודער זענען ניט געווען אין דער היים: זיי זענען אַרויסגעפֿאָהרען און האָבען געזאָלט צוריק קומען ניט פֿריהער פֿון 12 ביי נאַכט.

אַרטור האָט אַ קוק געטהאָן אויפ'ן זייגער. עס איז שוין נײַן, אַ יאָ[illegible] האָט נאָך צייט, אַ סך צייט.

אַרטור איז אַריין צו זיִך אין ציִמער. דאָרטען האָט זיִך קיין זאַך ניט אומגעביטען, זייט מען האָט איהם אַרעסטיִרט. מאָנטאַנעלי'ס בילד איז געשטאַנען אויפ'ן טיִש, אויף דעמזעלבען אָרט, וואו ער האָט איהם איבערגעלאָזען. און דער צלם איז אויך געשטאַנען אין ווינקעל, ווי פֿריהער. אַרטור איז שטיִלערהייד אַריין אין ציִמער, און האָט פֿערמאַכט די טיִר.

יאָ, עס מוז נעהמען אַ סוף. עס איז ניטאָ וואָס צו קלערען און אונרוהיִג צו זיין. ער האָט נאָך ניט אָנגענומען קיין קלאָרען בעשלוס צו אָנטהאָן זיִך אַליין אַ טויט: ער האָט ניט געהאַט קיין שום פֿאָרשטעלונג וועגען דעם, וואָס פֿאַר אַ טויט זיִך אויסצוקלייבען. אַבי נור גיכער ענדיגען, ענדיגען און פֿערגעסען. אין ציִמער איז קיין שום געוועהר ניט געווען, אַפּילו קיין מעסער ניִט. צו איז דאָס דען אָבער ניט אַליץ איינס — עס איז גענוג אַ האַנדטוך, אָדער ליילעך, אַ צושניטענעם אויף שטיקלאַך. גראַדע איבער'ן פֿענסטער איז אַריינגעשלאָגען אַ גרויסער טשוועק. ס'איז אויסגעצייכענט! פֿאַר'ן טויט

האָט אַ ר ט ו ר געוואָלט מתפלל זיין. ער האָט זיך געשטעלט אויף די קניע, אָבער ער האָט ניט געוואוסט וועגען וואָס גאָט צו בעטען. דאָס לעבען האָט זיך איהם אויסגעדוכט אַזוי פינסטער. אויסערדעם, האָט דען קריסטוס געוואוסט פון אַזעלכע ליידען? איהם האָט מען נור פערראַטען. מען האָט איהם אָבער ניט געצוואונגען דורך רמאות צו ווע-רען אַליין אַ פערראַטער.

אַ ר ט ו ר איז אויפגעשטאַנען. ער האָט זיך איבערגע'צלמ'ט לויט זיין אַלטער געוואוינהייט. צוגעהענדיג צום טיש, האָט ער בעמערקט אויף איהם אַ בריעף. דער אַדרעס איז געוועזען אויפגעשריבען מיט מ אָ נ ט אַ נ ע ל י'ס האַנדשריפט. דער בריעף איז געוועזען געשריבען מיט בלייַשטיפט!

„מיין טייערעס קינד! איך בין אויסער זיך, וואָס איך קען דיך ניט זעהן אין דעם טאָג, ווען דו ווערסט בעפרייט פון טורמע. מען האָט מיך אָבער גערופען צו אַ גוסס'ען, איך וועל צוריקקומען ערשט שפּעט ביי נאַכט. קום צו מיר מאָרגען פריה". ל. מ.

אַ ר ט ו ר'ן האָט עס באַנג געטהאָן. ער האָט אַוועקגעלעגט דעם בריעף מיט אַ זיפץ „אָרעמער פּאַדרע!" אויף די גאַסען איז געוועזען פרעהליך, און מענשען זענען געגאַנגען און האָבען לוסטיג געפּלוידערט. אַלץ איז געוועזען ווי פריהער. עס האָט זיך קיין זאַך ניט אומגעביטען צוליב דעם, וואָס מען האָט אַוועקגענומען ביי אַ מענשען זיין נשמה.

אַ ר ט ו ר האָט זיך אַוועקגעזעצט אויפ'ן בעט און האָט זיך שטאַרק פערטראַכט. עס איז נאָך געוועזען אַ סך צייט. אַ ר ט ו ר האָט געפיהלט אַ שטאַרקען קאָפּוועהטאָג. זיין מוח איז געוועזען ווי אין צוואַנגען.

ס'האָט זיך דערהערט אַ שאַרפער קלונג. אַ ר ט ו ר איז אויפ-געשפּרונגען אַ דערשראָקענער. זיי זענען געקומען צוריק! און ער איז געזעסען אַ פער'חלומ'טער און האָט פאַרביינגעלאָזען די טייערע צייט.

עס האָט זיך דערהערט אַ קלאַפּ אין טיר און אין צימער איז אַריין י ו ל י ע, אַנ'אויסגעפּוצטע, מיט אַ גאַנצען האָגעל שטעכעדיגע פּאָרוואורפען. דער מאַן האָט זי בעגלייט אַ געהאָרכזאַמער און אַנ-אונטערטעניגער.

ער האָט אַוועקגעשטעלט אַ שטוהל פאַר זיין פרוי און אַליין האָט ער זיך אַוועקגעזעצט, אויפהויבענדיג מיט התמדה ביי די קניע זיינע נייע הויזען. דערנאָך האָט ער פערפיהרט אַנ'ערנסטען געשפּרעך מיט אַ ר ט ו ר'ן. ער האָט פערגעסען, אַז דער יונגלינג איז נאָר וואָס אַרויס פון טורמע און איז מיד און אויסגעמאַטערט פון דעם לאַנגען זיצען דאָרט.

— דו מוזט פֿערשטעהן, און איך בין זיכער, אַז דו וועסט עס פֿערשטעהן, אַז עס איז פֿאַר מיר אינגאַנצען אונמעגליך צו האַלטען ביי זיך אין הויז אַ מענשען, וועלכער האָט אַ שייכות צו פּאָליטישע פֿערברעכער און אונטערצינדער און האָט בעדעקט מיט שאַנדע אונזער הויכגעשעצטען נאָמען.

— טהוט, ווי איהר פֿערשטעהט, האָט אַרטור געענטפֿערט קאַלט, ניט ריהרענדיג זיך פֿון אָרט. — דאָס איז ניט וויכטיג.

— ניט וויכטיג! — האָט דזשעמס איבערגע׳חזר׳ט אַ דערשראָקענער, זיין ווייב האָט זיך אויפֿגעהויבען פֿון שטוהל מיט אַ געלעכטער.

— אַזוי גאָר! ניט וויכטיג! נו, וואָס וועסט דו זאָגען, דזשעמס, איך האָף אַז איצט האָסט דו שוין פֿערשטאַנען, וואָס פֿאַר אַ דאַנקבאַרקייט דו קענסט דאָ ערוואַרטען? איך האָב דיר געזאָגט, וואָס עס קומט אַרויס, ווען מען טהוט אַ טובה די קאַטוילישע אַוואַנטוריסטען און זייערע...

— שוויַיג! איך בעט דיך, שוויַיג, מיין טייערע!

— דאָס איז אַלץ נאַרישקייטען! גענוג שוין צו צאַצקען זיך מיט דעם נישט געזעצליכען קינד פֿון אַ קאַטוילישען פּאָפּ! שוין צייט ער זאָל וויסען, וואָס זיין מוטער איז געווען פֿאַר אַ סחורה!

יוליע האָט אַרויסגענומען פֿון טאַש אַ צוקנייטשטעס שטיקעל פּאַפּיר און האָט עס דערלאַנגט אַרטור׳ן. ער האָט פֿאַנאַנדערגענומען דאָס פּאַפּיר. דאָס איז געווען זיין מוטערס אַ בריעף צו איהר מאַן, אין וועלכען זי האָט זיך מודה געווען אין איהר זינד מיט פֿיער מאָנאַטען פֿריהער איידער אַרטור איז געבאָרען געוואָרען. אונטען זענען געווען זיין מוטערס און מאָנטאַנעלי׳ס אונטערשריפֿטען.

אַרטור איז געזעסען אַ נידערגעשלאָגענער, אַזוי ווי ער וואָלט פֿערשטיינערט געוואָרען.

דזשעמס, וועלכער איז אַריין אין פֿערלעגענהייט, האָט דערוויַיל פֿאָרזיכטיג אַרויסגעשיקט יוליע׳ן און האָט געזאָגט אַרטור׳ן:

— געוויס, מיין טייערער! גלייכער וואָלט געווען, ווען דו וואָלסט דאָס ניט געוואוסט, נור וואָס זאָל מען טהאָן? מיין פֿאָטער איז געווען זעהר גרויסמוטיג, ער האָט נור געפֿאָדערט מאָנטאַנעלי זאָל אַוועקפֿאָהרען, ווי דו ווייסט, איז ער אַוועקגעפֿאָהרען אין כינא ווען ער איז געקומען צוריק, האָט דער פֿאָטער גענומען פֿון איהם אַ וואָרט, אַז ער וועט זיך ניט זעהן מיט דיין מוטער, און האָט איינגעשטימט איבערצוגעבען מאָנטאַנעלי׳ן דיין ערציהונג. דאָס איז זעהר אַ טרויעריגע געשיכטע, נור...

אַרטור האָט אויפֿגעהויבען די אויגען. קיין שום אויסדרוק פֿון לעבען איז אויף זיין געזיכֿט ניט געוועזען. עס האָט אויסגעזעהן, ווי אַ וועקסענע מאַסקע. ווידער ליגען און נאַרעריי!

— דוכֿט זיך דיר ניט, — האָט ער געזאָגט מאָדנע שטאַמלענדיג, — ד—דוכֿט זיך דיר ניט, אַז ד—דאָס... איז זעהר... ז—זעהר לעבערליך?

— לעכֿערליך! — דזשעמס איז אויפֿגעשפרונגען אַ כעס'דיגער און אַ פֿערוואונדערטער.

— אַרטור! דו ביזט פֿון זינען אַראָב!?

אַרטור האָט פֿערוואָרפֿען דעם קאָפּ און האָט אָנגעהויבען ווילד צו לאַכֿען...

— אַרטור! — האָט גע'כעס'ט דער רייכֿער שיפֿסמאַן. איך בין איבערראַשט פֿון דיין לייכֿטזיניגקייט.

אָנשטאָט אַנ'ענטפֿער האָט אַרטור אויסגעשאָסען מיט אַ נייעם געלעכֿטער.

דזשעמס האָט אין כעס אַ קוועטש געטהאָן מיט די פּלייצעס און האָט אַרויסגעמורמעלט:

— גאָר ווי אַ היסטערישעס פֿרויענצימער!

ער האָט אַ לאַנגע צייט גע'טענה'ט מיט אַרטור'ן כדי איהם צו בערוהיגען. ווען ער האָט אָבער געזעהן, אַז ער קען גאָרניט מאַכֿען, איז ער אַרויס אַ צורייצטער פֿון צימער, און האָט אַ קלאַפּ געטהאָן מיט דער טיר הינטער זיך.

— נו, און איצט וועט זיך אָנהויבען אַ נייע סדרה אונטען, האָט ער געמורמעלט מיט שווערע טריט אַראָבלאָזענדיג זיך פֿון די טרעפּ צו זיין פֿרוי. — דאָרטען וועלען מיר שוין געוויס האָבען טרעהרען.

אַרטור'ס ווילד געלעכֿטער האָט זיך מיט אַ מאָל אָבגעהאַקט. ער האָט געכֿאַפּט אַ האַמער פֿון טיש און צוהאַקט דעם צלם אויף שטיקער. פֿון דעם זעץ, וואָס עס האָט דערלאַנגט איז ער געקומען צו זיך. ער האָט דערזעהן נעבען זיך די אונטערשטע העלפֿט פֿון צלם, און אַרום האָבען זיך געוואַלגערט די צובראָכֿענע שטיקלאַך פֿון קריסטוס'עס בילד. אין האַנד האָט ער געהאַלטען דעם האַמער.

ער האָט אַ שלײַדער געטהאָן דעם האַמער פֿון זיך.

— אַ, ווי לייכֿט און פשוט דאָס איז געוואָרען! — האָט ער געזאָגט און זיך אָבגעקעהרט —, און וואָס פֿאַר אַ נאַר איך בין געוועזען!

ער האָט זיך געזעצט ביים טיש, אַטעמענדיג שווער. דערנאָך

האָט ער זיך אויפגעהויבען, איז צוגעגאַנגען צום וואַשטיש, האָט אָבגעגאָסען דעם קאָפּ מיט קאַלטען וואַסער, און, אַ בערוהיגטער אינ־גאַנצען, האָט ער זיך ווידער אַוועקגעזעצט בײַם טיש.

אָט צוליב אַזעלכע פּוסטע זאַכען, צוליב פאַלשע מענשען און קנעכט, צוליב שטומע טויבע געטער האָט ער דאָס געמוזט אויס־שטעהן אַזוי פיעל יסורים פון שאַנד און פערצווייפלונג! הענגען זיך בלויז צוליב דעם, וואָס אַ גלה, לויט עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט, איז אַ ליגנער. אַזוי ווי זיי וואָלטען אַלע ניט געווען קיין ליגנער! איצט איז מיר אַלץ אויס: ער וועט שוין זײַן קליגער! מען דאַרף אָנהויבען אַ נײַ לעבען!

אין האַפען שטעהן פיעל שיפען! עס וועט איהם זײַן לײַכט אַוועקצופאָהרען אין קאַנאַדאַ, אויסטראַליען אָדער אַפריקאַ — וואו ניט איז, נור ווײַטער פון דאַנען. דאָרטען וועט ער זיך שוין ווי עס איז אַנ׳עצה געבען.

ער האָט אַרויסגענומען דעם טײַסטער: דאָרטען איז געווען נור אַ דרײַסיג פּאַלי... אויך קײַן דאגה ניט... טאָמער וועט מען מיך אָבער זוכען... מען דאַרף מאַכען אַזוי, אַז אַלע זאָלען זײַן זיכער, אַז איך בין געשטאָרבען. דאַן וועל איך זײַן גאָר פרײַ.

ער האָט גענומען אַ בויגען פּאַפּיר און האָט אויפגעשריבען די ערשטע ווערטער, וועלכע זענען איהם אַרויף אויפ׳ן זינען:

— „איך האָב געגלויבט אין אײַך, אַזוי ווי אין גאָט. אָבער גאָט איז נור אַ ליימענער געץ; מיט אַ קלאַפּ פון האַמער קען איך איהם פערניכטען. איהר האָט מיך גענאַרט מיט אײַערע ליגענס“. ער האָט צונויפגעלעגט דאָס צעטעל און האָט אויפגעשריבען אויף איהם מאָנטאַנע ליס אַדרעס. דערנאָך האָט ער גענומען נאָך אַ בויגען פּאַ־פּיער און האָט אויף איהם אויפגעשריבען: „זוכט מײַן קערפּער אין דאַרסען“.

אַרטור האָט אָנגעטהאָן דעם הוט, איז פאָרזיכטיג אַרויסגע־גאַנגען און איז אַוועק צום האַפען. ער האָט דאָרטען אָנגעטראָפען אַ מאַטראָס, וועלכען ער האָט אָבגעגעבען זײַן לעצטעס געלד און זײַן מוטערס זייגער׳ל, כדי ער זאָל איהם דורכפיהרען דורך די גרעניץ אויפ׳ן שיף. דער מאַטראָס האָט איהם געבראַכט אויף אַ גרויס שיף, וואָס האָט געדאַרפט אָבפאָהרען קײַן אַרגענטיניען; ער האָט איהם דאָרט פערשפּאַרט אין אַ פינסטערע, נאַסע לאָך, און האָט איהם אַוועק־געשטעלט אַ קרוג וואַסער, סוכאַרעס און אַ שטיקעל הזיר־פלייש.

אַרטור איז אַרויפגעקראָכען אויף אַ׳ן אויל־פאַס און האָט גענומען עסען. נאָכדעם האָט ער זיך אויסגעצויגען אויפ׳ן שמוציגען באָדען און

האָט זיך דאָס ערשטע מאָל, פֿון זיין קינדהייט אָן, געלעגט שלאָפֿען אָהן געבעט. מייז זענען אַרומגעקראָכען אין דער פֿינסטערניש, אָבער ניט זייער פּיסקעריי, ניט דאָס טרייסלען פֿון שיף, ניט דער שרעקליכער גערוך פֿון דעם אויל, אַפֿילו ניט דער געדאַנקען וועגען דער זעעקראַנקהייט, וואָס שטעהט איהם פֿאָר, האָבען איהם ניט געשטערט איינצושלאָפֿען. אַרטור האָט וועגען דאָס אַלץ געטראַכט פּונקט אַזוי וועניג, אַזוי ווי וועגען אַלע צוקלאַפּטע און פֿערשמוצטע געצען, צו וועלכע ער האָט זיך נאָך מיט איין טאָג פֿריהער אַזוי ערנסט געבוקט.

II טייל.

אין דרייצעהן יאָהר אַרום.

I.

אין 1846 יאָהר אין יוני מאָנאַט איז איינמאָל אין אָבענד פֿאָרגעקומען אַ פֿערזאַמלונג ביי אַ פֿלאָרענטישען פּראָפֿעסאָר פֿאַבריצי. דאָרטען האָט געזאָלט גערעדט ווערען וועגען די פּלענער פֿון דער קינפֿטיגער פּאָליטישער טהעטיגקייט.

איינינע פֿון די אַנוועזענדע האָבען געהערט צום בונד פֿון „יונגען איטאַליען“ און זענען געווען פֿאַר אַ דעמאָקראַטישע רעפּובליק און פֿאַר די פֿעראייניגונג פֿון איטאַליען.

אַנדערע, געמעסיגטע ליבעראַלען, האָבען געהאַלטען פֿאַר אַ בעגרענצטע מאָנאַרכיע, אַלע זענען אָבער געווען איינשטימיג אין איין פּונקט — אין דער אונצופֿרידענהייט מיט דער טאָסקאַנישער צענזור. זיי האָבען זיך דעריבער צוזאַמענגעקליבען ביי דעם בעליעבטען פּראָפֿעסאָר, כדי אַ שמועס צו טהאָן וועגען די לעצטע געשעהענישען.

אין איטאַליען זענען אין יענער צייט פֿאָרגעקומען בעדייטענדע ערשיינונגען. די פּויפּסטען, וועלכע האָבען די גאַנצע צייט געהאַלטען פֿאַר איינס מיט דער רעאַקציע, האָבען געמאַכט אַ גרויסען שריט פֿאָרווערטס. מען האָט דאַמאָלט אויסגעקליבען פֿאַר אַ פּויפּסט דעם ליבעראַלען פּיוס דעם 9-טען. ער האָט אָנגעהויבען אַריינצופֿיהרען פֿערשידענע רעפֿאָרמען אין דער מדינה, וואָס איז געשטאַנען

אונטער זײַן רשות, און האָט געגעבען אַמניסטיע אַלע פּאָליטישע פערברעכער. דאָס האָט געמאַכט אַ שטאַרקען אײַנדרוק. פערשידענע קלײנע און גרויסע הערשער אין אַנדערע איטאַליענישע מדינות, האָבען נאָכגעטהאָן דעם פּויפּסט און האָבען בײַ זיך אויך אײַנגעפיהרט רעפאָרמען.

אײניגע האָבען געהאַלטען דיזע ליבעראַלע שטימונג פאַר אַ גינסטיגען מאָמענט, כּדי צו דערשלאָגען זיך אַנ׳אומענדערונג אין די געזעצען בנוגע צו דער פּרעסע. בײַם פּראָפּעסאָר אויף דער פער־זאַמלונג האָבען אײניגע ליבעראַלען פאָרגעלעגט צו דערלאַנגען אַ פּעטיציע דעם גרויסהערצאָג פון פלאָרענטינען, אַנדערע האָבען אויסגעלאַכט דעם פאָרשלאַג און האָבען געזאָגט, אַז דורך אַזעלכע פרידליכע פּעטיציעס װעט די געזעלשאַפט גאָר ניט אויספיהרען: די רעגירונג לעגט אויף דעם קײן שום אַכטונג ניט. מען האָט נאָך גע־זאָגט, אַז אַזאַ מין שפּיעלען זיך מיט דער רעגירונג װעט צו קײן זאַך ניט ברענגען, אַז מען דאַרף אויפהויבען די פאָלקסמאַסען און נור דאַן װעט מען זיך דערשלאָגען װעלכע עס איז פערבעסערונגען. פאַר׳ן פאָלק און פאַר גאַנץ איטאַליען. אַסך מענשען מיט אַװײַטען קוק האָבען געטענה׳ט, אַז עס איז גלאַט ניטאָ װאָס נתפּעל צו װערען פון דעם פּויפּסט׳ס רעפאָרמען, אַז מען דאַרף זיך זעהר פאָרזיכטיג בעציהען צו דעם, װײַל די יעזואיטען װעלען טהאָן דאָס זײַעריגע און אַזוי װי פריהער, װעלען זײ זיך לאָזען אויף אינטריגעס, מרידות און װעלען אַװעקשיקען אויף יענער װעלט די, װעלכע מען װעט ניט קענען אונטערקויפען. די דעבאַטען זענען געװען זעהר הייסע.

אויף דער דאָזיגער פערזאַמלונג איז געװען נור אײן פרוי. זי האָט געשװיגען די גאַנצע צײַט פון די הייסע וכּוחים, און האָט אַראָפּגעלאָזען די אויגען פער׳חלומ׳ט צו דער ערד.

דאָס איז געװען דזשעממאַ, אַרטור׳ס אַמאָליגע פרײַנדין. אין דעם משך פון די 13 יאָהר האָט זי אַריבערגעטראָגען אַ היבש ביסעל צרות. זי האָט חתונה געהאַט מיט באָללאַ׳ן, פון װעלכען זי האָט געהאַט אַ קינד, װאָס איז געשטאָרבען פון סקאַרלאַטין. אין אַ קורצער צײַט אַרום איז אויך איהר מאַן געשטאָרבען פון שװינדזוכט. אויסערדעם איז װי אַ שװערער שטײן געלעגען בײַ איהר אויפ׳ן האַר־צען דאָס, װאָס זי איז שולדיג געװען אין אַרטור׳ס טויט, װעלכען זי האָט אומזיסט הוֹשד געװען אין פערראַטונג. די אַלע געדאַנקען האָבען איהר שטאַרק געקװעלט און זי האָט פון זײַ שרעקליך געליטען. דאָך, האָט זי נאָך געלעבט, װײַל זי האָט גערעכענט האָטש מיט װאָס

עס איז בּרענגען נוצען איטאליען אין דעם אונגליקליכען איטאַ-
ליענישען פאָלק.

אַלע מיטגליעדער פון „יונגען איטאליען" האָבּען זעהר גע-
שעצט סיניאָראַ באָללאַ און געשעצט אירע עצות. דעריבּער האָבּען
זיי אויך איצט זיך געווענדט צו איהר:

— ווי איז אייער מיינונג, סיניאָראַ באָללאַ?

רזשעממאַ האָט אויפגעהויבּען די אויגען און געזאָגט:

— געוויס, מיט די יעזואיטען דאַרף מען קעמפּפען מיט פערשי-
דענע מיטלען. וואָס אָנבּעלאַנגט די פּעטיציע צום גרויסהערצאָג, רע-
כען איך, אַז דאָס איז מעהר ניט ווי אַ קינדערשפּיעל.

— קענט איהר עפּעס אָנווייזען אַנ'אַנדער מיטעל?

— דער שפּאָט — דאָס איז דאָס סאַמע בּעסטע וואַפען, — האָט
רזשעממאַ געענטפערט — אויבּ אונז וועט זיך נור איינגעבּען אויס-
צולאַכען די יעזואיטען, מאַכען לעכערליך זיי מיט זייערע פאָדערונ-
גען, דאַן וועט זיין דער נצחון אויף אונזער זייט גאָר אָהן בּלוטפער-
גיסען. מיר שיינט, עס וואָלט געווען גוט אַרויסצוגעבּען פאָלקס-
בּלעטלעך, מיט פערשיעדענע בּילדער און פאַנאַנדערגעבּען זיי דעם
עולם.

פיעלע האָבּען איינגעשטימט מיט איהר, נור זיי האָבּען אָנגע-
וויזען אויף דעם, אַז דערצו מוז מען האָבּען אַ טאַלאַנטפאָלען סאַטיריק,
וועלכער זאָל צוזאַמענשטעלען די בּלעטלעך אי אין פּראָזע, אי אין
פּאָעזיע.

נאָך קורצע דעבּאַטען איז די פּראַגע בּעשלאָסען געוואָרען אין
דעם זין, אַז מען דאַרף איינלאַדען די „בּיהן", דעם טאַלאַנטפאָלען
שריפטשטעלער און טהעטיגען רעוואָלוציאָנער ריוואַרעס, וועלכען
מען האָט אַ נאָמען געגעבּען „בּיהן" צוליבּ זיין שאַרפע, גיפטיגע צונג.
מען האָט וועגען איהם אויפ'ן פערזאַמלונג גופא דערצעהלט אַ סך
אינטערעסאַנטע מעשיות.

ער האָט אַ לאַנגע צייט אַרומגעוואַנדערט אין אַמעריקאַ, וואו
ער האָט געקעמפּפט פאַר די אַרגענטינישע רעפּובּליק און פאַר
פאָלקספרייהייט. מען האָט איהם דאָרט שרעקליך פערוואונדעט. ווען
ער איז געקומען אין איטאליען, האָט ער גענומען אַ טהעטיגען
אַנטהייל אין אַנ'אויפשטאַנד אין די אַפּענינען. דער אויפשטאַנד
האָט זיך ניט איינגעגעבּען, מען האָט איהם מיט נאָך אַ פּולע קאַמעראַ-
דען, פערמשפּט צום טויט. איהם האָט זיך אָבּער איינגעגעבּען צו
ענטלויפען און צו בּעהאַלטען זיך אַ לאַנגע צייט. ער האָט זיך אַפילו
איינמאָל אָנגעטהאָן ווי אַ סאָלדאַט, און איז אַרומגעגאַנגען איבּער

א ִי ט אַ ל ִי עֶ ן ווִי אַנ'אַלטעֶר סאָלדאַט, וועֶלכעֶר זוּכט זײַן פאָלק. אִיהם האָט זִיךְ אַיינגעֶגעֶבּעֶן צוּצוּמאַכעֶן זִיךְ צוּ אַ קאָמפּאַנִיעֶ שפִּיאָנעֶס מִיט וועֶלכעֶ עֶר אִיז אַרוּמגעֶפאָהרעֶן אַ גאַנצעֶן טאָג. עֶר האָט זײ דעֶרצעֶהלט, וואָס פאַר שרעֶקלִיכעֶ יסוּרים עֶס האָבּעֶן אִיהם אָנגעֶטהאָן די בּוּנטאָווּשטשִיקעֶס, צוּ וועֶלכעֶ עֶר אִיז אַרײַנגעֶפאַלעֶן אִין געֶפאַנגעֶנשאַפט, ווי זײ האָבּעֶן אִיהם אַוועֶקגעֶפִיהרט אִין די בּעֶרג און געֶפּײַנִיגט דאָרטעֶן. די שפִּיאָנעֶס האָבּעֶן אִיהם געֶווִיזעֶן די פעֶרשרִיבּעֶנעֶ סמנים זײַנעֶ, און עֶר האָט זײ דעֶרצעֶהלט פעֶרשִידעֶנעֶ נאַרִישקײַטעֶן וועֶגעֶן דעֶם אוֹיסוואורף, וואָס רוּפט זִיךְ אָן מִיט דעֶם נאָמעֶן „בִּיהן". דעֶרנאָךְ בּײַנאַכט, ווען אַלעֶ זעֶנעֶן אַנשלאָפעֶן געֶוואָרעֶן, האָט עֶר אוֹיסגעֶגאָסעֶן אַנ'עֶמעֶר וואַסעֶר אִין זײעֶרעֶ פּוּלווער, האָט אָנגעֶפּאַקט די קעֶשעֶנעֶס מִיט שפּײַז און קרִיעֶגס-מאַטעֶרִיאַלעֶן און אִיז עֶנטלאָפעֶן. נאָר מעֶרקווִירדִיג אִיז דאָס, וואָס אִין די פעֶרשרִיבּעֶנעֶ סמנִים זײַנעֶ, אִיז אָנגעֶווִיזעֶן, אַז עֶר הִינקט צוּ, אַז אִיהם פעֶהלט צווײ פִינגעֶר אוֹיף דעֶר לִינקעֶר האַנד, אַז עֶר שטאַמעֶלט און אַז בּײַ אִיהם אוֹיפ'ן געֶזִיכט אִיז דאָ אַ שנִיט. נִיט קוּקעֶנדִיג אוֹיף די אַלעֶ סמנִים, האָבּעֶן דאָךְ די שפִּיאָנעֶס אִיהם נִיט דעֶרקאָנט, אַזוֹי קוּנצִיג האָט עֶר זײ געֶנאַרט. מעֶן האָט אוֹיךְ געֶזאָגט, אַז די „בִּיהן" אִיז אַ טוֹיט-פײַנד פוּן די יעֶזוּאִיטעֶן. נאָךְ אַ לאַנגעֶן ישוּב הדעת האָט מעֶן די פעֶרזאַמלוּנג פעֶרעֶנדִיגט מִיט דעֶם בּעֶשלוּס אַרוֹיסצוּגעֶבּעֶן בּלעֶטלעֶךְ פאַר'ן פאָלק און אַײנצוּלאַדעֶן די „בִּיהן" אִין זײעֶר געֶזעֶלשאַפט.

II.

אִין גִיכעֶן אִיז דעֶר בּעֶרִיהמטעֶר כאַטִירִיק געֶקוּמעֶן צוּפאָהרעֶן אִין פ ל אָ ר עֶ נ ץ.

די „בִּיהן" אִיז געֶוועֶן טוּנקעֶל, ווי אַ מוּלאַט, און פלִינק ווי אַ קאַץ. זײַן גאַנצעֶר אוֹיסזעֶהעֶן האָט געֶהאַט אַ געֶוואַלטִיגעֶ עֶהנלִיכקײַט אָן אַ שוואַרצעֶן יאַגוּאַר.

דעֶר שטעֶרן און די לִינקעֶ בּאַק זעֶנעֶן געֶוועֶן שרעֶקלִיךְ צוּקאַלעֶטשעֶט דוּרךְ אַ לאַנגעֶן שנִיט פוּן אַ שוועֶרד, און ווען עֶר פלעֶגט רעֶדעֶן, פלעֶגט זִיךְ דאָס דאָזִיגעֶ האַלבּעֶ געֶזִיכט נעֶרוועֶז בּעֶוועֶגעֶן.

אוֹיסגעֶזעֶהעֶן האָט עֶר ווי אַ פראַנט, די בּעֶצִיהוּנגעֶן זײַנעֶ צוּ מעֶנשעֶן זעֶנעֶן געֶוועֶן העֶזה'דִיגעֶ און שפּאָטִישעֶ און אִין זײ אִיז געֶלעֶגעֶן אַ פעֶרבּאָרגעֶנעֶר געֶהײמעֶר וועֶהטאָג. קײנעֶר וואָלט נִישט דעֶרקעֶנט אִין דעֶם דאָזִיגעֶן העֶזה'דִיגעֶן, פראַנטִישעֶן, צוּקאַלעֶטשעֶטעֶן מעֶנשעֶן דעֶם אַמאָלִיגעֶן אַ ר ט וּ ר, דעֶם אוּנשוּלדִיגעֶן יוּנגלִינג מִיט

דער רייַנער נשמה, וואָס האָט געליבּט די מענשען און די גאַנצע וועלט.

אויף ד ז ש ע מ מ אַ ן האָט ער געמאַכט ניט קיין אַנגענעהמען איינדרוק מיט זיין צו פרייעס האַלטען זיך. שפּעטער האָט זי אָנגעהויבּען צו בּעדויערן איהם, און אָט דאָס געפיהל פון רחמנות האָט איהר אַרומגענומען וואָס ווייטער אַלץ שטאַרקער: זי האָט געפיהלט, אַז ער איז צוקאַלעטשעט ניט נור פיזיש, נאָר אויך מאָראַליש, אַז ניט נור זיין גוף, נאָר אויך זיין נשמה איז פערוואונדעט, זיין נשמה, וואָס איז אפשר געווען אַזוי ריין און פול ליבּע, ווי די נשמה פון דעם אומגעקומענעם אַ ר ט ו ר. צייטענווייז, ווען די „בּיהן" פלעגט אויף איהר אָנהויבּען צו קוקען מיט זיינע שטראַהלענדע בּלאָהע אויגען, וועלכע האָבּען אויסגעזעהען אַזוי אונשולדיג, פלעגט איהר אַרויף אויפ'ן זינען אַ ר ט ו ר און זי פלעגט דאַן אַ ציטער טהאָן.

די „בּיהן" האָט דערווייל געטהאָן זיין זאַך. ער האָט אונערמידליך פערפאָלגט די גייסטליכע און די יעזואיטען אין זיינע פּאַמפלעטען, וועלכע פלעגען פערשפּרייט ווערען איבּער גאַנץ א י ט אַ ל י ע ן און אויפרעגען דעם עולם. זיינע אָנפאַלען זענען געווען אַזוי ניפּטיג און שאַרף, אַז די פּאַרטיי, וועלכע האָט איינגעלאַדען די „בּיהן" אַלס אַ מיטאַרבּייטער, האָט בּעשלאָסען, אַז זיין שרייבּען איז שוין צו שאַרף. איין אַרטיקעל האָט זיך בּעזונדערס אויסגעצייכענט מיט זיין שניידיגקייט. די „בּיהן" האָט אין איהם אויסגעלאַכט די ווילדע שמחה, וואָס האָט אַרומגעכאַפּט גאַנץ א י ט אַ ל י ע ן צוליבּ דעם, וואָס מען האָט אויסגעוועהלט אַ נייעם פּויפּסט. ער האָט וועהר בּייז פערגליכען א י ט אַ ל י ע ן מיט אַ שכּור'ן, וואָס ווייַנט צערטליך אויפ'ן פּלייצע פון אַ גנבֿ, וועלכער לעדיגט אויס זיינע קעשענעס. ער האָט געשריבּען, אַז אַלע איטאַליענער זענען פערשכּור'ט פון די פּראָצעסיעס, פון דעם האַלטען זיך, און פון די אויפרופען צו ליבּע און מחילה, און אַז די יעזואיטען ווילען זיך מיט דעם בּענוצען פאַר זיך.

די מיטגלידער פון קאָמיטעט האָבּען בּעשלאָסען צו בּעטען די „בּיהן" ווייטער צו מאַכען זיינע סאַטירישע אַרטיקלען. אָט די שליחות האָט מען אַרויפגעלעגט אויף דער סיניאָראַ בּ אָ ל ל אַ אַלס אַ מעהר אָבּגעהאַלטענערע און טאַקטישערע פון זיי.

III.

די „בּיהן" איז געזעסען בּיים טיש, אויף וועלכען ס'זענען געווען אָנגעשטעלט אַ סך בּלומען, און האָט געקוקט פערטראַכטערהייט אַרום זיך. אויף די קני איז בּיי איהם געלעגען אַ פאַנאַנדער-

גע׳התמ׳עטער בריעף. א גרויסער קודלעוואטער הונד, וועלכער איז געלעגען ביי זיינע פיס, האט אויפגעהויבען דעם קאפ און האט אנגעהויבען פערשטיקט צו בילען בעת דזשעממא איז אריין. די „ביהן“ האט זיך שנעל אויפגעהויבען און האט זי בעגריסט אויף דעם אפיציעלען אופן; זיין געזיכט איז מיט אמאל געווארען בייז טרוקען. ער האט זי קאלט אויפגענומען. דזשעממא האט בע־מערקט, אז איהם האט זיך געוועלט גיכער פטור ווערען און דערי־בער האט זי גלייך אנגעהויבען צו רעדען וועגען איהר ענין.

— די מעהרהייט פון די מיטגליעדער רעכענט, אז די שארפ־קייט פון אייערע סאטירישע ארטיקלען וועט בעליידיגען און אבשטוי־סען פון אונז וועהר א סך מענשען; זייער הילף און שטיצע זענען אבער וועהר וויכטיג פאר די פארטיי.

בעת דזשעממא האט נאך געהאלטען אין רעדען, האט די „ביהן“ ארויסגענומען פון וואזע א קווייטעלע הריזאנטעמע און האט אנגעהויבען פאמעלעך אבצורייסען איין וויים בלעטעלע נאך דעם צווייטען. א מארנעם געפיהל האט אנגעכאפט דזשעממא׳ן בעת זי האט בעמערקט די בעוועגונג פון זיין רעכטער עדעלער האנד, וועלכע האט געווארפען די בלעטלעך. איהר האט זיך געדאכט, אז די דאזיגע האנד־בעוועגונג האט זי שוין פריהער ערגעץ געזעהען.

די „ביהן“ האט איהר געענטפערט, אז אומזיסט האלט זיך דער קאמיטעט אן אזא מיינונג און ועהט ניט זיינע פיינד מיט מאנ־טאנעלי׳ן בראש. דזשעממא׳ן האט פערוואונדערט זיין כעס אויף מאנטאנעלי׳ן.

גלייך נאך דעם האט איהר די „ביהן“ מיטגעטיילט, אז מאנ־טאנעלי האט בעקומען א וויכטיגע שטעלע — אז ער איז געווארען קארדינאל און וועט אין גיכען קומען צופאהרען אהער, כדי צו בע־הערשען דעם עולם. דאס ציעל פון זיין קומען איז — ניט דערלאזען, אז די בעגייסטערונג פון פאלק צום נייעם פויפסט זאל זיך אבקיהלען. ער וועט האלטען דרשות אין פלארענץ, אין פיזא און אין אנדערע שטעדט און וועט כלומר׳שט צוציהען צו זיך די גאנצע אויפמערקזאמקייט, כדי אבצורייסען דאס פאלק פון רעוואלו־ציאנערע שטרעבונגען. די יעזואיטען בענוצען זיך מיט איהם וועהר קונציג, און ער אליין, ווייזט אויס, איז א גרויסער נאר. ער פער־שטעהט דאס ניט און טהוט זיין זאך גאנץ אויפריכטיג.

צום סוף האט די „ביהן“ געזאגט דזשעממא׳ן, אז ער וועט זיך געהרן אבזאגען פון פיעלע צו־שארפע שטעלען אין זיין סאַ־טירע, ער בעט אבער, מען זאל איהם דערפאר געבען דאס רעכט

זאַט אָנצולאַכען זיך אַ צװײטעס מאָל, דאַן, װען זײן הײליגקײט, דער קאַרדינאַל מאָנטאַנעלי, װעט קומען צופאָהרען אין פלאָרענץ. דאָס אַלײן האָט די „ביהן” געדערט מיט אַ בײזען, גלײכגילטיגען טאָן, אָבער זײנע הענד האָבען בשעת מעשה געציטערט פון שטאַרקער אויפרעגונג.

סוף כל סוף האָבען זײ נאָכדעם דורכגעקוקט דעם פאַמפלעט, נאָרענדערענדיג עטװאָס די שאַרפע ערטער. אָבער, עס איז געװען צו בעמערקען, אַז דער כעס געגען מאָנטאַנעלי האָט די „ביהן” ניט געלאָזען רוהען.

IV.

מאָנטאַנעלי איז געקומען צופאָהרען קײן פלאָרענץ אין אָנפאַנג אָקטאָבער. אַלע האָבען ערװאַרט פון איהם אַ „נײע לעהרע” — אַ יעװאַנגעליום פון ליעבע און אַלגעמײנער אײניגקײט, װעלכע דאַרף אויסהײלען אַלע איטאַליענ'ס װאונדען.

מאָנטאַנעלי האָט געפרעדיגט אין דער הויפט־קירכע. די גרויסע געבײדע איז געװען געפאַקט מיט אַ דורשטיגער מחנה צוהערער. צװישען זײ האָט זיך אויך אַײנגעפונען דזשעממאַ מיט איהר שטענדיגען פרײנד, דעם חבר מאַרטיני. איהר האָט שטאַרק װעה געטהאָן דער קאָפּ. זײ זענען אַרויס פון קירכע נאָך פאַר'ן סוף. דזשעממאַ'ן האָט זיך שטאַרק געװאָלט געהן דורך יענעם אָרט, װאו מאָנטאַנעלי האָט געדאַרפט דורכפאָהרען: זי האָט געװאָלט אָנקוקען פון דער נאָהענט דעם בעריהמטען פרעדיגער, װעלכען זי האָט אַמאָל געקענט.

— צו װאָס האָט זיך דאָס אײך עפּעס פערװאָלט אָנקוקען מאָנטאַנעלי'ן, — האָט מאַרטיני געזאָגט אונצופריעדען, — ביז איצט האָבען אײך, דאַכט זיך, נישט אינטערעסירט קײן בעריהמטע פרעדיגער.

דזשעממאַ האָט געענטפערט:

— דאָ האַנדעלט זיך ניט מכּה אַ בעריהמטען פרעדיגער, נור װעגען אַ מענשען. איך װיל אַ קוק טהאָן, צו האָט ער זיך שטאַרק אומגעביטען פון יענער צײט אָן, װען איך האָב איהם דאָס לעצטע מאָל געזעהען.

— װען איז דאָס געװען?

אין צװײ טעג אַרום נאָך אַרטורס טויט.

דאָ האָט איהם דזשעממאַ דערצעהלט, אַז נאָך אַרטורס טויט, װען מען האָט געזוכט זײן טויטען גוף, איז צו זײ געקומען מאָנטאַנעלי און האָט זיך נאָכגעפרעגט אויף איהר פאָטער. יע-

גער איז אָבער ניט געוועזן אין דער היים. — איך בין דרייסט צוגעגאַנגען צום גלה און געזאָגט: „פֿאָטער מאָנטאַנעלי, איך וויל אייך וואָס זאָגען!“ ער האָט זיך אָבגעשטעלט און האָט מיך אויסגעהערט שווייגענדיג. איך האָב געזאָגט: „איך בין דאָקטאָר וואַרענס טאָכטער און איך מעלד אייך, אַז איך האָב געטויט אַרטור'ן.“ איך האָב איהם דערביי אַל'ץ דערצעהלט, ער איז געשטאַנען, ווי אַ פֿערשטיינערטער, און האָט געהאָרכט; נור ווען איך האָב געענדיגט, האָט ער זיך אָבגערופֿען: „בערוהיגט זיך, מיין קינד. געהרג'עט אַרטור'ן האָט ניט איהר, נאָר איך! איך האָב איהם גענאַרט, און ער האָט ענטדעקט, אַז איך נאַר איהם“.

ווי ער האָט דאָס געזאָגט, האָט ער זיך גלייך אומגעקעהרט און איז אַרויס פֿון טויער.

— נו, און דערנאָך?

— וואָס מיט איהם איז געוועזן דערנאָך, ווייס איך ניט. אין דעמזעלבען אָבענד האָט מען מיר דערצעהלט, אַז אויפ'ן גאַס האָט איהם אָנגעכאַפּט אַ קאָנוואולסיע און מען האָט איהם אַריינגעטראָגען אין אַ הויז נעבען די דאָקען. מיין פֿאָטער, זעהענדיג, אַז איך בין פֿערצווייפֿעלט, האָט מיך אַוועקגעפֿיהרט קיין ענגלאַנד, ווייטער פֿון די דאָזיגע אַלט־בעקאַנטע ערטער. ער האָט מורא געהאַט איך זאָל זיך אויך ניט אַריינוואַרפֿען אין וואַסער. אין דער אמת'ן האָט עס געהאַלטען ניט ווייט פֿון דעם. מיין פֿאָטער איז אָבער נאָכדעם קראַנק געוואָרען, און איך בין אַרומגעגאַנגען אַרום איהם די גאַנצע צייט ביז זיין טויט. נאָך זיין טויט בין איך געבליבען אַליין מיט קליינע קינדער אויף די הענד, ביז וואַנען מיין עלטערער ברודער האָט זיי ניט צוגענומען צו זיך. דערנאָך, ווייסט איהר דאָך, האָב איך ליעב געקראָגען דזשיאָוואַנ'ין. בשעת ער איז געקומען צופֿאָהרען אין ענגלאַנד, האָבען מיר מורא געהאַט פֿאַר דאָס ערשטע בעגעגעניש — די שרעקליכע ערינערונג וועגען אַרטור'ן האָט געשוועבט צווישען אונז. ער האָט אַזוי שטאַרק הרטה געהאַט אין זיין שולד, אין זיין אונגליקליכען בריעף פֿון טורמע. נאָר, מיר דוכט, פֿערקעהרט, אַז דאָס אַלגעמיינעס אונגליק האָט אונז דאַמאָלסט דערנעהענטערט.

מאַרטיני האָט אַ שמייכעל געטהאָן און אַ שאָקעל געגעבען מיט'ן קאָפּ.

— איך ווייס, ווי עס איז מיט אייך צוגעגאַנגען, אָבער באָלאַ האָט אייך פֿון דער ערשטער מינוט אָן ליעב געקראָגען. ער פֿלעגט שטענדיג זיין אַזוי ענטציקט פֿון אייך, אַז מיר פֿלעגט שטאַרק

דערעסען הערענדיג איהם שטענדיג רעדען וועגען דער ענגלענדערין דזשעממאַ; איך האָב אַייך דאַן פֿײַנד געקראָגען. נאָר אָט איז דער קאַרדינאַל!

אַ קאַרעטע איז געפֿאָהרען איבער'ן בריק; אין איהר איז געזעסען מאָנטאַנעלי אָנגעלעהנט אויף קיסענס. זײַן געזיכֿט איז געוועזען בעדעקט מיט קנייטשען און אויף איהם זענען געלעגען די שפורען פֿון דאגות און פֿערמאַטערטקײַט. דזשעממאַ האָט טרויעריג אַ קוק געטהאָן אויף איהם.

— איך פֿרעג מיך אָפֿט, — האָט זי אָנגעהויבען נאָך אַ קורצען שווײַגען, — וועגען וואָס פֿאַר רמאות האָט ער דאַמאָלסט גערעדט. אָפֿטמאָל קומט מיר אויפֿ'ן זינען, אַז צווישען איהם און אַרטור'ן איז דאָ אַ מאָדנע עהנליכֿקײַט. אַרטור'ס מוטער איז געווען אַ זעלטען גוטע פֿרוי, נאָר זי האָט שטענדיג אויסגעזעהען דערשראָקען, אַזוי ווי מען וואָלט איהר געכֿאַפּט בײַ אַ פֿערברעכֿען. איך רעכֿען, אַז אַרטור איז ניט קײַן אמתער בערטאָן.

— אפֿשר, האָט ער זיך עפּעס דערוואוסט וועגען זײַן מוטער און דאָס איז געוועזען די סיבה פֿון זײַן טויט, און ניט דער פֿערראַט פֿון דעם גלה קאַרדי? — האָט מאַרטיני געזאָגט. — קײַן אַנדער טרייסט האָט ער אין דער מינוט ניט געקענט געפֿינען פֿאַר איהר.

דזשעממאַ האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ.

— ווען איהר וואָלט געזעהען דעם אויסדרוק פֿון זײַן פּנים, בשעת איך האָב איהם געגעבען אַ פּאַטש, וואָלט איהר דאָס ניט געזאָגט.

אַ געוויסע צײַט זענען זיי געגאַנגען שווײַגענדיג.

— מײַן טײַערער פֿרײַנד, — האָט צום סוף מאַרטיני געזאָגט, — דאָס אַלץ איז שרעקליך, אָבער לאָמיר לאָזען די טויטע צורות; איצט איז דער אָרעמער יונגלינג אפֿשר גליקליכֿער פֿון אַ פֿולע לעבעדיג געבליבענע חבֿרים, וועלכֿע געפֿינען זיך אין טורמע אָדער אין דער פֿרעמד. מיר דאַרפֿען טראַכֿטען נור וועגען אָט די אומגליקליכֿע. דערמאָנט זיך שעללי'ס ווערטער: „די פֿערגאַנגענהײַט געהערט דעם טויט, די צוקונפֿט איז אָבער אין אונזערע הענד“. מען דאַרף טראַכֿטען ניט וועגען דעם, וואָס איהר האָט עפּעס אַמאָל ניט גוט געטהאָן, נור וועגען דעם, וואָס מיר קענען עפּעס איצטער נוצליכֿעס אויפֿטהאָן.

דער אויפֿגערעגטער מאַרטיני האָט גענומען די יונגע פֿרוי פֿאַר'ן האַנד. ער האָט זי אָבער אַרויסגעלאָזען און האָט געמאַכֿט אַ בעוועגונג אויף צוריק, ווײַל ער האָט דערהערט הינטער זיך אַ

װײַכע און אַ צוהענדע שטים. דאָס איז געװען די „ביהן“ און זײַן פֿרײַנד, דער דאָקטאָר ריקאַרדאָ.

די „ביהן“ איז געשטאַנען מיט אַ ציגאַר אין האַנד, מיט אַ בלומעלע אין קנאָפּלעכעל, און האָט װי דערלאַנגט זײַן דינע האַנד אין אַ פֿײַנעם האַנדשוה.

די העלע זון האָט בעלויכטען זײַן גאַנצע פֿיגור; מאַרטיניִן האָט זיך געדוכט, אַז ער איז ניט אַזוי העסליך און אַז ער איז מעהר פּראַנטיש. מאַרטיני האָט איהם אָהן השק געגעבען די האַנד. פּלוצלונג האָט ריקאַרדאָ אַ געשריי געטהאָן:

— מיר דוכט, אַז סיניאָראַ באָללאַן איז נישט גוט געװאָרען.

דושעממאַ איז געװען אַזוי בלאַס, אַז איהר געזיכט האָט אויסגעזעהען טויט.

— איך װעל אַװעקפֿאָהרען אַהײם, — האָט זי געזאָגט מיט אַ שװאַכער שטים.

מען האָט צוגערופֿען אַ דראָזשקע, און מאַרטיני האָט זיך אַרײַנגעזעצט מיט איהר צוזאַמען. אַז די „ביהן“ האָט זיך אײַנגעבויגען, צו פֿערריכטען איהר קלייד, װאָס איז געהאַנגען איבער׳ן ראָד, און אַ קוק געטהאָן אויף איהר, האָט זיך דושעממאַ אָבגעקעהרט אַ דערשראָקענע.

— װאָס איז מיט אײַך, דושעממאַ? — האָט מאַרטיני געזאָגט, װען די דראָזשקע איז אָבגעפֿאָהרען. — װאָס האָט אײַך געזאָגט, דער פּאַסקודניק?

— גאָרנישט, טשעזאַרע! איך... איך האָב זיך דערשראָקען... מיר האָט זיך אויסגעדוכט. זי האָט צוגעמאַכט די אויגען מיט׳ן האַנד און איז אין אַ קורצע צײַט אַרום געקומען צו זיך.

— איהר זײַט געערגערט, — האָט זי געזאָגט מיט איהר געװעהנליכער שטים, — מען דאַרף זיך ניט אַרומקוקען צוריק אויף די פֿערגאַנגענהײַט. דאָס מאַכט קאַליע די נערװען. לאָמיר בעסער װעגען דעם מעהר קײנמאָל ניט רעדען, װאָרום מיר דוכט זיך, אַז איך זעה רק אַרטור׳ן, אין יעדען מענשען װעמען איך בעגעגען — דאָס איז אַ קאָשמאַר אין מיטען העלען טאָג. אָט איצט אויך, װען דער דאָזיגער העסליכער פֿראַנט איז צוגעגאַנגען צו מיר, האָט זיך מיר אָבגעדוכט, אַז דאָס איז אַרטור.

V.

די „ביהן" האָט געקענט זיך שאַפֿען פֿײַנד. ער איז געקומען צופֿאָהרען אין פֿלאָרענץ אין אויגוסט, און סוף אָקטאָבער איז דער גרעסטער טייל חברים זײַנע פֿון קאָמיטעט פֿונ'ם „יונגען איטאַליען" שוין געווען געשטימט געגען איהם. אַפֿילו זײַנע אָנהענגער איז אויך נישט געפֿעלען געוואָרען די משונה'דיגע ווידלערײַען, מיט וועלכע ער איז אָנגעפֿאַלען אויף מאָנטאַנעלי'ן. זיי האָבען געטענה'ט, אַז עס איז ניטאָ אַזוי פֿיעל אָרענטליכע קאַרדינאַלען, און דעריבער וואָלט ניט געשאַדט צו בעגעהן זיך אַ ביסעל ווייכער מיט דעם גוטען און אָרענטליכען מאָנטאַנעלי.

מאָנטאַנעלי אַליין איז אָבער געבליבען גאַנץ גלייכגילטיג צו די שטורמדיגע אָנפֿאַלען. איינמאָל, ווען ער איז געזעסען צו מיטאָג בײַם אַרכיביסקופּ, האָט ער דערזעהען איינעם פֿון די „ביהן"'ס בייזעסטע פּאַסקווילען. מאָנטאַנעלי האָט איהם איבערגעלייענט און איבערגעבענדיג דעם ביסקופּ, האָט ער געזאָגט.

— ניט אמת? איז דאָס ניט נאַריש אָנגעשריבען?

איינמאָל האָט זיך אין שטאָדט בעוויזען אַ סאַטירישעס בלעטעל, פֿיל מיט פּערוועגליכע בעליידיגונגען און שמוציגע השערות אויף מאָנטאַנעלי'ן. גאַנץ פֿלאָרענץ האָט געהאַלטען דאָס בלעטעל פֿאַר אומווירדיג און ניט פֿײַן און דאָך האָבען זיך אַלע געקייקעלט לאַכענדיג.

די „ביהן" האָט געוואוסט, וואו אַ ביס צו טהאָן. הגם אַרום מאָנטאַנעלי'ן האָבען זיך נאָך, ווי פֿריהער אַרומגעקליבען גאַנצע מחנות התפּעלות'דיגע פֿערעהרער, דאָך פֿלעגען זיך צייטענווייז הערען אונטער דער „ביהנ"'ס ווירקונג, איינציגע געשרייען: „יעזואיט, שפּיאָן!"

בײַ מאָנטאַנעלי'ן האָבען אָבער אויך ניט געפֿעהלט קיין פֿערטיידיגער. אין צוויי טעג אַרום איז אין שטאָדט ערשיענען אַ בלעטעל, אַנ'ענטפֿער דער „ביהן". דאָס איז געווען אַ היסע, פֿייערדיגע פֿערטיידיגונג פֿון מאָנטאַנעלי'ן; דער פֿערטיידיגער האָט אַ סך גערעדט וועגען דעם נייעם פּויפּסט, ווי וועגען אַ נביא פֿון אַ נייער לעהרע, וואָס ברענגט פֿריעדען און גוטס אויף דער ערד. אויך האָט ער גערעדט וועגען מאָנטאַנעלי'ס גוטסקייט און ערהליכקייט. ער האָט פֿערשוואָרען פֿייערליך דעם עולם ניט צו גלויבען דעם שענדליכען רכילות'ניק און האָט געפֿאָדערט בײַ דער „ביהן" בעווייזען פֿון זײַנע בעשולדיגונגען.

דאָס בלעטעל איז געווען אונטערגעשריבען פון „אַ זוהן פון דער קירכע“.

קיינער האָט ניט געוואוסט, ווער איז דאָס אַזוינס דער טאַ־לאַנטפאָלער פערטיידיגער פון דער קירכע; וועגען איהם האָט מען גערעדט אין אַלע קאַפע־הייזער פון פלאָרענץ, קיינער האָט אָבער ניט דערקענט דעם פערפאַסער.

די „ביהן“ האָט געענטפערט מיט נייע ווידלעריישען אויפ'ן פויפסט און זיינע העלפער, בעזונדערס אויף מאָנטאַנעלי'ן, און האָט אָנ־געוואונקען, אַז דער פערטיידיגער האָט, ווי עס ווייזט אויס, געשריבען מיט מאָנטאַנעלי'ס איינשטימונג. די דאָזיגע פאָלעמיק האָט געדויערט אַ לאַנגע צייט, כל זמן מאָנטאַנעלי האָט געוואוינט אין פלאָרענץ.

פאַר'ן אָבפאָהרען האָט מאָנטאַנעלי זיך געזעגענט אין אַ רעדע, וואו ער האָט פערורטיילט די הייסע ופוחים, וואָס זענען אַרויסגעקומען צוליעב איהם. ער האָט געבעטען זיין פערטיידיגער אויפצואווערפען דעם נוצלאָזען און ניט שעהנעם ווערטער־קאַמפף.

אויף מאָרגען האָט דער „זוהן פון דער קירכע“ דורך אַ צייטונג געמעלדעט, אַז לויט מאָנטאַנעלי'ס ביטע ענטזאַגט ער זיך פון ווייטערדיגע ופוחים; און נאָך מיט אַ טאָג שפעטער האָט די „ביהן“ געמעלדעט, אַז מאָנטאַנעלי'ס ווייכקייט האָט איהם אינ־גאַנצען ענטוואַפענט, אַז ער איז גרייט אַפילו צו פערגיסען טרעהרען פון שלום אויפ'ן האַלז פונ'ם ערשטען בעסטען יעזואיט, וועלכען ער וועט אָנטרעפען.

VI.

די „ביהן“ האָט געפיהרט זעהר אַ טהעטיג לעבען. ער האָט, למשל, גענומען זעהר אַ נאָהענטען אַנטייל אין אַ פאָליטישער בעוועגונג, וועלכע האָט זיך אָנגעהויבען אין דעם פויפסט'ס פראָווינץ. ווי דער אויפשטאַנד איז פערשטיקט געוואָרען, איז ער געקומען צו־ריק אין פלאָרענץ, אַזוי ווי עס וואָלט גאָר ניט געשעהען.

אין דער „ביהנ'ס“ נאַטור איז עפּעס געלעגען אַ שטענדיגע אונ־רוהיגקייט, צוטראָגענהייט. ער איז געווען אַ צובראָכענער מענש. צייטענווייז פלעגט ער זיין זעהר שאַרף, פלעגט פון אַלץ מאַכען חוזק, צייטענווייז פלעגט ער אָבער אַרויסווייזען די גרעסטע ווייכקייט, גוטסקייט און אַ מיטגעפיהל צו אַלע ליידענדע און אומגליקליכע. אָפטמאָל פלעגט ער ווערען אויסער זיך פון סאַמע פּישוט'ע זאַכען. איינמאָל

בּעֵת אַ זִיצוּנג, אוֹיף וועלכֶער מען האָט בּעטראַכְט די פְרַאגֶע, ווי צוּ העלפען דעם פָאָלק אִין אַ הוּנגערנוֹיט, אִיז פָערבּיי די פֶענסטער פֶערבּייגעגאַנגען מִיט געֶרוֹיש אוּן געֶפִילדער אַ וואַנדערנדער צִירק. די „בִּיהן“ אִיז געוואָרען שרעקלִיךְ אוֹיפגעֶרעגט, זײַן פְּנִים האָט זִיךְ אוֹיסגעקרִימט פוּן שרעק אוּן אִיז אַזוֹי פֶערגלִיווערט געוואָרען. אוּן נוּר מִיט ד ז ש ע מ מ אַ'ס הִילף אִיז ער געֶקוּמען צוּ זִיךְ.

אײנמאָל אִיז די „בִּיהן“ שטאַרק קראַנק געוואָרען. ער האָט געפִיהלט שרעקלִיכֶע וועהטאָגען. געלִיטען האָט ער פוּן אַנ'אַלטער נערווען־קראַנקהײַט. זײַנע חֲבֵרִים האָבּען זִיךְ מִיט אִיהם שטאַרק מתעסק געוועזען און אַ דאַנק דער גוּטער אָבּהִיטוּנג אִיז ער פּאַמעלעךְ בּעסער געוואָרען.

בּשעת ער אִיז געלעגען קראַנק, אִיז צוּ אִיהם אײנמאָל געקוּמען געוואָהר ווערען סִיניאָרא בּ אָ ל ל אַ. די „בִּיהן“ האָט זִיךְ לְכַתְּחִילָה שטאַרק אוֹיפגעֶרעגט, בִּיסלעכווײַז אִיז ער אָבּער געקוּמען צוּ זִיךְ אוּן האָט אִיהר דערצעהלט מכּה דעם שווערען לעבּען, וואָס אִיהם אִיז אוֹיסגעקוּמען צוּ פִיהרען אִין אַ מ ע ר י ק אַ. ער אִיז געוועזען אַ קוּכער, אַ דִינער, מען פלעגט אִיהם שלאָגען אוּן אײנמאָל האָט מען אִיהם אַזוֹי צוּקאַליעטשעט, אַז ער אִיז שִיער נִיט געשטאָרבּען. נוּר ווי עס אִיז האָט מען אִיהם אוֹיסגעהײלט. נאָכדעם האָט ער אַרוּמגעוואַנדערט זוּכען אַרבּײַט, אַ הוּנגעריגער, אַ צוּשלאָגענער אִי פִיזִיש אִי מאָראַלִיש, מען פלעגט אָבּלאַכען פוּן אִיהם, פוּן זײַן הִינקען, פוּן זײַן העסלִיכקײַט, אָבּער קײַן אַרבּײַט האָט ער נִיט געקראָגען. זײַן העסלִיכקײַט אִיז אִיהם אָבּער ענדלִיךְ צוּ נִיץ געקוּמען. מען האָט אִיהם צוּגענוּמען אִין אַ' וואַנדערנדען צִירק. דער צִירק האָט זִיךְ גענוֹיטִיגט אִין אַזאַ צוּקאַליעטשעטע בּרִיאָה, כּדי קִינדער זאָלען האָבּען אִין וואָס צוּ וואַרפען אַפּעלסִינען אוּן שאָלעכץ. פוּן דאַן אָן אִיז די „בִּיהן“ געוואָרען אַ קלאָוּן, פוּן וועלכען אַלע פלעגען הֶיזק מאַכען. אַ גרוֹיסע שטערענִיס אִיז פאַר אִיהם אָבּער געוועזען דאָס, וואָס ער פלעגט אָפט קרענקען. דער צִירק־דִירעקטאָר פלעגט אִיהם נוֹיטען קראַנקערהײט אַרוֹיסצוּגעהן אוֹיפ'ן סצענע, צוּ קרִימען זִיךְ, צוּ לאַכען אוּן צוּ ווײַזען פערשִידענע קוּנצשטִיק. אײנמאָל, אִין מִיטען פאָרשטעלוּנג אִיז ער געפאַלען אִין הַלְשָׁוֹת. דער עוֹלם האָט זִיךְ צוּנוֹיפגעקלִיבּען אַרוּם אִיהם מִיט געשרײען אוּן געפִילדער אוּן האָט אִיהם פערוואָרפען מִיט אַלערלײ שמוּץ.

די דאָזִיגע ערצעהלוּנג אִיז געוועזען אַזוֹי שרעקלִיךְ, אַז ד ז ש ע מ מ אַ האָט אִיהם געבּעטען אוֹיפהערען ווײַטער צוּ דערצעהלען. זי האָט

זיך גאָר ניט געקענט פאָרשטעלען, אַז אַ מענש זאָל קענען אַריבער־טראָגען אַזויפיעל צרות און בעליידיגונגען.

נאָכדעם ווי זי האָט זיך אַ ביסעל בערוהיגט, האָט זי איהם אַ פראַגע געטהאָן:

— איך וויל אייך פאָרלעגען איין פראַגע: פאַר וואָס האָט איהר זיך ניט איבערגעשניטען דעם האַלז אין יענער צייט?

די „ביהן“ האָט אַ קוק געטהאָן אַ פערוואונדערטער.

— פון אייך האָב איך אַזאַ פראַגע ניט ערוואַרט. נו, און וואָס וואָלט געוואָרען מיט מיין אידעאַל? וועמען וואָלט איך איהם איבערגעלאָזען?

— איצט פערשטעה איך. אויב איהר האָט דורכגעלעבט די אַלע פיינינונגען און זייט געגאַנגען ווייטער צו אייער ציעל, צו דער בעפרייאונג פון פאָטערלאַנד, זייט איהר דער מוטהיגסטער מענש, װעלכען איך האָב װען ניט איז געטראָפען אויף דער וועלט.

די „ביהן“ האָט פערדעקט די אויגען מיט'ן האַנד און האָט שטאַרק אַ דריק געטהאָן דזשעממאַ'ס האַנד. אויף אַ רגע איז געוואָרען שטיל. דערנאָך האָט זיך די „ביהן“ אַ נייג געטהאָן צו דזשעממאַ'ן און האָט זי שטילערהייט געפרעגט:

— זאָגט מיר, האָט איהר ווען עס איז אין אייער לעבען אָבגעטהאָן עפּעס אַ גרויזאַמע זאַך?

דזשעממאַ האָט ניט געענטפערט, נור זי האָט אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּ אין גרויסע טרעהרען זענען אַראָבגעפאַלען ביי איהם אויפ'ן האַנד.

— זאָגט מיר, — האָט ער געזאָגט אויפגערעגט, אַלץ שטאַר־קער צונויפדריקענדיג איהרע הענד, — זאָגט מיר, איך האָב אייך דאָך מיינע אַלע צרות אויסגעדערצעהלט.

— יאָ, איינמאָל, מיט אַ סך יאָהרען צוריק בין איך זיך בע־גאַנגען גרויזאַם מיט אַ מענשען, וועלכען איך האָב געליעבט מעהר פון אַלץ אויף דער וועלט.

די הענד, וואָס האָבען געהאַלטען צונויפגעדריקט איהרע הענד, האָבען שטאַרק געציטערט, נור זיי האָבען זיי ניט אָבגעלאָזען.

— ער איז געווען מיין חבר, נור איך האָב געגלויבט אין אַ נאַרישער רכילות, וואָס פּאָליציי האָט אויף איהם אויסגעטראַכט. איך האָב איהם געגעבען אַ פּאַטש, אַלס אַ פערדעטער, און ער איז אַוועק און האָט זיך דערטרונקען. אין צוויי טעג אַרום האָב איך זיך דערוואוסט, אַז ער איז געווען איננאַנצען אומשולדיג. דאָס ליגט אויף מיר ווי אַ שווערער שטיין. איך וואָלט זיך בעסער גע־

לאָזען אָבשנײַדען די רעכטע האַנד, כדי אומצוענדערן דאָס, וואָס איך האָב געטהאָן. עפּעס וואָס געשווינדעס און ביזעס, וואָס זי האָט קיינמאָל נישט געזעהען ביי איהם, האָט אַ גלאַנץ געטהאָן אין דער „ביהג׳ס" אויגען.

מיט אַ פלינקער און אונערוואַרטער בעוועגונג האָט ער אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּ און אַ קוש געטהאָן איהר אין האַנד.

זי האָט זיך אָבגעקעהרט אַ פערוואונדערטע.

— ניין, — האָט זי טרויעריג אַ געשריי געטהאָן — איהר זאָלט עס מעהר קיין מאָל ניט טהאָן. מיר טהוט דאָס וועה.

— גלויבט איהר דען, אַז דעם מענשען, וועלכען איהר האָט געהרג׳עט, האָט ניט וועה געטהאָן?

— דעם מענשען, וועלכען איך האָב געהרג׳עט?.. אַך... יאָ, מען איז צו איך געקומען... צייט אַוועקצוגעהן.

בעת מאַרטיניני איז אַריין אין צימער, איז דושעממאַ שוין דאָרטען ניט געוועזען... די „ביהן" איז געלעגען אין בעט און האָט געערעדט צו זיך אַליין טרויעריג, לאַנגזאַם און שטיל...

די „ביהן" האָט זיך באַלד פערבעסערט אין געזונד. אַלע זיינע פריינד האָבען איהם בעזוכט אין דער צייט פון זיין קראַנקהייט. ענדליך איז ער אין גאַנצען געזונד געוואָרען, נור עפּעס האָט ער אָנגעהויבען צו הינקען מעהר ווי פריהער.

VII.

דושעממאַ האָט אָנגעהויבען אַ פולע צו טראַכטען וועגען דער „ביהן". אַמאָל פלעגט זיך איהר אויסדאַכטען, אַז דאָס איז אַרטור. זיינע בלאָהע אויגען, די נערוועזע בעוועגליכקייט פון זיינע פינגער, די פיעלע אומשטאַנדען פון זיין לעבען — דאָס אַלץ האָט איהר אַרויפגעבראַכט אויף דעם געדאַנק. זי האָט געדענקט, אַז באַלד נאָכדעם ווי אַרטור איז פערשוואונדען, האָט מען זיין טויטען קערפער אַ לאַנגע צייט געזוכט אין וואַסער, נאָר מען האָט איהם ניט געפונען. דער געדאַנק, אַז זי איז שולדיג, האָט די גאַנצע יונגע יאָהרען איהרע פערשטערט. איהר האַרץ פלעגט יעדען טאָג שרייען: „איך האָב געהרג׳עט אַרטור׳ן! אַרטור איז געשטאָרבען!" איצט האָט זי אָבער אָנגעהויבען מורא צו האָבען, אַז זי האָט אַרויפגעבראַכט אויף אַרטור׳ן נאָך עפּעס אַנ׳ערגערעס, ווי דער טויט.

האַרב און אונ׳ברחמנות׳דיג האָט זי אָנגעהויבען דערמאָנען טריט נאָך טריט דעם גאַנצען גהינום פון זיין לעבען, אַלע זיינע בעליידיגונגען און קומערן, דאָס חוזק׳ן און אָבלאַכען, דאָס דינעסט אין צירק.

— ניין — מען מוז זיך וועניגסטענס בעפרייען פון דעם געדאנק, אז איך האב איהם פערשאפט אזוי פיעל ליידען, אניט וועט זי נאך אראב פון זינען.

טראכטענדיג וועגען דעם, האט זי איינמאל אויפגעעפענט א קליין קעסטעלע און האט ארויסגענומען פון דארטען א ר ט ו ר'ס בילד. זי האט מיט צערטליכקייט געקוקט אויף דאס שעהנע קינדערשע קעפעלע. די פיינע שטריכען פון פנים, די גרויסע ערנסטע אויגען, דער קלארער אויסדרוק זייערער, זענען געשטאנען פאר איהר ווי לעבעדיגע. ניט־שוין־זשע האט גאט אויף איהם ניט געהאט קיין רחמנות און האט איהם ניט געלאזען שטארבען שען און ריין. דאס וואלט טויזענד מאל בעסער געווען, איידער צו זיין א „ביהן" מיט די פיינע אויסגעצייכענטע האלזטיכער, מיט צווייפעלהאפטע חכמות, מיט א צוואוואונדעטעטע נשמה, מיט א פרעכער צונג....

זייענדיג פערטיעפט אין די דאזיגע געדאנקען, האט ד ז ש ע מ מ א פלוצלונג דערהערט א שטים:

— מען קען אריינגעהן?

זי האט א ציטער געטהאן און דאס בילד איז ארויסגעפאלען פון איהרע הענד. די „ביהן" איז הינקענדיג צוגעגאנגען צום בילד, האט איהם גענומען אין די הענד און איבערגעגעבען ד ז ש ע מ מ א'ן.

זי האט מיט צווייפעל דערלאנגט דאס בילד דער „ביהן" און האט געפרעגט:

— ווי געפעלט אייך אט דאס געזיכט?

בשעת ער האט בעטראכט דאס בילד, האט זי אנגעשטרענגט געקוקט אויפ'ן „ביהן", זיין געזיכט האט אבער, אויסער קריטיק, קיין זאך ניט אויסגעדריקט. לסוף האט ער געזאגט:

— דאס איז א שווערע אויפגאבע, דאס בילד איז שוין אבגעקראכען, מיר דוכט, אז דאס דאזיגע קינד וואלט געווען אומגליקליך אין לעבען.

— פארוואס?

— אט דער סארט מענשען פיהלען זעהר טיעף די ליידען און בעליידיגונגען, פאר זיי איז אין לעבען קיין ארט ניטא.

— איז דען דאס בילד ניט עהנליך אויף וועמען עס איז פון די, וועלכע זענען אייך בעקאנט?

— געוויס איז עס עהנליך.

— עהנליך? אויף וועמען?

— אויף דעם ק...ארד...ינא...אל מ א נ ט א נ ע ל י. וועמעס בילד איז דאס?

— דאָס איז דאָס קינדערשע בּילד פֿון מײַן פֿרײַנד, װעגען װעלכען איך האָב אײַך דערצעהלט.

— װעלכען איהר האָט גערהרג׳עט?

זי האָט אונגערן אַ ציטער געטהאָן. זי נאַכלעסיג און גרױזאַם ער האָט אַרױסגערעדט דאָס שרעקליכע װאָרט.

— יאָ, װעלכען איך האָב גערהרג׳עט, אױב ער איז, אין דער אמת׳ן געשטאָרבען.

— אױב?

זי האָט ניט אַראָבגענומען די אױגען פֿון זײַן געזיכט.

— איך האָב אָן אַ מאָל צו צװײפֿלען אין דעם, — האָט זי געזאָגט. — זײַן טױטען קערפּער האָט מען ניט געפֿונען. פֿילײַכט איז ער ענטלאָפֿען פֿון דער הײם, אַזױ װי איהר און טאַקי אױך אין װיד־אַמעריקאַ.

— איך האָף, אַז ער האָט דאָס ניט געטהאָן. דאָס װאָלט געװען אַ שרעקליכע ערינערונג פֿאַר אײַך; װען בײַ מיר װאָלט געװען אַזאַ זאַך אױפֿ׳ן געװיסען, װאָלט איך קײן נאַכט ניט געשלאָפֿען.

רעכענט איהר, אַז ער װאָלט מיר קײן מאָל ניט מוחל געװען, װען ער װאָלט אַזױפֿיעל אױסגעשטאַנען װיפֿיעל איהר? געדענקט, אַז איך האָב אױך שרעקליך געליטען דערפֿון. טהוט אַ קוק.

זי האָט אָבגעשאַרט איהרע שװערע האָר פֿון שטערען. צװישען די דונקעלע צעפּ האָט זיך געזעהען אַ ברײטער שטיק גראָהע האָר. ס׳איז אַרײַנגעטראָטען אַ לאַנגע שטילקײַט. צום סוף האָט די „ביהן“ געזאָגט:

— זאָלען בעסער די טױטע בלײַבען אין זײער רוה. די, װאָס קומען צוריק פֿון יענער װעלט, װײַזען אױס װי קאַליקעס.

נאָכדעם האָט ער אָנגעפֿיהרט אַ געשפּרעך מכח די פּאָליטי־טישע געשעהעניסען, װאָס קומען איצט פֿאָר און צום סוף האָט ער געזאָגט, אַז דושעממאַ פֿערלירט אומזיסט איהרע כּוחות אױף אַ קלײנע אַרבײַט, װעלכע עס װאָלטען קענען אױספֿיהרען אַ סך װעניגער ענטװיקעלטע מענשען פֿון איהר.

דושעממאַ האָט איהם אָבגעענטפֿערט:

— אין דער׳אמת׳ן װײַט איהר אַ ביסעל גערעכט. מײַן לעבען איז אָבער צובראָכען געװאָרען און עס פֿעהלט מיר דער מוטה אָנ־צוהױבען פֿון איצט אָן עפּעס רעכטעס. איך בין אימשטאַנד צו זײַן נור אַ רעװאָלוציאָנערע קליאַטשע, העלפֿען דער פּאַרטײ נור אין פּראָסטער אַרבײַט.

די „בּיהן“ האָט פֿאַרשעמט אַ קוק געטהאָן אויף איהר מיט האַלבצוגעמאַכטע אויגען און האָט נאָכדעם געפֿרעגט:

— זאָגט מיר, צו האָט איהר גאָרנישט געגען דעם אויפשטאַנד, וועלכער ווערט איצט צוגעגרייט אין װ ע נ ע ד י ג. אין דער פּראָווינץ פֿון פּויפּסט ווילען זיי קומען צו הילף אַ סך יונגע לייט, וואָס ווי־לען זיך שטעלען געגען די עסטרייכער. און איך האַלט אין געהיים פֿון מיינע פֿריינד אין ר אָ מ אַ נ י ע...

— זאָגט מיר, — האָט זי איהם איבערגעריסען: — קען מען זיך פֿערלאָזען אויף אייערע פֿריינד?

— געווים. איך קען זיי גאַנץ גוט. איך האָב געאַרבייט צווי־שען זיי.

— הייסט עס, אַז זיי זענען מיטגליעדער פֿון יענער סעקטע, צו וועלכער איהר געהערט?

— ווער האָט אייך געזאָגט, אַז איך בין אַ מיטגליעד פֿון אַ וועלכער ניט איז „סעקטע“? — האָט ער איהר שאַרף אָבגעהאַקט.

— קיינער ניט. איך טרעף עס אַליין.

— אַ! ער האָט אַ קוק געגעבען אויף איהר מיט אַ כעס'דיגען בליק און האָט געפֿרעגט:

— אפֿשר האָט איהר שוין אויך געטראָפֿען צו וועלכער סעק־טע איך געהער?

— איך האָף... איך בעט אייך זייט גאָר ניט אין כעס אויף מיין אָפֿענהערציגקייט — איך האָף, אַז ניט צו דער פּאַרטיי פֿון די „מעסערניקעס“.

— פֿאַרוואָס האָפּט איהר אויף דעם?

— וויל איהר זייט פֿעהיג צו עטוואָס בעסערעס, איידער צו דעם, וואָס זיי טהוען.

— אַלע זענען מיר פֿעהיג צו עטוואָס בעסערעס, וועל איך אייך ענטפֿערן מיט אייערע אייגענע ווערטער. איבריגענס, איך גע־הער ניט אין דער'אמת'ן צו די „מעסערניקעס“, נאָר צו די „רויטע גורטען“. דאָס איז אַ מעהר ערנסטע פּאַרטיי, וועלכע בעשעפֿטיגט זיך מיט אַ וויכטיגער זאַך.

— ד. ה. מיט הריגות, מיט אַריינלאָזען אַ מעסער?

— אָבער נור דאַן, ווען הינטען שטעהט אַ גוט אָרגאַניזירטע פּראָפּאַגאַנדע. אָט טאַקי דאָס, וואָס די „מעסערניקעס“ בעשעפֿטיגען זיך ניט מיט פּראָפּאַגאַנדע, געפֿעלט מיר זעהר ניט. זיי מיינען, אַז דער מעסער אַליין וועט פֿערענטפֿערן אַלע שוועריגקייטען. דאָס איז אָבער אַ טעות. ער קען פֿערענטפֿערן אַ סך זאַכען, אָבער ניט אַלץ.

— ניט־שוין־ווייטע מיינט איהר, אז מאָרדען ברענגען צו א רעזולטאַט?

ער האָט אויף איהר א קוק געטהאָן פערוואונדערט.

— געוויס, — האָט זי ווייטער געזאָגט, — דער מאָרד שאַפט אָב פון וועג אויף א רגע א האַפענונג ס'איז מניעה, למשל, א פערדיינען שפיאָן, א פאָליציאַנט; צי בעשאַפט ער אָבער ניט אין דערוועלכער ניט ערגערע שוויריגקייטען, — דאָס איז שוין אַן אַנדער פראַגע. מיר שיינט, אז יעדע הריגה פערבייט נאָך מעהר די פאָליציי און גע־וועהנט איין איבערהויפט די מענשען צו גראָבהייט און געוואַלד־טהאַטען. יעדע געוועהנהייט איז א סימן פון שוואַכהייט און פער־שקלאַפטקייט. דאָס איז אָבער א גרויזאַמע געוועהנהייט. אויב איהר האַלט, אז מיר דאַרפען שטרעבען אומצוענדערן די בעציהונגען צווי־שען מענשען, דאַרפען מיר אויף אַזאַ אופן גאָר אַנדערש האַנדלען: צוגעוועהנען דאָס אונטערשטע פאָלק צום בלוטפערגיסען, הייסט נאָך ניט אויפהייבען בײַ איהם אין די אויגען די ווערדע פונם מענש־ליכען לעבען.

— ווי מיר שיינט, איז בײַ אונז א פערשידענער בליק אויף דעם מקור פון שלעכטס. איך זעה די סיבה פון אַלע אונזערע טעותן אין בלאָנדזשעניש אין דער קראַנקהייט פון פערשטאַנד, וואָס ווערט אָנגערופען רעליגיאָן.

— איהר רעדט וועגען א וועלכער ניט איז בעשטימטער רעלי־גיאָן?

— אָ, ניין. די קראַנקהייט בעשטעהט איבערהויפט אין דער שטימונג פון דעם מענשענפערשטאַנד. איהר וועט געוויס מיט מיר ניט איינפערשטאַנדען. נאָר עס לוינט סײַ ווי סײַ ניט צו רע־דען וועגען דעם.

— נו, און ווען איהר וועט אויפוועקען די ווילדע חיה אינים פאָלק און וועט איהם אָנרייצען אויף דער קורבע, דאַן...

— דאַן וועל איך האַלטען, אז איך האָב ערפילט מײַן לעבענס־אויפגאַבע.

— און דאָס איז די זאַך, וועלכע איהר ווילט מיר פאָרלייגען?

— יע, אָט דאָס איז עס.

זי האָט א ציטער געטהאָן און האָט זיך אָבגעווענדעט פון איהם.

— איהר האָט אין מיר א טעות געהאַט?

— ניין, ניט דאָס; איך האָב עפּעס מורא פאַר אײַך.

אין א רגע אַרום האָט זי זיך ווידער א קעהר געטהאָן צו איהם און האָט געבעטען רעדען ווי געוועהנליך:

— דאָס איז גאָר אַנ׳אוננוצינגע פּאָלעמיק. מיר שטעהען אויף פערשידענע שטאַנדפּונקטען. איך פון מיין זייט גלויב נור אין פּראָפּאַגאַנדע, פּראָפּאַגאַנדע און פּראָפּאַגאַנדע, און אין אַנ׳אָפענעם אויפשטאַנד, אויב עס איז מעגליך.

— נו, טאָ לאָמיר זיך אומקעהרען צו מיין פּלאַן. ער האָט אַ שייכות צו פּראָפּאַגאַנדע און נאָך מעהר צו אַנ׳אויפשטאַנד.

— אַזוי?

— איך האָב אייך שוין געזאָגט, אַז אַ סך מוטהיגע פריוויליגע געהען פון ראָמאַניע צו הילף די ווענעציאַנער. מיר ווייסען נאָך ניט, ווי גיך עס וועט אויסברעכען דער אויפשטאַנד, פיליכט וועט דאָס זיין ניט פריהער פון הערבסט, אָדער גאָר ווינטער. די פריוויליגע אין די אַפּעניניען מוזען אָבער זיין בעוואַפענט און פערטיג אינגאַנצען, ווי נור מען וועט נאָך זיי שיקען. איך האָב זיך אָנגענומען געהיי־מערהייט אַריבערצוברענגען פון ענגלאַנד געוועהר און אַמוניציע.

— איז וואָס פערלאַנגט איהר פון מיר?

— איהר זאָלט מיר העלפען אַריבערפיהרען דאָס געוועהר.

— ווי דאַרף מען עס טהון?

— איהר האָט געוויס בעקאַנטע קאָנטראַבאַנדיסטען אין טאָס־קאַנע, איך האָב זיי ניט.

דזשעממאַ האָט אַ קלער געטהאָן און געזאָגט:

— מעגליך, אַז איך קען אייך בעהילפיג זיין, אָבער אַנ׳־ענטשיידענעם ענטפער וועל איך אייך געבען ערשט שבת צונאַכט.

אין אַ קורצע צייט אַרום האָט דזשעממאַ געמעלדעט דעם קאָמיטעט פון׳ם „יונגען איטאַליען“, אַז זי נעהמט אונטער אַ זעלבסט־שטענדיגע פּאָליטישע טהאַט און וועט דעריבער איינינגע מאָנאַטען ניט האָבען די מעגליכקייט צו בעשעפטיגען זיך, ווי געוועהנליך.

איהר פריינד מאַרטיני, וועלכער איז אויך געוועזען איהר פערשטאָרבענעם מאַנ׳ס פריינד, האָט זי אָפען דערצעהלט, אַז זי האָט זיך אָנגענומען צו העלפען דער „ביהן“ אַריבערצופיהרען קאָנטראַבאַנד.

ער האָט איהר גאָרנישט געענטפערט, נאָר זי האָט בעמערקט, ניט פערשטעהענדיג די סיבה, אַז די דאָזיגע ידיעה האָט איהם שטאַרק בעאונרוהיגט.

— טשעזאַרע, אייך איז נישט אַנגענעהם, וואָס איך נעהם אַנ׳אַנטהייל אין דער זאַך — האָט זי איהם ענדליך געפרעגט. — איך וואָלט אייך ניט געוואָלט אָנטהאָן קיין שמערצען, איך מוז אָבער טהאָן אַזוי, ווי איך האַלט פאַר נויטיג צו טהאָן.

— ניט דאָס מיין איך, — האָט מאַרטיני געענטפערט אַ

פֶערְלמַארֶעטֶער, — איך האָב אָבער קיין צוטרויען ניט צום „בּיִהן" אַליין.

— מיר דוכט, אַז איהר האָט אַ טעות אין איהם, איך האָב פון אָנהויב געטראַכט אַזוי ווי איהר. איצט קען איך איהם אָבער נאָהענטער. ער איז פיעל בעסער, ווי ער ווייזט אויס אין פלוג.

— ס'קען זיין. דאָך איז ער אַ געפעהרליכער מענש, ער איז אַ האַרטער מענש, ער האָט ניט קיין געוויסען און ער, ער... ליעבט אייך.

— טשעזאַרע, וואָס פאַר אַ נאַרישקייטען עס קומען אייך אַרויף אויף די געדאַנקען.

— ער ליעבט אייך, — האָט מאַרטיני איבערגע'חזר'ט. — היט זיך פאַר איהם.

— מיין טייערער טשעזאַרע, איך קען זיך פון איהם ניט היטען. איך קען עס אייך ניט ערקלערען פאַר וואָס. מיר זענען מיט איהם צוזאַמענגעבונדען ניט מיט אונזער אייגענעם ווילען.

— אויב איהר זייט צוזאַמענגעבונדען, איז גלאַט ניטאָ מעהר וועגען וואָס צו רעדען, האָט מאַרטיני געענטפערט מיט אַ מידען קול.

ער איז אַוועק און האָט שנעל'לאַנג געשפּאַצירט איבער די שמוציגע גאַסען. דאָס לעבען איז איהם אויסגעקומען זעהר טרויעריג אין דעם אָבענד. קוים האָט זיך איהם איינגעגעבען צו געפינען אַ נאָהענטען מענשען, איז אָט געקומען אָט דער מאָדנער נפש און האָט זי בּיי איהם אַוועקגענומען. —

די שפּיאָנען האָבען שטאַרק נאָכגעקוקט נאָך די טהיִער פונ'ם „יונגען איטאַליען". מען האָט זיך פון זיי ניט געקענט בעהאַלטען. אַפילו אין די בערג, וואו זיי האָבען פריהער מורא געהאַט צו קלעטערן, האָבען זיי זיך אויך אָנגעהויבען צו בעווייזען זאַלבעדריט, זאַלבעפיערט. די „בּיִהן" און זיין חבר איז אויסגעקומען אָפטמאָל אָנצוקליידען זיך, דאָ אַלס פערמער, דאָ אַלס בערג-איינוואוינער, כּדי צו קענען זעהען זיך און איינצואָרדנען די ענינים.

איינמאָל האָט די „בּיִהן" זיך געדאַרפט טרעפען מיט זיין חבר דאָמיניקאָ, כּדי צו בעשטימען ווי צו פאַנאַנדערטיילען דאָס געווער.

מען האָט אָבגערעדט, אַז די „בּיִהן" וועט זיך אָנטהאָן אַלס

אַנ'אַלטער מאַן; מען האָט איהם געשאַפֿט אַ פּאַסענדען אַנצוג און אַ פּאַס פֿון איינעם עפּעס אַ האַלבּ'משוגע'נעם מערדער, וואָס איז געוואָרען אַ בּעל-תשובה. מען האָט אָבּגערעדט צו טרעפֿען זיך אין בּ ר ו ז י ג ע ל אַ, וואו עס פֿלעגט זיך צונויפֿקלייבּען אַ גרויסער עולם מתפּלל זיין און וואו עס האָט געוואוינט דער פֿון אַלעמען געליבּ- טער קאַרדינאַל מ אָ נ ט אַ נ ע ל י. די „בּיהן" האָט בּכּיון אויסגעקלי- בּען דעם אָרט, כּדי צו זעהען מ אָ נ ט אַ נ ע ל י ן, וועלכען ער האָט אין גרונד שטאַרק געליבּט, הגם ער האָט זיך אַליין ניט געוואָלט מודה זיין אין דעם און האָט זיך געסטאַרעט צו האַסען איהם מיט די לעצטע כּוחות פֿון זיין אויסגעמאַטערטער נשמה.

אין דעם בּעשטימטען טאָג איז די „בּיהן" געזעסען אויף די טרעפּ פֿונ'ם פּאַלאַץ, וואו דער בּיסקופּ האָט געוואוינט, קוקענדיג פֿון צווישען זיינע נישט געקאַמטע שטיקער ווייסע האָר.

אין דערזעלבּער צייט איז צוגעגאַנגען ד אָ מ י נ י ק אָ אָנגעטהאָן אַלס סוחר מיט אַ קאָרבּ צלמ'לעך און הייליגע בּילדער, ווי צוים פֿערקויפֿען.

— איהר זייט געקומען מיט די פּאַלאָמניקעס, פֿאָטער? האָט ד אָ מ י נ י ק אָ געפֿרעגט די „בּיהן".

די „בּיהן" האָט אַרויסגעזאָגט דעם בּעשטימטען ענטפֿער מיט אַ הייזעריגען קול:

— „איך בּין אַנ'אָרעמער בּעל-עבירה'ניק".

ד אָ מ י נ י ק אָ האָט דאַן אַוועקגעשטעלט זיין קאָרבּ אויף די טרעפּ און האָט פֿערפֿיהרט אַנ'אויסגעטראַכטען שמועס מיט דער „בּיהן". עס איז געווען אַ גרויסער עולם, מחמת מען האָט געוואַרט אויף מ אָ נ ט אַ נ ע ל י'ס אַרויסגעהן.

ענדליך איז מ אָ נ ט אַ נ ע ל י אַרויס פֿון פּאַלאַץ.

עס איז געוואָרען אַ געדרודער, און ד אָ מ י נ י ק אָ, בּעטצענדיג זיך מיט דעם מאָמענט, האָט דערלאַנגט דער „בּיהן" אַ קליין הייליג- בּילד מיט אַנ'אַדרעס, איינגעוויקעלט אין אַ פּאַפּיר.

דער קאַרדינאַל האָט געבּענשט דעם עולם, וואָס האָט זיך בּעשפּאַרט צו איהם. די „בּיהן" האָט אַריבּערגעלעבּט אַ שווער גע- פֿיהל: ער איז גרייט געווען צו בּעהאַלטען זיך ערגעץ אין אַ ווינ- קעל און פֿערשטעקען זיינע אויערן, ניט צו הערען די זילבּערנע קלאָרע שטים פֿון זיין פֿאָטער.

פּלוצלונג איז דער קאַרדינאַל צוגעגאַנגען צו איהם און געזאָגט:

— אֶפֿשר וועט איהר אַריינגעהן צו מיר, מיין פֿריינד; איך זעה, דוכט זיך, קאַלט.

דאָס האַרץ האָט בײַם „ביִהן" אויפֿגעהערט צו קלאַפּען. ער איז אָבער באַלד געקומען צו זיך און האָט אָנגעהויבען צו רעדען מיט אַ שלעכטען און פֿײַנדליכען טאָן. כּדי צו פֿערוואונדען טיעפֿער דעם קאַרדינאַל, האָט ער איהם אָנגעהויבען צו דערצעהלען וועגען זײַן שווערען זינד, וועגען דעם, ווי ער האָט געה'רג'עט זײַן איינציגען זוהן, וועלכען ער האָט שטאַרק געליעבט, און וועלכער האָט זיך צו איהם אַזוי גוט בעצויגען.

דערמיט האָט די „ביִהן" געוואָלט אַ שטאָך טהאָן מאָנטאַנעלי'ן, דערמאָנענדיג איהם אָן דעם טויט פֿון זײַן זוהן.

דער קאַרדינאַל איז געוועזען זעהר אויפֿגערעגט. דער עולם האָט געזעהען, ווי דער צלם אויף זײַן האַרצען הויבט זיך און לאָזט זיך אַראָב. לסוף האָט ער געזאָגט:

— גאָט איז באַרמהערציג! קלאָגט אויס אייער האַרץ פֿאַר זײַן אַלטאַר, ווײַל ס'איז געזאָגט געוואָרען: „דאָס האַרץ פֿון אַ צושלאָגענעם און פֿערביטערטען זאָלסט דו ניט פֿעראַכטען."

ער האָט געבענשט דעם כּלומר'שטדיגען מערדער און איז אַוועק דורכ'ן מאַרק, אָבשטעלענדיג זיך דאָרטען, כּדי צו רעדען מיט'ן עולם און צו נעהמען קליינע קינדער אויף די הענד.

אין דעמזעלבען טאָג אין אָבענד איז די „ביִהן" אַוועק אין דעם אָרט, וועלכער איז געוועזען אָנגעוויזען אין דעם אַדרעס, וואָס דאָמיניקאָ האָט איהם איבערגעגעבען. דאָס איז געוועזען די וואוינונג פֿון אַנאָרטיגען דאָקטאָר, אַ טהעטיגען מיטגליעד פֿון דער פּאַרטיי. אַלע חברים האָבען זיך שטאַרק דערפֿרעהט ווען די „ביִהן" איז אַרײַן.

אַלע האָבען זיך געוואונדערט, ווי די „ביִהן" האָט קונציג געשפּיעלט די ראָלע פֿון אַ האַלב משוגע'נעם מערדער. נור איין יונגער אַרבײַטער האָט אונצופֿריעדען געזאָגט:

— דאָס איז, געוויס, געוועזען זעהר קונציג אָבגעאַרבײַט. איצט וועלען די שפּיאָנעס מיינען, אַז זיי האָבען צו טהאָן מיט אַ משוגע'נעם מערדער. דאָך האָט מען עס געקענט מאַכען אַזוי, אַז מען זאָל ניט דאַרפֿען נאַרען דעם קאַרדינאַל. אַ צו גוטער מענש איז ער.

מיר האָט ער אויך אויסגעזעהען גאַנץ אַנשטענדיג — האָט די „ביִהן" נאַכלעסיג אַ זאָג געטהאָן.

— נאַרישקײַטען, — האָט דאָמיניקאָ זיך אַרײַנגעמישט, — קײַן קאַרדינאַלען דאַרפֿען מיר דאָ ניט האָבען. וואָלט מאָנטאַנעלי אָנגענומען די שטעלע אין רוים, ווען מען האָט ווי איהם פֿאָרגעלעגט, וואָלט איהם איצט ריוואַרעס ניט גענאַרט.

— ער האָט מן הסתּם ניט אָנגענומען די שטעלע, ווייל ער האָט ניט געוואָלט פערסם'ט ווערען דורך ווען עס איז פון לאַמבּרוסקיני'ס פריינד. זיי האָבען עפּעס געגען איהם.

מען האָט געענדיגט דעם געשפּרעך וועגען קאַרדינאַל, און גענומען רעדען צו דער זאַך.

ס'איז בּעטראַכט געוואָרען די פראַגע, ווי אַריבּערצופיהרען געווער, און וואו עס צו בּעהאַלטען. יעדער האָט אַרויסגעזאָגט זיין מיינונג. ווען אַלע האָבען זיך שוין אַרויסגעזאָגט האָט די „ביהן“ געמאַכט אַ פּאָר פּראַקטישע בּעמערקונגען, וועלכע זענען גלייך אָנגענומען געוואָרען אָהן דעבּאַטען. דערמיט האָט זיך די פערזאַמלונג פערענדיגט.

ס'איז אָנגענומען געוואָרען אַ בּעשלוס ניט צו זיצען שפּעט אויף די פערזאַמלונגען, אויב די „ביהן“ וועט זיך געפינען אויף זיי, כּדי ניט צוציהען צו זיך די אויפמערקזאַמקייט פון דער פּאָליציי.

וואו וועלען מיר זיך טרעפען? האָט די „ביהן“ געפרעגט דאָמיניקאָן.

— אין קאָסטעל—בּאַלאַניעזע. מאָרגען פריה וועל איך זיין צוזאַמען מיט די פּאַלאָמניקעס, אויף איבּערמאָרגען וועל איך קראַנק ווערען און איבּערבּלייבּען אַליין אין דעם פּאַסטוכ'ס שטיבּעלע. נאָכדעם וועל איך מיט אַ קירצערען וועג אַוועקגעהן דורך די בּערג און וועל קומען אין טהאָל פריהער פון אייך. אַ גוטע נאַכט!

די „ביהן“ איז אַרויס אויפ'ן גאַס. עס איז געווען אַ וואונדערשעהנע נאַכט, און אַ פולע לבנה האָט געלויכטען איבּער'ן הימעל. די „ביהן“ האָט טרויעריג געטראַכט וועגען דער פריהמאָרגענדיגער סצענע מיט מאָנטאַנעלי'ן און האָט הרטה געהאַט, וואָס איהם איז אויסגעקומען צו שפּיעלען אַזאַ העסליכע ראָליע.

אין דערזעלבּער צייט האָט זיך אויפ'ן צווייטען עק גאַס בּעוויזען דער נאַכטוועכטער.

די „ביהן“ האָט זיך גלייך אַ דרעה געטהאָן אָן אַ זייט און איז אַרויסגעקומען נעבּען קירכע. איין טיר איז געווען אָפען. די „ביהן“ איז אַריין אינווייניג. דער שיין פון דער לבנה האָט זיך אַריינגעגאָסען אין די פענסטער און האָט זיך געלעגט אין לאַנגע פּאַסען אויף דער מאַרמאָרנער פּאָדלאָגע. בּעזונדערס ליכטיג איז געווען אַרום אַלטאַר. נעבּען איהם איז געשטאַנען אויף די קניע דער קאַרדינאַל, מיט אַנ'אָבּגעדעקטען קאָפּ, מיט צונויפגעלעגטע הענד פּאַר אַ געבּעט.

די „ביהן“ האָט זיך שטילערהייט צוגערוקט נאָהענטער. און

האָט זיך אַראָבּגעלאָזען אויף דער ערד, אײַנגהאַלטענדיג דעם אָטעם.

דער קאַרדינאַל האָט מתפלל געווען.

— מײַן אָרים קינד! אָ, גאָט, מײַן אָרים קינד!

דאָס שטילע פערשטיקטע שעפּטשען איז געוועזן פול מיט אַזאַ אונענדליכער פערצווייפלונג, אַז די „ביהן“ איז ניט ווילענדיג אַנ'אויפגעציטערטער געוואָרען. נאָכדעם דאָט זיך גענומען הערען אַ שווערעס כליפּען. מאָנטאַנעלי האָט זיך געבראָכען די הענד, ווי אַ מענש, וואָס לײַדט שווער פון פּי־ זישע ווהעטאָגען.

ער האָט קיינמאָל ניט גערעכענט, אַז מאָנטאַנעלי טראָגט אַריבּער אַזוינע שמערצען. און ווי גרינג עס וואָלט איהם יעצט גע־ ווען צו פערהײַלען זײַן וואונד. ער האָט בלויז געדאַרפט אויפהויבען די האַנד, צוגעהן נעהענטער און זאָגען: „פּאַדרע, אָט בין איך!“ און דזשעממאַ מיט איהר ווײַסען לאָק האָר אויפ'ן קאָפּ. אָ, ווען ער וואָלט געקענט מוחל זײַן! ווען ער וואָלט געקענט אויס־ מעקען פון זײַן זכרון די פערגאַנגענהײַט — די קלעפּ, דעם ציר ק. קײַן גרעסערע לײַדען האָט מען ניט געקענט צוטראַכטען. ער האָט מורא'דיג שטאַרק געוואָלט מוחל זײַן און האָט געוואוסט, אַז ער קען ניט און טאָר ניט מוחל זײַן. מאָנטאַנעלי האָט זיך לסוף אויפגעהויבען און איז פערבײַ געגאַנגען פערבײַ דער „ביהן“ אַזוי נאָהענט, אַז זײַן פּיאָלעטעווער גלח'שער אויבער־בגד האָט בעריהרט זײַן געזיכט.

ער איז אַריבּער און האָט עס ניט בעמערקט.

די „ביהן“ האָט אַ ציטער געטהאָן און האָט אַרויסגעזאָגט:

— פּאַדרע!

דער קלאַנג פון זײַן אייגענער שטים האָט אויף איהם אַרויפ־ געוואָרפען אַ שרעק. מאָנטאַנעלי, אַרומגעכאַפּט פון אַ טויט־ שרעק, האָט זיך אָבגעשטעלט און האָט געקוקט אין דער פינסטער־ ניש מיט ברייט פאַנאַנדערגעעפענטע אויגען.

די „ביהן“ איז אַרויסגעטראָטען פאָראויס.

— ווײַט מוחל, אייער הייליגעןווירדע! איך האָב געמיינט, אַז דאָס איז איינער פון די גײַסטליכע.

— אַ, דאָס איז דער פּאַלאָמניק! מאָנטאַנעלי איז באַלד געקומען צו זיך. דאַרפט איהר עפּעס, מײַן פריינד? איצט איז שפּעט און די קירכע מאַכט מען שוין צו.

— ענטשולדיגט מיר, אויב איך האָב ניט גוט געטהאָן. איך האָב געזעהען, אַז די טיר איז אָפען, בין איך אַרײַן תפלה טהאָן.

איך האָב געוואַרט אויף אַייך, כּדי אויסצובעטען אַייערע אַ ברכה.

ער האָט איהם דערלאַנגט דאָס קליינע בלעכערנע צלמ'ל, וואָס דאָמיניקאַ האָט איהם געגעבען. מאָנטאַנעלי האָט עס גענו־מען און האָט זיך צוריקגעקעהרט צום אַלטאַר, אויף וועלכען ער האָט עס אַרויפגעלעגט אויף אַ ווייַלע.

— נעהמט דעם צלם, מיין זוהן, און געהט בשלום. גאָט איז גנעדיג און מלא רחמים. געהט אין רוים און בעט מחילה בייַם הייליגען פאָטער. פריעד זאָל מיט אייך זייַן!

די „בּיהן" האָט זיך אומגעקעהרט צום אַרויסגאַנג, נאָכדעם ווי ער האָט מקבל געווען די ברכה.

— וואַרט! האָט מאָנטאַנעלי זיך אָבגערופען.

ער איז געשטאַנען אָנגעשפּאַרט אָהן באַריער מיט איין האַנד.

— ווען דער הייליגער פאָטער וועט אייך מוחל זייַן, זאָלט איהר מתפלל זייַן פאַר אַ מענשען, וועמען עס האָט געטראָפען אַ גרויס אומגליק.

אין זייַן שטים האָט זיך געהערט געוויין. דער „בּיהנ'ס" פּעסט־קייט האָט אָנגעהויבען וויַיכער צו ווערען. נאָך איין מינוט און ער וואָלט זיך אַרויסגעגעבען. נאָר דער געדאַנק, אַז מען האָט איהם גענאַרט, אַז ער האָט געליטען אין ציררק, האָט איהם ווידער בּע־הערשט, און ער האָט זיך דערמאָנט ווי יונה הנביא, אַז ער מוז לעבען אין גריטצאָרן.

— ווער בּין איך אַזוינער, אַז ער זאָל דערהערען מיין גע־בעט! איך — אַ שלעפּער, אַ קרעציגער. ווען איך וואָלט געקענט ברענ־גען צו זייַן אַלטאַר, פּונקט אַזוי ווי איהר, דעם געשאַנק פון אַ הייליגען לעבען, אַ נשמה אָהן אַ פלעק אָדער אָהן . . . אַ געהייַמער שאַנד.

מאָנטאַנעלי האָט זיך שאַרף אָבגעקעהרט.

— איך האָב נור איין געשאַנק, — האָט ער געזאָגט, — אַ צו־בראָכענעס האַרץ.

VIII.

אַרום מיטען פעברואַר איז די „בּיהן" אַוועקגעפאָהרען נאָך ליוואָרנאָ. דזשעממאַ האָט איהם בעקאַנט געמאַכט מיט אַן ענגלענדער, אַ שיפס־אַגענט, וועלכער האָט איניגע מאָל געטהאָן טובות די ראַדיקאַלען: ער פלעגט לייַהען געלד אין אַ נויטפאַל, האָט

ערלויבט צו בענוצען זיך מיט דעם אדרעס פון זיין קאנטאר פיר געפעהרליכע קאנספּיראטיווע בריעף.

די „ביהן" האט זיך געדארפט ווענדען צו איהם מכּה געהיים אריבערפיהרען געוועהר צום אויפשטאנד. דאס איז געווען א וויכטיגע און געפעהרליכע זאך אין ד ז ש ע מ מ א האט ניט געהאפּט אויף אנ'ערפאלג.

ס'זענען אריבער עטליכע וואכען. איינמאל, סוף מערץ, איז די „ביהן" געקומען צו איהר, און נאך דעם אויסדרוק פון זיין געזיכט, האט זי דערקענט, אז ער האט געבראכט גוטע נייעס.

— נו, פארט געקומען! איך האב שוין געטראכט, צו האט מיט אייך ניט וואס פּאסירט. זייט איהר נור וואס געקומען?

— יא, איך גיה גלייך פון דילידזשאנס. איך בין געקומען אנזאגען אייך, אז אלץ האט זיך גוט איינגעאָרדענט.

— ניט שוין־זשע האט ב ע ל י איינגעשטימט צו העלפען?

— נאך מעהר ווי העלפען. ער האט אויף זיך אנגענומען אלץ: סיי איינפּאקען, סיי אריבערפיהרען, אלץ ווי עס בעדארף צו זיין.

— די ביקסען וועט מען בעהאלטען אין פּעקלעך סחורה און מען וועט זיי ברענגען גלייך פון ע נ ג ל א נ ד.

— יא, דאך פערשטעה איך אבער ניט, ווי אזוי האט זיך דאס אייך איינגעגעבען איינצורעדען זיי?

— פון אנהויב האט ער גאר ניט געוואלט הערען, ווייל ער האט געמיינט, אז עס איז א פּוסטע מעשה; מיר האט זיך אבער דערנאך איינגעגעבען איינצורעדען איהם. נו, איצט לאמיר זיך דורכרעדען גענוי וועגען אלץ.

III טייל.

I.

די גאנצע צייט נאכדעם האבען ד ז ש ע מ מ א און די „ביהן" פערבראכט אין א שטורמישער אויפרעגונג און אנגעשטרענגטער ארבייט. דער טראנספּארט געוועהר איז בשלום אנגעקומען אין דעם פּויפּסט'ס פּראווינץ. איצט איז נאך געבליבען א שווערערע און געפעהרליכערע ארבייט.

מען האָט געדאַרפֿט אונבעמערקט אַריבערטראָגען דאָס געווער אין די בערג־שפּאַלטען און אין די טהאָלען, פֿאַנאַנדערלעגען עס אין נייע סקלאַדען און פֿאַנאַנדערשיקען עס פֿון דאָרטען איבער די דערפֿער.

די גאַנצע געגענד איז געוועזן פֿול מיט שפּיאָנען און דאָמי־ניקאָ, איינער פֿון די טהעטיגסטע מיטגליעדער פֿון דער פּאַרטיי, אויף וועמען מען האָט אַרויפֿגעלעגט פֿאַנאַנדערצושיקען דאָס געווער, האָט אָנגעזאָגט דורך אַ שליח דער „ביהן״ אין טאָסקאַנע, אַז ער נויטיגט זיך גלייך אין הילף, ווען ניט מוז די זאַך אָבגעלעגט ווערען.

די „ביהן״ האָט געוואָלט ניט אַנדערש, אַז אַלעס זאָל זיך ענדיגען אין מיטען יוני. דער שלעכטער צושטאַנד פֿון די וועגען, איבער וועלכע מען האָט געמוזט מיט מאַטערניש פֿיהרען דאָס גע־ווער, די געפֿאַהר, וועלכע האָט געצוואונגען זיך שטענדיג צו בע־האַלטען — דאָס אַלץ האָט אַריינגעבראַכט דאָמיניקאָ אין פֿער־צווייפֿלונג. „איך געפֿין מיך צווישען צוויי פֿייערן״, האָט ער גע־שריבען: „איך קען מיך ניט איילען, כּדי עס זאָל חס ושלום אַלץ ניט ענטדעקט ווערען, און וואַרטען קען מען אויך ניט, ווען מען מוז אַלץ צושטעלען צום טערמין. אָדער שיקט מיר גלייך הילף, אָדער גיט צו וויסען אין וועגעדיג אַז מיר וועלען זיך ניט אָבּ־פּערטיגען פֿריהער פֿון דער ערשטער וואָך אין יולי״.

די „ביהן״ האָט געבראַכט דאָמיניקאָ׳ס בריעף צו דזשעמ־מאַ׳ן און בעת זי האָט איהם געלעזען, איז ער געזעסען נעבען איהר אויפֿ׳ן טעפּיך אַ פֿערכמאַרעטער.

— טרויעריג, — האָט זי געזאָגט, — אַ ספֿק צו מען וועט קענען אָבציהען די וועגעציאַנער אויף צוויי וואָכען.

— פֿאַר דאָמיניקאָ אַליין איז צו שווער אַלץ צו מאַכען. מען מוז איהם צושיקען עמיצען צו הילף.

— וועמען זשע קענען מיר שיקען? ביי אונז אין פֿלאָרענץ איז קיינער ניטאָ.

— נו, וועל איך אַליין... פֿ.... אָהרען.

זי האָט זיך אָנגעשפּאַרט אויפֿ׳ן שטוהל־ווענדטעל און האָט אויף איהם אַ קוק געטהאָן.

— ניין, דאָס איז אונמעגליך. ס׳איז צו געפֿעהרליך.

— און דאָך וועל איך מוזען פֿאָהרען, אויב מיר וועלען קיין אַנדער מיטעל ניט געפֿינען.

— מיר מוזען געפינען אַנ'אַנדער מיטעל. עס קען גאָר קיין רעד ניט זיין, אַז איהר זאָלט איצט ווידער אַוועקפאָהרען.

אויף די ווינקלען פון זיין אונטערשטער ליפּ האָט זיך בעוויזען אַ קנייטש פון עקשנות.

— איך וו... ווייס ניט, פאַר וואָס קען דאָס וועגען דעם קיין רעד ניט זיין.

— עס איז דאָך אָבער נאָך קיין פינף וואָכען ניטאָ ווי איהר זייט צוריק געקומען. גאַנץ פּאָליציי איז אויף די פיס, נאָך צוליב אייער ערשיינען אַלס אַ מערדער, אַ בעל־תשובה, מען זוכט אייך לויט אייערע פּרימעטעס; אויסער דעם איז דאָך אונמעגליך צו בעהאַלטען אייער הינקען און דעם שניט אויף אייער געזיכט.

— עס איז פ... פאַראַן אַ סך הינקעדיגע אויף דער וועלט.

— יאָ, אָבער עס איז ניטאָ קיין סך הינקעדיגע מענשען אין ראָמאַניע, וועלכע זאָלען דערצו נאָך האָבען אַ שניט אויפ'ן געזיכט, אַ צוקאַלעטשעטע האַנד, און אויסערדעם, בלאָהע אויגען בייא אַ טונקעלער געזיכט'ס־פאַרב.

— מען קען אומבייטען דעם קאָליאָר פון די אויגען דורך בעלאַדאָנע.

— אָבער דאָס איבריגע איז שווער אומצובייטען. איהר זאָלט איצט פאָהרען, אָט מיט די אַלע סמנים אייערע, הייסט עס — אַריינקריכען מיט אָפענע אויגען אין אַ נעץ; מען וועט אייך בעשטימט אַרעסטירען.

— מען מ... מוז דאָך אָבער האָבען עמיצען, ווער עס זאָל העלפען דאָמיניקאַ'ן.

— וואָס פאַר אַ הילף וועט עס זיין, ווען מען וועט אייך אַרעסטירען? אייער אַרעסט וועט דאָך נור אומברייננגען דעם גאַנצען ענין.

די „ביהן" איז אָבער געוועזען שווער איבערצוצייגען. זיי האָבען נאָך ווייטער דיספּוטירט אָהן אַ שום רעזולטאַט.

אין דער זעלבער צייט האָט מען אַריינגעטראָגען דזשממע'ן אַ פערמאַכטען בריעף, וועלכער האָט זיך בעקומען אויף דעם אַדרעס פון איהרער אַ רייכער חברטע. אויפ'ן בריעף איז געוועזען אַ שטעמפּעל פון דעם פּויפּסט'ס פּראָווינץ. איינציגע דזשעממע'ס פריינדינ'ס נאָך פון דער יוגענד האָבען געוואוינט אין פלאָרענץ און אַ סך קאָנספּיראַטיווע בריעף פלעגען אָנקומען אויף זייערע אַדרעסען.

— דאָס איז פון מיקעלע, — האָט זי געשווינד געזאָגט, ווי נור זי האָט אַ קוק געטהאָן אויפ'ן בריעף, אין וועלכען עס זענען נאָר

לפנים וועגען געוועזן אויפגעשריבען פריזען פון אזומער-פאנסיאָן ; צום סוף פון בריעף זענען געוועזן צוויי קליינע פלעקען.

— דאָס איז פון דעם כעמישען טינט. נעהמט ארויס דאָס שפריצער'ל פון דריטען טיש-קעסטעל. דאָרט געפינט זיך א וועסערעל אויף ארויסצובעקומען דאָס טינט. אָט, דאָס איז דאָס.

ער האָט אויסגעלעגט דעם בריעף אויפ'ן טיש. און האָט איהם בעשמירט מיט א קליין פענזעלע. ווען דער אמת'ער אינהאלט פון בריעף האָט זיך בעקומען פון אויבען אויפ'ן פאפיר אין גלענצענדע גרינע שורות, האָט ער זיך א וואָרף געטהאָן צוריק אין פאָטעל און האָט זיך פאנאנדערגעלאכט.

— וואָס איז מיט אייך ? האָט זי איילענדיג געפרעגט. ער האָט איהר דערלאנגט דעם בריעף. אין בריעף איז מיט דעם כעמישען טינט געוועזן אָנגעשריבען :

— „דאָמיניקאָ איז ארעסטירט, קומט גלייך צופאָהרען".

האלטענדיג דעם בריעף אין האנד איז זי געזעסען און האָט געקוקט אויף די „ביהן" מיט מוטהלאָזע בליקען.

— נ... נו, — האָט ער געפרעגט מיט א לאנגען איראָנישען טאָן — איצט ווייט איהר שוין איינשטימיג, אז איך זאָל אָבפאָהרען.

— יע, — האָט זי געענטפערט — איהר מוזט פאָהרען, אָבער איך מוז אויך.

ער האָט א קוק געטהאָן אויף איהר פערוואונדערט.

— איהר ? אָבער...

— אוודאי איז אונאנגענעהם, אז קיינער זאָל אין פלאָרענץ ניט בלייבען. איצט אָבער מוז מען טראכטען נור וועגען דעם, ווי צו בעקומען וואָס מעהר העלד.

— דאָרט געפינען זיך אסך מענשען.

— אָבער מען קען זיי ניט געטרויען. אויב דאָמיניקאָ האָט אליין ניט געקענט אויסקומען, וועט איהר, ווייזט אויס, אויך אליין זיך ניט בעגעהן. אויף אזא אופן מוז איך מיט אייך זיין, כדי צו פערבייטען דאָמיניקאָ'ן.

— יאָ, איהר זענט גערעכט — האָט ער געזאָגט. — און וואָס שנעלער מיר וועלען אוועקפאָהרען, אלץ בעסער וועט זיין. אָבער צוזאמען פאָהרען טאָרען מיר ניט.

— אויב איך וועל היינט ביי נאכט אוועקפאָהרען, וועט איהר קענען ארויספאָהרען מאָרגען פריה.

— אָבער ווי וועט איהר אריבער די גרענעץ ?

— זייט רוהיג, — האָט ער געזאָגט — מען קען מיך אָבהאלטען

דערנאָך ווײַטער, אָבער נִיט אויף דער גרענעץ. אִין דִי בערג בִּין אִיך אַזוֹי זִיכער, אַזוֹי ווִי דאָ. קײַן אײן קאָנטראַבאַנדִיסט ווערט מִיךְ נִיט אַרויסגעבען. זִיי זענען מײַנע פֿרײַנד און מען קען זִיךְ אויף זִיי פֿערלאָזען. פֿאַר אײך אָבער האָב אִיךְ מוֹרא! ווִי ווערט אִיהר זִיךְ דוּרכ־גנב'ענען?

— בּלאָטע. אִיךְ וועל פֿאָהרען מִיט'ן פּאַס פֿוּן מײַן פֿרײַנדִין לואיזע רײַט, כּלוֹמרשט אָבצוּרוּהען אִין דִי בערג. אִין ראָמאַנִיע קען מִיךְ קײנער נִיט און אײך קען יעדער שפּיאָן.

— צוּם גלִיק אָבער אויך יעדער ק... קאָנטראַבאַנדִיסט.

זִי האָט אַ קוּק געטהאָן אויפ'ן זִיגער.

— אִיצט אִיז האַלב דרײַ: מִיר האָבען נאָךְ אַ שטִיק טאָג און דעם אָבענד, אויב אִיהר פֿאָהרט הײַנט.

— אִיךְ וועל געהן אַהײם, אִיךְ וועל בּרענגען אַלעס אִין אָרדנוּנג און צוּגרײטען אַ פֿערד. אִיךְ וועל פֿאָהרען רײַטענדִיג.

— עס אִיז אָבער געפֿעהרלִיךְ אִיהר זאָלט דִינגען אַ פֿערד. דאָס ווערט זִיךְ וואַרפֿען אִין דִי אויגען.

— אִיךְ רעכען דאָס גאָר נִיט צוּ טהאָן. אִיךְ האָב אַ בּעקאַנטען, וועלכער ווערט מִיר לײַהען זײַן פֿערד, אויף אִיהם קען מען זִיךְ פֿערלאָזען. אַלזאָ, וועל אִיךְ קוּמען צוּ אײַךְ אַ זײגער פֿינף, האַלב זעקס, אִיהר געהט דערווײַלע אוּנטער צוּ מאַרטִינִי'ן און דערצעהלט אִיהם דִי מעשׂה.

— מאַרטִינִי? זִי האָט זִיךְ אוּמגעקעהרט און האָט אַ קוּק געטהאָן אויף אִיהם מִיט פֿערוואוּנדערוּנג.

— יאָ, מִיר מוּזען אִיהם אַלץ אָנטרויען, כּדי צוּ האָבען דאָ אויף וועמען צוּ פֿערלאָזען זִיךְ.

— יאָ, אויף מאַרטִינִי קען מען זִיךְ פֿערלאָזען, אָבער אִיךְ האָב מוֹרא, עס ווערט אִיהם קרענקען דִי זאַךְ...

— דזשעממאַ, אויב אַ אײערער אַ נאָהענטער חבֿר וואָלט זִיךְ נִיט געווענדט צוּ אײַךְ נאָךְ הִילף, ווײַל ער וואָלט מוֹרא האָבען אָנצוּטהאָן אִיהם עגמת־נפֿש, וואָלט עס דען געווען אַ בּעווײַז פֿוּן גוּטער פֿרײַנדשאַפֿט?

— גוּט, — האָט זִי געזאָגט נאָךְ אַ קוּרצען שטִילשווײַגען — אִיךְ וועל שִׁיקען נאָךְ אִיהם. דערווײַלע וועל אִיךְ אוּנטערגעהן נאָכ'ן פּאַס צוּ לואיזע רײַט. זִי האָט מִיר צוּגעזאָגט צוּ לײַהען אִיהר פּאַס.

דִי „בִּיהן" און דזשעממאַ האָבען זִיךְ געשײדט.

אִין אָבענד האָט זִיךְ דִי „בִּיהן" צוּרִיקגעקעהרט און האָט געפֿוּנען דזשעממאַ'ן מִיט מאַרטִינִי'ן אויפ'ן טעראַסע. ווִי עס האָט

אויסגעוויזען איז צווישען די געווען אַ שווערעס געשפּרעך. מ אַ ר ט י נ י איז געווען אָנגעלאָדען און מעהר צוריקגעהאַלטען, ווי געוועהנליך.

— איהר זייט שוין פֿערטיג מיט אַלץ? — האָט ד ז ש ע מ מ אַ אַ פֿראַגע געטהאָן.

— יאָ, האָט די „ביהן“ געענטפֿערט: איך וועל שוין אָבער צוריק אַהיים ניט געהן. ביי מיר נעבען טיר שטעהט אַ שפּיאָן. ער מיינט, אַז איך בין אין דער היים.

— ווי אַזוי זייט איהר אונבעמערקט אַוועק פֿון דער היים?

— איך האָב פֿון קיך-פֿענסטער אַרויסגעקלעטערט גלייך אין גאָרטען, דערנאָך האָב איך איבערגעקלעטערט דעם פּאַרקאַן פֿון דעם שכנישען גאָרטען. איך האָב געמוזט אָבנאַרען דעם שפּיאָן. ביי מיר אין קאַבינעט איז געבליבען זיצען אויף אַ גאַנצען אָבענד מיין בעקאַנטער, וואָס האָט דאָס פֿערד, און דער לאָמפּ וועט ברענען ביז שפּעט אין דער נאַכט. דער שפּיאָן וועט זעהן ליכט אין פֿענסטער און אַ שאָטען אויף דער שטאָר, וועט ער זיין זיכער, אַז איך בין אין דער היים.

— איהר וועט שוין דאָ בלייבען ביזין אָבפֿאָהרען?

— יאָ, איך וויל ניט, מען זאָל מיך זעהן אויפ'ן גאַס היינט אין אָבענד.

ד ז ש ע מ מ אַ איז אַרויס פֿון צימער, צו בעזאָרגען דאָס מיטאָג-עסען.

אַנ'אויפֿגערעגטער, האָט מ אַ ר ט י נ י אָנגעהויבען אַרומצוגעהן איבערן צימער. דערנאָך האָט ער זיך אָבגעשטעלט נעבען די „ביהן“.

— ר י וו אַ ר ע ס, — האָט ער געזאָגט, נישט אויפֿהויבענדיג די אויגען. — אין וואָס פֿאַר אַ עסק שלעפּט איהר זי אַריין?

די „ביהן“ האָט אַרויסגענומען דעם ציגאַר פֿונ'ם מויל און האָט אַרויסגעלאָזען אַ לאַנגע שנור רויך.

— זי טהוט לויט איהר אייגענעם ווילען, — האָט ער געזאָגט, — קיינער האָט איהר ניט איינגערעדט.

— יאָ, יאָ, איך ווייס עס. זאָגט מיר אָבער...

ער האָט זיך אָבגעשטעלט.

— איך וועל אייך זאָגען אַלץ וואָס איך קען.

— שטעהט איהר פֿאַר אַנ'ערנסטע געפֿאַהר אין די בערג?

— אויב איהר ווילט וויסען דעם אמת — יאָ, ס'איז דאָ אַ סכנה.

מ אַ ר ט י נ י האָט זיך אָבגעקעהרט און האָט אָנגעהויבען ווידער אַרומצוגעהן הין און צוריק. דערנאָך איז ער ווידער שטעהן געבליבען.

— איך מוז אייך נאָך עפּעס פֿרעגען. ס'פֿערשטעהט זיך, אויב איהר ווילט ניט, קענט איהר מיר דערויף ניט ענטפֿערן.

— אִיהר לִיעבּט זִי ?

די „בִּיהן“ האָט פֿאָרזִיכטִיג אָבּגעטרײסעלט די אַש פֿוּן זײַן צִיגאַר אוּן האָט װײַטער געראָיכערט.

— אִיהר װִילט מִיר נִיט ענטפֿערן ?

— נײן, אִיךְ מײן נוּר, אַז אִיךְ האָבּ רעכט צוּ װִיסען, פֿאַרװאָס פֿרעגט אִיהר מִיךְ װעגען דעם ?

— פֿאַרװאָס ? גאָט מײַנער, זעהט אִיהר דען אַלײן נִיט פֿאַרװאָס ?

אַ ! — ער האָט אַװעקגעלעגט דעם צִיגאַר אוּן האָט אַ קוּק געטהאָן גלײַך אוֹיף מ אַ ר ט י נ י ן. — יאָ, — האָט ער צוּם סוֹף געזאָגט לאַנגזאַם אוּן שטִיל, — אִיךְ לִיעבּ זִי, אָבּער מײנט נִיט, אַז אִיךְ װעל מִיט אִיהר רעדען װעגען לִיעבּע אוּן זִיךְ נעהמען דערצעהלען אִיהר װעגען מײַנע געפִֿיהלען, אִיךְ װִיל נוּר...

זײַן שטִים האָט אָנגענוּמען אַ מאָדנעם שװאַכען קלאַנג.

מ אַ ר ט י נ י אִיז צוּגעגאַנגען נעהענטער.

— אִיהר װִילט נוּר...

— שטאַרבּען.

ער האָט געקוּקט גלײַך פֿאַר זִיךְ מִיט אַ קאַלטען אוּנבּעװעגלִיכען בּלִיק, אַזוֹי װי ער װאָלט שוֹין געװען טוֹיט.

בּעת ער האָט װִידער אָנגעהוֹיבּען צוּ רעדען, האָט זײַן שטִים געקלוּנגען מעסִיג, אָהן לעבּען.

— אִיהר דאַרפֿט אִיהר װעגען דעם נִיט דערצעהלען פֿאַר דער צײַט, אָבּער אִיךְ בִּין פֿעסט אִיבּערצײַגט, אַז דאָס מאָל מוּז אִיךְ אוּמקוּמען. די קאָנטראַבּאַנדִיסטען װעלען געװִיס אָננעהמען אַלע מִיטלען צוּ בּעהאַלטען זִי. זײ זענען בּראַװע יוּנגען, הגם נִישט גאָר קײַן אײדעלע. װאָס אִיז שײךְ צוּ מִיר, אִיז שוֹין אוֹיף מײַן האַלז אַ שטרִיק פֿערװאָרפֿען, אוּן, אִיבּערגעהענדִיג די גרענעץ, װעל אִיךְ נוּר שטײַפֿער פֿערצִיהען דעם קנִיפּעל.

אִיהר זײַט דאָךְ אַזוֹי אָפֿט געגאַנגען אִיבּער די גרענעץ, אוּן אַלע מאָל בּשלוֹם.

— יאָ, נוּר הײַנטִיגעס מאָל װעל אִיךְ אַרײַנפֿאַלען.

— אָבּער פֿוּן װאַנען װײסט אִיהר דאָס ?

— מִיר זאָגט עפּעס דאָס האַרץ, אַז עס װעט אַזוֹי זײַן.

מ אַ ר ט י נ י אִיז צוּגעגאַנגען נעהענטער צוּ אִיהם אוּן האָט אַרוֹיפֿגעלעגט די האַנד אוֹיף דאָס װענדטִיל פֿוּן שטוּהל.

— הערט, ר י װ אַ ר ע ס, אִיהר רעדט נאַרִישקײַטען. אוֹיבּ בּײַ אײךְ אִיז דאָ אַזאַ געפִֿיהל, דאַרפֿט אִיהר גאָר נִיט פֿאָהרען. װאָרוּם דאָס זִיכערסטע מִיטעל אַרײַנצוּפֿאַלען אִיז בּעת מען אִיז פֿאָראוֹיס

ווילכּער, אַז עס וועט זיך ניט אַיינגעבּען. איהר ווייט געוויס ניט אין גאַנצען געזונד. פאַר וואָס זאָל איך ניט פאָהרען אָנשטאָט אייך.

— כּדי מען זאָל אייך הרגענען אָנשטאָט מיך? ווי קלוג דאָס וואָלט געווען.

— אָ, ניין, מיך וועט מען ניט הרגענען. מיך קען מען ניט אַזוי גוט ווי אייך, און אויסערדעם, ווען אַפילו....

ער האָט זיך אָבּגעשטעלט און די „בּיהן" האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם מיט אַ פאָרשענדעם בּליק. מאַרטיני האָט אַראָבּגעלאָזען די האַנד.

— איהר וואָלט געוויס ניט געווען אַזוי שווער צו פערליהרען מיך, אייך, אַיידער אייך, — האָט ער געזאָגט גאַנץ רוהיג. אויסערדעם איז דאָך דאָס אַ כּלל-זאַך. אַייער „מאַרקווערטה", אַזוי דוכט זיך רופען דאָס אָן די עקאָנאָמיסטען, — איז העכער פון מיינעם. איך פערשטעה דאָס. איהר זייט אַ מעהר נוציגער מענש, אַ פיעל גרעסערער היזק, אַיידער מיין טויט.

נאָך דעם טאָן פון זיין שטים האָט מען געקענט מיינען, אַז דאָ האַנדעלט זיך עפּעס וועגען אַ בּערזען-ווערטה. די „בּיהן" האָט געענטפערט:

— וואָס-זשע ווילט איהר? איך זאָל וואַרטען, בּיז וואַנען עס וועט זיך אַליין עפענען אַ קבר מיך אַיינצושלינגען. איך וועל מקבל פנים זיין דעם טויט, ווי אַ כּלה. הערט, מאַרטיני, מיר רעדען בּיידע נאַרישקייטען.

— ווענינסטענ'ס איהר, — האָט מאַרטיני געענטפערט מיט אַ טריבּען קול.

— און טאַקי איהר אויך. מען דאַרף זיך אַזוי ראָמאַנטיש ניט מקריב זיין. — מיר לעבען אין 19 יאָהרהונדערט און אויב מיר שטעהט פאָר דער טויט, דאַרף מען זיך ניט אַרויסדרעהן.

— און, אויב מיר שטעהט פאָר צו בּלייבּען לעבּען, מוז איך מיך אונטערגעבּען דעם גורל, ניט אַזוי? איהר זייט אַ גליקליכער מענש, ריוואַרעס.

— יאָ, האָט די „בּיהן" קורץ געענטפערט. — פון שטענדיג אָן גיט זיך מיר אַלץ איין.

איניגע מינוטען האָבּען זיי געהויכערט שוויַיגענדיגערהייד, דערנאָך האָבּען זיי גענומען רעדען וועגען די פּרטים פון זייער ענין. אין אַ קורצע צייט אַרום האָט זיי דזשעממאַ אַרויף געטהאָן צו מיטאָג. נאָכ'ן מיטאָג האָבּען זיך אַלע אַוועקגעזעצט אַרומטראַכטען

פֿערשידענע פּלענער. אַזױנער עלף האָט זיך מאַרטינני אױפֿגע־הױבען און גענומען דעם הוט.

— איך װעל געהן אַהײם און װעל איך ברײנגען מײן װעג־מאַנטעל, ריזאַרעס, װאָרום עס איז איך לײכט צו דערקענען אין אײער העלען אַנצוג. אױסערדעם װעל איך אַקוק טהאָן צו עס זעהן זיך ניט קײן שפּיאָנען אַרום. איך װעל צוריקקומען אַרום האַלבע נאַכט און װעל איך בעגלײטען ביז־די טױערן פֿון שטאָדט. פֿיער אױגען איז בעסער פֿון צװײ. דזשעממאַ, גיט מיר דעם שליסעל, איך זאָל ניט דאַרפֿען קלינגען אַז איך װעל קומען.

ער איז אַװעק, לײכט אַטױג טהוענדיג זיך און האָט בכיון אַ קלאַפּ געטהאָן מיט'ן טיר, כדי דזשעממאַ'ס שכנים זאָלען מײנען, אַז איהרע געסט זענען שױן אַװעקגעגאַנגען.

דזשעממאַ האָט אָבגעלאָזען די דינסט געהן שלאָפֿען און אַלײן האָט זי זיך אומגעקעהרט מיט אַ גלאָז שװאַרצען קאָפֿע.

— װילט איהר זיך ניט צולעגען? — האָט זי געזאָגט — איך װעט אױסקומען ניט צו שלאָפֿען די גאַנצע נאַכט.

— אָ, נײן, איך װעל זיך דערנאָך אױסשלאָפֿען.

— טאָ טרינקט קאָפֿע. איך װעל אײך געבען ביסקװיט. זעצט זיך געבען מיר און לאָמיר זיך ערנסט דורכשמועסען. עס איז דאָך אַספֿק צו עס װעט זיך אונז אײנגעבען דורכצורעדען זיך נאָך אַמאָל. טאָמער װעט אײנער פֿון אונז דער'הרג'עט װערען און...

— דאָס װעט זײן אַזױ װי דאָס אָבענדברױט פֿאַר'ן אױספֿיהרען די טױטשטראָף. איהר דאַרפֿט הײנט אױסשטעהן אַלע מײנע קאַפּריזען. פֿריהער פֿון אַלץ װיל איך, איהר זאָלט זיך זעצען אױף דעם שטוהל, און אַזױ װי איהר האָט מיר פֿאָרגעלעגט צוצושפּאַרען זיך, װעל איך מיך דאָ צולעגען גאַנץ בעקװעם.

ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזען אױפֿ'ן דיװאַן בײ איהרע פֿיס, האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט'ן אײלענבױגען אָן שטוהל און האָט איהר אַרײנגעקוקט אין פּנים אַרײן.

— װי בלאַס איהר זײט. דאָס איז צוליב דעם, װײל איהר קוקט אױפֿ'ן לעבען מיט אַזעלכע אומעטיגע אױגען. — די „ביהן" האָט איבערגעלעבט אַ שװער געפֿיהל, נאָר ער האָט זיך געסטאַרעט צו טרײבען שפּאַס.

— זײט כאָטש פֿינף מינוט ערנסט. עס האַנדעלט זיך דאָך פֿאַרט װעגען לעבען אָדער טױט.

— אַפּילו צװײ מינוט װיל איך אױך ערנסט ניט זײן, מײן טײערע. ניט דאָס לעבען, ניט דער טױט פֿערדינען דאָס ניט.

עֶר האָט גענוּמען אִיהרע בּיידע הענד אוּן האָט לייכט געקלאַפּט אִיבּער אִיהרע פִינגער.

— טאָ וויַיט־זשע נִישט אוּמעטִיג! אַ נִיט וועל אִיךְ גלייךְ אָנ־הוֹיבּען וויינען, אוּן אִיהר וועט דערנאָךְ אַלֵיין חרטה האָבּען. אִיךְ וואָלט וועלען, אִיהר זאָלט אַ שמייכעל טהאָן. בּיי אַייךְ אִיז דאָךְ אַזאַ אוּמגעריכטער שמייכעל. האָט אוֹיף מִיר קֵיין פֶעראִיבּעל נִיט, מיין טייערע; לאָמִיר עסען אוּנזערע בּיסקוויטען אַזוֹי ווי אַ פּאָר שטִילע קינדער, לאָמִיר זיךְ נִיט קְרִיגען; מאָרגען וועט דאָךְ אָנקוּמען דער טוֹיט.

עֶר האָט גענוּמען אַ זִיסען בּיסקוויט פוּן טעלער אוּן האָט אִיהם אָבּגעהִיט צוּטיילט אוֹיף דער העלפט.

— נעהמט עסט עס, אַזוֹי ווי בּיים היילִיגען מאָלצייט אִין דער קירכע. דערנאָךְ וועלען מִיר אוֹיסטרינקען וויין פוּן אֵיין גלאָז, ווי דער מנהג אִיז. טהוּט דאָס צוּלִיבּ מיין אַנדענקען. זי האָט אַוועקגעשטעלט אַ גלאָז אוֹיפ'ן טִישׁ.

— הערט אוֹיף, — האָט זי געזאָגט כמעט וויינענדיג.

עֶר האָט אוֹיף אִיהר אַ קוּק געטהאָן אוּן האָט ווִידער אָנגענוּמען אִידהרע הענד.

— לאָמִיר אוֹיף אַ ווײַלע פֶערגעסען אַלע אוּנזערע דאגות. ווען אֵיינער פוּן אוּנז וועט שטאַרבּען, וועט דער צווייטער זיךְ דערמאָהנען אָן דער שעה. לאָמִיר פֶערגעסען די רוֹישענדע, קאָכעדִיגע וועלט. לאָמִיר אַוועקגעהן צוּזאַמען האַנד בּיי האַנד אִין די פֶערבּאָרגענע געצעל־טען פוּן טוֹיט אוּן מִיר וועלען פליהען צווִישען די רוֹיטע מאָהן־בּלוּמען. שטִילער! לאָמִיר אַבִּיסעל שווייגען.

עֶר האָט אַרוֹיפגעלעגט דעם קאָפּ אוֹיף אִיהרע קְנִיע אוּן האָט פֶערשטעלט דאָס פּנים מִיט די הענד. זי האָט זיךְ שטִיל אַיינגעבּוֹיגען אִיבּער אִיהם, אוּן האָט אַרוֹיפגעלעגט די האַנד אוֹיף זיין קאָפּ. אַזוֹי אִיז אַוועק די צייט אוּן קֵיינער פוּן זֵיי האָט זיךְ נִיט גערִיהרט אוּן נִיט גערעדט. — לִיעבּער, ס'אִיז שוֹין בּאַלד צוועלף, — האָט זי ענדלִיךְ געזאָגט.

עֶר האָט אוֹיפגעהוֹיבּען דעם קאָפּ.

— אוּנז אִיז אִינגאַנצען אִיבּערגעבּלִיבּען אֵיינִיגע מִינוּטען. מ אַ ר ט י נ י וועט גלייךְ צוּריקקוּמען אוּן, מעגלִיךְ, אַז מִיר וועלען זיךְ שוֹין מעהר נִיט טרעפען. ווִילט אִיהר מִיר גאָר נִיט זאָגען?

עֶר האָט זִיךְ בּאַלד אוֹיפגעהוֹיבּען אוּן אִיז אַוועק אִין צווייטען עק צִימער.

ס'אִיז געוואָרען שטִיל אוֹיף אַ רגע.

— איך האָב אײך צו דערצעהלען אַ זאַך, — האָט ער קוים צום הערען געזאָגט . . . — אײן זאַך . . . זאָגען אײך.

ער איז געבליבען שטעהן, און האָט זיך אַװעקגעזעצט בײם פענסטער, פערדעקענדיג דאָס געזיכט מיט בײדע הענד.

— װי לאַנג איהר האָט געװאַרט און האָט ניט געװאָלט רחמנות האָבען, — האָט זי שטיל געזאָגט.

— אױף מיר האָט קײנער אין מײן גאַנצען לעבען קײן רחמנות נישט געהאַט און איך האָב פון אָנהױב גערעכענט, אַז אײך איז עס אַלץ אײנס.

— איצט רעכענט איהר דאָס ניט?

אַ מינוט האָט זי געװאַרט, מײנענדיג, אַז ער װעט אָנהױבען רעדען; דערנאָך איז זי דורכגעגאַנגען דעם צימער און האָט זיך אַװעקגעשטעלט נעבען איהם.

— זאָגט מיר שױן אַ מאָל דעם אמת, — האָט זי אַרױסגעשעפּטשעט.

— בעטראַכט זיך נור, אױב מען װעט אײך הרג'ענען, און מיך ניט, װעל איך מײן גאַנץ לעבען נישט װיסען אױף געװיס . . .

ער האָט פעסט געדריקט איהרע הענד אין זײנע.

— אױב מען װעט מיך הרג'ענען . . . זעהט איהר, װען איך האָב מיך אַװעקגעלאָזען קײן דרום־אַמעריקאַ . . . און . . . מ אַ ר ט י נ י . . .

ער האָט זיך אָפּגעהאַלטען, האָט אַ ציטער געטהאָן מיט'ן גאַנצען קערפּער, דערנאָך האָט ער ברײט פאַנאַנדערגעשפּענט די טיר אין פאָדערצימער. מ אַ ר ט י נ י האָט אָבגעװישט די שטיװעל בײם אײנגאַנג.

— פּונקט צום מ . . . מינוט, װי אַלע מאָל. איהר זײט אַ לעבע־דיגער װײגער, מ אַ ר ט י נ י! דאָס איז אײער רע . . . גענמאַנטעל?

— יאָ, מיט נאָך קלײניגקײטען. עס געהט אַ גוט־רעגען. אײך שטעהט פאַר ניט גאָר קײן אַנגענעהמע רײזע.

— אַלץ אײנס. אױפ'ן גאַס איז אַלץ רוהיג?

— יאָ, אַלע שפּיאָנען זענען, דוכט זיך, אַװעק שלאָפען. אַזױנס איז פערשטענדליך אין אַזאַ שלעכטען װעטער. דאָס איז קאַפע, דזשעממאַ? ר י װ אַ ר ע ס מוז אױסטרינקען עפּעס װאַרעמעס אײדער ער װעט אַװעקפאָהרען אין אַזאַ נאַסקײט, אַניט װעט ער זיך נאָך פערקיהלען.

— דאָס איז שטאַרקער שװאַרצער קאַפע. איך װעל אױפזידען אַ ביסעל מילך.

זי איז אַרױס אין קיך מיט פעסט צוזאַמענגעפּרעסטע ליפּען און האָט זיך געשטאַרעט אײנצוהאַלטען איהר אױפגערעגטקײט.

ווען זי איז אַריין צוריק האָט די „ביהן“ אָנגעטהאָן דעם מאַנטעל. ער האָט אויסגעטרונקען שטעהענדיג דאָס גלאָז קאַפּע און האָט גע־נומען דעם ברייטען רייזע־הוט.

— איך דענק, אַז עס איז צייט צו געהן, מ אַ ר ט י נ י. ס׳וועט דאָך אויסקומען מיט הינטער־וועגליך אַרויסקלייבען זיך הינטערן שטאָדט. דערוויילע זייט געזונד, סיניאָראַ, מיר וועלען זיך זעהן פרייטאָג אין פּ אָ ר ל י, אויב עס וועט ביז יענער צייט גאָר ניט פּאַסירען. וואַרט נאָר אַנ׳אויגענבליק. אָ.... אָט איז מיין אַדרעס.

ער האָט אַרויסגעריסען אַ בלעטעל פון טאַשענביכעל און האָט אויפגעשריבען עטליכע ווערטער מיט אַ בליישטיפט.

— איך האָב שוין דעם אַדרעס, — האָט זי שטיל אַרויסגערעדט.

— איהר האָט? פונדעסטוועגען האָב איך אייך איהם אויפ־געשריבען אויף יעדען פאַל. קומט, מ אַ ר ט י נ י, שטילער, מאַכט ניט קיין רעש מיט׳ן טיר.

זיי זענען פאָרזיכטיג אַראָבגעגאַנגען פון די טרעפּ. ווען די טיר פון גאַס האָט זיך פערמאַכט הינטער זיי, איז ד ז ש ע מ מ אַ אַרויף צוריק אין צימער און האָט ניט ווילענדיג פאַנאַנדערגעוויקעלט דעם פּאַפּירעל, וואָס ער האָט איהר אַריינגעלעגט אין האַנד. אונטער דעם אַדרעס איז דאָרטען געווען אויפגעשריבען: „איך וועל אייך אַלץ דערצעהלען, ווען מיר וועלען זיך ווידער זעהן“.

II.

אין ב ר י ז י ג ע ל אַ איז געווען אַ מאַרק־טאָג, און די פּויערים פון די אַרומיגע דערפער זענען אָנגעפאָהרען און מיטגעבראַכט צום פערקויפען הוזירים, פויגלען, האַלבווילדע פיה פון די בערג. אַלץ האָט געלאַכט און איז פרעהליך געווען. מאָנסיניאָר מ אָ נ ט אַ נ ע ל י איז אַרוים בעגריסען דעם עולם. עס האָבען איהם באַלד אַרומגערינגעלט אַ מחנה קינדער און דערוואַקסענע. מיט יעדען איינציגען האָט ער געפונען וואָס צו רעדען. ער פלעגט שטענדיג געדענקען די נעמען און דעם עלטער פון די קינדער, די דאגות פון די עלטערן און פלעגט פאַנאַנדערפרעגען מיט גרויס אינטערעס וועגען דעם, צו איז געזונד געוואָרען די קוה, וואָס איז קראַנק געוואָרען פאַר וויינאַכטען, וואָס איז געוואָרען מיט דער ליאַלקע, וועלכע איז פאָריגעס מאָל אויפ׳ן מאַרק אונטערגעפאַלען אונטער אַ וואָגען.

ווען מ אָ נ ט אַ נ ע ל י איז אַוועק צו זיך אין פּאַלאַץ האָט זיך

אָנגעֶהוֹיבּעֶן דעֶר מסתּוֹר. אַ הִינקעֶדִיגעֶר מעֶנשׁ אִין אַ בּלוֹיעֶר העֶמד מִיט שׁוואַרצעֶ האָר מִיט אַ טִיעֶפֶעֶן שׁנִיט אוֹיף דעֶר לִינקעֶר בּאַק אִיז צוּגעֶגאַנגעֶן צוּ אַ העֶנדלעֶרקעֶ אוּן האָט אוֹיף אַ שׁלעֶכטעֶר אִיטאַליעֶ־נִישׁעֶר שׁפּראַך געֶבּעֶטעֶן בּײַ אִיהר לִימאָנאַד.

— אִיהר זײַט נִיט קײַן הִיגעֶר — האָט געֶפֿרעֶגט דִי פֿרוֹי.

— נײַן, אִיך בִּין פֿוּן קאָרסִיקאַ. אִיך זוּך אַרבּײַט.

— זאָל אײַך גאָט העֶלפֿעֶן! אָבּעֶר שׁלעֶכטעֶ צײַטעֶן זעֶנעֶן אִיצטעֶר!

— אִין קאָרסִיקאַ אִיז אָבּעֶר נאָך עֶרגעֶר. אִיך ווײס נִישׁט, וואָס מעֶן הוֹיבּט אָן צוּ טהאָן!

— טאָ ווי־זשׁעֶ זעֶנט אִיהר אַלײן אַהעֶר געֶקוּמעֶן?

— נײַן, אִיך בִּין געֶקוּמעֶן מִיט אַ חבר צוּזאַמעֶן. פּאַאָלאָ בּוּקוּם אַהעֶר.

אײנעֶ פֿוּן דעֶר „בִּיהנ׳ס“ חברים, אָנגעֶטהאָן ווִי אַ פּוֹיעֶר, אִיז לאַנגזאַם צוּגעֶגאַנגעֶן האַלטעֶנדִיג דִי העֶנד אִין דִי קעֶשׁעֶנעֶס. עֶר האָט אוֹיסגעֶזעֶהעֶן גאָר ווִי אַ נ׳עֶכטעֶר קאָרסִיקאַנעֶר, נִיט קוּקעֶנדִיג אוֹיף דעֶם געֶלעֶן פּאַרוּק, וואָס עֶר האָט אָנגעֶטהאָן, כּדי מעֶן זאָל אִיהם נִיט דעֶרקעֶנעֶן. דִי „בִּיהן“ האָט געֶשׁפִּיעלט זײַן ראָליעֶ פּרעֶכטִיג. זײ האָבּעֶן אָנגעֶהוֹיבּעֶן אַרוּמצוּבּלאָנקעֶן אִיבּעֶר׳ן מאַרק אוֹיפֿוואַרטעֶנדִיג אוֹיף אַ מעֶנשׁעֶן, וועֶלכעֶר האָט זײ געֶדאַרפֿט אִיבּעֶרגעֶבּעֶן ווִיכטִיגעֶ ידיעות.

בּאַלד האָט זִיך בּעֶווִיזעֶן אַ רײַטעֶר אָנגעֶטהאָן ווִי אַ פֿעֶרוואַלטעֶר פֿוּן אַ הוֹיף. דאָס אִיז געֶוועֶן דעֶר חבר, אוֹיף וועֶלכעֶן דִי „בִּיהן“ האָט געֶוואַרט.

עֶר אִיז צוּגעֶגאַנגעֶן צוּם רײַטעֶר.

— דאַרפֿט אִיהר אפֿשר אַנ׳אַרבּײַטעֶר צוּם הײ־שׁנײַדעֶן, מײַן העֶרר! — האָט עֶר געֶזאָגט, נעֶהמעֶנדִיג זִיך פֿאַר דאָס צוּרִיסעֶנעֶ הִיטעֶל אוּן אַ פֿיהר טהוּעֶנדִיג מִיט׳ן פֿינגעֶר אִיבּעֶרן צוֹים פֿוּן פֿעֶרד.

דאָס אִיז געֶוועֶן אַנ׳אָבּגעֶרעֶדטעֶר צײכעֶן.

דעֶר רײַטעֶר אִיז אַראָבּ פֿוּן פֿעֶרד אוּן האָט אַרִיבּעֶרגעֶוואָרפֿעֶן דִי לײצעֶס אִיהם אוֹיפ׳ן האַלז.

— בּײַ וואָס פֿאַר אַנ׳אַרבּײַט קעֶנט אִיהר זִיך נעֶהמעֶן?

דִי „בִּיהן“ האָט אָנגעֶהוֹיבּעֶן צוּ קנײטשׁעֶן דאָס הִיטעֶל אִין דִי העֶנד.

— אִיך קעֶן שׁנײַדעֶן הײ, מײַן העֶרר, האָט עֶר אָנגעֶהוֹיבּעֶן אוּן געֶרעֶדט ווײַטעֶר מִיט דעֶם זעֶלבּעֶן טאָן: אײנס בּײַ נאַכט, בּײַם אַרײַנגאַנג אִין דעֶם קײַלעֶכדִיגעֶן קעֶלעֶר. נעֶהמט מִיט אַ פּאָר גוּטעֶ

פֿערד מיט אַ פֿוהר. איך וועל וואַרטען אין קעלער. איך קען אויך ערד גראָבען, מיין העדר!

— גוט, האָט איהר שוין געאַרבייט ערגעץ־וואו אין די דאָזיגע ערטער?

— איינמאָל נור, מיין העדר! געדענקט אַז מען דאַרף קומען גוט בעוואַפֿענט. מיר קענען זיך טרעפֿען מיט אַנ'אָטריאַד קאַוואַלעריע. געהט ניט הורכ'ן וואַלד. דער צווייטער זייט איז זיכערער. אויב איהר וועט בעגעגענען אַ שפּיאָן, רעדט מיט איהם ניט. גלייך געשאָסען. — איך וועל אייך זעהן צופֿרידענשטעלען, מיין העדר!

אין דערזעלבער צייט איז צוגעגאַנגען צו זיי אַנ'אָרעמאַן אין צוריסענע קליידער און האָט אָנגעהויבען רעדען מיט אַ וויינענדיגען קול:

— האָט רחמנות אויף אַנ'אָרעמען בלינדען... געהט אַוועק גיכער! עס פֿאָהרט אַהער די קאַוואַלעריע... זיי זוכען אייך, אין אַ פּאָר מינוט אַרום וועלען זיי שוין דאָ... זאָל אייך גאָט העלפֿען... אײַלט זיך צו. אומעטום זענען פֿול שפּיאָנען, עס איז אונמעגליך דורכצוגנב'ענען זיך אונבעמערקט.

דער רייטער האָט איבערגעגעבען די לייצעס דער „ביהן".

— פֿאָהרט גיכער אַוועק צום בריק און וואַרפֿט אַוועק דאָס פֿערד. דאָרט קען מען זיך בעהאַלטען אין רוי. מיר זענען אַלע גוט בעוואַפֿענט און קענען פֿערהאַלטען די קאַוואַלעריע אויף אַ מינוט צעהן.

— ניין, איך וויל ניט, איהר זאָלט אַרעסטירט ווערען. שטעלט זיך אַלע נעבען מיר און שיסט איינע נאָך די אַנדערע. לאָמיר צוגעהן נעהענטער צו די פֿערד. גרייט אָן די מעסערס. מיר וועלען אָבטרעטען, פֿערטהיידיגענדיג זיך. ווען איך וועל אַ וואָרף טהאָן דאָס היטעל, זאָלט איהר נעהמען די פֿערד און ענטלויפֿען אין וואַלד.

זיי האָבען גערעדט רוהיג און שטיל. באַלד נאָכדעם האָבען זיי זיך אויפֿגעהויבען פֿון אָרט אַלע צוזאַמען: דער פֿערוואַלטער האָט געפֿיהרט זיין פֿערד פֿאַרן צוים. די „ביהן" איז געגאַנגען גלייך מיט זיי, צוהינקענדיג, און דער בעטלער איז זיי נאָכגעגאַנגען מיט אַנ־אויסגעשטעלטער האַנד און האָט מיט אַ וויינענדיג קול געבעטען נדבות. זיי האָבען באַלד אָנגעזאָגט זייערע איבריגע חברים, וואָס זענען געווען פֿערקליידט ווי פּויערים, און זיצענדיג אויף דער ערד האָבען זיי געגעסען ציבעלע. זיי האָבען זיך באַלד אויפֿגעהויבען און זיך אויסגעשטעלט אַלע זיבען ביי די טרעפּ פֿון פּאַלאַץ, יעדערער האָט געהאַט ביי זיך אַ פּיסטאָלעט; די צוגעבונדענע פֿערד זענען געווען דערביי.

די „בּיהן“ האָט אָבּגעגעבּען אַ בּעפעהל: שיסט ניט אין קיין מענשען, נור זעהט צו פערוואונדען די פערד. זאָלען דריי שיסען, און דריי אָנלאָדען.

דאָ האָבּען זיך בּעוויזען אויפ'ן מארק פּופּצעהן בּעוואַפענטע רייטער.

איינער פון דער „בּיהן'ס“ חברים האָט געפרעגט:

— אפשר מאַכען גאָר די פליטה איצט?

— ניין, אונז האָבּען אַרומגערינגעלט שפיאָנען און איינער פון זיי האָט מיך דערקענט.

— וועלכער איז דער שפיאָן?

— דער ערשטער, אין וועלכען איך וועל אויסשיסען.

אין דערזעלבּער צייט האָט דער קאַפּיטאַן, דער אָנפיהרער פון די רייטער, אויסגעשריען:

אַוועק פון וועג! אינ'ם נאָמען פון זיין היליגקייט!

דער עולם האָט זיך אָבּגערוקט, פערוואונדערט און צורודערט.

— די סאָלדאַטען האָבּען זיך געשווינד אַ קעהר געטהאָן צו דער גרופּע, וואָס איז געשטאַנען בּיים פּאַלאַץ.

די „בּיהן“ האָט אַרויסגענומען דעם פּיסטאָלעט און האָט אויסגעשאָסען אין דעם שפיאָן, וועלכער איז אומגעפאַלען אַ פערוואונדעטער. גלייך נאָכדעם האָט מען נאָך זעקס מאָל אויסגעשאָסען.

איין פערד פון די רייטער האָט זיך אַ שאָקעל געטהאָן און אומגעפאַלען, דערנאָך נאָך איין פערד, וואָס איז געפאַלען מיט אַ דורכדרינגענדער הירזשעריי. אין דעם טומעל און ליאַרם, וואָס דער עולם האָט אויפגעהויבּען, האָט זיך דערהערט דעם קאָמאַנדירס בּעפעהלענדע שטים:

— עולם, נאָך מיר!

ער האָט זיך אָבּער מיט אַמאָל אַ שאָקעל געטהאָן אויפ'ן זאָטעל און איז געפאַלען אויף הינטער. די „בּיהן“ האָט אין איהם געצילט, מיט דער כונה צו דערהרג'ענען איהם אויף טויט. איבּער זיין מונדיר האָט גערונען בּלוט. ער האָט זיך אָבּער מיט כעס אָנגעכאַפּט פאַר דער גריווע פון פערד און האָט בּייז אַ געשריי געטהאָן:

— דערהרג'עט אויפ'ן אָרט דעם הינקעדיגען מחבל! אויבּ נאָר איהר קענט איהם ניט כאַפּען אַ לעבּעדיגען: דאָס איז ריוואַרעס.

די „בּיהן“ האָט אַ וואָרף געטהאָן דאָס היטעל, אַ כאַפּ געטהאָן דעם אָנגעלאָדענעם פּיסטאָלעט און האָט געוואָלט ווידער אויסשיסען.

אין דער מינוט איז אַרויס מאָנטאַנעלי, און, ערשטוינט פון דעם וואָס איז פאָרגעקומען, האָט ער אַ געשריי געטהאָן:

— וואַרפֿט אַוועק די ביקסען!

אין אַן׳אויגענבליק איז ער שוין געשטאַנען פֿאַר דער „ביהן״ פּונקט אַנטקעגען פּיסטאָלעט, צווישען די שטרייטענדע.

דער „ביהנ׳ס״ חברים זענען שוין אין דער צייט געווען אויף די פֿערד. די „ביהן״ אַליין האָט זיך אויך געקענט ראַטעווען, אָבער אַז ער האָט דערזעהן געגען זיך דעם מענשען אין דעם פּורפּור־מאַנטעל, האָט ער אַ ציטער געטהאָן און די האַנד, וואָס האָט געהאַלטען דעם פּיסטאָלעט, האָט זיך אַראָבגעלאָזען.

דאָס איז געווען די ענטשיידענדע מינוט. די סאָלדאַטען האָבען איהם באַלד אַרומגערינגעלט, אַ וואָרף געטהאָן, און מיט אַ צובלוטיגטעם געזיכט איז ער געלעגען אונטער די פּיס פֿון די פֿערד, פֿון סאָלדאַטען און שפּיאָנען.

מאָנטאַנעלי האָט פֿון אָנהויב גאָר ניט בעמערקט, נאָר אַז ער האָט זיך איינגעבויגען איבער׳ן פֿערוואונדעטען שפּיאָן, האָבען איהם די קולות פֿון עולם געצוואונגען אויפצוהויבען די אויגען. ער האָט דערזעהן, ווי די סאָלדאַטען האָבען געשלעפּט די „ביהן״ נאָך זיך פֿאַר אַ שטריק. פֿון די יסורים האָט זיין פּנים אויסגעזעהן ווי ביי אַ טויטען, און ער האָט קוים געקענט אָבציהען דעם אָטעם. דאָך, האָט ער אַ קוק געטהאָן אויפ׳ן קאַרדינאַל, שמייכלענדיג מיט די בלאַסע ליפּען, און ער האָט אַרויסגעשעפּטשעט:

— כ... ג... גראַטוליר אייער הייליגקייט!

III.

די „ביהן״ האָט מען אַריינגעזעצט אין פֿעסטונג, פֿערשמידט אין קייטען, אונטער אַ שטרענגער וואַך.

זיינע פֿריינד און חברים האָבען זיך צונויפֿגעקליבען אַלע צוזאַמען, כדי צו בעטראַכטען די פֿראַגע, ווי צו ראַטעווען איהם. דזשעממאַ איז אויך געווען צווישען זיי.

קיינער האָט ניט געקענט בעגרייפֿען, ווי אַזוי ער איז אַריינגעפֿאַלען.

— ער איז געשטאַנען נאָהענט צום פֿערד און עס איז גאָר קיינעם אויפ׳ן זינען ניט אַרויף, אַז ער וועט צולאָזען די סאָלדאַטען צו זיך. און דאָך, ווען דער קאַרדינאַל האָט זיך אַוועקגעשטעלט פֿאַר זיי, האָט זיך די „ביהן״ פֿערלאָרען, האָט מיט איין האַנד אַראָבגעלאָזען דעם פּיסטאָלעט, און מיט דער אַנדערער האָט ער צוגעמאַכט

די אויגען. די סאָלדאַטען האָבען זיך גאַטירליך בענוצט מיט דעם, און האָבען זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף איהם.

— איך פערשטעה דאָס ניט — ,האָט אַ קאָנטראַבאַנדיסט געזאָגט.

— ס'איז אַזאַ וואונדער, אַז די „ביהן" זאָל זיך צוטומלען אין אַזאַ ענטשיידענדער מינוט.

— מן הסתם האָט ער אַראָבגעלאָזען דעם פּיסטאָלעט, כדי ניט צו הרג'ענען אַנ'אונבעוואָפענטען! — האָט מ אַ ר ט י נ י געזאָגט.

— זאָל זיך קיין אונבעוואַפענטער ניט רוקען אַהין, וואו מען שלאָגט זיך. אַ מלחמה בלייבט אַ מלחמה. אויב ר י וו אַ ר ע ס וואָלט אַריינגעלאָזען אַ קויל אין זיין הייליגקייט, אָנשטאָט צו לאָזען זיך כאַפּען, ווי אַ געוואוינטער קראָליק, וואָלט אויף דער וועלט געווען מיט איין אָרענטליכען מענשען מעהר און מיט איין גלח ווייניגער, — האָט געזאָגט מ י ק ע ל ע, אַ פערקומערטער קאָנטראַבאַנדיסט.

ער האָט זיך אָבגעווענדט בייסענדיג די וואָנסען, און האָט שיער ניט געוויינט פון ווילדער אויפרעגונג.

— ווי די מעשה איז, — האָט מ אַ ר ט י נ י געזאָגט, — איצט דאַרף מען אַ טראַכט טהאָן, ווי צו העלפען איהם אַנטלויפען. זענען אַלע איינשטימיג צו נעהמען זיך פאַר דעם?

איינינע פון די חברים האָבען אַפילו ניט געהאַלטען פאַר נויטיג צו ענטפערן אויף אַזאַ איבעריגע פראַגע, נור מ י ק ע ל ע האָט געזאָגט:

— איך וואָלט מיין אייגענעם ברודער דערשאָסען, ווען ער וואָלט ניט איינגעשטימט!

ד ז ש ע מ מ אַ, צוטראָגען אין דערשלאָגען, האָט אַרויסגענומען פון טיש איינינע בויגען פאַפּיר — דאָס איז געווען דער פלאַן פון פעסטונג מיט אַלע געהיימע גענג. עס איז אַפילו געווען אָנגעצייכענט אויפ'ן פלאַן דער אָרט, וואו די „ביהן" איז געזעסען. דאָס אַלץ איז מיטגעטיילט געוואָרען דורך אַ סאָלדאַט מיט'ן נאָמען ס ה ע ר ט ש אָ ק, וואָס האָט געדינט אין פעסטונג. ער איז געווען אַ שוועסטערקינד איינעמ'ס פון די קעמפּפער, און מיט דער הילף פון בעקאַנטשאַפט און פּראָטעקציע האָט מען איהם אומישנע געקראָגען אַ שטעלע אין פעסטונג.

סוף כל סוף איז בעשלאָסען געוואָרען צו העלפען דער „ביהן" אַנטלויפען פון פעסטונג. ד ז ש ע מ מ אַ און מ אַ ר ט י נ י האָבען גענומען אויף זיך אויסצואַרבייטען גענויער דעם פלאַן. —

IV.

די „בּיהן“ האָט פערשאַפט אַפּולע זאָרגען דעם גובערנאַטאָר, וועמעס לאַגע, אַלס אַדמיניסטראַטאָר, איז איבערהויפּט ניט געווען קיין לײַכטע.

ער האָט געלעבט צווישען ניט קיין אַנגענעהמער פערקומערטער בעפעלקערונג. די גאַנצע געגענד איז געווען פול מיט קאָמפּלאָטען, פון אַלע קאַנטען פלעגען אָנקומען ידיעות וועגען פערבאָרגענעם געוועהר. און מיט אַמאָל האָט זיך נאָך אונטערגערוקט די „בּיהן“, אַ מין פּגע רע, וואָס האָט איהם קײן מנוחת־שעה ניט געלאָזען.

דער גובערנאַטאָר האָט איהם ניט געקענט מוחל זײַן דאָס, וואָס ער האָט פערוואונדעט זײַן שוועסטערקינד און האָט דערהרג׳עט זײַן געשיקטעסטען שפּיאָן. צו דעם אַלעם האָט נאָך דער „הינקעדיגער שפּאַנישער טײַוועל“ בעוויזען זײַנע שטיק אין טורמע אויך.

אַ שטאַרקען אײַנדרוק האָט ער געמאַכט אויף די וועכטער פון טורמע, בײַם פערהער פלעגט ער הוזק מאַכען פון די זשאַנדאַרמען.

אַ וואָכען דרײַ איז ער שוין געזעסען אין פעסטונג און די בעאַמטע פון ב ר י ז י נ ג ע ל אַ האָבען ניט געוואוסט, וואָס צו טהאָן.

מען האָט איהם געשלעפּט פון איין פערהער צום צווייטען, מען האָט איהם געסטראַשעט, זיך געפּרובירט אַרויסצובעקומען פון איהם עפּעס מיט גוטען און מיט בייזען — עס האָט אָבער קיין זאַך ניט געהאָלפען, זיי האָבען פון איהם אַ האָהר נישט דערגאַנגען. און דאָ זענען געגאַנגען קלאַנגען, אַז מען וויל איהם בעפרייען מיט געוואַלד.

דאָס איינציגע מיטעל ווי אַזוי פּטור צו ווערען פון דעם אַרעס־טירטען, וואָלט געווען — דאָס איבערגעבען איהם צום קריעגס־געריכט, אָבער מ אָ נ ט אַ נ ע ל י, דער גײַסטליכער ראש הקהל פון שטאָדט, איז געווען געגען דעם.

דער גובערנאַטאָר האָט גע׳כעס׳ט אויף מ אָ נ ט אַ נ ע ל י׳ן, ער פלעגט איהם אָנרופען פאַר זיך דער גוטער אָרענטליכער נאַר, אָבער ער האָט גאָר ניט געקענט מאַכען.

אָהן דעם קאַרדינאַלס אונטערשריפט האָט דער גובערנאַטאָר מורא געהאַט איבערצוגעבען די „בּיהן“ צום קריעגס־געריכט.

— ווען אײַער הייליגקייט וואָלט געוואוסט, ווי דער מענש האָט מיך פערמאַטערט, — האָט זיך דער גובערנאַטאָר געקלאָגט פאַר מ אָ נ־ ט אַ נ ע ל י׳ן. איך פערשטעה גאַנץ גוט, אַז אין געריכטליכע ענינים טאָרען נישט דערלאָזט ווערען קיין אונריכטיגקייטען, אָבער דאָ האָבען

מיר גאָר אַנ׳אויסערגעוועהנליכען פאַל, וועלכער פאָדערט מען זאָל אָנווענדען אויסערגעוועהנליכע מיטלען.

— עס איז ניטאָ אַזאַ פאַל, וועלכער זאָל פאָדערן אונגערעכטיג־קייט, האָט מאָנטאַנעלי געענטפערט. עס איז געגען געזעץ און געגען יושר צו משפט׳ען פאַר אַ קרימינעל פערברעכען מיט׳ן קריעגס־געריכט.

— ער האָט אָבגעטהאָן ניט איין פערברעך, נור עטליכע. ער האָט גענומען אַנ׳אַנטהייל אין דעם שענדליכען אַטענטאַט אין סאַוואָיניאַ, און די קריעגס־קאָמיסיע וואָלט איהם געוויס פער׳משפט צום שיסען, ווען ער וואָלט ניט ענטלאָפען אין טאָסקאַנאַ. פון יענער צייט אָן האָט ער ניט אויפגעהערט צו בעשעפטיגען זיך מיט קאָמפּלאָטען. ווי עס ווייזט אויס, איז ער געווען דער אָנפיהרער אין דער הריגה פון דריי ווילטיגע פאָליציי־אַגענטען. מען האָט איהם שיער ניט געכאַפּט בשעת ער האָט קאָנטראַבאַנדיש איבערגעפיהרט געוועהר אין די פויפּסטליכע פּראָווינץ. ער האָט בעוויזען אַ בעוואַפענטען ווידערשטאַנד דער רעגירונגסמאַכט און האָט דערביי פערוואונדעט צוויי אָפיצירען, און איצט קען נאָך צוליב איהם געשטערט ווערען די רוה און די אָרדנונג אין שטאָדט.

— וואָס ער זאָל ניט האָבען געטהאָן, — האָט מאָנטאַנעלי געענטפערט — האָט ער אַלץ דאָס רעכט, מען זאָל איהם משפט׳ען על פי דין.

— דאָס איז אַנ׳אמת׳ער אשמדאי. איך האָב שוין פיער מאָל געבעטען די וועכטער צוליב איהם, ס׳איז שוין מיאוס געוואָרען צו בעשטראָפען די סאָלדאַטען צוליב איהם; און דאָס העלפט פאָרט ניט. איך קען זיך בשום אופן ניט דערשלאָגען, אַז קיין בריעף זאָלען נישט איבערגעגעבען ווערען צו איהם און פון איהם. די דאָזיגע תמ׳ען זענען אין איהם פשוט פערליעבט.

— אַ מאָדנע זאַך דאָס איז.

— ווען מען נעהמט איהם צום פערהער, קען מען מיינען, אַז דער בעאַמטער, וועלכער פאָרשט איהם אויס, איז דער שולדיגער, און ער, דער שולדיגער — איז דער ריכטער.

ער ווייס אַ סך אונזערע טעות׳ן און עבירות׳לעך, און רעדט וועגען זיי מיט אַזאַ אונשולדיגער מינע, פונקט ווי ער וואָלט עפּעס געזאָגט אַ תפילה. און דאָס אַלץ טהוט ער אָב פאַר אונזערע קלענערע בעאַמטע אין די אויגען, וועלכע לאַכען דערנאָך פון אונז אָב. וועגען אייער הייליגקייט וואָלט כאָטש איין מאָל ביי׳געווען, ווען מען נעהמט איהם צום פערהער, בין איך זיכער, אַז איהר וואָלט מיך דאַן פער־

שטאַנען. עס איז גאָר ניט נויטיג ער זאָל וויסען, אַז איהר זייט דערביי. איהר קענט הערען...

מאָנטאַנעלי האָט אַ קוק געטהאָן מיט פערראַכטונג אויפ'ן גובערנאַטאָר און האָט געזאָגט:

— איך בין גאָט'ס דיענער, און ניט קיין פּאָליציייאישער שפּיאָן. עס געהערט ניט צו מיינע פּפליכטען אונטערצושטעלען דעם אויער.

— איך האָב אייך ניט געוואָלט בעליידיגען.

— מיר שיינט, אַז פון אונזער רעדען וועט גאָר ניט אַרויסקומען. בעסער שיקט צו דעם אַרעסטירטען צו מיר.

— איך ערלויב מיר מיט אַכטונג אָנצוראַטען אייך דערפון. דעם מענשען איז אונמעגליך אויסצובעסערן. עס איז בעסער ניט מקפּיד צו זיין אויפ'ן אות פון געזעץ און פּטור צו ווערען פון איהם פריהער, איידער ער וועט אָנמאַכען נאָך צרות. איך בין פערראַנטוואָרט־ליך פאַר די רוה פון שטאָדט און דעריבער האַלט איך, אַז עס איז דורכאויס נויטיג אַ קריעגס־געריכט.

און איך טראָג די פערראַנטוואָרטליכקייט פאַר גאָט און פאַר זיין אַלערהייליגקייט אין דעם, אַז אין מיין פּראָווינץ זאָל ניט פאָר־קומען קיין אונגעזעצליכקייט. איך וועל ניט דערלאָזען קיין געהיימעס קריעגס־געריכט אין אַ פרידליכער צייט.

— ווי אייער הייליגקייט וועט בעפעהלען, האָט דער גובערנאַטאָר געענטפערט מיט קאַלטער פערעהרונג און איז אַוועק, מורמלענדיג צו זיך: „זיי וועגען ביידע אַ פּאָר גלייכע עקשנים".

אויף מאָרגען האָט מען די „ביהן" געבראַכט אונטער אַ שטאַרקער שמירה אין אַ צימער, וואו ער האָט דערוועהן מאָנטאַנעלי'ן ביי אַ טיש פול מיט פּאַפּירען. ער האָט פּלוצלונג זיך דערמאָהנט אָן דעם הייסען זומער־טאָג, ווען ער איז געזעסען, איבערבלעטערענדיג די מאַ־נוסקריפּטען, אין אַ קאַבינעט, עהנליך צו דעם איצטיגען. טרעהרען האָבען זיך איהם געשטעלט אין האַלז, נור ער האָט מיט כעס אָנ־געוואָרפען די האָר פון שטערן און האָט אַרויפגעצויגען אַ שמייכעל אויפ'ן פּנים.

מאָנטאַנעלי האָט אויף איהם אַ קוק געטהאָן און האָט געהייסען די סאָלדאַטען זיי זאָלען וואַרטען אין פאָדערצימער.

איינער פון זיי האָט אָנגעהויבען צו רעדען וועגען דעם, אַז דער אַרעסטירטער איז אַ געפעהרליכער מענש און אַז עס איז גלייכער ניט צו לאָזען איהם אַליין, אָבער מאָנטאַנעלי האָט אויפגעהויבען די ברעמען און האָט מיט כעס געהייסען, אַז מען זאָל לאָזען דעם

אַרעסטירטען צו רוה. אַז די סאָלדאַטען זענען אַרויס, האָט מ אָ נ ט אַ־נ ע ל י געבעטען די „ביהן" זעצען זיך און האָט געזאָגט:

— סיניאָר ר י וואַ ר ע ס! איך האָב אייך געוואָלט שטעלען אַ פּאָר פראַגען, און איך וואָלט אייך זעהר דאַנקבאַר געווען, ווען איהר וואָלט מיר אויף זיי געענטפערט.

— עס איז איצט מ... מיין איצטיגע הויפּט־בעשעפּט... טינוגג איז אויסצוזהערען פראַגען.

— אָבער ניט צו ענטפערען אויף זיי? אַזוי האָט מען מיר דערצעהלט. יענע פראַגען האָבען אָבער אייך געשטעלט בעאַמטע, וועלכע זענען בעשעפטיגט מיט דער אויספאָרשונג פון אייער ענין. זיי מוזען זיך בענוצען מיט אייערע תשובות, ווי מיט בעווייזען.

— און די פ...פראַגען פון אייער הייליגקייט?

עס האָט זיך עפּעס געהערט אַ פערבאָרגענע בעליידיגונג אין דעם טאָן, איידער אין די ווערטער אַליין.

מיינע פראַגען — האָט מ אָ נ ט אַ נ ע ל י בעשיידען געזאָגט — וועלען בלייבען צווישען אונז. אויב זיי וועלען האָבען אַ שייכות צו אייערע פּאָליטישע סודות, דאַרפט איהר, געוויס, אויף זיי ניט ענטפערן. אויב אָבער ניט — בעט איך אייך ענטפערן מיר, איהר וועט מיר טהאָן דערמיט אַ פערזענליכע טובה.

— איך בין בערייט צו דינען אייער הייליגקייט — האָט ער זיך לייכט אַ נייג געטהאָן, אָבער דער אויסדרוק פון זיין פנים איז געווען אַזאַ, וואָס האָט יענעם נישט צוגעגעבען קיין חשק פאַר אַזוינע בקשות.

— ערשטענס, זאָגט מען אַז איהר פלעגט אַריבערפיהרען געוועהר אין די פּראָווינצען פון פּויפּסט. צו וואָס האָט איהר עס געדאַרפט?

— כ...כדי צו פערניכטען די מייז.

— וואָס פאַר אַ שרעקליכער ענטפער. צו האַלט איהר דען אַלעמען, וועלכע זענען ניט פון איין איבערצייגונג מיט אייך פאַר מייז?

— איינינע פ...פון זיי.

מ אָ נ ט אַ נ ע ל י האָט זיך אָנגעלעהנט אָן שטול און האָט מיט אַ מאָל דערזעהן אויפ'ן „ביהנ'ס" האַנד אַ פרישע, בלאָה־געוואָרענע וואונד.

— וואָס איז דאָס? — האָט ער אַ פרעג געטהאָן.

— דאָס איז אַ קלייניגקייט! — האָט די „ביהן" געענטפערט —

בעת מען האָט מיך אַרעסטירט, איז, אַ דאַנק אייער הייליגקייט, איינער פון די סאָלדאַטען מיר אַרויפגעטראָטען אויפ'ן האַנד.

מאָנטאַנעלי האָט גענומען דער „ביהנ'ס" האַנד און האָט זי אויפמערקזאַם בעקוקט. זי איז שוואַרץ געוואָרען און פערשוואָלען.

— ווי אַזוי איז זי איצט אין אַזאַ צושטאַנד?

— אפשר איז דאָס רייבען פון די אייזענס ניט בעזאָנדערס נוצליך פאַר איהר, דאָס זענען די צייכענס וואָס די צייהנגער פון איינער אַמויז האָבען איבערגעלאָזט.

דער קאַרדינאַל האָט אויפגעהויבען די אויגען אַ פערקומערטער.

— ניט־שוין־זע האָבען זיי אָנגעטהאָן קייטען אויף אַ פרישער וואונד?

— ג...געוויס, אייער הייליגקייט, דערצו זענען פרישע וואונדען בעשאַפען. אַלטע וואונדען טויגען דערצו ניט, זיי וואָלטען נור גענאָגט. מען קען זיי אָבער ניט צווינגען צו ברענען, ווי געהעריג איז.

מאָנטאַנעלי האָט געעפענט אַ קעסטעל מיט רפואות און האָט גענומען צערטליך באַנדאַזשירען די האַנד.

— איך וועל זיך דורכרעדען וועגען די קייטען, האָט ער געזאָגט.

— און איצט וויל איך אייך פאָרלעגען נאָך אַ פראַגע. וואָס רעכענט איהר צו טהאָן?

— דערויף קען איך געבען גאָר אַנ'איינפאַכען ענטפער: איך וועל זעהן צו אַנטלויפען, אויב איך וועל קענען, און אויב ניט וועל איך שטאַרבען.

— פאַרוואָס שטאַרבען?

— וואָרום אויב דער גובערנאַטאָר וועט ניט פועל'ן מען זאָל מיך שיסען, וועט מען מיך פערשיקען אויף די גאַלערען, און דאָס איז פאַר מיך אַלץ איינס, ווי דער טויט.

מאָנטאַנעלי האָט זיך פערטראַכט און האָט דערנאָך אַ פראַגע געטהאָן:

— און אויב אייך וועט זיך איינגעבען צו אַנטלויפען, וואָס וועט איהר נאָכדעם טהאָן?

— איך האָב דאָך שוין געזאָגט אייער הייליגקייט. איך וועל סמ'ען די מייז.

— אַלזאָ, אויב איך וועל אייך איצט בעפרייען, למשל, וועט איהר זיך בענוצען מיט דער פרייהייט, כדי צו בעגעהן געוואַלטען און צו פערגיסען בלוט?

די „ביהן" האָט אויפגעהויבען די אויגען צום צלם, וואָס איז געהאַנגען אויפ'ן וואַנד.

— „נִיט מִיט פְֿרֵיעדֶען, נוּר מִיט'ן שְׁווֶערד“, אִיז גֶעזָאגְט אִין דֶער הֵיילִיגֶער שְׁרִיפְֿט. אִיהר זֶעהט, אִיךְ גֶעפִֿין מִיךְ אִין אַ גוּטֶער גֶעזֶעלְשַׁאפְֿט. אִיבְּרִיגֶענְס, אִיךְ פֶּערזֶענְלִיךְ הַאלְט מֶעהר פֿוּן אַ פִּיסְטָאלֶעט, אֵיידֶער פֿוּן אַ שְׁווֶערד.

— סִינִיאָר רִיוַואַרֶעס — הָאט דֶער קַארדִינַאל גֶעזָאגְט מִיט אַנ'אוּנגֶעשְׁטֶערְטֶער רוּהִיגְקֵייט, — אִיךְ פֶּערזֶענְלִיךְ הָאבּ נִיט בֶּעלֵיידִיגְט אוּן זִיךְ לֵייכְטזִינִיג נִיט אָבְּגֶערוּפֶֿען נִיט װעגֶען אֵייעֶר גְלוֹיבֶּען, נִיט װעגֶען אֵייעֶרֶע פְֿרֵיינְד. קֶען אִיךְ פֿוּן אֵייעֶר זֵייט אוֹיךְ נִיט פֶֿערלַאנְגֶען דִיזֶעלְבֶּע הֶעפְֿלִיכְקֵייט.

— אַךְ, יָא. אִיךְ הָאבּ גָאר פֶֿערגֶעסֶען, אַז אֵייעֶר הֵיילִיגְקֵייט רֶעכֶענְט אַיין דִי הֶעפְֿלִיכְקֵייט אִין דֶער צָאהל פֿוּן דִי קְרִיסְטְלִיכֶע גוּטֶע מַעֲשִׂים.

לַאנְג הָאט דִי „בִּיהְן“ מִיט מָאנְטַאנֶעלִי'ן גֶעשְׁמוּעֶסְט אוֹיף אַזַא אוֹפֶֿן.

אִין דֶער צֵייט פֿוּן דֶעם דָאזִיגֶען גֶעשְׁפְּרֶעךְ הָאט דִי „בִּיהְן“ דֶערמָאנְט דֶעם קַארדִינַאל װעגֶען זֵיין פַּאלֶעמִיק מִיט אִיהם אוּן הָאט דֶערצֶעהלְט, אַז עֶר הָאט גֶעשְׁרִיבֶּען פַֿאר צְווֵייעֶן: דָא פְֿלֶעגְט עֶר אָנְפַֿאלֶען אוֹיפְ'ן קַארדִינַאל, דָא פְֿלֶעגְט עֶר אִיהם פֶֿערטְהֵיידִיגֶען, אוּנְטֶערשְׁרֵייבֶּענְדִיג זִיךְ: „דֶער זוּהְן פֿוּן דֶער קִירְכֶע“.

— דָאס אִיז גֶעוֶועזֶען נִיט גוּט, — הָאט גֶעזָאגְט דִי „בִּיהְן“, אַ קוּק גֶעבֶּענְדִיג אוֹיפְ'ן קַארדִינַאל מִיט זֵיינֶע גְרוֹיסֶע אוּנְשׁוּלְדִיגֶע בְּלָאהֶע אוֹיגֶען. — אִיהר הָאט עֶס אָבֶּער אַלְץ אַרָאבְּגֶעשְׁלוּנְגֶען אַזוֹי לֵייכְט, װִי אַ צוּקֶער־לֶעקֶעךְ, אוּן דָאס אִיז גֶעוֶועזֶען אַזוֹי קָאמִישׁ.

מָאנְטַאנֶעלִי הָאט פֶֿערבִּיסֶען דִי לִיפֶּען אוּן הָאט זִיךְ גֶעשְׁטַארֶעט צוּ בְּלֵייבֶּען רוּהִיג. עֶר הָאט גְלֵייךְ פֶֿערשְׁטַאנֶען, אַז דִי „בִּיהְן“ װִיל אִיהם אַרוֹיסבְּרֶענְגֶען פֿוּן דִי כֵּלִים, אוּן עֶר הָאט בֶּעשְׁלָאסֶען נִיט צוּ פֶֿערלִירֶען זִיךְ. עֶר הָאט אָבֶּער אָנְגֶעהוֹיבֶּען צוּ פֶֿערשְׁטֶעהְן, פַֿאר װָאס דֶער גוּבֶּערְנַאטָאר אִיז אַזוֹי אוֹיפְֿגֶעבְּרַאכְט גֶעגֶען דֶער „בִּיהְן“.

— עֶס װֶעט זֵיין גֶענוּג װעגֶען דֶעם, — הָאט עֶר רוּהִיג גֶעזָאגְט.

— אִיךְ הָאבּ אֵייךְ גֶעוואָלְט זֶעהֶען הוֹיפְֿטזֶעכְלִיךְ צוּלִיעבּ דֶעם, כְּדֵי צוּ קֶענֶען אֵייךְ עֶפֶּעס הֶעלְפֶֿען, צוּ בֶּעקְלָאגְט אִיהר זִיךְ נִיט אוֹיף עֶפֶּעס? װעגֶען דִי קֵייטֶען װעל אִיךְ אָבְּגֶעבֶּען אַ בֶּעפֶֿעהל, פִֿילֵייכְט הָאט אִיהר מִיר עֶפֶּעס נָאךְ װָאס צוּ זָאגֶען? אוֹיסֶערְדֶעם הָאבּ אִיךְ גֶעהַאלְטֶען פַֿאר נוֹיטִיג, אֵיידֶער אִיךְ װעל אַרוֹיסזָאגֶען מֵיין מֵיינוּנְג װעגֶען אֵייךְ, צוּ דֶערהוֹיסֶען זִיךְ, װָאס פַֿאר אַ מֶענְשׁ אִיהר זֵייט.

— אִיךְ בֶּעקְלָאג מִיךְ אוֹיף קֵיין זַאךְ נִיט, אֵייעֶר הֵיילִיגְקֵייט! אוֹיף אַ מלחמה אִיז מֶען װִי אוֹיף אַ מלחמה. אִיךְ בִּין נִיט קֵיין

קליין קינד און איך רעכען ניט, אז די רעגירונג וועט מיר א גלעט טהאן איבער'ן קעפעלע פאר אריבערפיהרען געהיים פייער-געוועהר. אויב איהר האט אבער געוואלט וויסען וואס פאר א מענש איך בין, האט איהר דאך שוין איינמאל אויסגעהערט, ווי איך האב מיך מתודה געווען פאר אייך אין מיינע זינד. איז דאס ניט גענוג? אדער איהר ווילט אפשר איך זאל אנהויבען פון דאס ניי?

— איך פערשטעה אייך ניט — האט מ א נ ט א נ ע ל י געזאגט.

— ניט שוין-זשע האט איהר פערגעסען דעם אלטען ד י ע ג א, דעם פאלאמניק? ער האט פלוצלונג איבערגעביטען די שטים און האט אנגעהויבען צו רעדען, ווי ד י ע ג א: איך בין אנ'ארעמער בעל-הטא...

דער בלייששטיפט איז ארויסגעפאלען ביי מ א נ ט א נ ע ל י'ן פון האנד. מיט א לייכטער איראניע האט די „ביהן" אבגעווארפען אויף הינטער דעם קאפ און האט געקוקט אויף מ א נ ט א נ ע ל י'ס אויפרעגונג.

— סיניאר ר י וו א ר ע ס, — האט מ א נ ט א נ ע ל י צום סוף געזאגט. — איהר האט זיך בעגאנגען מיט מיר, ווי קיין מענש, וואס א מוטער וואלט נאר געבארען, וואלט זיך ניט גע'פועל'ט צו בעגעהן זיך מיט זיין ערגסטען שונא. איהר האט זיך אריינגעריסען אין מיין פערזענליכען אומגליק און האט געמאכט פאר א שפילכעלע אייער נאהענטען'ס טרויער. האב איך אייך געטהאן עפעס שלעכטס? אויב ניט — טא פאר וואס האט איהר אזוי אונ'ברחמנות'דיג חוזק געמאכט פון מיר?

די „ביהן" אנגעלעהנט אן שטוהל, האט געקוקט אויף איהם מיט זיין דינעם, קאלטען, נישט-פערשטענדליכען שמייכעל.

— דאס האט מיר פערשאפט פ... פערגניגען, אייער הייליגקייט. — איהר האט עס אזוי שטארק גענומען צום הארצען, און ס'האט מיך דערמאנט א ביסל אן א פ... פארשטעלונג אין צירק.

מ א נ ט א נ ע ל י האט זיך אבגעקעהרט א בלייכער און האט א קלונג געטהאן.

— פיהרט אוועק דעם ארעסטאנט — האט ער געזאגט צום אריינגעקומענעם סאלדאט.

אז זיי זענען אוועק, האט ער זיך געזעצט ביים טיש און האט געציטערט מיט'ן גאנצען קערפער פון דער שטארקער אויפרעגונג. ער איז געזעסען און האט ניט געקענט אויפהויבען די אויגען אויס מורא, כדי ניט צו דערזעהען דעם שאטען, וואס די „ביהן", ווי איהם האט זיך געדוכט, האט הינטער זיך איבערגעלאזט.

מ אָ נ ט אַ נ עֶ ל י׳ האָט גֶעפִיהלט אַ נִיט־פֶערשטֶענדלִיכֶע מוֹרא פַאר עֶפּעֶס אַ מאָדנעֶם שׂטן,—פַאר אַ פֶערוואוּנדעֶטעֶ האַנד, פַאר שמַייכלעֶנדעֶ גרוֹיזאַמעֶ לִיפּעֶן, פַאר סוֹדוֹת׳דִיגעֶ אוֹיגעֶן, וואָס זעֶנעֶן טִיעף ווִי דעֶר ים.

עֶר האָט זִיךְ אָנגעֶטהאָן אַ כּוח צוּ פֶערטרַייבעֶן דעֶם קאָשמאַר און האָט זִיךְ געֶזעֶצט צוּ דעֶר אַרבַּייט. אָבעֶר שפּעֶט בַּייַנאַכט האָט עֶר זִיךְ מִיט אַמאָל אָבגעֶשטעֶלט בַּיים שוועֶל פוּן זַיין שלאָפצִימעֶר אַ דעֶרשראָקעֶנעֶר: טאָמעֶר קוּמט עֶר אִיהם ווִידעֶר צוּ חלום! עֶר אִיז אָבעֶר בּאַלד געֶקוּמעֶן צוּ זִיךְ און האָט זִיךְ אַראָבגעֶלאָזעֶן אוֹיף דִי קנִיע תּפִילה טהאָן פאַר׳ן צלם.

דִי גאַנצעֶ נאַכט האָט עֶר נִיט געֶקעֶנט אַיינשלאָפעֶן.

מ אָ נ ט אַ נ עֶ ל י׳ס כּעס האָט אִיהם דאָךְ נִיט געֶשטעֶרט צוּ געֶדעֶנקעֶן זַיין צוּזאָג. דעֶר גוּבּעֶרנאַטאָר האָט זִיךְ אִינגאַנצעֶן פֶער־לאָרעֶן פוּן דעֶם קאַרדִינאַלס פּאָרוואוּרפעֶן און האָט געֶהַייסעֶן אַראָבּ־נעֶהמעֶן דִי קַייטעֶן פוּן „בּיהן“.

פוּן קאַרדִינאַל האָט זִיךְ דִי „בִּיהן“ אוּמגעֶקעֶהרט אִין פעֶסטוּנג אִין זעֶהר אַ נעֶרוועֶזעֶן צוּשטאַנד. עֶר האָט זִיךְ געֶהאַלטעֶן אַזוֹי גראָבּ מִיט מ אָ נ ט אַ נ עֶ ל י׳, ווַייל עֶס האָט אִיהם אַרוּמגעֶנוּמעֶן אַ שרעֶק־לִיכעֶ פעֶרצווַייפלוּנג און עֶר האָט זִיךְ געֶוואָלט וואָס גִיכעֶר שַיידעֶן מִיט אִיהם, וואָרוּם נאָךְ אִין אַ פּאָר מִינוּט אַרוּם וואָלט עֶר זִיךְ נִיט געֶקעֶנט אַיינהאַלטעֶן פוּן געֶווַיין.

בּעת׳ן פעֶרהעֶר, אוֹיף וועֶלכעֶן מעֶן האָט אִיהם אַרוֹיסגעֶרוּפעֶן נאָךְ אִין דעֶמזעֶלבעֶן אָבעֶנד, האָט עֶר אוֹיף אַלעֶ פראַגעֶן געֶעֶנט־פעֶרט נוּר מִיט אַ הִיסטעֶרִישעֶן געֶלעֶכטעֶר. און ווען דעֶר גוּבּעֶרנאַ־טאָר אִיז אַרוֹיס פוּן זִיךְ און געֶנוּמעֶן זִידלעֶן זִיךְ, האָט דִי „בִּיהן“ אָנגעֶהוֹיבעֶן נאָךְ מעֶהר צוּ לאַכעֶן. דעֶר אוּמגלִיקלִיכעֶר גוּבּעֶרנאַטאָר האָט זִיךְ געֶקאָכט, געֶסטראַשעֶט, אָבעֶר סוֹף כּל סוֹף אִיז עֶר געֶ־קוּמעֶן צוּם בּעֶשלוּס, אַז ס׳לוֹינט זִיךְ נִיט צוּ מאַטעֶרן אַזוֹיפִיעל אִיבּעֶר אַ מעֶנשעֶן, וועֶלכעֶן מעֶן קעֶן אָנגעֶהמעֶן פאַר אַ משוגע׳נעֶם.

מעֶן האָט דִי „בִּיהן“ ווִידעֶר אַוועֶקגעֶפִיהרט אִין זַיין צִימעֶר און דאָרטעֶן האָט עֶר זִיךְ געֶלעֶגט אוֹיפ׳ן בּעֶט אִין אַ מרה־שחוֹרה׳־דִיגעֶן, הִילפלאָזעֶן צוּשטאַנד. אִיהם האָט זִיךְ געֶוואָלט וואָס גִיכעֶר קוּמעֶן צוּ אַ סוֹף: אָדעֶר עֶנטלוֹיפעֶן, אָדעֶר מעֶן זאָל אִיהם טוֹיטעֶן, וועֶט עֶר אִינגאַנצעֶן אוֹיפהעֶרעֶן צוּ פִיהלעֶן; נאָר זעֶהעֶן דעֶם פּאַדרעֶ

האָט ער אַלענפֿאַלס מעהר ניט געקענט. — דאָס איז געווען איבער זײַנע כּוחות.

אין דער צײַט האָט איהם אײנער פֿון די וועלטער אַרײַנגעטראָגען עסען. די „בּיהן״ האָט גלײַכגילטיג אַ קוק געטהאָן אויף די קאַלטע טרוקענע שפּײַז. ער האָט זיך געפֿיהלט פֿיזיש קראַנק און מאָראַליש צובּראָכען.

— איהר וועט נאָך קראַנק ווערען, אויב איהר וועט ניט עסען! נעהמט כאָטש אַ שטיקעל ברויט אין מויל.

ער איז עפּעס מאָדנע צוגעשטאַנען צום „בּיהן״, אויפֿהויבענדיג פֿון טעלער אַ שטיקעל ברויט און וויעדער אַוועקלעגענדיג עס. דער קאָנספּיראַטאָר האָט זיך ערוועקט אינ׳ם „בּיהן״. ער האָט גלײַך פֿערשטאַנען, אַז אין דעם ברויט איז עפּעס בּעהאַלטען.

— לאָזט איבער דאָס עסען! שפּעטער וועל איך עס אויפֿעסען — האָט ער געזאָגט גלײַכגילטיג.

די טיר איז געווען אָפֿען און ער האָט געוואוסט, אַז דער סערזשאַנט, וואָס שטעהט אויף די טרעפּ, הערט יעדעס וואָרט.

אַז די טהיר אָבער האָט זיך צוגעמאַכט און די „בּיהן״ איז געבּליבען אַליין, האָט ער גענומען דאָס ברויט און האָט עס אָנגעהויבען פֿאָרזיכטיג צו ברעקלען, נאָכקוקענדיג צו עמיצער שפּיאָנירט איהם ניט נאָך. אין מיטען איז געלעגען דאָס, אויף וואָס ער האָט געוואַרט: אַ פּעקעלע דינע זעגעלעך. זיי זענען געווען אײַנגעוויקעלט אין אַ שטיקעל פּאַפּיר, אויף וועלכען עס זענען געווען אָנגעשריבען עטליכע ווערטער. —

ער האָט פֿאָרזיכטיג פֿאַנאַנדערגעלעגט דאָס פּאַפּיר, האָט עס צוגעטראָגען צום ליכט, איבערצולייענען, וואָס דאָרטען איז געווען אָנגעשריבען.

„די טיר איז ניט צוגעמאַכט און די נאַכט איז אַ פֿינסטערע. זעהט וואָס שנעלער איבערצוזעגען די גראַטעס. און געהט אַרויס פֿון צווי ביז דרײַ אַזייגער. בּײַ אונז איז אַלץ צוגעגרייט, נאָך אַזאַ געלעגענהײַט וועט ניט זײַן.“

אַלזאָ, אַלע הכנות זענען געמאַכט, מען דאַרף נור איבערזעגען די 8 אײַזענס. אַז ער וועט זיך אײַלען, וועט ער פֿאַרטיג ווערען. ווי אַזוי האָבען עס דזשעממאַ מיט מאַרטיני׳ן אַזוי גיך אַלץ צוגעגרייט: אַנ׳אַנצוג, אַ פּאַס, אַנ׳אָרט, וואו מ׳זאָל זיך קענען בּעהאַלטען. זיי האָבען געמוזט האָרעווען ווי פֿערד. דעם פּלאַן פֿון לויפֿען האָט אויסגעאַרבּײַט דזשעממאַ.

דער איבערגעגעבענער וועכטער סוועטשאָק, האָט אָהן דעם

װיסען פֿון זײַנע חבֿרים געדאַרפֿט עפֿענען דעם אײַזערנעם טויער, װעלכער האָט געפֿיהרט פֿון הויף צו אַנ׳אונטערערדישען גאַנג אונ־טער די פֿעסטונגסװענד. דערנאָך האָט ער דעם שליסעל געדאַרפֿט אויפֿהענגען צוריק אין דעם װאַך־צימער.

די „בּיהן“ האָט אָבער געדאַרפֿט איבּערװעגען די אַײזענס, פֿון זײַן אײגענער הע״מד אויספֿלעכֿטען אַ שטריק, אויף װעלכער ער האָט זיך געדאַרפֿט אַראָבּלאָזען איבּער דער ברײטער מורה־װאַנד. אַרום די װענד האָט ער געדאַרפֿט קריכֿען אויף די הענד און אויף די קניע, אויב דער װעכֿטער װעט קוקען אין אַנ׳אַנדער זײַט, און ליגען אָהן שום בּעװעגונג, װען דער װעכֿטער װעט זיך אומקעהרען אין זײַן זײַט. נאָכֿדעם, אַז ער װעט זיך שוין האָבּען אַראָבּגעלאָזען צו דעם אײַזערנעם טויער, װעט די „בּיהן“ איהם דאַרפֿען שטילערהײט עפֿענען און דערטרײַכֿען דעם אונטערערדישען גאַנג, װעלכֿער איז געװען פֿערװאָרפֿען מיט שטײנער. די קאָנטראַבּאַנדיסטען אַלײן האָבּען דאָרטען געװאוסט אַ דורכֿגאַנג אין די בּערג, פֿון װעלכֿען זײ האָבּען אָבּער קײנעם ניט אויסגעזאָגט. קײנער האָט להלוטין ניט חושד געװען, אַז גאַנצע פּאַרטיעס קאָנטראַבּאַנדע־סחורות פֿלעגען װאָכֿענלאַנג ליגען אונטער די װענד פֿון פֿעסטונג, בּשעת די צאָלל־בּעאַמטע פֿלעגען אומזיסט מאַכֿען אונטערזוכֿונגען אין די הײַזער פֿון די אומפֿרײַנדליכֿע בּערג־אײַנװאוינער.

מיט דעמזעלבּען דורכֿגאַנג האָט ער געדאַרפֿט אַרויסגעהן אין די בּערג, װאו איהם האָבּען שוין געזאָלט ערװאַרטען די קאָנטראַ־בּאַנדיסטען מיט מ אַ ר ט י נ ׳ן. מען האָט געמוזט אויסנוצען די פֿינסטערע נאַכֿט און דעם געעפֿענטען טויער.

די „בּיהן“ האָט זיך געזעצט און האָט זיך גענומען צום בּרויט נאָר אונטערצוהאַלטען די כּוחות.

װי ס׳איז הײס! עס װעט געװיס זײַן אַ שטורם. די „בּיהן“ האָט אײַנגעדרעמעלט. נאָר אָט האָט אויסגעשלאָגען צעהן אַזײגער. די „בּיהן“ האָט אַ שפּרונג געטהאָן און האָט זיך גענומען צו דער אַרבּײַט. . . .

. . . .

נײן, ער איז אינגאַנצען געזונד! דאָך, פֿיהלט ער אַ שרעק־ליכֿען װעהטאָג אין האַנד און אין גאַנצען קערפּער. איהם האָט זיך פֿערװאָלט צוזעצען זיך אַבּיסעל, נאָר פֿון זיצען איז נאָך געװאָרען ערגער. ער איז אינגאַנצען אונטערגעפֿאַלען אונטער דער מאַכֿט פֿון זײַנע נערװען און עס איז איהם געװאָרען קאַלט פֿון שרעק.

— ניין. מען מוז זיך אויפשטעלען און נעהמען צו דער אר־ בייט.

די „ביהן" האט בעשלאסען ניט נאכצוגעבען זיינע געפיהלען און אבצושטויסען זיי פון זיך.

ער האט זיך ווידער אויפגעשטעלט און האט זיך אליין גע־ זאגט קלאר, הויך און דייטליך:

— איך בין ניט קראנק. איך האב קיין צייט ניט צו קרענ־ קען. איך מוז איבערזעגען די גראטעס, איך וויל ניט זיין קראנק!

ער האט גענומען זעגען.

עס איז א פירטעל עלף... האלב עלף... דריי־פירטעל עלף. ער האט געזעגט און געזעגט און דער סקריפ פון די אייזען האט אויף איהם געווירקט אזוי, פונקט ווי מען וואלט געזעגט זיין אייגענעם קערפער און מארך.

— איך וואלט וועלען וויסען, — האט ער געזאגט מיט א אי־ ראניע, — ווער וועט פריהער איבערגעזעגט ווערען: איך צי די אייזענס.

ער האט צוזאמענגעפרעסט די צעהן און האט ווייטער געזעגט.

האלב צוועלף. ער האט נאך אלץ געזעגט, הגם די האנד איז איהם ווי אבגענומען געווארען, איז אנגעשוואלען און קוים קוים וואס זי האט געהאלטען די זעג.

ער קען זיך אבער ניט בעשליסען אויפצוהערען.

דער וועלטער האט זיך אנגעהויבען צו בעוועגען אין קארי־ דאר, און זיין שווערד האט זיך אבגעקלאפט אן טיר. די „ביהן" האט זיך אומגעקוקט. ניט שוין־זשע איז אלץ ענטדעקט?

א קליין, קיילעכדיג פעקעל איז אריינגעפלויגען דורכ'ן שפאלט פון טיר און איז געבליבען ליגען אויף דער ערד. ער האט אוועק־ געלעגט די זעג און האט זיך איינגעבויגען.......

ווי שווער עס איז געוועזן אראבצולאזען זיך אלץ נידריגער און נידריגער בעת ארום איהם האבען געברויזט די שווארצע וועּ־ לען. ווי זיי האבען דאס געברויזט!

אך, יא, ער האט זיך נאר איינגעבויגען כדי אויפצוהויבען דאס פאפירעל. איהם האט אנגעהויבען צו שווינדלען אין קאפ. דאס טרעפט זיך אפטער מיט מיר, ווען איך בויג מיך איין. דאס איז אלץ גארניש.

ער האט אויפגעהויבען דאס פאפירעל, צוגעטראגען צום ליכט און פאנאנדערגעוויקעלט.

— „מען מוז לויפען דורכאויס היינט ביינאכט. מארגען ווערט

סוּעֶרטשאָק אַריבערגעפיהרט אויף אַנאַנדער שטעלע. היינט איז די לעצטע גינסטיגע געלעגענהייט.״

ווי דאָס ערשטע, האָט ער איצט אויך צוריסען דאָס צווייטע פּאַפּירעל און האָט זיך באַלד ווידער אַ כאַפּ געטהאָן פאַר דער זעג און שווייגענדיג, מיט עקשנות און מיט יאוש אין הארצען האָט ער גענומען זעגען.

איינס ביינאַכט. ער האָט געאַרבייט 3 שעה און האָט איבער־געזעגט זעקס אייזענס־שטעקלעך פון די 8. נאָך 2 צום איבערזעגען, הערנאָך וועט ער שוין קענען דורכקריכען.

ער האָט זיך דערמאָנט אָן די פריהערדיגע צופאַלען, בעת עס פלעגט נעהמען אָנטרעטען זיין קראַנקהייט. קיינמאָל איז זי ניט אָנגעקומען אַזוי אונגעוואַרטעט.

ער האָט אַראָבגעלאָזען די זעג און האָט אויסגעצויגען ביידע הענד אין דערלופטען, בעטענדיג פון פערצווייפלונג דאָס ערשטע מאָל, זינט ער האָט פערלאָרען דעם גלויבען. ער האָט געבעטען און האָט ניט געוואוסט צו וועמען ער ווענדעט זיך מיט זיין געבעט.

— ניט היינט ביינאַכט. אָ, זאָל איך קראַנק ווערען מאָרגען, מאָרגען וועל איך אַלץ אַריבערטראָגען, נאָר ניט היינט.

ער איז געבליבען שטעהן אויף אַ מינוט און האָט אויפגע־הויבען ביידע הענד צו די שליפען. הערנאָך האָט ער זיך ווידער גענומען פאַר׳ן זעג און האָט נאָך אַמאָל גענומען אַרבייטען.

ס׳איז שוין האַלב צוויי... ער האַלט שוין ביים לעצטען אייזען־שטעקען. זיין אַרבעל פון העמד איז שוין צוביסען אויף פיצ־לעך, אויף די ליפען איז געווען בלוט, די אויגען האָט פערשטעלט אַ רויטער טומאַן, פון שטערן האָבען זיך געגאָסען טראָפען שווייס, און ער האָט געזעגט, געזעגט, געזעגט.

נאָכ׳ן זונאויפגאַנג איז מאָנטאַנעלי ענטשלאָפען געוואָרען. ער איז געווען שרעקליך פערמאַטערט פון דער שווערער, שלאָפ־לאָזער נאַכט; געשלאָפען האָט ער נור אַ קורצע צייט, נאָכדעם האָבען איהם אָנגעהויבען צו בעאונרוהיגען שווערע חלומות. ער האָט געזעהען אין חלום אַרטורס מוטער, אַרטור׳ן אַליין.

איהם האָט זיך געחלומ׳ט, אַז ער געפינט זיך אין אַ גרויסען, פרעכטיגען פּאַלאַץ; אומעטום זענען געשטאַנען בעטען, ווייכע די־וואַנען און בעטגעוואַנד. עס ווערט נאַכט, און ער זאָגט צו זיך, אַז דאָ וועט ער איינשלאָפען. ווען ער האָט זיך אָבער אויסגעקליבען

אַ פִינסטערן צִימער אוֹיף שלאָפען, געהט צוּ איהם צוּ עמיצער מיט: אַ לאָמפּ און זאָגט: „שטעה אוֹיף, מיר דארפען דיך האָבען!“ ער שטעהט אוֹיף און געהט וואַקלענדיג זיך, ווי אַ שווער פערוואונדעטער; ער קומט אַריין אין אַנאַנדער צימער און וויל זיך אַוועקלעגען אין בעט, נאָר עמיצער הויבּט זיך אויף פון בעט און שרייט: „דאָס בעט געהערט מיר“. ער בּלאָנקעט ווידער אַרום פון איין צימער אין צווייטען. בּאַלד ווערט טאָג. אַ מוֹרא'דיג, גראָהעס טאָגליכט רוקט זיך אָן אַלץ נעהענטער און נעהענטער.

אָט געפינט ער זיך אין אַ לאַנגען קאָרידאָר אונטער דער ערד. נאָר וואו געפינט מען אַן אָרט צו בּעהאַלטען זיך און איינצושלאָפען. אַ קליין ערטעלע, כאָטש אַ קבר.

און אַרוּיסזאָגענדיג די ווערטער שטויסט ער זיך אָן אויף אַ קבר, פון וואַנען עס שמעקט מיט טויט און פוילקייט. אַלץ איינס, אַבּי אַיינשלאָפען.

— „קבר מיינער!“ דאָס איז ג י נ ד י ס, א ר ט ו ר'ס מוטער.

„גינדיס, גינדיס! האָבּ רחמנות אויף מיך! דאָס ליכט פערבּלענדט מיין נשמה, דער גערויש ענגבּערט מיר דעם מוח און צוקלאַפּט איהם אויף שטויבּ. „ג י נ ד י ס, לאָז מיך איינשלאָפען“. אָבּער ג י נ ד י ס שטופּט איהם אָבּ מיט כעס. ער געהט ווייטער און קומט בּיים בּרעג ים. דאָס וואַסער זיפּצט מיט זיין שטילען אויבּיגען און אונרוהיגען זיפצען. — אָ! — האָט ער געזאָגט, האָבּ דו, ים, רחמנות איבּער מיר. — פון ים אָבּער הויבּט זיך אויף אַ ר ט ו ר און שרייט אין דער הויך: — דער ים איז מיינער!

— אַייער הייליגקייט, אַייער הייליגקייט! — האָט זיך דערלאַנגט אַ שטאַרקער קלאַפּ אין טיר. ס'איז שוין געווען ניין אַזייגער אין דער פריה, און די דינער זענען געקומען מעלדען, אַז דער גובּערנאַטאָר איז געקומען און בּעט איהם צו זיך. מ אָ נ ט אַ נ ע ל י איז געשווינד אַוועק צו איהם.

דער גובּערנאַטאָר איז געזעסען אין מוֹרא'דיגער אויפרעגונג. ער האָט דערצעהלט מ אָ נ ט אַ נ ע ל י'ן, אַז די „בּיהן“ איז שיער ניט ענטלאָפען. ער האָט פאַנאַנדערגעזעגט די גראַטעס און האָט שוין געהאַלטען בּיים לויפען. נאָר ווי עס ווייזט אויס, איז ער געפאַלען אין הלשות פון שוואַכקייט. אין דער פריה האָבּען איהם די סאָלדאַטען געפונען אויפ'ן הויף אין אַ בּעוואוסטלאָזען צושטאַנד.

V.

אַ גאַנצע וואָך נאָכאַנאַנד האָט זיך די „בּיהן“ געפונען אין

אַ שרעקליכען צושטאַנד. דער גובערנאַטאָר איז געװען זעהר בײז און האָט געהײסען פערשמירען איהם די הענד און די פיס, ניט קוקענדיג אויף זײן קראַנקהײט. נאָכמעהר: מען האָט איהם נאָך צוגעבונדען מיט רימענס צום בעט. די „ביהן“ האָט דאָס אַלץ געליטען מיט אַנ׳עקשנות׳דיגער פערביסענהײט. נאָכדעם אָבער האָט זײן שטאָלץ נאָכגעגעבען און ער האָט אָנגעהױבען צו בעטען בײם דאָקטאָר פון טורמע מען זאָל איהם געבען אָפּיום צו מאַכען גרינגער די װעהטאָגען.

דערין האָט אָבער דער גובערנאַטאָר אויך ניט געװאָלט נאָכגעבען. — פון װאַנען װײסט איהר, צו װאָס ער דאַרף האָבען אָפּיום? האָט ער גע׳טענה׳ט צום דאָקטאָר. — מעגליך, אַז ער מאַכט זיך נור קראַנק, און אין דער אמת׳ן דאַרף ער האָבען אָפּיום כדי אָנצוטרינקען אײנעם פון די װעכטער.

— אַז איך װעל איהם געבען אָפּיום, איז אַ ספק צי ס׳װעט קענען פערסמ׳ען דעם װעכטער, — האָט געענטפערט דער דאָקטאָר שיער ניט פּלאַצענדיג פון געלעכטער. — מורא האָבען, אַז ער מאַכט דאָס נאָר אַזאַ אָנשטעל איז ניטאָ װאָס, װאָרום ער האַלט שוין בײם שטאַרבען.

— אויב אַ מענש װיל מען זאָל זיך מיט איהם גוט בעגעהן, דאַרף ער דאָס פערדינען. די װאַרעס פערדינט אָבער שטראָף. דאָס װעט איהם זײן אַ לעהרע, װײטער ניט אויסצובראָכען קײן גראַטעס.

— דאָס געזעץ ערלויבט אָבער ניט אָנצוטהאָן עינוים, — האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, און דאָס איז דאָך דיזעלבע זאַך.

— אין געזעץ, דוכט מיר, איז גאָרנישט געזאָגט װעגען אָפּיום, — האָט דער גובערנאַטאָר ברוגז געענטפערט.

— געװיס, איהר קענט טהאָן, װי איהר פערשטעהט, פּאָלקאָװניק. דאָך האָף איך, אַז איהר װעט בעפעהלען אַראָבצונעהמען די רימענס. זײ זענען גאָר אַנ׳איבעריגע זאַך און פערגרעסערן נור די לײדען. עס איז איצט ניטאָ װאָס מורא צו האָבען, אַז ער װעט לויפען: ער קען זיך ניט האַלטען אויף די פיס.

— איך מײן, מײן העדר, אַז אַ דאָקטאָר קען אויך אַמאָל אַ טעות האָבען. כל זמן ער איז פערבונדען, בין איך זיכער פאַר איהם.

— אַלענפאַלס װאָלט איהר הײסען, מען זאָל די רימענס אַ ביסעל אָבלאָזען. ס׳איז דאָך אַנ׳אמת׳ע אַכזריות אַזוי שטײף צו פערציהען זײ.

— זיי וועלען זיין פֿערצויגען, פּינקט ווי איצט, און איך האָלט אייך געווען זעהר דאַנקבאַר, מיין העררר, ווען איהר וואָלט אויפֿגעהערט צו רעדען וועגען אַכזריות.

די זיעבּעטע נאַכט איז אויף אַזאַ אופן פֿערבּיי אָהן אַ שום ערלייכטערונג, און דער סאָלדאַט, וואָס איז געשטאַנען אויף דער וואַך בּיי דער טיר פֿון קאַמער, האָט זיך געצלמ'ט פֿון שרעק, הערענדיג אַ גאַנצע נאַכט די האַרצרייסענדע קולות פֿון „בּיהן“. די געדולד האָט איינגאַנצען פֿערלאָזען די „בּיהן“. זעקס אין דער פֿריה, בּשעת די וואַך האָט זיך געדאַרפֿט בּייטען, האָט דער סאָלדאַט שטילערהייט געעפֿענט די טיר און איז אַריין אין קאַמער. ער האָט געוואוסט, אַז ער איז עובר די דיסציפּלין, אָבער ער האָט ניט געקענט אַוועקגעהן, ניט אויסדריקענדיג זיין מיטגעפֿיהל, ניט זאָגענדיג אַ פֿריינדליך וואָרט.

די „בּיהן“ איז געלעגען רוהיג מיט צוגעמאַכטע אויגען און מיט אַ האַלבּאָפֿענעם מויל. אַ מינוט איז ער געשטאַנען שטיל, דערנאָך האָט ער זיך איינגעבּויגען און געפֿרעגט:

— קען איך אייך אפֿשר העלפֿען מיט וואָס עס איז? איך האָב נור איין מינוט צייט.

די „בּיהן“ האָט געעפֿענט די אויגען.

— לאָזט מיך צו רוה, — האָט ער אַ קרעכץ געטהאָן — לאָזט מיך.

ער איז איינגעשלאָפֿען פֿריהער איידער דער סאָלדאַט האָט זיך אומגעקעהרט צוריק אויף זיין אָרט.

אין צעהן טעג אַרום איז דער גובּערנאַטאָר וויעדער אַוועק צו מ א נ ט א נ ע ל י'ן. ער איז געשטאַנען אויף דאָס זעניגע, אַז מען מוז זעהען וואָס גיכער מאַכען אַ סוף מיט ר י וו א ר ע ס'ן. עס איז שוין געווען נאָהענט צו די הגאות, ווען די גאַנצע בּעפֿעלקערונג קלייבּט זיך צוזאַמען אין שטאָדט. צום גובּערנאַטאָר זענען דערגאַנגען ידיעות, אַז אין דעם טאָג וועט מען זיך פּרובּען אַריינרייסען אין פֿעסטונג און בּעפֿרייען ר י וו א ר ע ס'ן. עס האָבּען זיך געטראָגען משונה'דיגע קלאַנגען. אויף ריכטיג האָט קיינער גאָרניסט געוואוסט.

אלס אַנטפֿער דערויף האָט איהם מ א נ ט א נ ע ל י געפֿרעגט, וואָס דער אַרעסטירטער מאַכט אין געזונד.

— איהם איז, דוכט זיך, פֿיעל בּעסער, אַייער הייליגקייט.

אַודאי האָט ער געמוזט זיין זעהר קראַנק, אויב ער האָט זיך דאָס ניט געמאַכט.

— רעכענט איהר דען, אַז מען האָט זיך געקענט אַזוי מאַ-
כען קראַנק?

דער דאָקטאָר איז איבערצייגט, אַז זיין קראַנקהייט איז אַני-
עכטע, אָבער זי איז עפּעס אַ מאָדנע. אַלענפֿאַלס איצט בעסערט
ער זיך שוין און ס'איז מיט איהם נאָך שווערער אויסצוקומען.

— וואָס פֿאָרט טהוט ער?

— טהאָן קען ער צום גליק קיין זאַך ניט, האָט דער גובער-
נאַטאָר געענטפֿערט, דערמאָנענדיג זיך מיט אַ שמייכעל אָן די רי-
מענס.

— זיין אויפֿפֿיהרונג איז אָבער ניט צו בעשרייבען. נעכטען
אין דער פֿריה בין איך אַריין צו איהם אין קאַמער, פֿאָרצולעגען
איהם איניגע פֿראַגען.

— דאָס הייסט, איהר זייט געגאַנגען אויספֿאָרשען איהם אין
קאַמער?

— יאָ, אייער הייליגקייט. איך האָב געהאָפֿט, אַז איצט וועט
זיין לייכטער אָבצופּטר'ן מיט איהם.

מאָנטאַנעלי האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם מיט גרויס
פֿערראַכטונג, אַזוי ווי נעבען איהם וואָלט זיך עפּעס געפֿונען אַ
שרעקליכע עקעלהאַפֿטע חיה.

— קיין בעזונדער שטראָף האָב איך אויף איהם ניט אַרויפֿ-
געלעגט, אָבער איך האָב געמוזט אַרויסווייזען צו איהם אַ געוויסע
שטרענגקייט. איך האָב איהם פֿאָרגעלעגט אָבצושוואַכען די דיס-
ציפּלין, פֿערגרינגערן איהם אַביסעל, אויב נאָר ער וועט זיך לייטישער
אויפֿפֿיהרען. און וואָס רעכענט איהר האָט ער מיר דערויף געענט-
פֿערט? ער האָט אויף מיר אַ קוק געטהאָן אַזוי ווי אַ וואָלף אין
שטייג, און דערנאָך האָט ער שטיל געזאָגט:

— „פּאָלקאָווניק, איך קען זיך ניט אויפֿהויבען און דערשטיקען
אייך, אָבער צעהנער האָב איך נאָך שאַרפֿע. דעריבער האַלט אַביסעל
ווייטער אייער האַלז!“ אַ נאַטור האָט ער, ווי ביי אַ ווילדער קאַץ.

— מיך וואונדערט דאָס ניט, — האָט מאָנטאַנעלי רוהיג
געזאָגט. — מיינט איהר דאָס אָבער טאַקי גאַנץ ערנסט, אַז זיין פֿער-
בלייבען דאָ שטערט די רוהיגקייט?

יאָ, אויב ער וועט דאָ ניט זיין, קענען אויסברעכען קליינע
אונרוהען, דהיינו ווי וואַרפֿען שטיינער. לאָזט מען איהם אָבער אי-
בער אין פֿעסטונג, דאַמאָלסט ערוואַרט איך ערנסטע אונרוהען. איך
בין זיכער, אַז אין דעם טאָג פֿון יום-טוב וועט מען געוויס נאָך

אַמאָל פּרוּבּירֶען בּעֶפרַייֶען איהם און עֶס קעֶן זיך עֶנדיגעֶן מיט בּלוּט־פּעֶרגיסעֶן און מיט אַ שׂריפה. דאָס קריעגס־געֶריכט איז דאָס איינ־ציגעֶ מיטעֶל, וואָס וואָלט אַיינגעֶהאַלטעֶן די מרידה.

מאָנטאַנעֶלי האָט נאָך לאַנג ניט געֶוואָלט גלויבּעֶן און האָט לסוף געֶפרעֶגט, אַז דעֶר פּאָלקאָווניק זאָל איהם שוועֶרעֶן, אַז עֶר זאָגט אֶמת.

דעֶר פּאָלקאָווניק האָט זיך פעֶרלאָרעֶן.

— איהר בּעֶט מיך, האָט מאָנטאַנעֶלי געֶזאָגט, — איך זאָל געֶבּעֶן מיין הסכמה צו טויטעֶן אַ מעֶנשעֶן. טאָ שוועֶרט זיך, אַז איהר האָט מיר געֶזאָגט דעֶם אֶמת און אַז איהר זעֶהט קיין אַנדעֶר וועֶג ניט צו פעֶרמיידעֶן די אוּנרוּהעֶן. שוועֶרט זיך מיט דעֶם צלם, וועֶלכעֶר איז פאַר אוּנז געֶשטאָרבּעֶן.

מאָנטאַנעֶלי האָט דעֶרביי אויפגעֶהויבּעֶן דעֶם צלם, וואָס איז געֶהאַנגעֶן בּיי איהם אויפ'ן האַרצעֶן.

דעֶר פּאָלקאָווניק האָט אַ ווײַלעֶ געֶשוויגעֶן, דעֶרנאָך האָט עֶר זיך אײַנגעֶבּויגעֶן, האָט צוגעֶטראָגעֶן דעֶם צלם צו די ליפּעֶן און האָט געֶזאָגט:

— איך גלויבּ אין דעֶם.

מאָנטאַנעֶלי האָט אָבּגעֶלעֶגט אויף מאָרגעֶן צו געֶבּעֶן אַ בּעֶשטימטעֶן עֶנטפעֶר און האָט געֶזאָגט, אַז פריהעֶר וויל עֶר זיך זעֶהעֶן מיט ריוואַרעֶס'ן.

דעֶר גוּבּעֶרנאַטאָר איז צוטוּמעֶלט געֶוואָרעֶן און האָט געֶזאָגט:

— עֶרלויבּט מיר אײַך צו ראַטהעֶן, אַז איהר זאָלט עֶס ניט טהאָן. איהר וועֶט קיין הרטה ניט האָבּעֶן. עֶר האָט נעֶכטעֶן געֶשיקט בּעֶטעֶן בּיי מיר אַנ'עֶרלויבּניש צו זעֶהעֶן זיך מיט אײַך, איך האָבּ איהם אָבּעֶר אויף דיין בּקשה ניט געֶענטפעֶרט.

— ניט געֶענטפעֶרט? — האָט מאָנטאַנעֶלי געֶזאָגט אוּנצוּ־פריעדעֶן.

— איך האָבּ אײַך ניט געֶוואָלט בּעֶאוּנרוּהיגעֶן צוליעבּ אַזאַ העזה'דיגעֶר בּקשה. עֶר האָט געֶוויס געֶוואָלט אײַך בּעֶליידיגעֶן. אי־בּערהויפּט עֶרלויבּט מיר נאָך אַמאָל צו בּעֶמעֶרקעֶן אײַך, עֶס וואָלט זעֶהר אוּנפאָרזיכטיג געֶוועֶן פון אײַער זײַט צוּצוּגעֶהן נאָהעֶנט צו איהם. עֶר איז ווירקליך אַזוי געֶפעֶהרליך, אַז איך האָבּ געֶפוּנעֶן פאַר נויטיג אָנצוּנעֶהמעֶן אייניגעֶ פאָרזיכטס־מיטלעֶן, עֶס פעֶרשטעֶהט זיך ניט קיין שטרעֶנגעֶ.

— און איהר מיינט אין דעֶר אֶמת'ן, אַז עֶס איז געֶפעֶהרליך

צוצוגעהן צו אַ קראַנקען, אונבעוואַפּענטען מענשען, געגען וועלכען מען האָט נאָך אויסערדעם אָנגענומען געוויסע מיטלען אויך?

מאָנטאַנעלי האָט גערעדט גאַנץ רוהיג, דער פּאָלקאָווניק האָט אָבער געפיהלט די קאַלטע פערראַכטונג פון טאָן און ער איז רויט געוואָרען פאַר כעס.

— איער היילינקייט, איהר קענט טהאָן, ווי איהר פערשטעהט. ווען ווילט איהר זיך זעהען מיט דעם אַרעסטירטען?

— איך גלייך.

— ווי איער היילינקייט פערלאַנגט. אויב איהר ווילט אַ פּאָר מינוטען צו־וואַרטען, וועל איך שיקען פריהער אָנזאָגען דעם איינגעשלאָסענעם.

דער גובערנאַטאָר האָט אומגעביטען זיין טאָן. ער האָט מורא געהאַט, מאָנטאַנעלי זאָל ניט זעהען די רימענס.

— כ'דאַנק אייך, איך וויל איהם זעהען ניט אָנגעזאָגטערהייד. איך גלייך אין פעסטונג. אַדיע, פּאָלקאָווניק! מאָרגען וועל איך אייך געבען אַנ'ענטפער.

VI.

דערהערענדיג, אַז מען עפענט די טיר פון זיין קאַמער, האָט די „ביהן" צוגעמאַכט די אויגען מיט אַ מיעדער גלייכגילטיגקייט. ער האָט געמיינט, אַז דאָס איז ווידער געקומען דער גובערנאַטאָר מאַטערן איהם מיט זיינע שאלות.

איינגע סאָלדאַטען האָבען זיך אויפגעהויבען אויף דער שמאָלער טרעפ. זייערע ביקסען האָבען זיך אָנגעקלאַפּט אָן די וואַנד. דערנאָך האָט זיך דערהערט אַ הניפה'דיגער קול:

— ס'איז אַביסעל שווער אַרויפצוגעהן אַהער, איער היילינקייט. די „ביהן" האָט אַ שפּרונג געטהאָן אַ פערציטערטער, אָבער ער האָט זיך גלייך צוריק אַראָבגעלאָזען; די שטייף פערצויגענע רימענס האָבען איהם ניט געלאָזען פריי אויפאָטעמען.

מאָנטאַנעלי איז אַריין מיט אַ סערזשאַנט און מיט דריי סאָלדאַטען. די „ביהן" איז געלעגען מיט צוגעמאַכטע אויגען, נאָר ער האָט געפיהלט, אַז מאָנטאַנעלי קוקט אויף איהם.

— מיר דוכט זיך, ער שלאָפט, איער היילינקייט, — האָט דער סערזשאַנט געזאָגט, נאָר די „ביהן" האָט געעפענט די אויגען.

— ניין, — האָט ער געזאָגט.

מ אָ נ ט אַ נ עֶ ל יִ האָט געֶבעֶטעֶן דעֶם סעֶרזשאַנט און דיִ סאָלדאַטעֶן איִבעֶרצולאָזעֶן איִהם אַלייִן איִן קאַמעֶר.

בעֶת דיִ סאָלדאַטעֶן האָבעֶן געֶהאַלטעֶן בייַם אַרויסגעֶהן, האָבעֶן זייִ פלוצלונג דעֶרהעֶרט מ אָ נ ט אַ נ עֶ ל יִ׳ס אַנ׳אויסגעֶשרייִ. ווען זייִ האָבעֶן זיִך אומגעֶקעֶהרט, האָבעֶן זייִ דעֶרזעֶהעֶן, אַז עֶר שטעֶהט אייַנגעֶבויגעֶן און קוקט זיִך צו צו דיִ ריִמעֶנס.

— ווער האָט דאָס עֶרלויבט? — האָט עֶר געֶפרעֶגט.

דעֶר סעֶרזשאַנט האָט געֶקנייִטשט דאָס היִטעֶל איִן פעֶרלעֶגענהייַט.

— דאָס איִז געֶטהאָן געֶוואָרעֶן לויט דעֶם גובעֶרנאַטאָר׳ס ספּעֶציעֶלעֶן בעֶפעֶהל.

— איִך האָב קייַן בעֶגריִעף ניִט געֶהאַט מכּוה דיִ ריִמעֶנס, סיִניאָר ר יִ וו אַ ר עֶ ס, — האָט מ אָ נ ט אַ נ עֶ ל יִ געֶזאָגט מיִט אַ טיִעפעֶר פעֶרצווייִפלונג איִן שטיִם.

— איִך האָב דאָך געֶזאָגט אַייעֶר הייִליִגקייַט, האָט דיִ „ביִהן“ געֶענטפעֶרט מיִט אַ האַרטעֶן שמייִכעֶל, — אַז איִך האָב קייִנמאָל ניִט געֶוואַרט, מעֶן זאָל מיִר אַ גלעֶט טהאָן איִבעֶר׳ן קעֶפּעֶלעֶ.

— סעֶרזשאַנט, ווי לאַנג איִז עֶר שוין אַזוי צונויפגעֶבונדעֶן?

— פון זיִנט עֶר איִז געֶלאָפעֶן, אַייעֶר הייִליִגקייַט.

— דאָס הייִסט אַרום צווייִ וואָכעֶן? ברעֶנגט אַ מעֶסעֶר און נעֶהמט גלייַך אַראָב דיִ ריִמעֶנס.

— עֶנטשולדיִגט, אַייעֶר הייִליִגקייַט, דעֶר דאָקטאָר האָט אויך געֶוואָלט אַראָבנעֶהמעֶן דיִ ריִמעֶנס, אָבעֶר דעֶר פאָלקאָווניִק האָט ניִט עֶרלויבט.

— ברעֶנגט גלייַך אַ מעֶסעֶר.

מ אָ נ ט אַ נ עֶ ל יִ׳ס קול איִז געֶוועֶן ניִט העֶכעֶר ווי געֶוועֶהנליִך, דיִ סאָלדאַטעֶן האָבעֶן אָבעֶר געֶזעֶהעֶן, אַז עֶר איִז בלאַס געֶוואָרעֶן פון כעס. דעֶר סעֶרזשאַנט האָט אַרויסגעֶנומעֶן אַ מעֶסעֶר פון קעֶשעֶנעֶ און האָט זיִך אייַנגעֶבויגעֶן איִבעֶרצושנייַדעֶן דעֶם ריִמעֶן פון האַנד, אָבעֶר מחמת אונגעֶשיִקטקייַט האָט עֶר איִהם נאָך מעֶהר פעֶרשטייַפט. דיִ „ביִהן“ האָט ניִט חיִלעֶנדיִג אַ געֶשרייִ געֶטהאָן און פעֶרביִסעֶן דיִ ליִפּעֶן.

מ אָ נ ט אַ נ עֶ ל יִ איִז געֶשוויִנד צוגעֶגאַנגעֶן צום בעֶט און האָט אַלייִן איִבעֶרגעֶשניִטעֶן דיִ ריִמעֶנס.

— אַ־אַ־אַ. דיִ „ביִהן“ האָט אויסגעֶצויגעֶן דיִ העֶנד, און ווען דיִ ריִמעֶנס זעֶנעֶן אַראָבגעֶפאַלעֶן, האָט עֶר פון עֶרלייַכטעֶרונג אַ טיִעפעֶן זיִפץ געֶטהאָן.

אין אַ מינוט אַרום האָט מאָנטאַנעלי שוין געהאַט איבער-
געשניטען די רימענס אויף דער אַנדער האַנד און אויף די פיס.

— נעהמט אַראָב די קייטען, סערזשאַנט, און דערנאָך קומט
צו אַהער, איך דאַרף מיט אייך עפּעס רעדען.

ער איז געשטאַנען ביים פענסטער און האָט געקוקט שווייגענ-
דיג; דער סערזשאַנט האָט אַראָבגענומען די קייטען און איז צוגע-
גאַנגען צו איהם.

— איצט, — האָט ער געזאָגט, — דערצעהלט מיר אַלץ, וואָס דאָ
האָט זיך געטהאָן.

דער סערזשאַנט האָט קיין זאַך ניט פערבאָרגען און האָט
איהם דערצעהלט וועגען דער „ביהנ'ס" קראַנקהייט, וועגען די שטראָף-
מיטלען און וועגען דער ניט געלונגענער פּראָבע פון דאָקטאָר צו
פערטיידיגען ריוואַרעס'ן.

— איך מיין אָבער, אייער הייליגקייט, האָט דער סערזשאַנט
ווייטער געזאָגט, — אַז דער פּאָלקאָווניק האָט אָנגעווענדט די רימענס,
אַלס אַ מיטעל צו דערשלאָגען זיך פון איהם איניגע בעווייזען.

— בעווייזען?

— יאָ, אייער הייליגקייט! אייערגעכטען האָב איך געהערט,
ווי דער פּאָלקאָווניק האָט איהם פאָרגעלעגט אַראָבצונעהמען די איי-
זענס, אויב ער — דער סערזשאַנט האָט אַ קוק געגעבען אויפ'ן „ביהן"
— וועט איהם ענטפּערן אויף איין פראַגע.

מאָנטאַנעלי האָט אַ קלאַפּ געגעבען מיט'ן פויסט אָן פענ-
סטער, און די סאָלדאַטען האָבען פערוואונדערט געקוקט איינע אויף
די אַנדערע. זיי האָבען קיינמאָל ניט געזעהען דעם שטילען קאַרדי-
נאַל אין אַזאַ גרימצאָרן.

די „ביהן" האָט אין גאַנצען פערגעסען אָן די דערביייאיגע,
ער האָט אַלץ פערגעסען, אויסער דאָס פיזישע געפיהל פון פריי-
הייט. אַלע אבֿרים זיינע זענען געוועזען פערגליווערט, און איצט, אַז
איהם איז לייכטער געוואָרען, האָט ער זיך מיט פערגניגען אויס-
געצויגען, זיך איבערגעקעהרט און בעוועגט זיך.

— איצט קענט איהר געהן, סערזשאַנט, — האָט דער קאַרדינאַל
געזאָגט. — בעאונרוהיגט זיך ניט וועגען דעם, וואָס איהר האָט עובֿר
געווען די דיסציפּלין. איהר האָט מיר געמוזט ענטפּערן אויף מיינע
פראַגען. איצט דאַרף אונז קיינער ניט שטערען. איך וועל אַליין
אַרויסגעהן, ווען איך וועל דאָ ענדיגען מיין זאַך.

די טיר האָט זיך צוגעמאַכט הינטער די סאָלדאַטען. מאָנ-
טאַנעלי האָט זיך אָנגעשפּאַרט אָן פענסטער און האָט אָנגעהוי-

בעֶן אַרוֹיסצוּקוּקעֶן אוֹיף דיִ אונטעֶרגעֶהעֶנדעֶ זון. דעֶרמיִט האָט עֶר געֶוואָלט געֶבּעֶן צייַט דעֶר „כּהן“ צוּ קוּמעֶן וויִ געֶהעֶריִג איז צוּ זיִך.

— איך האָבּ זיך דעֶרוואוּסט, — האָט עֶר געֶזאָגט, — אַז איהר האָט מיִך געֶרוּפעֶן. אוֹיבּ איהר זייַט בּכוֹח צוּ זאָגעֶן מיִר וואָס עֶס איִז, וועֶל איך אייַך גערן אויסהעֶרעֶן.

עֶר האָט געֶרעֶדט זעֶהר קאַלט, מיִט אַ טרוּקעֶנעֶם, בּעֶפעֶה־לעֶנדעֶן טאָן. כּל זמן דיִ „כּהן“ איִז געֶלעֶגעֶן געֶשמיִדט איִן קייִטעֶן, האָט עֶר זיִך צוּ איהם בּעֶצויגעֶן, וויִ צוּ אַנ׳אויסגעֶמאַטעֶרטעֶן מעֶנ־שעֶן, וויִ צוּ אַ קרבּן פוּן אוּנגעֶרעֶכטעֶר גרויזאַמקייַט; איצט אָבּעֶר האָט עֶר זיִך דעֶרמאָנט, אַז דיִ „כּהן“ האָט איהם בּעֶלייִדיִגט, בּשעת זייִ האָבּעֶן זיִך צוּם לעֶצטעֶן מאָל געֶזעֶהעֶן.

דיִ „כּהן“ האָט אויפגעֶהוֹיבּעֶן דיִ אויגעֶן, און נאַכלעֶסיִג אָנ־געֶשפּאַרט דעֶם קאָפּ אָן האַנד; ווען זייַן געֶזיִכט איִז געֶוועֶן איִן שאָטעֶן, איִז געֶוועֶן שוועֶר צוּ פעֶרשטעֶהן, וויִפיִעל דעֶר מעֶנש האָט שוֹין אַריִבּעֶרגעֶטראָגעֶן איִן זייַן לעֶבּעֶן.

ווען עֶר האָט אָבּעֶר אויפגעֶהוֹיבּעֶן זייַנעֶ אויגעֶן בּייַ דעֶם העֶ־לעֶן אָבּעֶנדליִכט, האָט מעֶן גלייַך געֶזעֶהעֶן, וויִ בּלאַס און פעֶרמאַ־טעֶרט עֶר איִז. מאָנטאַנעֶליִ׳ס כּעס איִז גלייַך אָבּגעֶגאַנגעֶן.

— איהר זייַט, דוּכט זיִך, געֶוועֶן שטאַרק קראַנק, האָט עֶר געֶזאָגט, — איך בּעֶדוֹיעֶר זעֶהר, וואָס איך האָבּ עֶס ניִט געֶוואוּסט, איך וואָלט געֶמאַכט אַ סוֹף פוּן אייעֶרעֶ ענוּיִם.

— דיִ „כּהן“ האָט געֶעֶנטפעֶרט דעֶם קאַרדיִנאַל האַלבּ איראָ־ניִש; עֶר האָט געֶזאָגט, אַז דעֶר קאַרדיִנאַל האָט איהם כּלוֹמר׳שט בּעֶשוּלדיִגט אוֹיס רעֶליִגיעֶזעֶ טעמיִם, וויִ אַ גלוֹיבּיִגעֶר קריִסט טהוּט עֶפּעֶס פאַר אַ ניִעדריִג בּעֶשעֶפעֶניִש . . .

דעֶר קאַרדיִנאַל האָט איִהם איִבּעֶרגעֶשלאָגעֶן און האָט געֶזאָגט:

— איִהר האָט מיִר איִצט וואָס עֶס איִז צוּ זאָגעֶן, אָדעֶר איִהר האָט געֶשיִקט נאָך מיִר צוּ טרייַבּעֶן שפּאַס, צוּ בּעֶלייִדיִגעֶן אַ זקן?

דיִ „כּהן“ האָט געֶשוויִגעֶן, עֶר האָט זיִך אוּמגעֶקעֶהרט און איִז געֶבּליִבּעֶן ליִגעֶן פעֶרדעֶקעֶנדיִג דיִ אויגעֶן מיִט׳ן האַנד.

איִן אַ קוּרצעֶ צייַט אַרוּם האָט עֶר געֶבּעֶטעֶן בּייַ מאָנטאַ־נעֶליִ׳ן אַ גלאָז וואַסעֶר.

דעֶר וואַסעֶרקרוּג איִז געֶשטאַנעֶן בּייַם פעֶנסטעֶר. מאָנטאַ־נעֶליִ האָט איהם דעֶרלאַנגט; ווען עֶר האָט מיִט איין האַנד אַרוּמ־געֶנוּמעֶן דעֶם קראַנקעֶן, כּדי צוּ העֶלפעֶן איהם זיִך אויפצוּהוֹיבּעֶן, האָט עֶר מיִט אַמאָל דעֶרפיִהלט, וויִ דעֶר „כּהנ׳ס“ פייַכטעֶ און קאַלטעֶ פיִנגעֶר האָבּעֶן שטייַף צוּנוֹיפגעֶדריִקט זייַן האַנד.

— גיט מיר אייער האנד, גילער... אויף א מינוט, האט די „ביהן" געשעפטשעט. — איך איז דאך אלץ איינס... נור אויף איין מינוט.

ער האט זיך אנגעשפארט מיט'ן קאפ אן מאנטאנעלי'ס פלייצע און האט געציטערט מיט'ן גאנצען קערפער.

— טרינקט אויס א ביסעל וואסער, — האט מאנטאנעלי געזאגט אין א מינוט ארום.

די „ביהן" האט זיך שטיל צוגעהערט, דערנאך האט ער זיך געלענט אויפ'ן פלייצע און האט צוגעמאכט די אויגען. ער האט זיך אליין ניט געקענט ערקלערען, וואס מיט איהם איז פארגעקומען, ווען מאנטאנעלי'ס האנד האט בעריהרט זיין באק. ער האט נור געפיהלט, אז קיין זאך אין דער וועלט קען ניט זיין שרעקליכער פון דעם.

מאנטאנעלי האט צוגערוקט דעם שטוהל צום בעט און האט זיך אוועקגעזעצט. די „ביהן" איז געלעגען, ווי א געשטארבענער.

אז ער איז אבער געקומען צו זיך, האט ער ווידער אנגעהויבען צו רעדען מיט'ן קארדינאל אין א שארפען טאן און אבצולאכען פון איהם. מאנטאנעלי האט זיך אויפגעהויבען און געזאגט:

— איך בין געקומען אויסהערען דאס, וואס איהר האט מיר געוואלט זאגען, נאר איהר זייט, דוכט זיך, צופיעל אויפגערעגט. זאל אייך בעסער דער דאקטאר פערשרייבען עפעס צום בערוהיגען און מיר וועלען רעדען מארגען, ווען איהר וועט זיך אויסשלאפען.

— אויסש...שלאפען? א, איך וועל האבען גענוג צייט צו ש...שלאפען, ווען איהר וועט געבען אייער הסכמה צום פאלקאוויניק'ס פלאן. אנ'אונץ בליי איז א וואוילעס שלאפמיטעל.

— איך פערשטעה אייך ניט, האט מאנטאנעלי געזאגט, קוקענדיג אויף איהם איבערראשט.

די „ביהן" האט זיך פאנאנדערגעלאכט.

— אייער הייליגקייט, אייער הייליגקייט. מיינט איהר דען, אז איך ווייס ניט, ווי דער גובערנאטאר סטארעט זיך צו בעקומען אייער הסכמה אויף א קריגס-געריכט. איהר וואלט גלייכער מסכים געווען דערויף, איהר וואלט דערמיט געטהאן אזויפיעל גוטעס און אזוי ווייניג שלעכטס... כילעבען, עס לוינט ניט אוועקצוגעבען אזויפיעל שלאפלאזע נעכט, און ברעכען זיך דעם מוח וועגען דעם.

— אום גאטעס ווילען, הערט אויף א מינוט צו לאכען — האט

איהם מאָנטאַנעלי איבערגעריסען. ווער האָט דאָס אײַך געזאָגט?

— צי האָט אײַך דען דער פּאָלקאָווניק ניט געזאָגט, אַז איך בין אַ שד, ניט קיין מענש. ניין? מיר האָט ער דאָס גאַנץ אָפּט געזאָגט. און איך האָב אין דער אמת'ן די פעהיגקייט פון אַ שד אַביסעל צו טרעפען וואָס עס טהוט זיך ביי יענעם אין מוח. איהר וואָלט וועלען, עמיצער אַנאַנדערער זאָל אַנשטאָט אײַך בעשליסען די פראַגע, וואָס מיט מיר צו טהאָן, ניט אָנריהרענדיג אייער ציטריגעס געוויסען. איך האָב געטראָפען, ניט אַזוי?

— הערט נאָר, האָט דער קאַרדינאַל געזאָגט, װעצענדיג זיך מיט אַנערנסטען פּנים נעבען איהם. אויף וואָס פאַר אַן'אופן איהר זייט וועגען דעם ניט געוואָהר געוואָרען, דאָס איז אָבער ריינער אמת. דער פּאָלקאָווניק פערראַרי האָט מורא, אייערע פריינד זאָלען נאָך אַמאָל ניט פּרובירען אַרויסצוראַטעווען אײַך פון דאַנען, און ער וויל צוליעב דעם אָנווענדען דאָס מיטעל, וועגען וועלכען איהר האָט גערעדט. איך דערצעהל דאָס אײַך גאַנץ אָפען, אַזוי ווי איהר זעהט.

— אייער הייליגקייט איז שטענדיג געווען בעריהמט מיט אייער אויפריכטיגקייט... האָט די „ביהן“ געענטפערט מיט אַ ביטערער שטים.

אויב דאָס איז ריכטיג, — האָט מאָנטאַנעלי געזאָגט — און אויב צוליעב אײַך קענען ווירקליך אַרויסגערופען ווערען אונאָרדנונגען און בלוטפערגיסונגען, נעהם איך אויף זיך אַ שרעקליכע פערַאנטוואָרטליכקייט דערמיט, וואָס איך גיה געגען דעם פּאָלקאָווניק'ס ווילען. אויב איך וועל איינשטימען אויף אַ קריעגס־געריכט, הרג'ע איך אײַך אַוועק; אויב איך וועל ניט איינשטימען — שטעל איך אין געפאַהר דאָס לעבען פון אונשולדיגע מענשען. איך בין דעריבער איצט געקומען צום בעשלוס איבערגעבען די זאַך אײַך אין די הענד.

— מיר אין די הענד?

— סיניאָר ריוואַרעס, איך בין צו אײַך געקומען ניט אַלס קאַרדינאַל, ניט אַלס יעפּיסקאָפּ, ניט אַלס ריכטער, איך בין געקומען צו אײַך אַלס אַ מענש צו אַ מענשען. שטעלט אײַך פאָר, אַז איהר זייט אויף מיין אָרט. איך בין אַלט, און עס איז שוין מיר געוויס ניט לאַנג געבליבען צו לעבען אויף דער וועלט. איך וואָלט וועלען מען זאָל מיך אַראָבלאָזען אין קבר אָהן בלוט אויף מיינע הענד.

און ביז יעצט איז דען אויף זיי קיין בלוט ניט געווען, אייער הייליגקייט?

מאָנטאַנעלי'ס געזיכט איז עטוואָס בלאַס געוואָרען, אָבער ער האָט גערעדט ווייטער מיט אַ רוהיגער שטים.

— מיין גאַנצעס לעבען בין איך געווען געגען גרויזאַמקייטען און שטרענגע מיטלען; איך בין פון שטענדיג אָן געווען אַ פיינד פון טויטשטראָף. איצט איז מיין לאַגע אַזאַ: אויב איך וועל אייך ראַטעווען, שטעל איך די שטאָדט אין געפאַהר פון אַנ'אויפשטאַנד און בלוט-פערגיסונגען, און דערביי בין איך פעסט איבערצייגט, אַז איהר וועט אייער גאַנץ לעבען בענוצען אויף שלעכטס, אויב מען וועט אייך בעפרייען.

ער האָט זיך אָבגעהאַלטען אויף אַ מינוט און האָט ווייטער געזאָגט:

— סיניאָר ריוואַרעס, אַלץ, וואָס איך ווייס וועגען אייך, קומט מיר אויס, איז שלעכט און שעדליך, און איך האָב אייך אַ לאַנגע צייט געהאַלטען פאַר אַ גרויזאַמען און אומבאַרמהערציגען מענשען. נאָר פאַר די לעצטע צוויי וואָכען האָב איך מיך איבערצייגט, אַז ביי אייך איז דאָך אַנ'עדעלע נשמה און אַז איהר קענט בלייבען טריי אייערע פריינד. איהר האָט אַפילו געקענט אין די הערצער פון סאָלדאַטען אַרויסרופען ליעבע און אַכטונג צו זיך. און אַבי ווער איז דאָס ניט אימשטאַנד צו דערגרייכען. איך מיין, אַז איהר זייט בעסער, ווי איהר שיינט צו זיין. און אָט צוליעב וואָס איך ווענד זיך צו אייך און בעשווער אייך איהר זאָלט מיר ענטפערן אויפריכטיג לויט אייער געוויסען, וואָס וואָלט איהר געטהאָן אויף מיין אָרט?

ס'איז אַריינגעטראָטען אַ לאַנגעס שטילשווייגען. דערנאָך האָט די „ביהן" ווילד אויסגעשריען: — אַלענפאַלס, אויף מיינע ספקות וואָלט איך אַליין געגעבען אַנ'ענטפער. איך וואָלט ניט אַרויפגעלעגט מיין לאַסט אויף פרעמדע פלייצעס...

אין דער „ביהנ'ס" ווערטער האָט זיך געפיהלט אַ שטאַרקע פערביטערטקייט. עס איז איהם שווער געווען צו דערקענען, און ס'האָט זיך געדאַכט, אַז איהם וועט פערלאַפען דער אָטעם פון דער ווילדער אויפרעגונג און פערצווייפלונג.

מאָנטאַנעלי האָט זיך אָנגעשטעלט און האָט שווייגענדיג געקוקט אויף איהם.

— בערוהיגט אייך, — האָט ער, ענדליך, געזאָגט, — איך האָב אייך ניט געוואָלט פערשאַפען קיין שמערצען. גלויבט מיר, איך האָב ניט געמיינט אַרויפצוואַרפען מיין לאַסט אויף אייך, וועמען

עֶס אִיז אָהן דעֶם אוֹיף געֶטוּג שׁווֶער. אִיךְ האָבּ עֶס קֵיינמאָל אִין מײַן לעֶבּעֶן נִיט געֶטהאָן.

— דאָס אִיז אַ לִיגעֶן! — האָט דִי „בּיהן“ אוֹיסגעֶשׁריעֶן מִיט בּרעֶנעֶנדעֶ אוֹיגעֶן. אוּן דאָס בִּיסקוּפּטוּם?

— דאָס בִּיסקוּפּטוּם?

— יאָ, אִיהר האָט פֿעֶרגעֶסעֶן? ווִי גרִינג עֶס אִיז צוּ פֿעֶרגעֶסעֶן! „אוֹיבּ דוּ ווִילסט, אַרטוּר, ווֶעל אִיךְ זאָגעֶן, אַז אִיךְ קעֶן נִיט פֿאָהרעֶן“ צוּ נײַנצעֶהן יאָהר האָבּ אִיךְ שׁוֹין געֶוואָלט ווײַזעֶן אַייךְ ווִי צוּ לעֶבּעֶן. ווֶען דאָס וואָלט נִיט געֶווֶעֶן אַזוֹי שׁעֶנדלִיךְ, וואָלט עֶס געֶווֶעֶן לעֶכֿערלִיךְ.

— שׁווײַגט! מאָנטאַנעֶלִי האָט אוֹיפֿגעֶהוֹיבּעֶן דִי הֶענד צוּם קאָפּ מִיט אַ ווִילדעֶן געֶשׁרײ. דעֶרנאָךְ אִיז עֶר צוּגעֶגאַנגעֶן צוּם פֿעֶנסטעֶר, האָט אַרוֹיפֿגעֶלעֶגט אַ האַנד אוֹיף דִי גראַטעֶס אוּן אָנגעֶדריקט אוֹיף אִיהר דעֶם שׁטעֶרן.

ציטעֶרנדיג מִיט'ן גאַנצעֶן קעֶרפּעֶר אִיז דִי „בּיהן“ געֶלעֶגעֶן אוּן נִיט אַראָבּגעֶלאָזעֶן דִי אוֹיגעֶן פֿוּן מאָנטאַנעֶלִי'ן.

עֶנדלִיךְ האָט מאָנטאַנעֶלִי געֶזאָגט:

— עֶס טהוּט מִיר באַנג, אָבּעֶר אִיךְ מוּז אַוועֶקגעֶהן, אִיךְ פֿיהל מִיךְ נִיט גוּט; עֶר האָט געֶציטעֶרט ווִי פֿוּן פֿיבּעֶר.

דעֶר „בּיהנ'ס“ אוֹיפֿרעֶגוּנג אִיז אִין גאַנצעֶן געֶשׁטִילט געֶוואָרעֶן.

— פּאַדרעֶ, זעֶהט אִיהר דעֶן נִיט?

מאָנטאַנעֶלִי האָט זִיךְ שׁווײַגעֶנדיג אַ קעֶהר געֶטהאָן צוּ־ריק.

— נוּר נִיט דאָס, האָט עֶר לסוֹף אַרוֹיסגעֶשׁעֶפּטשׁעֶט. רבּוֹנוֹ של עוֹלם! אַלץ, נוּר נִיט דאָס. אוֹיבּ אִיךְ ווֶעל אַראָבּ פֿוּן זִינעֶן...

דִי „בּיהן“ האָט זִיךְ אוֹיפֿגעֶהוֹיבּעֶן אוּן האָט אָנגעֶנוּמעֶן זײַנעֶ ציטעֶרנדעֶ הֶענד.

— פּאַדרעֶ, צִי דעֶן פֿעֶרשׁטעֶהט אִיהר נִיט, אַז אִיךְ בִּין נִיט דעֶרטרוּנקעֶן געֶוואָרעֶן?

דִי הֶענד זעֶנעֶן מִיט אַמאָל געֶוואָרעֶן קאַלט אוּן פֿעֶרשׁטײנעֶרט. אוֹיף אַ רגע האָט אַרײַנגעֶטראָטעֶן אַ טִיעֶפֿעֶ שׁטִילקײט; דעֶר־נאָךְ האָט זִיךְ מאָנטאַנעֶלִי אַראָבּגעֶלאָזעֶן אוֹיף דִי קנִיעֶ אוּן האָט פֿעֶרבּאָרגעֶן זײַן געֶזִיכֿט בּײם „בּיהן“ אוֹיפ'ן האַרצעֶן.......

ווֶען עֶר האָט אוֹיפֿגעֶהוֹיבּעֶן דעֶם קאָפּ, האָט זִיךְ דִי זוּן שׁוֹין אַרוּנטעֶרגעֶלאָזעֶן אוּן דִי פֿלאַמעֶנדעֶ רוֹיטקײט האָט לאַנגזאַם געֶ־גוֹססט אִין מערבֿ־זײַט. זײ האָבּעֶן פֿעֶרגעֶסעֶן דִי צײַט אוּן דעֶם אָרט,

דאָס לעבען און טויט, זיי האָבען אַפּילו פערגעסען, אַז זיי זענען געווען שונאים.

— אַרטור — האָט מאָנטאַנעלי געשעפּטשעט — ניט שוין זשע ביזט דו עס, ניט שוין זשע האָסטו זיך צו מיר צוריקגע־קעהרט פון יענער וועלט?

— פון יענער וועלט — האָט די „ביהן" געענטפערט ציטערנ־דיג. ער האָט אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אָן מאָנטאַנעלי'ס האַנד און איז געלעגען, ווי אַ קראַנקעס קינד אין דער מוטערס אָרעם.

— דו ביזט צוריקגעקומען, צוריק צו מיר!

— יאָ — האָט ער געזאָגט — און איהר מוזט מיט מיר קעמפּ־פען אָדער טויטען מיך.

— אָ, שווייג, קאַרינאָ*). צו וואָס דאָס אַלץ? מיר זענען ביי־דע געווען ווי צוויי קינדער, וואָס האָבען זיך פערבלאָנדזשעט אין פינסטערניש, איצט האָבען מיר איינע די אַנדערע געפונען און זע־נען אַרויס צום שיין. מיין אָרים קינד! ווי פערענדערט דו ביזט געוואָרען, ווי שרעקליך פערענדערט! אַזוי ווי אַ ים פון מענשליכע ליידען וואָלט זיך אַריבערגעטראָגען איבער דיין קאָפּ! און דו ביזט געווען אַזאַ פרעהליכער, אַזאַ לעבעדיגער! דערצעהל מיר אָבער, ווי אַזוי האָט זיך דאָס אַלץ געטראָפען. דו פלעגסט מיר אָפט קומען צו חלום.

— גאַנץ איינפאַך, איך האָב זיך בעהאַלטען אויף אַ האַנדעלס־שיף און בין געקומען אין דרום־אַמעריקאַ.

— נו, און דאָרט?

— דאָרט האָב איך געלעבט... אויב מען קען דאָס אַזוי אָנרופען, ביז וואַנען... אָ, איך האָב מיך אַ סך אָנגעזעהען פון יענער צייט אָן, זינט איהר האָט מיך געלעהרנט פילאָזאָפיע... איהר זאָגט, אַז איהר האָט מיך געזעהען אין שלאָף; יאָ, איך אייך אויך.

ער האָט זיך אָבגעשטעלט. אַ שוידער איז איהם אַריבער איבער'ן לייב.

— איינמאָל — האָט ער אַרויסגערעדט אָבגעהאַקטערהייט — האָב איך געאַרבייט אין די ערדגרובען.

— אַלס אַ קויהלען־גרעבער?

— ניין, אַלס אַ טרעגער, צוזאַמען מיט די אינדישע קוליס. אויף צום שלאָפען האָבען מיר געהאַט אַ שטאַל. איך בין דאַן

*) נשמה'ל.

געוועזען שטארק קראנק, דיזעלבע זאך ווי איצט, און האב געטראגען שטיינער אונטער דער ברענענדער זון. איינמאל ביינאכט האט מיר אנגעהויבען צו שווינדלען דער קאפ, און מיר האט זיך אויסגעדוכט, אז איהר געהט אריין אין טיר. איהר זייט פערביינגעגאנגען פערביי מיר, ניט אומקעהרענדיג זיך. איך האב זיך געבעטען ביי אייך, איהר זאלט מיר העלפען, איך האב געבעטען ביי אייך גיפט אדער א מעסער, כדי צו מאכען א סוף מיט זיך, איידער איך וועל אראב פון זינען... און איהר, א ז....

ער האט צוגעמאכט די אויגען מיט איין האנד, די צווייטע האט נאך מאנטאנעלי אלץ פעסט געדריקט.

— איך האב געזעהען נאך אייער געזיכט, אז איהר האט געהערט, אבער איהר האט זיך קיין איין מאל ניט אבגעקעהרט, איהר זייט געגאנגען פערביי, זאגענדיג אייערע געוועהנליכע תפילות. בעת איהר האט געענדיגט, האט איהר זיך ארומגעקוקט און שטילערהייט געזאגט: „דו טהוסט מיר זעהר באנג, ארטור, אבער איך טאר עס ניט ארויסווייזען". ווען איך בין געקומען צו זיך, און האב דערזעהען דעם שטאל און די שענדליכע קולים, האב איך אלץ פערשטאנען. דאס איז מיר געבליבען אין זכרון, איך האב עס נאר פערגעסען איצט, בעת איהר האט זיך צו מיר צוגעריהרט. איך בין דאך געוועזען קראנק און האב אייך אמאל זעהר ליעב געהאט. צווישען אונז מוז זיך אבער פיהרען א מלחמה. אנדערש קען עס ניט זיין. צו וואס האלט איהר מיין האנד?

מאנטאנעלי האט אראבגעלאזען דעם קאפ און האט א קוש געטהאן די צוקאלעטשעטע האנד.

— ארטור, ווי זאל איך אויפהערען צו גלויבען אין איהם? ווי זאל איך צווייפלען איצט, ווען גאט האט דיך אומגעקעהרט צו מיר. איך האב דאך די גאנצע צייט געמיינט, אז איך האב דיך געה'רג'עט.

— איך וועט דאס נאך אויסקומען צו טהאן!

— ארטור! — אין מאנטאנעלי'ס שטים האט זיך געפיהלט שרעק — ארטור, האב רחמנות אויף מיר! די „ביהן" האט אבער ווייטער געדעדט שוין מיט ווילדער אויפרעגונג.

— און איהר האט רחמנות געהאט אויף מיר, ווען אייער ליבע האט מיך געצוואונגען צו ווערען א שקלאף ביי די נעגערן אויף די צוקער-פלאנטאציעס? איהר זאגט, אז איהר האט מיך ליעב. די דאזיגע ליעבע האט מיך אבער טייער געקאסט. מיינט איהר דען, אז איך קען אלץ פערגעסען צוליעב איינינע צערטליכע ווערטער.

פֿערגעסען, אַז איך האָב געוואַשען געפֿעס אין שמוציגע פּריוואַטען, אַז איך בין געווען אַ שטאַל-מענש בײַ פֿערמערס—קרעאָלען, וועלכע זענען ערגער פֿון ווילדע בהמות. פֿערגעסען, אַז איך בין געווען אַ שפּאַס-טרײַבער און האָב געטראָגען אין צירק אַ היטעל מיט גלעקלעך, אַז איך בין געווען אויף שליחות בײַ די מאַטאַדאָרען בעת די אָקסען-געפֿעכטען, אַז איך בין געווען אַ שקלאַף בײַ יעדען נעגער, וועלכער האָט מיך געבריקעט מיט די פֿיס, ווען איהם האָט זיך נאָר פֿערוואָלט. איך האָב געהונגערט און אַלע האָבען מיך געטראָטען מיט די פֿיס, איך האָב געבעטען נדבות, און מען פֿלעגט מיר אָבזאָגען אין אַ שטיקעל ברויט, כדי אַוועקצוגעבען עס בעסער אַ הונד. נאָר צו וואָס איז דאָס אַלץ?.. ווי קען איך עס אײַך אַרויסזאָגען אַלץ, וואָס איהר האָט מיר אָנגעטהאָן. און איצט... איצט ליעבט איהר מיך. ווי שטאַרק איז אײַער ליבע? אַזוי שטאַרק, כדי צו פֿערלאָזען מיך צוליעב אײַער גאָט. און וואָס האָט ער אײַך געטהאָן, דער אונגערטרעגליכער יעזוס? האָט ער צוליעב אײַך געליטען, אַז איהר זאָלט איהם ליעבען מעהר פֿון מיר? אפֿשר איז ער אײַך טײַער, מחמת זײַן דורכגעשטאָכענע האַנד? טאָ קוקט אויף מיר אָט דאָ, אָט דאָ, דאָרט! ער האָט אַראָבגעריסען דאָס העמד און האָט בעוויזען זײַנע גרויסע וואונדען. — אײַער גאָט — איז אַ ליגנער, אַ פֿאַלשער! זײַנע וואונדען זענען אײַנגעבילדעטע. נאָר איך אַלײן האָב רעכט אויף אײַער האַרץ. ס'איז גאָר ניטאָ אַזאַ וועהטאָג, וועלכען איך האָב צוליעב אײַך ניט אַריבערגעטראָגען, אָ, ווען איהר וואָלט וויסען, וואָס פֿאַר אַ לעבען איך האָב פֿערבראַכט! איך האָב אָבער אַלץ אַריבערגעטראָגען, איך האָב זיך אויסגעלערנט געדולדיג צו זײַן און האָב ניט געוואָלט שטאַרבען. איך האָב זיך געוואָלט אומקעהרען צו אײַך, כדי צו קעמפֿען מיט אײַער גאָט. און אָט בין איך צוריקגעקומען און ער פֿערנעהמט בײַ אײַך ווידער מײַן אָרט. איהם האָט מען געפּײַניגט זעקס שעה, ביז זײַן לעבען האָט זיך געענדיגט, און דערנאָך האָט ער אויפֿגעלעבט. פּאַדרע! מיך האָט מען געפּײַניגט עטליכע יאָהר און איך האָב אויך אויפֿגעלעבט! וואָס וועט איהר טהאָן מיט מיר? ער האָט מאַכטלאָז אַ פֿאַל געטהאָן אויפֿ'ן קישען.

מאָנטאַנעלי איז געזעסען ווי אַ מת. ענדליך האָט ער אויפֿגעהויבען די אויגען און האָט גענומען רעדען קאַלט און געדולדיג.

— אַרטור, זאָג זשע דײַטליכער, וואָס פֿערלאַנגסט דו.

— איהר דאַרפֿט אויסקלײַבען איינס פֿון די ביידע. אויב איהר ליעבט מיך, דאַרפֿט איהר אַוועקגעהן מיט מיר צוזאַמען. מײַנע פֿרײַנד

ווילען מיך בעפרייען, מיט אייער הילף וועט זיך דאס לייכט איינ־
געבען. דערנאך, אז מיר וועלען זיין אויף יענער זייט גרעניץ, וועט
איהר מיך אפען אנערקענען פאר אייער זוהן. אויב איהר ליעבט
מיך אבער ניט אויף אזוי פיעל, געהט צום פאלקאוניק און מעלדעט
איהם, אז איהר זייט איינשטימיג אויפ'ן קריעגס־געריכט. געהט אבער
שנעלער. איך האב שוין אזוי אויך גענוג געליטען.

מאנטאנעלי האט אויף איהם א קוק געטהאן און א ציט־
טער איז איהם אריבער איבער'ן גאנצען לייב...

— איך קען זיך צונויפרעדען מיט דיינע פריינד, אבער געהן
מיט דיר צוזאמען קען איך ניט — איך בין א גייסטליכער.

— און איך נעהם ניט אן קיין טובות פון גייסטליכע. אדער
זאגט זיך אב צוליעב מיר פון דער קירכע, אדער ענטזאגט זיך
פון מיר.

— ארטור, ארטור! דו ברענגסט מיך אראב פון זינען!
דו ווילסט, איך זאל צושפאלטען מיין נשמה אויף צוויי'ען.

די „ביהן" האט א זעץ געטהאן מיט'ן פויסט אן וואנד.

— קלייב אוים צווישען אונז ביידען — האט ער נאך אמאל
געזאגט.

— איך קען ניט טהאן, וואס דו פאדערסט, ארטור. איך
וועל טהאן נור דאס, וואס איך קען. איך וועל דיר העלפען אנט־
לויפען, און ווען דו וועסט שוין זיין אויסער געפאהר, וועט מיט
מיר עפעס פאסירען אין די בערג, איך וועל אויסטרינקען ביינאכט
על פי טעות אזא געטראנק, וואס מען דארף טרינקען. דאס איז
אלץ, וואס איך קען טהאן. דאס איז א גרויסער זינד אבער איך
גלויב, אז ער וועט מיר מוחל זיין! ער איז מעהר בארמהערציג.

די „ביהן" האט מיט א געשריי פערבראכען די הענד און גע־
זאגט:

— א, דאס איז צופיעל, צופיעל! צי דען האב איך געוואלט
נעהמען נקמה פון אייך? צי דען פערשטעהט איהר ניט, אז איך
וויל אייך ראטעווען? ניט שוין ושע וועט איהר קיינמאל ניט בע־
גרייפען, אז איך ליעב אייך?

ער האט אנגעכאפט מאנטאנעלי'ס הענד און האט זיי בע־
דעקט מיט הייסע קושען און מיט טרעהרען.

— פאדרע! קום מיט אונז! פאדרע, ביי אונז איז דא לעבען,
פרישקייט! מיר וועגען דער אייביגער פריהלינג, אין אונז איז די
צוקונפט. פאדרע, ערוואכט, און לאמיר אנהויבען א לעבען פון דאס
ניי! פאדרע, איך האב אייך שטענדיג געליעבט. שטענדיג, אפילו

זעען איהר האָט מיך ביסלעכווייז געטויט. ניט שוין ושוין ווי וועט איהר מיך הרגענען!

מאָנטאַנעלי האָט אָבגעריסען זיין האַנד.

— גאָט, ערבאַרם זיך! — האָט ער אַ געשריי געטהאָן, ביי דיר זענען דיין מוטער'ס אויגען!

אַ מאָרגען, אַ לאַנגען, אַ פלעצליכען שטיל-שווייגען האָט זיי אַרומגעכאַפּט.

— וואָס נאָך ווערסט דו מיר זאָגען — האָט מאָנטאַנעלי געשעפּטשעט. — וואָס פאַר אַ האָפנונג בלייבט מיר איבער?

— קיין האָפנונג ניט. מיין לעבען קען מיר נוצען נור צוליעב דעם, כדי צו קעמפּפען געגען דער קאַטוילישער קירכע און געגען די גלחים. איך בין ניט קיין מענש, נאָר אַ מעסער. שענקענדיג מיר דאָס לעבען, הייליגט איהר דעם מעסער.

— מאָנטאַנעלי האָט זיך אומגעקעהרט צום צלם.

— גאָט, הערסט דו דאָס...

זיין שטים איז אָבגעשטאָרבען אין דער טויטער שטילקייט, דער איראָנישער טייוועל האָט אַ צופּ געטהאָן די „בּיהן“:

— רופט איהם העכער, אפשר שלאָפט ער!

מאָנטאַנעלי האָט אַ ציטער געטהאָן, אַזוי ווי מען וואָלט איהם געגעבען אַ קלאַפּ. דערנאָך האָט ער זיך אַניעדערגעזעצט אויפ'ן ראַנד פון בעט און האָט אָנגעהויבען שטאַרק צו וויינען. אַ שוידער האָט אַרומגעכאַפּט די „בּיהן“, זיין קערפּער האָט זיך בעדעקט מיט אַ קאַלטען שוויס. ער האָט געוואוסט, וואָס די טרעהרען בעדייטען. ער האָט זיך אַריבערגערעקט מיט'ן דעקע איבער'ן קאָפּ, כדי ניט צו הערען דאָס געוויין. און מאָנטאַנעלי האָט געוויינט און געכליפּעט, זיינע טרעהרען האָבען זיך געגאָסען אָהן אַנאויפהער. ענדליך, האָט ער אויפגעהערט וויינען, האָט אָבגעווישט די אויגען מיט אַ טיכעל, ווי אַ קינד, וואָס הערט אויף צו וויינען.

— עס איז מעהר ניטאָ וועגען וואָס צו רעדען — האָט ער געזאָגט — דו פערשטעהסט?

— איך פערשטעה, — האָט די „בּיהן“ געענטפערט מיט אַ טריבער געהאָרכזאַמקייט. ס'איז ניט אייער שולד!... אייער גאָט איז הונגריג און מען דאַרף איהם געבען עסען!

מאָנטאַנעלי האָט זיך אומגעקעהרט צו איהם. דער קבר, וועלכען מען האָט געדאַרפט אין קורצען אויסגראָבען, האָט ניט געקענט זיין שטילער פון זיי. שווייגענדיג האָבען זיי געקוקט איינער אויף דעם אַנדערן, אַזוי ווי צוויי ליעבענדע מענשען.

די „בִּיהן" האָט דער ערשטער אַראָבגעלאָזען די אויגען. ער האָט גענומען ציטערן און האָט פֿערדעקט דאָס געזיכט מיט די הענד. מ אָ נ ט אַ נ ע ל י האָט פֿערשטאַנען, אַז די דאָזיגע בעוועגונג הייסט „גֵעה אַוועק!" ער האָט זיך אומגעקעהרט און איז אַרויס פֿון קאַמער.

אין אַ מינוט אַרום איז די „בִּיהן" אויפֿגעשפּרונגען.

— אָה, איך וועל עס ניט אַריבערטראָגען. פּאַדרע, קעהרט זיך אום, קעהרט זיך אום!

די טיר האָט זיך צוגעמאַכט. ער האָט ברייט פֿאַנאַנדערגעעפֿענט די אויגען, שטיל און פּאַמעלעך אַרומגעקוקט זיך און ער האָט פֿערשטאַנען, אַז עס איז שוין נאָך אַלעמען. גאָט האָט געזיגט.

די גאַנצע נאַכט האָט אונטען אין הויף זיך שטיל בעוועגט דאָס גראָז, דאָס זעלבע גראָז, וואָס האָט געדאַרפֿט אין גיכען פֿערוועלקט ווערען אונטער די קלעפּ פֿון די רידלען; און אַ גאַנצע נאַכט איז די „בִּיהן" געלעגען איינער אַליין אין דער פֿינסטער און האָט ביטער געוויינט.

VII.

דאָס קריעגס-געריכט איז פֿאָרגעקומען דינסטאָג אין דער פֿריה. דאָס איז געווען זעהר אַ קורצע און אַן'איינפֿאַכע פּראָצעדור. דער פּסק-דין איז שוין אַ פֿריהער געווען בעשטימט און מ אָ נ ט אַ נ ע ל י האָט מיטגעטיילט, אַז ער איז מסכים. מיט גרויס פּאַראַד האָט מען איבערגעלייענט דעם בעשולדיגטען דעם פּסק-דין. די „בִּיהן" האָט איהם אויסגעהערט גאַנץ רוהיג: דאָס וואָרט „שיסען" האָט, ווי עס שיינט, אויף איהם קיין גרויסען איינדרוק ניט געמאַכט. זיינע אויגען האָבען זיך נאָר אַביסעל ברייטער פֿאַנאַנדערגעעפֿענט, און דאָס גאָר.

— פֿיהרט איהם אָב צוריק אין קאַמער, האָט דער גובערנאַטאָר געזאָגט, ווען אַלע פֿאָרמאַליטעטען האָבען זיך געענדיגט. אַ פֿערקומערטער, האָט זיך דער סערזשאַנט צוגעריהרט צו דער פּלייצע פֿון דער אונבעוועגליכער פֿיגור. די „בִּיהן" האָט אַ ציטער געטהאָן און האָט זיך אַרומגעקוקט.

— אַך, יאָ, האָט ער געזאָגט, — איך האָב פֿערגעסען.

אויפֿ'ן גובערנאַטאָר'ס געזיכט האָט זיך אויסגעדריקט עפּעס עהנליך אָן רחמנות.

— מען דאַרף איהם מעהר ניט אָנטהאָן די קייטען, האָט ער געזאָגט, בעמערקענדיג דער „בִּיהנ'ס" אָנגעשוואָלענע הענד. זאָל ער

בלײַבען בײַ זיך אין קאַמער. די קאַמער פֿון די פֿערמשפּט'ע איז אַ צו־טרויעריגע.

ער האָט אַ הוסט געטהאָן און האָט געטומען שאַרען מיט די פֿיס. עס איז געווען צו בעמערקען, אַז ער פֿיהלט זיך עפּעס ניט גוט. ער האָט זיך געווענדעט צו דער „ביהן", זאָגענדיג:

— אפֿשר האָט איהר עפּעס איבערצוגעבען אײַערע פֿרײַנד אָדער אײַערע קרובים — איהר מוזט דאָך האָבען קרובים, רעכען איך?

די „ביהן" האָט ניט געענטפֿערט.

— זײַט זיך מישב און זאָגט מיר. אָדער פֿילײַכט ווילט איהר זיך זעהען מיט אַ גײַסטליכען. איך קען עס אײַך בעזאָרגען. ניט איבער אַלץ וואָס איהר ווילט דעם גײַסטליכען, ער וועט באַלד קו־מען און וועט בלײַבען מיט אײַך אַ גאַנצע נאַכט.

די „ביהן" האָט אויפֿגעהויבען די אויגען: איך גלויב נישט אין גאָט. זאָגט אָן דעם גײַסטליכען, אַז איך וויל בעסער בלײַבען אַלײן מיט מײַנע געדאַנקען. איך האָב ניט קײן פֿרײַנד, איך האָב גאָרנישט וואָס איבערצוגעבען. —

ער האָט דאָס געזאָגט מיט אַ רוהיגער, שטילער שטים, אָהן אויפֿרעגונג, אָהן כעס.

בײַם טיר איז ער ווידער געבליבען שטעהן.

— איך האָב עפּעס פֿערגעסען, פּאַלקאָווניק. איך האָב אײַך געוואָלט בעטען וועגען אײן זאַך, מען זאָל מיר מאָרגען ניט פֿער־בינדען די אויגען. איך וועל שטעהן גאַנץ רוהיג. — . . . .

. . . .

מיטוואָך אין דער פֿריה, גלײַך מיט'ן זונאויפֿגאַנג, האָט מען איהם אַרויסגעפֿיהרט אויפֿ'ן הויף. זײַן הינקענדיגקײַט האָט זיך גע־וואָרפֿען אין די אויגען, מעהר ווי געוועהנליך: מען האָט געזעהען, אַז ער שטרענגט זיך אָן, אַז דאָס געהן פֿערשאַפֿט איהם וועהטאָג. ער האָט זיך שטאַרק אָנגעשפּאַרט אָן דעם סערזשאַנט'ס האַנד. די טרויעריגע געהאָרכזאַמקײַט איז אָבער אינגאַנצען אַראָב פֿון זײַן גע־זיכט. די דונקעלע שרעקען פֿון דער נאַכט זענען להלוטין פֿערשוואונ־דען.

ווי נאָר די זון האָט אָנגעהויבען צו שײַנען, און עס האָבען זיך דערזעהען דײַטליך זײַנע פֿײַנע, ערוועקענדיג אין איהם אַ קאַמפּפֿס־געפֿיהל, האָט ער שוין פֿאַר קײן זאַך ניט מורא געהאַט.

זעקס סאָלדאַטען, וועלכע האָבען געדאַרפֿט אויספֿיהרען דעם טויטשטראָף, האָבען זיך אויסגעשטעלט אין אַ רײַהע. ווי האָבען

קוים אײנגעהאַלטען די טרעהרען. דאָס זײַן אַ געצײַג אין דער „בּיהנ'ס" טויטשטראָף איז זײ אויסגעקומען שרעקליך.

אונטער אַ גרויסען פּײַעננבוים איז געװען צוגעגרייט אַ קבר פאַר'ן „בּיהן". פערבּײַנעהענדיג האָט די „בּיהן" אַרײַנגעקוקט אין קבר, און האָט אַ שמײכעל געטהאָן, װעהענדיג די שװאַרצע גרוב און דאָס פערװעלקענדע גראָז אַרום איהר. ער האָט טיעף אַרײַנגעאָטעמט אין זיך דעם ריח פון דער פרישע אויסגעגראָבענער ערד. בּײַם בּוים האָט זיך דער סערזשאַנט אָבּגעשטעלט און די „בּיהן" האָט זיך אַרומגעקוקט מיט אַ ליכטיגען שמײכעל.

— דאָ דאַרף איך זיך שטעלען, סערזשאַנט?

דער סערזשאַנט האָט אַ נייג געטהאָן מיט'ן קאָפּ. איהם האָט זיך עפּעס אַװעקגעשטעלט אין האַלז. און ער האָט ניט געקענט אַרויסרעדען קײן װאָרט.

דער גובערנאַטאָר, זײַן פּלימעניק, דער דאָקטאָר און דער גײַסטליכער זענען צוגעגאַנגען נעהענטער צום „בּיהן", װאָס האָט זײ מבּיש געװען מיט זײַן פרעהליכען אויסזעהען און זײַנע לאַכענדע אויגען.

— ג... וט מאָרגען, רבּותי!

בּעמערקענדיג די פינסטערע געזיכטער פון די סאָלדאַטען, האָט זיך די „בּיהן" געװענדט צו זײ, אַרויסזאָגענדיג:

— דאָסמאָל דאַרף מען שוין די אויגען געװיס ניט פערבּינדען. עס איז נישטאָ װאָס מצער צו זײַן זיך. שטעלט זיך פעסט און װײַזט, אַז איהר קענט שיסען. אין קורצען װעט איך פאַרשטעהן אַזוי פיעל אַרבּײַט, אַז איך װעט אויסקומען אַבּיסעל שװערלעך. מען דאַרף זיך אַ פריהער אײנאיבּען.

— מײַן זוהן, האָט איהם איבּערגעשלאָגען דער גײַסטליכער. אין אַ פּאָר מינוט אַרום װעט איהר זיך דאַרפען שטעלען פאַר דעם רבּונו של עולם. ניט שוין ושע װעט איהר צוגעהן צו זײַן גרויסען טראָהן מיט שפּאַס אויף די ליפּען?

מיט שפּאַס! אָבּער מיר דוכט, אַז איהר נויטיגט זיך מעהר אין מוסר. װען עס װעט קומען אונזער צײַט, װעלען מיר געבּרויכען האַרמאַטען, אַנשטאָט אַ האַלבּע טוץ געניצטע בּיקסען און דאַן װעט איהר זעהען, װי מיר טרײַבּען שפּאַס.

— איהר װעט געבּרויכען האַרמאַטען? אָ, אומגליקליכער! פערשטעהט איהר נאָך אַלץ ניט, בּײַ װאָס פאַר אַנאָבּגרונד איהר שטעהט?

דִי „בִּיהָן“ הָאט אַ קוּק גֶעטהָאן אִיבֶּער זַיין פְּלֵייצֶע אוֹיף דֶעם אוֹיסגֶעגרָאבֶּענֶעם קֶבֶר.

— אִיהר מֵיינט, אַז אִיהר עֶנדִיגט שׁוֹין מִיט מִיר, ווֶען אִיהר בֶּעגרָאבְּט מִיךְ דָארט. אִיהר ווֶעט נָאךְ אֶפְשֶׁר אַרוֹיפלֶעגֶען פוּן אוֹיבֶּען אַ שְׁטֵיין, כְּדֵי אִיךְ זָאל נִיט אוֹיפשְׁטֶעהן קֵיין תְּחִית־הַמֵּתִים. זַייט אָבֶּער רוּהִיג, אִיךְ ווֶעל דָארט לִיגֶען גַאנץ רוּהִיג, אוּן פוּנדֶעסטְוועגֶען ווֶעלֶען מִיר אַרבַּייטֶען מִיט הַאַרמַאטֶען.

— אָ, בַּארמְהֶערצִיגֶער גָאט, הָאט אוֹיסגֶערוּפֶען דֶער גַייסטלִיכֶער, זַיי מוֹחֵל דֶעם זִינדִיגֶען!

— אָמֵן, — הָאט דֶער אָפִיצִיר אַרוֹיסגֶעמוּרמֶעלט מִיט אַ דִיקֶען בַּאס; דֶער פָּאלקָאווניק אוּן זַיין פְּלִימֶענִיק הָאבֶּען זִיךְ פרוּם גֶע'צְלמ'ט.

עֶס אִיז גֶעווֶען קְלָאר, אַז דִי „בִּיהָן“ ווֶעט מֶען מִיט קֵיין זַאךְ נִיט רִיהרֶען. דֶער גַייסטלִיכֶער אִיז דֶערִיבֶּער אָבּגֶעגַאנגֶען אָן אַ זַייט, שָׁאקלֶענדִיג מִיט'ן קָאפּ אוּן שֶׁעפּטשֶׁענדִיג אַ תְּפִלָה. דִי ווַייטֶערדִיגֶע הַכָּנוֹת זֶענֶען גֶעמַאכְט גֶעווָארֶען קוּרץ אוּן אֵיינפַאךְ אָהן שׁוּם שְׁטֶערֶענִישֶׁען. דִי „בִּיהָן“ הָאט זִיךְ אַלֵיין אַוועקגֶעשְׁטֶעלט אוֹיף אַנ'אָרט אוּן הָאט נוּר אָבּגֶעקֶעהרט דֶעם קָאפּ, כְּדֵי אַ קוּק צוּ טהָאן אוֹיפ'ן הִימֶעל, אוֹיף דִי רוֹיטֶע אוּן גֶעלֶע פַּאסֶען בַּיים זוּנאוֹיפגַאנג...

— אִיךְ בִּין פַארטִיג! הָאט עֶר גֶעזָאגְט.

— שִׁיס! — אִיז דֶערלַאנגְט גֶעווָארֶען אַ קָאמַאנדֶע. עֶס הָאט זִיךְ דֶערהֶערט אַנ'אוּנזִיכֶערֶע שִׁיסֶערַיי.

דִי „בִּיהָן“ אִיז אוּמגֶעפַאלֶען. אֵיין זַאלפּ הָאט אִיהם גֶעטְרָאפֶען אִין פְּנִים, אַ צווֵייטֶער אִין קְנִיע. דִי סָאלדַאטֶען זֶענֶען מְבוּלְבָּל גֶעווָארֶען.

— שְׁלֶעכְט גֶעשָׁאסֶען, בְּרִידֶער! שִׁיסְט פוּן דָאס נַיי! — הָאט דִי „בִּיהָן“ גֶעזָאגְט.

אֵיינִיגֶע סָאלדַאטֶען הָאבֶּען אַרוֹיסגֶעלָאזֶען דִי בִּיקסֶען פוּן דִי הֶענד. דֶער אָפִיצִיר הָאט זִיךְ גֶעזִידֶעלט. דֶער גוּבֶּערנַאטָאר הָאט פוּן דָאס נַיי אָבּגֶעגֶעבֶּען אַ בֶּעפֶעהל צוּ שִׁיסֶען, דִי סָאלדַאטֶען זֶענֶען אָבֶּער גֶעשְׁטַאנֶען ווִי פֶערשְׁטֵיינֶערטֶע.

— אִיהר זַייט אַ שְׁלֶעכְטֶער קָאמַאנדִיר! הָאט דִי „בִּיהָן“ גֶעזָאגְט. ווַארט, אִיךְ ווֶעל אַקָארשְׁט אַ פְּרוּב טהָאן: „בְּרִידֶער! הֶעכֶער דֶעם בִּיקס! וואָס אִיז מִיט אַייךְ? זַייט אִיהר פַארטִיג?

— שִׁיס! — הָאט דֶער פָּאלקָאווניק בֶּעפֶעהלֶען.

עֶס הָאט זִיךְ ווִידֶער דֶערהֶערט אַנ'אוּנדְרַייסטֶער זַאלפּ. אֵיינִיגֶע סָאלדַאטֶען הָאבֶּען אַ ווָארף גֶעטהָאן דִי בִּיקסֶען.

די „בִּיהַן“ אִיז גְעלֶעגֶען אוֹיף דֶער עֶרד, אָבֶער עֶר אִיז נאָךְ נִיט גְעוועֶן טוֹיט. די סאָלדאַטֶען הָאבֶּען מִיט שרעֶק גְעקוּקט, ווִי עֶר הָאט זִיךְ גְעקְרַייקֶעלט אִין בלוּט, ווִי עֶר הָאט זִיךְ אַוועֶקגֶעשטעֶלט אוֹיף אַ קְנִיע אוּן הָאט אַלץ גְעשמַייכֶעלט. עֶנדלִיךְ, אִיז עֶר אוּמגֶעפַאלֶען.

— עֶר אִיז שוֹין טוֹיט, הָאט דֶער דאָקטאָר גְעזאָגט, צוּלֶעגֶענדִיג די הֶענד צוּ דֶעם פֶערבלוּטִיגטֶען הֶעמד.

— גאָט! מאָנטאַנעֶלי אִיז דאָ! הָאט עֶמִיצֶער אַ גְעשרִיי גֶעטהאָן. דֶער קאַרדִינאַל אִיז ווִירקלִיךְ אוּנבֶּעמֶערקטעֶרהַייט אוּנטֶערגֶעקוּמֶען, הָאט אִין פֶערגלִיווֶערטֶער אֵימה נאָכגֶעקוּקט אוֹיף אַלץ.

די סאָלדאַטֶען הָאבֶּען אָבֶער אָנגֶעהוֹיבֶּען צוּ שרַייֶען, אַז דֶער גֶעטוֹיטֶער אִיז נאָךְ נִיט גֶעשטאָרבֶּען. דֶער צוּבלוּטִיגטֶער קֶערפֶּער הָאט זִיךְ אִין דֶער אֶמת'ן בֶּעוועֶגט אוּן גֶעקרֶעכצט. עֶמִיצֶער הָאט אִיהם צוּגֶעלֶעגט אַ צלם צוּם מוֹיל. די „בִּיהַן“ הָאט אָבֶער מִיט דֶער דוּרכגֶעשאָסֶענֶער הַאנד אָבגֶענֶייגט דֶעם צלם אוּן הָאט גֶעזאָגט:

— פַאדרֶע, אַייֶער גאָט אִיז צוּפְרִידֶען?

פוּן זַייט הָאט בַּיי אִיהם גֶעפְּלַייצט בלוּט: דֶער גַאנצֶער קֶערפֶּער אִיז גֶעוועֶן צוּלֶעכֶערט פוּן די קוּילֶען.

— עֶר אִיז גֶעשטאָרבֶּען! — הָאט דֶער דאָקטאָר ווִידֶער גֶעזאָגט.

— עֶר אִיז גֶעשטאָרבֶּען! — הָאט שטִיל, אָהן קלַאנג, אִיבֶּערגֶע'חזר'ט דֶער קאַרדִינַאל.

אִין דֶער זֶעלבֶּער צַייט זֶענֶען שוֹין גֶעוועֶן גֶעמַאכט אַלֶע הכנות צוּם לוֹיפֶען אַ צווייטֶעס מאָל. די ידיעה, אַז די „בִּיהַן“ אִיז דֶערשאָסֶען גֶעוואָרֶען הָאט אוֹיף אַלֶעמֶען אַרוֹיסגֶעוואָרפֶען אַ יאוּש אוּן אַנ'אַנגסט.

VIII.

אוֹיף מאָרגֶען נאָךְ דֶער טוֹיטשטראָף אִיז מאָנטאַנעֶלי גֶעשטאַנֶען בַּיים הוֹיכֶען אַלטאַר אוּן הָאט מתפלל גֶעוועֶן. די גַאנצֶע קִירכֶע הָאט גֶעשַיינט פוּן לִיכט אוּן הֶעלֶע פַארבֶּען. אִיבֶּער די אָפֶענֶע טִירֶען זֶענֶען גֶעהאַנגֶען לאַנגֶע פּוּרפּוּר-פָארהאַנגֶען. דוּרךְ זַייעֶרֶע פַאלדֶען הָאט גֶעלוֹיכטֶען די הַייסֶע יוּני-זוּן.

אַז עֶר הָאט גֶעעֶנדִיגט דאָס גֶעבֶּעט, אִיז עֶר אַוועֶק פוּן אַלטאַר אוּן אִיז פַאמֶעלֶעךְ צוּגֶעגאַנגֶען צוּם טראָהן פוּן בִּיסקוּפּ. אַלֶע גַייסטלִיכֶע הָאבֶּען זִיךְ טִיעף גֶעבּוּקט בַּיי זַיין פֶערבַּייגֶעהן.

— מיר דוכט, אז זיין אַלערהייליגקייט איז ניט אינגאַנצען געזונד, האָט דערביי אַ גייסטליכער שטילערהייט געזאָגט צו אַ צווייטען.

— ער זעהט עפּעס מאָדנע אויס.

מאָנטאַנעלי האָט איינגעבויגען דעם קאָפּ, כּדי אָנצוטהאָן די קאָסטבאַרע מיטרע. דער דיאַקאָן, וועלכער האָט זי איהם אָנגעטהאָן, האָט אַ קוק געגעבען אויף איהם און האָט שטילערהייט געזאָגט:

— איהר זייט קראַנק, אַלערהייליגקייט?

מאָנטאַנעלי האָט זיך אַביסעל אָבגעקעהרט, אין זיינע אויגען איז קיין ענטפער ניט געווען.

— ענטשולדיגט, אַלערהייליגקייט, — האָט אַ שעפּטשע געטהאָן דער דיאַקאָן, און אַ בויג טהוענדיג די קניע, איז ער אַוועק אויף זיין אָרט.

עס האָט זיך אָנגעהויבען דאָס פייערליכע גאָטעסדיענסט.

מאָנטאַנעלי איז געזעסען אויפ'ן טראָהן גלייך און אונבעוועגליך. אָן זיין פינקעלנדער מיטרע און זילבערפאַרביגע קליידער האָט זיך אָבגעשלאָגען די זון, אָבער אין דעם קאַרדינאַלס אויגען, ווי ס'האָט אויסגעוויזען, איז ניט געווען ניט קיין לעבען, ניט קיין ליכט. אָפּטמאָל איז ער אויסגעקומען, ווי אַ שיינענדער אייזגייסט פון די בערג, אָנגעטהאָן אין שנעע־קליידער.

דאָס גאָטעסדיענסט האָט זיך געענדיגט, די גייסטליכע זענען אַרויס. מאָנטאַנעלי איז אָבער אַליך געזעסען אויף דעם זעלבען אָרט, קוקענדיג אָהן אַ שום בעוועגונג אין דער ווייט אַריין.

די גייסטליכע זענען צוריק אַריין און האָבען אויף איהם געוואַרט, מאָנטאַנעלי האָט זיך אָבער ניט גערירט פון אָרט. דער עלטערער דיאַקאָן איז צו איהם צוגעגאַנגען, האָט איהם אַראָבגענומען די מיטרע פון קאָפּ און אַ פרעג געטהאָן אונטערשלאָסען:

— אייער אַלערהייליגקייט! זייט איהר זיכער, אַז איהר וועט אויסהאַלטען די פּראָצעסיע. די זון באַקט צו הייס.

— וואָס געהט מיר אָן די זון?

מאָנטאַנעלי האָט גערעדט קאַלט און דער דיאַקאָן האָט געמיינט, אַז ער האָט אַרויסגערופען אַן'אונצופרידענהייט ביים בישקופ.

— זענט מיר מוחל, אייער אַלערהייליגקייט, איך האָב געמיינט, אַז איהר זייט ניט אינגאַנצען געזונד.

מאָנטאַנעלי האָט גאָר ניט געענטפערט, ער איז אויפגעשטאַ־

נען און איז געבליבען שטעהן אויף דעם אויבערשטען שטאַפּעל פֿון טראָהן.

— וואָס איז דאָס? — האָט ער געפֿרעגט.

דער עק פֿון זײַן לאַנגען ראָק איז געווען אויסגעצויגען איבער'ן באָדען פֿון אַלטאַר. אין איין אָרט אויף דעם ווײַסען אַטלאַס האָט זיך געוואָרפֿען אין די אויגען אַ רויטער פֿלעק.

— דאָס איז אַ זונשטראַהל וואָס דרינגט אַרײַן דורך די פֿאַרבּיגע שויבען, אַלערהייליגקײַט!

— אַ זונשטראַהל? אַזאַ רויטער?

באַלד האָט זיך אָנגעהויבען די פּראָצעסיע. מ אָ נ ט אַ נ עֶ ל י האָט גענומען פֿון דעם דיאַקאָנס הענד אַ הייליג גאָלדען געפֿעס און די קירכענדיענער האָבען זיך צושטעלט פֿון פֿאָרענט און האָבען אויפֿגעהויבען אַ זײַדענעם פּרוכת איבער מ אָ נ ט אַ נ עֶ ל י'ס קאָפּ.

מ אָ נ ט אַ נ עֶ ל י איז געשטאַנען, העכער פֿון אַלעמען, האַלטענדיג אין דער הויך די הייליגע כּלי.

פֿאַרבּײַ איהם זענען געגאַנגען אין געשלאָסענע רײַהען מאָנאַכען מיט ליכט, מיט פֿאַקעלען און הייליגע בּילדער; ס'זענען דורכגעגאַנגען די קירכענגעמיינדען אין ווײַסע ווײַסע קיטלען מיט פֿערדעקטע געזיכטער; באַרמהערציגע בּרידער אין שוואַרצע קליידער מיט מאַסקעס אויף די פּנימ'ער. עס האָבען זיך געצויגען פֿעראָרימטע מאָנאַכען אין דונקעלע קאַפּוּשאָנען מיט באָרוועסע פֿערברענטע פֿיס, דערנאָך זענען געגאַנגען מיושבֿ'דיגע דאָמיניקאַנער אין ווײַסע בּגדים. הינטער זיי דראַגונער, פּעכאָטע, דער גובערנאַטאָר מיט אָפֿיצירען א. ז. וו.

ווען מען האָט אויפֿגעהויבען דעם פּרוכת, כּדי עס זאָל קענען דורכגעהן דער דיאַקאָן מיט'ן צלם, האָט מ אָ נ ט אַ נ עֶ ל י דערזעהן פֿון זײַן אָרט וואו ער איז געשטאַנען, דעם פּלאַץ, פֿערגאָסען פֿון זונשטראַהלען, און קינדער אין ווײַסע קליידער האָבען פֿאַנאַנדערגע־וואָרפֿען ראָזען. אָ, די ראָזען, ווי רויט זיי זענען געווען! נאָר אָט טרעט מ אָ נ ט אַ נ עֶ ל י אַרויס אויפֿ'ן מאַרק און עס הויבט זיך אָן די הייליגע פּראָצעסיע.

איבער'ן גאַנצען מאַרק זענען געווען פֿאַנאַנדערגעשפּרייט ראָזען, רויטע ווי בּלוט, און מענשען האָבען זיי געטראָטען מיט זייערע פֿיס.

דער כאָר האָט מיט פּאַראַד געזונגען וועגען דעם, וואָס דאָס בּרויט איז פֿערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ קערפּער און דער ווײַן אין קריסטוס'ס בּלוט.

— אַלץ בּלוט! אומעטום בּלוט! דער טעפּיך, וואָס איז געווען פֿאַנאַנדערגעשפּרייט פֿאַר איהם, איז ענליך צו אַ טײַך בּלוט; די

ראָזען ליעגען, ווי בלוט אויף די שטיינער. אָ, גאָט! ניט־שוין־זע איז דיין גאַנצע ערד בעגאָסען מיט בלוט, און אויך דער הימעל דיינער?
— אַזוי האָט מאָנטאַנעלי געטראַכט.

ער האָט אַ קוק געטהאָן אויף דער הייליגער כלי. וואָס איז דאָס? דורך די גילדערנע שטראַהלען פון דער זון האָט עפּעס אַראָבגערונען. אויף זיינע קליידער האָט ניט דאָסועלבע געגונען פאַר זיינע אויגען פון עמיצענס אַנ'אויפגעהויבענער האַנד? דאָס גראָז אויפ'ן הויף איז געווען צוטראָטען און איינגאַנצען בעגאָסען מיט בלוט. דאָס בלוט האָט אַראָבגערונען פון באַק, פון דער דורכגעשאָסענער רעכטער האַנד און האָט געשפּריצט ווי אַ הייסער קוואַל פון דעם דורכגעשטאָכענעם זייט. אַפילו די האָר זענען געווען פערבלוטיגט און אַ טויט־שווייס האָט זיך אַרויסגעשלאָגען אויפ'ן שטערן פון די שרעקליכע שמערצען.

דער כאָר האָט אין דער זעלבער צייט געזונגען אַלץ העכער און העכער, אַזוי ווי ער וואָלט געפּייערט אַ נצחון.

— ניין! ווער קען דאָס האָבען אַזויפיעל געדולד אַריבערצוטראָגען! איז נאָך ווייניג דער קרבן? איז נאָך נויטיג אַזאַ לעסטערונג, דאַרף מען נאָך האָבען די שבחים והודאות? דיין קערפּער איז געפּייניגט געוואָרען צו מציל זיין מענשען, דיין בלוט האָט מען פערגאָסען כדי מוהל צו זיין די זינד. איז דאָס נאָך ווייניג?

— ניט שוין־זשע שלאָפסט דו, מיין טייער קינד? ניט שוין־זשע וועט די טיפע גרוב אונטערן בוים קיין מאָל דיך ניט אַרויסלאָזען כאָטש אויף איין מינוט?

און פּלוצלונג האָט זיך מאָנטאַנעלי'ן אויסגעדאַכט, אַז ער הערט אַנ'ענטפער פון דער כלי, וואָס ער האַלט אין האַנד.

— צו דען האָסטו אַליין מיך ניט אָבגעגעבען אַלס אַ קרבן? קוק זיך איין, ווי מענשען פאַלען אויף די קניע, צו טרינקען דאָס בלוט, וואָס רינט אַראָב פון די וואונדען אויף דיין קלייד; צוליב זיי איז פערגאָסען געוואָרען מיין בלוט, כדי זיי זאָלען זעטיגען זייער שרעקליכען דורשט, ווי עס שטעהט געשריבען: „ניטאָ קיין גרעסערע ליעבע ווי די, וואָס גיט אַוועק דאָס לעבען פאַר די פריינד?“

— אָ, אַרטור, אַרטור, ס'איז דאָ נאָך אַ גרעסערע ליעבע, ווי די דאָזיגע — די ליעבע, ווען איינער גיט אַוועק דאָס לעבען פון אַ מענשען, וואָס איז איהם טייערער פון אַלץ. איז דען אַזאַ קרבן ניט גרעסער?

און ער האָט ווידער דערהערט אַנ'ענטפער:

— ווֶעמֶען פָארט לִיעבּסט דוּ מֶעהר פוּן אַלץ? אִיךְ זָאג דִיר אוֹיפְרִיכטִיג: נִיט אִיךְ בִּין עֶס.

און בְּעֵת מ אָ נ ט אַ נ ע ל י הָאט אִיהם גֶעוואָלט עֶנטפֶערן, זֶענֶען דִי ווֶערטֶער צוּגֶעקלֶעבּט גֶעוואָרֶען בַּיי אִיהם צוּ דֶער צוּנג: דָאס גֶעזאַנג פוּן כאָר הָאט גֶעשׁווּעבּט אִיבֶּער אִיהם: „נֶעהמט צוּ, עֶסט, דָאס אִיז מַיין קֶערפֶּער, טרִינקט עֶס אַלֶע, וואָרוּם דָאס אִיז מַיין בּלוּט, וואָס אִיז אִיבֶּער אַייךְ פֶערגאָסֶען גֶעוואָרֶען!

— יָא, טרִינקט עֶס, קרִיסטֶען, דָאס בּלוּט אִיז אַייֶערס! עֶסט דֶעם פָאנאַנדֶערגֶעפלִיקטֶען גוּף. דָאס אִיז אַייֶער מָאהלצַייט, אַייֶער יוֹם־טוֹב. אַיילט זִיךְ צוּ אִיהם אַלֶע — פרוֹיֶען אוּן קִינדֶער, יוּנג אוּן אַלט. אַיילט זִיךְ צוּם מָאהלצַייט אוּן עֶסט דֶעם גוּף אוּן טרִינקט דָאס בּלוּט, כָּל זמן עֶס אִיז רוֹיט. גאָט מַיינֶער, אָט אִיז דִי פֶעסטוּנג. אַ פַיינֶטֶע, אַ פִינסטֶערֶע. זִי קוּקט פֶערצאָרנט אוֹיף דִי פַייֶערלִיכֶע פּראָצֶעסִיֶע. ווִי אַ ווִילדֶע פֶערבּאָרגֶענֶע חיה, הִיט דִי פֶעסטוּנג אִיהר רוֹיבּ. דִי צֶעהנֶער פוּן דִי גראַטֶעס זֶענֶען אַראָבּגֶעלָאזֶען אִיבֶּערן טוֹיֶער. ווִי שׁטאַרק אָבֶּער אָט דִי צֶעהנֶער זָאלֶען נִיט זַיין צוּזאַמֶענגֶעדרִיקט, דאָךְ ווֶעט מֶען זַיי אַרוֹיסשׁלאָגֶען, דֶעם טוֹיֶער ווֶעט מֶען צוּשׁמֶעטֶערן אוּן דֶער קבֿר אוֹיפ׳ן הוֹיף ווֶעט אַרוֹיסגֶעבֶּען דֶעם טוֹיטֶען; ווַייל גאַנצֶע הילות קרִיסטֶען גֶעהֶען מִיט אַ פַייֶערלִיכֶער פּראָצֶעסִיֶע צוּ דֶעם בּלוּט־יוֹם־טוֹב, ווִי הילות הוּנ־גֶערִיגֶע מַייז אוֹיף זַייֶער רוֹיבּ. זַיי שׁרַייֶען שׁטֶענדִיג: גִיבּ, גִיבּ! אוּן קֵיינמאָל זָאגֶען זַיי נִיט: גֶענוּג.

נאָר אָט הָאט זִיךְ דִי פּראָצֶעסִיֶע גֶעעֶנדִיגט. גֶעהֶענדִיג צוּרִיק אִין קִירכֶע, אִיז מ אָ נ ט אַ נ ע ל י דוּרכגֶעגאַנגֶען דוּרךְ דִי שׁטוּמֶע רֵייהֶען פוּן מָאנאַכֶען, ווֶעלכֶע זֶענֶען גֶעשׁטאַנֶען אוֹיף דִי קנִיֶע מִיט לִיכט אִין דִי הֶענד. עֶר הָאט גֶעזֶעהֶען זַייֶערֶע גלאַנצִיגֶע הוּנגֶערִיגֶע אוֹיגֶען וואָס הָאבֶּען דוּרשׁטִיג גֶעקוּקט אוֹיף דִי כלי מִיט קרִיסטוּס׳ס לַייבּ אוּן בּלוּט. און בְּעֵת מ אָ נ ט אַ נ ע ל י הָאט זִיךְ אַוועֶקגֶעשׁטֶעלט בַּיים אַלטאַר, אוֹיפהוֹיבֶּענדִיג, ווִי אִיהם הָאט זִיךְ גֶעדוּכט, מִיט פֶערבּלוּטִיגטֶע הֶענד דָאס צוּוואַנדֶעוועֶטֶע לַייבּ, הָאבֶּען דִי זִינגֶער אִין דֶער זֶעלבֶּער צַייט גֶענוּמֶען זִינגֶען ווֶעגֶען דֶעם קרבן, וואָס הָאט גֶעעֶפֶענט דֶעם ווֶעג צוּם הִימֶעל.

— אִיצט זֶענֶען זַיי גֶעקוּמֶען עֶסֶען דַיין לַייבּ, הָאט גֶעטראַכט מ אָ נ ט אַ נ ע ל י בַּיי זִיךְ — זָאל, מַיין גֶעלִיעבּטֶער, גֶעשֶׁעהֶען דַיין גוֹרל אוּן זָאלֶען זִיךְ עֶפֶענֶען דִי שַׁעֲרֵי־שָׁמַיִם פַאר דִי דוּרשׁטִיגֶע אוּן רוֹי־בֶּערִישֶׁע ווֶעלף. דִי טוֹיֶערן, ווֶעלכֶע זֶענֶען אָפֶען פַאר מִיךְ — זֶענֶען דִי טוֹיֶערן פוּן גהנום.

בְּשעת דֶער עֶלטסטֶער דיאַקאָן הָאט אַוועֶקגֶעשׁטֶעלט אוֹיפ׳ן

אַלטאַר די הייליגע כלי, האָט זיך מ אָ נ ט אַ נ ע ל י געשטעלט אויף די קניע פאַר׳ן אַלטאַר, און איהם האָט זיך געדאַכט, אַז דאָס רויטע בלוט רינט איהם אַראָב פון אַלטאַר אויפ׳ן קאָפּ.

דאָס גאָטעסדינסט האָט זיך געענדיגט. דער עולם האָט זיך שוין געוואָלט פאַנאַנדערגעהן. נאָר אָט האָט זיך מ אָ נ ט אַ נ ע ל י אויפגעהויבען און אויסגעשטרעקט די האַנד צום עולם — עס זאָל ווערען שטיל.

— זיין אַלערהייליגקייט וויל רעדען — האָט זיך דורכגעטראָגען אַ מורמעל איבער דער גאַנצער קירכע.

אַלע זענען געווען שטאַרק פערוואונדערט, מחמת ס׳איז קיין מנהג ניט געווען צו האַלטען דרשות אין דעם יום־טוב.

מ אָ נ ט אַ נ ע ל י איז געשטאַנען און האָט געקוקט אויפ׳ן ים קעפּ, וואָס פאַר איהם. דער גאַנצער עולם האָט געקוקט מיט אַנ׳איינגעהאַלטענעם אָטעם, אויף די מאַיעסטעטישע ווייסע פיגור, וואָס איז געשטאַנען ביים אַלטאַר.

לאַנגזאַם און פעסט האָט מ אָ נ ט אַ נ ע ל י אָנגעהויבען רײדען:

— אין עוואַנגעליע שטעהט: „און גאָט האָט אַזוי ליעב געקראָגען די וועלט, אַז ער האָט אָבגעגעבען זיין געליבטען זוהן, כדי יעדער, וואָס גלויבט אין איהם, זאָל ניט אומקומען, נאָר ער זאָל האָבען אַנ׳אייביגען לעבען".

— היינט איז דער יום־טוב פון דעם קרבנ׳ס לייב און בלוט, דעם קרבן, וואָס מען האָט געשחט׳ען צוליב דעם מענשענס ישועה. איהר זייט געקומען אַהער אין יום־טוב׳דיגע בגדים צו פערזוכען פון דעם דאָזיגען קרבן; איך ווייס, אַז היינטיגען פריהמאָרגען, ווען איהר זייט אַהער געקומען אויפ׳ן מאָהלצייט, זענען אייערע הערצער געווען פול מיט פרייד, איהר האָט זיך דערמאָנט אָן די ליידען פון גאָט׳ס זוהן, וועלכער איז געשטאָרבען צוליב אייך.

— זאָגט אָבער, ווער פון אייך האָט אַ טראַכט געטהאָן וועגען אַנדערע ליידען — וועגען די ליידען פון אַ פאָטער, וואָס האָט אָבגעגעבען זיין זוהן אויף צו פייניגען און וואָס האָט פון דער הויך פון זיין הימלישען טראָהן געקוקט אויף דעם זוהנ׳ס ליידען?

— איהר האָט זיך היינט געפרעהט, וואָס איהר זייט געהאָלפען געוואָרען, וואָס מען האָט אייך מוחל געווען אייערע עבירות, בעטראַכט אָבער, מיט וואָס פאַר אַ פרייז די ישועה איז געקויפט געוואָרען. דאָס איז זעהר אַ טייערער פרייז, טייערער פון רובינען — דאָס איז דער פרייז פון בלוט.

אַ שוידער האָט דורכגעטומען דעם אויפגערעגטען עולם, און

דער קאַרדינאַל האָט ווײַטער געזאָגט:

— איך האָב געקוקט אויף אײַער שוואַכקײַט, אויף אײַער טרויער און מײַן האַרץ האָט מיר צונויפֿגעדריקט פֿון רחמנות. דערמאָלט האָב איך אַ קוק געטהאָן אין די אויגען פֿון מײַן טײַערן זוהן און איך האָב געוואוסט, אַז אין זיי ליגט פֿערבאָרגען אַ מחילה דורך בלוט. און איך בין אַוועק מיט מײַן וועג, און איך האָב איהם איבערגעלאָזען בײַ זײַן גורל. אָט דאָס הייסט מחילה. ער איז געשטאָרבען פֿאַר אײַך און איך האָב מעהר קײַן זוהן ניט. אָ, מײַן יונגעל, מײַן אומגליקליך יונגעל! בײַם קאַרדינאַל האָט זיך אַרויסגעריסען אַ לאַנגער וויינענדיגער אויסגעשריי און דער עולם, צוטרייסעלט פֿון שרעק, האָט געענטפֿערט אויך מיט אַזאַ געשריי.

די גייסטליכע האָבען זיך אויפֿגעהויבען און אַוואָרף געטהאָן זיך צום קאַרדינאַל, ער האָט זיי אָבער אָבגעשטויסען פֿון זיך, מיט אַ פּנים פֿון אַ צוריצטער היה.

— וואָס בעדײַט עס? איז אײַך נאָך ווייניג בלוט? וואַרט אויף אײַער צײַט, דורשטיגע שאַקאַלען! נאָך האָט איהר זיך ניט אָנגעזעטיגט?

אַרומגענומען פֿון שרעק, האָט דער עולם אָבגעטראָטען אויף הינטער און צונויפֿגעשלאָגען זיך אין איין קופּע. און מאָנטאַנעלי האָט זיך ווידער געווענדט צו דעם מבולבל׳דיגען עולם:

— איהר האָט דערהרג׳עט מײַן זוהן! איך האָב עס דערלאָזען, כּדי אײַך מציל צו זײַן. איצט אָבער, זעהענדיג אײַערע צבֿוע׳ישע געבעטען און שבֿחים, האָב איך חרטה. אײַערע נשמות זענען ניט ווערט אַזאַ פּרײַז. איצט איז אָבער שפּעט, צו שפּעט! איך שרײַ הויך אָבער מען הערט מיך ניט; איך קלאַפּ אין די טהירען פֿון קבֿר, אָבער ער וועט ניט אויפֿוואַכען; איך שטעה אַליין אין מדבר און זעה נאָר די ערד, אָנגעזאַפּטע מיט בלוט, די ערד, אין וועלכער עס ליגט דער, וואָס עס איז געוועזען די נשמה פֿון מײַן נשמה. איך האָב אײַך איהם פֿאַר אַ קרבן געבראַכט, איהר אונרײנע שרצים! נעהמט אײַך אײַער ישועה, איך וואַרף זי אײַך צו, ווי מען וואַרפֿט צו אַ ביין פֿאַר הונגעריגע הינד. געהט צו נעהענטער און זעטיגט זיך אָן, איהר מענשענפֿרעסער, בלוטזייגער, חיות! קוקט, ווי דאָס הייסע בלוט פֿליסט פֿון אַלטאַר, דאָס איז מײַן זוהנ׳ס בלוט, וואָס איז פֿערגאָסען צוליב אײַך. טרינקט עס! כאַפּט און רײַסט זיך פֿאַר זײַן גוף און פֿרעסט איהם אויף. אָט איז דער גוף, וואָס איז פֿאַר אַ קרבן געבראַכט צוליב אײַך; קוקט זיך צו, ער איז צעריסען און צובלוטיגט, ער ציטערט נאָך פֿון יסורים — כאַפּט עס און עסט!

מאָנטאַנעלי האָט אַנעהם געטהאָן די הייליגע כלי, האָט זי הויך אויפגעהויבען איבער'ן קאָפּ און האָט מיט די גאַנצע כוחות זיינע אַ שלייַדער געטהאָן זי אָן דער ערד. בשעת ס'האָט זיך דערהערט דער קלאַנג פון מעטאַל, וואָס האָט זיך אָבגעקלאַפּט אָן באָדען, האָבען זיך די גייסטליכע אַוואָרף געטהאָן צו מאָנטאַנעלי'ן און האָבען איהם אַרומגעכאַפּט.

דער עולם האָט זיך מיט אַ ווילדען היסטערישען געוויין אַלאָז געטהאָן לויפען פון קירכע, אומוואַרפענדיג די שטוהלען און די בענק, שטיקענדיג און דריקענדיג איינער דעם אַנדערן, און צורייסענדיג די בלומענקרענץ מיט די פאָרהאַנגען; די צומישטע וויינענדיגע מענשען האָבען זיך ענדליך אַרויסגעריסען אויפ'ן גאַס...

עֶפִּילָאג.

— דזשֶׁעממאַ, אַייךְ פְֿרֶעגט עֶפֶּעס עֶמִיצֶער. — מאַרטִינִי האָט גֶערֶעדט מִיט אַ שְׁטִילֶער שְׁטִים, ווִי זַיי זֶענֶען דִי לֶעצְטֶע צֶעהְן טֶעג גֶעווֶעהְנְט גֶעווֶען צוּ רֵיידֶען.

נוּר אָט דאָס אוּן עֶפֶּעס אַ בֶּעזוּנדֶערֶע מֶעסִיגְקֵייט אִין דִי בֶּעוֶוע־גוּנגֶען אוּן אִין רֶעדֶען אִיז גֶעווֶען דֶער אֵיינְצִיגֶער אוֹיסְדרוּק פוּן זַייעֶר קוּמֶער.

דזשֶׁעממאַ, אִין אַ שִׁירְץ, מִיט פֶֿערקאַשֶׁערְטֶע אַרבֶּעל, אִיז גֶעשְׁטאַנֶען בַּיים טִישׁ אוּן האָט פֿאַנאַנדֶערגֶעטֵיילְט קְלֵיינֶע פֶּעקלֶעךְ מִיט פּאַטְראָנֶען. זִי אִיז גֶעווֶען בֶּעשֶׁעפְֿטִיגְט מִיט דֶער אַרבֵּייט פוּן פְֿרִיהמאָרגֶען אָן, אוּן אִיצְט, שׁוֹין האַלבֶּער טאָג, אִין דֶער רֶעכְֿטֶער הִיץ, אִיז אוֹיף אִיהר גֶעזִיכְֿט גֶעווֶען צוּ בֶּעמֶערְקֶען אַ מִידִיגְקֵייט.

— וואָס פֿאַר אַ מֶענְשׁ אִיז עֶס, טשֶׁעזאַרֶע? וואָס דאַרף עֶר?

— אִיךְ ווֵייס נִיט, מַיין לִיעבֶּע. עֶר ווִיל מִיר נִיט זאָגֶען. עֶר ווִיל נאָר מִיט אַייךְ אַלֵיין רֶעדֶען.

— גוּט.

זִי האָט אוֹיסְגֶעטהאָן דֶעם שִׁירְץ אוּן אַראָבגֶעלאָזֶען דִי אַרבֶּעל.

— מֶען מוּז אַרוֹיסגֶעהְן צוּ אִיהם, הגם, עֶס קֶען גֶעווִיס זַיין, אַז דאָס אִיז אַ שְׁפִּיאָן.

— אַלֶענְפֿאַלס ווֶעל אִיךְ זַיין אִין דֶעם דֶערבַּייאִיגֶען צִימֶער. ווִי נוּר אִיהר ווֶעט פוּן אִיהם פְּטוּר ווֶערֶען, מוּזט אִיהר גֶעהְן זִיךְ צוּשְׁפּאַרֶען — אַ גאַנצֶען טאָג, אַז אִיהר שְׁטֶעהְט הַיינְט אוֹיף דִי פִֿיס.

— אָ, נֵיין, אִיךְ ווֶעל בֶּעסֶער אַרבֵּייטֶען. זִי אִיז לאַנגזאַם אַראָב פוּן דִי טְרֶעפּ, מאַרטִינִי אִיז אִיהר נאָכְֿגֶעגאַנגֶען. זִי אִיז פֿאַר דִי עֶטלִיכֶֿע טֶעג עֶלטֶער גֶעוואָרֶען אוֹיף צֶעהְן יאָהר אוּן דֶער גְרוֹיעֶר לאָק אִין אִיהרֶע האָר אִיז גֶעוואָרֶען נאָךְ בְּרֵייטֶער.

אִיבֶּערהוֹיפְּט פְֿלֶעגְט זִי האַלְטֶען דִי אוֹיגֶען אַראָבגֶעלאָזֶען, אָבֶּער אַז זִי פְֿלֶעגְט זַיי צוּפֶֿעלִיג אוֹיפְֿהוֹיבֶּען, פְֿלֶעגְט עֶר אַ צִיטֶערְטֶער ווֶע־רֶען פוּן דֶעם שְׁרֶעקְאוֹיסְדרוּק, וואָס אִין זַיי האָט זִיךְ אָבְּגֶעשְׁפִּיגֶעלְט.

אוּנְטֶען אִין פֿאָרְצִימֶער האָט זִי גֶעפִֿינֶען אַנ׳אוּמְגֶעלוּמְפֶּערְטֶען מֶענְשֶׁען. עֶר אִיז גֶעשְׁטאַנֶען אִין מִיטֶען צִימֶער אוּן האָט ווַיילֶעווַייז אִיבֶּערגֶעשְׁטֶעלְט דִי פִֿיס. לוֹיט זַיין אוֹיסְזֶעהֶען אוּן זַיין האַלבְּצוּשְׁרָא־

קענעם בליק, מיט וועלכען ער האָט אויף איהר געקוקט, האָט זי פערשטאַנען, אַז דאָס מוז זיין עמיצער פון דער שווייצאַרישער וואַך.

ער איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ פויערשען העמד, וואָס איז אַפּנים געווען ניט זיינס, און ער פלעגט זיך אָפטער אַרומקוקען, מורא האָבענדיג, מען זאָל איהם ניט כאַפּען.

— איהר רעדט דייטש?

— אַ ביסעל. איהר האָט מיך געפרעגט?

— איהר זייט סיניאָראַ באָללאַ? איך האָב פאַר אייך אַ בריעף.

— אַ בריעף?

מ'האָט איהר גענומען טרייסלען, און זי האָט זיך אָנגעשפּאַרט אָן טיש, אײַנצוהאַלטען זיך אויף די פּיס.

— איך בין פון די דאָרטיגע וועכטער.

ער האָט אָנגעוויזען אויף די פעסטונג, וואָס האָט זיך דורכ'ן פענסטער געזעהען אויפ'ן באַרג.

— דאָס איז אַ בריעף פון דעם מענשען, וועלכען מ'האָט פאָריגע וואָך דערשאָסען. ער האָט איהם אָנגעשריבען מיט אַ טאָג פריהער. איך האָב איהם פערשפּראָכען איבערצוגעבען דעם בריעף אייך אין האַנד אַריין.

זי האָט אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּ.

— אַלזאָ, האָט ער פאָרט אָנגעשריבען?

— דעריבער האָב איך איהם אַזוי לאַנג צו אייך ניט געבראַכט, האָט דער סאָלדאַט ווייטער געזאָגט.—ער האָט מיר פערזאָגט, איך זאָל דעם בריעף קיינעם, אויסער אייך, ניט אָבגעבען, און איך האָב פריהער ניט געקענט אַוועקגעהן. מען האָט מיך נאָכגעקוקט. כדי צו קומען אַהער, האָב איך געמוזט ליַיהען די קליידער.

ער האָט אַריינגעשטעקט די האַנד הינטער'ן קראַגען פון העמד. עס איז געווען אַ הייס וועטער און דער צוזאַמענגעלעגטער בויגען פּאַפּיר, וואָס ער האָט אַרויסגענומען, איז געווען ניט נור פערפלעקט און צוקנייטשט, נאָר אויך אינגאַנצען דורכגענעצט. ער איז געשטאַנען נאָך אַ מינוט, האָט דערנאָך אויפגעהויבען די האַנד און זיך אַ קראַץ געטהאָן דעם קאָפּ.

— איהר וועט דאָך מיך ניט אַרויסגעבען,—האָט ער אָנגעהויבען פון דאָס ניי מיט אַ ציטעריגער שטים, קוקענדיג אויף איהר מיט אונצוטרוי.—איך האָב געשטעלט מיין לעבען אין געפאַהר, געהענדיג אַהער.

— געווים, איך וועל קיינעם ניט דערצעהלען. ווארט נור אויף א ווײַלע.

זי האט איהם אבגעשטעלט, בעת ער האט זיך אומגעקעהרט צום טיר און האט ארויסגענומען דאס געלדבײַטעל. אבער ער האט זיך בעליידיגט.

— איך דארף אייער געלד ניט, האט ער געזאגט מיט כעס.

איך האב עס געטהאן צוליעב איהם; ער האט מיך געבעטען וועגען דעם. ער איז אזוי גוט געווען מיט מיר.

אין צימער האט זיך געפיהלט אַנ׳אונהיימליכע שטילקייט.

ער האט זיך אויסגעגלײַכט, און אונגעשיקט א נייג טהאענדיג זיך אויפ׳ן מיליטערישען שטייגער, איז ער אוועקגעגאנגען. א קורצע צײַט איז זי געבליבען שטעהן מיט דעם פאפיר אין די הענד. דערנאך האט זי זיך אוועקגעזעצט צום פענסטער לעזען. דער בריעף איז געווען געשריבען מיט בלײַשטיפט און איניגע ערטער זענען געווען זעהר אונדײַטליך.

קלאר זענען אבער געווען די ערשטע צוויי ווערטער:

„טײַערע דושעממא!“

דאס איבריגע איז אזוי ווי אין א נעבעל פערשוואומען געווארען פאר איהרע אויגען. זי האט ווײַטער ניט געקענט לעזען. ווידער האט זי איהם פערלארען! דערזעהענדיג דעם בעקאנטען קינדערשען אויסדרוק, וועלכען ער האט איבערגעהור׳ט פון דאס נײַ אין אזוי פיעל יאהרען ארום, האט זי ווידער אנגעהויבען צו פיהלען, אז זי האט איהם אויף איביג פערלארען, און זי האט אויסגעשטרעקט די הענד פאראויס אין גרויס פערצווייפלונג, פונקט ווי די משא פון דער ערד, וואס האט איהם צוגעדריקט, וואלט זיך געלעגט איהר אויפ׳ן הארצען.

דערנאך האט זי ווידער גענומען דאס פאפיר און האט אנגעהויבען צו לעזען.

„מארגען פארטאג וועט מען מיך שיסען. כדי צו האלטען ווארט און צו דערצעהלען דיר אלץ, דארף איך עס גלײַך טהאן! נאר אין גרונד זענען גאר ניט נויטיג קײַן לאנגע ערקלערונגען צווישען אונז. מיר האבען אלע מאל איינער דעם אנדערן פערשטאנען, אפילו ווען מיר זענען נאך געווען קינדער.

ועהסט דו, טײַערע, עס איז זיך ניט געווען וואס צו קלעמען פון דעם, וואס דו האסט מיך אמאל א קלאפ געגעבען. דאמאלסט איז עס געווען שווער איבערצוטראגען, אבער נאכדעם איז אויס־ געקומען אויסצושטעהן נאך א סך שווערערע זאכען און פונדעסטוועגען

בין איך אַלץ בײַגעקומען. פאַר איניגע קלעפּ האָט זיך מיר אַפילו אײנגעגעבען אָבצורעכענען זיך. און איצט בין איך ווידער אַזוי, ווי יענס פישעלע אין אונזער קינדערליעד: „איך לעב, בין פרעהליך און שטיף". שטיפען, אמת, שטיף איך דאָס לעצטע מאָל. מאָרגען פריה, קומט אָן... און אַ סוף צו דער גאַנצער קאָמעדיע. מיר ביידע דאַרפען זאָגען: „עס האָט זיך געענדיגט די פאָרשטעלונג אין באַלאַגאַן" און האָרפען דאַנקבאַר זײַן די געטער פאַר דאָס גוטע, וואָס זיי האָבען אונז געגעבען. עס איז ניט פיעל געוועזען, אָבער עפּעס איז דאָך געוועזען און אַ לויב זיי דערפאַר.

„וואָס איז שייך צו דעם מאָרגענדיגען פריהמאָרגען, וואָלט איך וועלען, אַז די און מאַרטיני זאָלען פערשטעהן, אַז איך בין גאַנץ צופריעדען און גליקליך, און אַז בעסערס פערלאַנג איך גאָר ניט פון מײַן מזל. זאָג דאָס מאַרטיני פון מײַן נאָמען".

„ער איז אַ וואוילער יונג און אַ גוטער חבר און ער וועט עס פערשטעהן.

„פינדעסטוועגען האָב איך יאָ איין פערלאַנג. אַ מענש, וואָס געהט צום טויט, האָט דאָס רעכט אויף אַ לעצטען קאַפּריז; מײַן קאַפּריז בעשטעהט דערין, צו ערקלערן דיר, פאַרוואָס איך בין געוועזען אַזוי האַרב געגען דיר, פאַרוואָס איך האָב אַזוי שווער פערגעסען די אַלטע בעליידיגונג. אודאי האָסטו אַליין פערשטאַנען די סיבה, אָבער איך זאָג זי אַרויס, צו האָבען דאָס פערגניגען, שרײַבענדיג די האָזיגע ווערטער. איך האָב דיך געליעבט, דזשעממאַ, ווען דו ביזט נאָך געוועזען אַ קליין מיידעלע אין אַ קורצען קליידעלע מיט אַנגעראָבגעלאָזענעם צאָפּ און ליעב דיך נאָך איצט אויך. דו געדענקסט, איך האָב איינמאָל אַ קוש געטהאָן דײַן האַנד, און דו האָסט מיך מיט תחנונים געבעטען, מעהר ניט צו טהאָן דאָס. דאָס איז געוועזען אַ העזה פון מײַן זײַט, איך ווייס עס, אָבער זײַ מיר מוחל. און איצט קוש איך דאָס פּאַפּיר, אויף וועלכען ס'איז אויפגעשריבען דײַן נאָמען. איך האָב אויף אַזאַ אופן דיך צוויי מאָל געקושט און ביידע מאָל אָהן דײַן הסכמה.

„אָט דאָס איז אַלץ. זײַ געזונד, טײַערע".

קיין אונטערשריפט איז אין בריעף ניט געוועזען, נאָר צום סוף איז געווען צוגעשריבען דאָס ליעדעל, וואָס זיי האָבען ביידע געלערנט אין דער קינדהייט:

„צי לעב איך איצט,
צי שטאַרב איך דאָך—

א גליקליך פליג'ל
בין איך נאך."

אין א האלב שעה ארום איז מארטיני אריין אין צימער. א האלבען לעבען האט ער פערבראכט נעבען דזשעממאַ'ן אין שווייגען; איצט האט ער פערלאָרען די מאכט איבער זיך. ארויס־לאָזענדיג פון די הענד דאס פאפיר, מיט וועלכען ער איז אריין אין צימער, האט ער ארומגענומען די יונגע פרוי.

— דזשעממא, וואס האט זיך געטראָפען? ווייז ניט אזוי, איהר האט דאך קיינמאל ניט געוויינט! דזשעממא, דזשעממא! טייערע, געליעבטע מיינע.

— גארנישט, טשעזארע. איך וועל אייך שפעטער אלץ דערצעהלען. איצט קען איך נאך וועגען דעם ניט רעדען.

זי האט געשווינד אריינגעלעגט דעם מיט טרעהרען בענעצטען בריעף אין קעשענע, און אויפהויבענדיג זיך, איז זי צוגעגאנגען צום פענסטער, כדי ניט צו ווייזען דאס געזיכט. מארטיני האט זיך געביסען די ליפען. איינהאלטענדיג זיך לאנגע יאָהרען, האט ער זיך איצט ארויסגעגעבען ווי א יונגעל, און זי האט עס אפילו ניט בעמערקט.

— מען קלינגט אין דער גרויסער קירכענגלאָק. מן הסתם איז ווער געשטאָרבען.

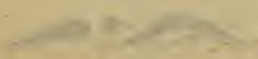
— אָט דאס בין איך אריין אייך דערצעהלען, — האט מאר־טיני געענטפערט מיט זיין געוועהנליכער שטים. ער האט אויפ־געהויבען דאס בלעטעל, וואס איז אראָבגעפאלען אויף די פאדלאָגע און האט עס דערלאנגט דזשעממאַ'ן. מיט גרויסע בוכשטאבען איז דארט געווען אָבגעדרוקט:

„אונזער האָכגעשעצטער ביסקופ, זיין אלערהייליגקייט מאָנסי־ניאָר קאַרדינאַל מאָנטאַנעלי, איז פלוצלונג געשטאָרבען פון אפּאָפּלעקסיע".

זי האט געשווינד אויפגעהויבען די אויגען פון פאפיר אויף מארטיני'ן און ער, קוועטשענדיג מיט די אקסלען האט איהר געענט־פערט אויף איהר שטומער פראגע:

— איז וואס, מאדאָננא! אפּאָפּלעקסיע איז א האר ניט ערגער פון קיין שום אנדער נאָמען.

די אדרעסע פון פערלאג „די וועלט‘:

Книгоиздательство „ДИ ВЕЛТЪ“, Вильна.